

VII.
37.807
Er

udska knjižnica 8. zvezek.

izhaja četrtletno

Pasjeglavci
Kristusove
legende

Fr. Pavlovič

Ljubljana 1909.

LJUDSKA KNJIŽNICA

8.

ČETRTI ZVEZEK

... PASJEGLAVCI ...

— ZGODOVINSKA POVEST —

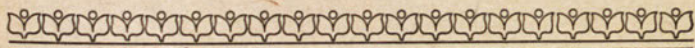

1906

ZALOŽILA KATOLIŠKA BUKVARNA V LJUBLJANI

TISK KATOLIŠKE TISKARNE

... PASJEGLAVCI ...

ZGODOVINSKA POVEST

.. .. ČEŠKI SPISAL ALOJZIJ JIRASEK .. ..

— PRELOŽIL S. S. —

1906

ZALOŽILA KATOLIŠKA BUKVARNA V LJUBLJANI

TISK KATOLIŠKE TISKARNE

VII, 6, 37807 c

Od pamtiveka so bili globoki gozdi, ki so se razprostirali od grebena mejnih gor mnogo milj v notranjo deželo, naravna in močna trdnjava češki kraljevini.

Straže, nalašč v to odločene, so čuvale prelaze, vodeče skozi ta mejni gozd, obenem varujoče »deželna vrata«, te stalne trdnjave in tabore, ki so bili postavljeni v obrambo stez ob mejah.

Polagoma, posebno v trinajstem stoletju, ko so drli tuji naseljenci trumoma na Češko, so prenehali sami češki kralji čuvati mejne gozde kot deželno ograjo in so dopuščali, da so tujci izsekavali kos za kosom. Najdalje in najbolje se je ohranil mejni gozd na zapadni strani proti Bavarcem, na rebrih in ob vznožju krasne Šumave. En del tega gozda in najvažnejša pota, ki so vodila tod od Domažlic na Nemško, so čuvali od pamtiveka Hodi, krepko, žilavo ljudstvo, junaške postave, pogumnega duha.

Njihove vasi, semtertja prav na robu kraljevih gozdov, se razprostirajo v nižini in po višinah, toda vedno tako, da imajo pred sabo v ono stran proti meji holme ali vrhove, za katere se stiskajo kakor za naravno branišče proti sovražniku. Raztresene so v pasu, okoli šest milj dolgem, ob meji poleg prelazov in važnih stez.

Tako so od Domažlic najdalje na jugovzhodu blizu všerubske soteske vasi Lhota in Pocinovce, odtod proti severozahodu pa med všerubsko in brodsko cesto: Kičov, Medákov, Tlumačov in Stráž, naj-

dalje pa odtod severozahodno poleg ceste v Monakovo vasi Ujezd, Draženov, Postřekov, Hodov in sedanji trg Kleneč.

Kdaj so Hodi, ti češki graničarji, prišli sem, ni za trdno znano. A toliko je gotovo, da so opravljali svojo službo pogumno, braneč ob času sovražnih navalov steze in ceste, bojujoč se v vseh onih bojih, ki so se vršili v njihovem okraju in okolici.

Kakor je gotovo, da so hrabro pomagali poraziti knezu Břetislavu Nemce pri Brůdku, tako je tudi nedvojbeno, da niso lenobe pasli v ostalih bojih, zlasti pa ob husitskih časih slavnega spomina.

V mirnih časih so hodili po mejnem okraju in pazili, da bi sosedje Nemci ne zoževali čeških mej, ne izsekavali češkega lesa brez pravice, v njem ne lovili in sploh ne delali v njem škode.

Pri tem so morali Hodi, kakor pripovedujejo stare pravljice, biti marsikako krvavo bitko, in to s tatinskimi lovci in bavarskimi kvaritelji lesa, zlasti brodskimi. Zanesljivi tovariši na teh pohodih in stražah so bili Hodom veliki in močni psi, a dobra družica čakana¹⁾ in v poznejših časih puška, dolga in kratka. Orožje so nosili vedno, tudi za časa, ko po sklepu deželnega zbora to ni bilo dovoljeno ostalim prebivalcem češke kraljevine.

Kadarkoli je šel češki kralj skozi njihove kraje, so ga pozdravili Hodi v orožju pod svojim glavnim

1) Čekan, čakan, po hodsko „čakana“, palica in orožje obenem, okoli en meter in pol dolga, iz trdega lesa. Na daljnem koncu je imela močno, ostro ost, na gornjem pa sekirico z buzdovanom. Držaj je bil zgoraj en čevelj daleč lepo okrašen s ploščevino in žebli. Čakane so nosili v starih časih oženjeni možje, kadar so bili na službi, ali so šli na Bavarsko, v mesto, na svatbo, h krstu i. d.

praporjem, na katerem so imeli pasjo glavo²⁾ v grbu; in ko so pogostili svojega kneza po starodavnem običaju s sodcem medu, so ga spremljali kot častna straža po gorah čez mejo.

Za težko in često nevarno službo so uživali Hodi posebne ugodnosti in pravice.

Od nekdanj so bili svobodno ljudstvo, nobeni oblasti podložni, le samemu kralju. V njihovi pokrajini si ni smel nakupiti posestva ali se naseliti noben plemič.

Tlake in pa podložniških dolžnosti, kakršne so nekdanj silno težile vse kmetsko ljudstvo, niso opravljali Hodi nobenih. Gozde, katere so branili, so smeli uživati prosto, in od nekdanj so tudi lovili brez ovire in urili svojo moč na medvedih in volkovih, katerih se je potepalo še v 17. stoletju po Šumavi obilo.

Carine in cestnine niso plačevali po vsej kraljevini, z rokodelstvom so se pečali v svojem okraju prosto. Brez ovire in prostovoljno so se smeli izseljevati kamorkoli in se ženiti, tudi zborovati.

Posebna njihova sodnija »hodovskega prava«, obstoječa iz »hodovskega sodnika«, od kraljeve vlade nastavljenega, in iz svetovalcev ali županov iz hodskih vasic, je imela sejo vsako četrto nedeljo v njihovem gradu v Domažlicah.

Na hodskem gradu so prebivali domažliški grajski grof ali glavar, hodski sodnik in zapriseženi pisar, njihovi najvišji uradniki. V tem gradu so hranili tudi svoj prapor, pečat in privilegije, katere so jim podelili kralji Ivan Luksemburški, Karol IV., Vaclav IV., Jurij Poděbradski i. dr. Tam so se v sili tudi utaborili in na varno spravili za časa vojske svoje žene in deco z najboljšim imetjem vred.

¹⁾ Odtod njihovo ime: Pasjeglavci (Psohlavci).

Naposled so opravljali Hodi svojo službo usodnega leta 1620, naredivši ob bavarski meji na pripravnih mestih zaseke. Takrat jim je strogo naročil Friderik, »zimski kralj«, da naj po svoji dolžnosti in redu vsake vasi postavijo skrbne straže, ne samo podnevu, temuč zlasti ponoči in branijo proti nepričakovanim sovražnim navalom ta mesta, v njih stalno ostajajo do določenega časa, iz njih ne odhajajo pred odmerjenim časom podnevu, seveda tudi ponoči nikamor; omislijo naj si dostojni bojni prapor, ki ga lahko nosi ena oseba, in naj prisežejo nanj. Da se ohrani pri teh stražah tem boljši red, naj bo vedno en dan župan in drugi dan pisar pri njih.

Takrat je poslednjič odmevalo v globokem šumavskem gozdu klicanje hodskih straž, takrat se je poslednjič vil nad glavami čeških graničarjev prapor s črnim robom, okrašen s pasjo glavo.

Nato je prišla belogorska bitka.

Povodenj splošne pogibelji je dosegla s požrešnim valovjem tudi gorsko zakotje prostih Hodov. Štiridesetega dne po staromestni eksekuciji odstopili so se svobodni Hodi s pismom Karola Lichtenštajnskega na cesarskem mestu proti odškodnini 75.000 goldinarjev državnemu dvornemu svetniku Wolfu Viljemu Lammingeru, baronu iz Albenreutha, ki je bil eden izmed cesarskih komisarjev in rediteljev grozne žaloigre dne 21. junija leta 1621. Devet let pozneje bili so Hodi prodani istemu Lammingeru v popolno lastnino za 56.000 goldinarjev.

Novi gospodar seveda ni hotel priznati in ni priznal njihovih svoboščin in predprav in je ravnal ž njimi kot s tlačanskim in podložnim ljudstvom.

Takrat je nastal poslednji in največji hodski boj. Branili so svobodoljubni možje svoja prava proti nasilju in krivici.

Čez šestdeset let je trajala neenaka borba. Časi je zasvetila Hodom iskra nade pri dunajskem dvoru, kjer so se poganjali za svobodo; vendar je naposled dobil pravdo naslednik Lammingerjaev, njegov sin Maksimilijan, in Hodom je bila naznanjena razsodba, da se zavrača njihova prošnja enkrat za vselej, da so njihove predpravice uničene in nič več veljavne, njim samim pa se nalaga pod strogimi kaznimi »perpetuum silentium« (večni molk)!

To je bilo leta 1668.

V istini je vladal potem na Hodskem molk — tih kot grobovi in nepretrgan niti potem, ko je leta 1680 buknil malodane po vsej češki kraljevini strašen kmetski upor.

Toda »večen« ta molk vendar ni bil. Hodi so ga prekinili. In tu se začenja naša povest.

I.

Zgodnja tema novemberskega večera je pokrila brežine in doline pogorske krajine na vznožju strmega Čerhova in raztegnjene Haltrave. Črni in gosti oblaki so se nizko prostirali čez njihova gozdnata temena in ostalih gor Českega lesa, ki se je vzdigoval kot orjaški nasip nad tiho krajino, izginjajoč v oblakih in temah.

Neprijetno vreme je nastopilo.

Vihar je bil gospodar vsemu, oblakom in zemlji, na kateri se je treslo pred njim vse: stoletni gozd v pobrežju ter osamelo drevo na širnem polju. Breze, stare in mlade, ki so gosto rastle gori na Hradku,

nad vasico Ujezdom, so šumele, ječale in trepetale v svoji nagoti, kajti vihar jim je ruval v šopih poslednje zlate liste in jih gonil po črnem zraku v divjem vrtincu. Na sosednji Hůrci pa je bučal uporno hrastov gaj in stresal s širokimi vrhovi, braneč se viharju, ki je sedaj divje planil iz njega in prodril doli do mirne vasi, stiskajoče se kakor gnezdece k stožkovitemu Hradku.

Drevje ob poslopjih in na vrtih se je pripogibalo in močno šumelo. Najglasneje pa je vršala starodavna lipa na prostranem dvorišču »pri Kozinovih«. Vaga in drog starega vodnjaka pod lipo sta škripala in ropotala; toda ta neprijetni glas je zadušil šum vetra v širokem vrhu starega drevesa.

V hiši so imeli luč. V medlem svitu, ki je padal skozi nizko okno na dvorišče, zalesketal se je nana gloma pod lipo silen vrtinec rumenega listja, katero je veter v divjem plesu ko bi trenil pobral in odnesel v temno noč. In med tem, ko je kakor pobesnel najbolj bril in cvilil, je stopil nekdo v sobi k oknu. Samo za trenotek je bilo videti to senčno sliko, sedaj se je okno na pol odprlo. Gole ženske roke pomolile so ven v temo malo skledico in v istem trenotku zakadilo se je belkasto iz nje. Snegu podobni oblaček je, kot bi trenil, izginil v vetru, kateremu je bil darovan. Tožeča in plakajoča Meluzina je gladno in hipno pogoltnila moko iz sklede, darovane jej na uteho, zaječala še enkrat in potem se podila po temi naprej.

Okno se je zaprlo in senca izginila v njem.

Zoprno vreme je gospodarilo zunaj.

V hiši pa v leseni izbi, precej prostorni, je bilo prijetno. Na ognjišču je gorel ogenj in smolnata polena so pokala. Trska v črnem svečniku je gorela

s plamenom in njen svit je padal sedaj jasno na darovavko, ki je, žrtvovavši Meluzini, stopila od okna in nesla skledico na polico. Bila je to kmetica sama, tej hiši gospodinja: mlada žena lepe postave, prijetnega obraza, na katerem so bile najkrasnejše jasne, rujave oči in podolgasti, ravni nos. Lase je imela s pisanim robcem pokrite, na sebi pa krilo, jopič in rokavce.

Položivši skledico na polico je sedla zopet na stol poleg pobarvane postelje z nebom, in vzevši vrvico v roke, je polagoma začela zibati hejčedlo¹⁾ in jela peti z zamolklim glasom:

Hajej, dítě,
kolebu tě,
habys spalo, neplakalo,
svy mamince pokoj dalo — 2)

Zunaj pa je divjal vihar. Šum drevja in bučanje vetra sta se zlivala v en glas, da so se kar okna tresla. Mlada mati pa je pela pesmico dalje. Toda še druge glasove kot njene pesmi je bilo slišati v izbi. Tam v temnem kotu je stala še ena postelj z nebom. Od tam se čuje glasen šepet, šuštenje, pri-tajen smeh, ki je dolgo zadrževan naenkrat ušel veselo, jasno, kakor srebrni zvonček. Toda že ga miri drug, debelejši glas, pa tudi gospodinja od hejčedla

1) Hejčedlo, platnena plahta, čtverooglata, v kateri se ziblje deca. Na vsakem voglu je prišita močna vrvica. Dve in dve teh vrvic na eni strani vtakneti se v železni obroč, ki je zabit v tramu na stropu, in se zavežeti. K eni se priveže dolgi „kucel“, spleten iz preje v tri pramena, in ž njim se hejčadlo ziblje.

2) Ajaj, dete,
zibljem jaz te,
da bi spalo, neplakalo,
svoji majki pokoj dalo.

ju ozmerja — vendar ne ostro in strogo — naj mirujeta, ker Ančka hoče ravno zaspati. Nato mlada mati zopet zaziblje in zapoje:

Nedáš-li ty
pokojička,
hodíme tě do rymíčka,
a z rymíčka do Dunaje.
Chyjt' sl ho, ty hastrmane! 1)

Mlada Ančka v hejčedlu je zadovoljno jecljala in mrmrala, toda čim dalje, tem slabeje, dokler ni umolknila. Še nekolikokrat je potegnila mati, potem spustila vrvico ter pogledala po strani k drugi postelji, kjer se je v istem trenutku vzdignil izpod čistih zastorov pisanega neba gospodar, njen mož, ki se je dosedaj cukal z najstaršim otrokom in se igral ž njim.

Gospodar, kateremu je bilo malo čez trideset, precej širok in postaven mož, je pogladil svoje dolge kostanjeve lase za ušesa in se z nasmehom ozrl proti svoji ženi. Triletni deček pa, samosrajčnik, okroglega obraza, iskrih oči kakor trnolica, opiraje se ob očetov hrbet, je klical mamó, naj prisede k njima.

»O vidva neugnanca!« je zaklicala s ponarejeno ostrostjo kmetica. Tiho, Pavle, kdaj bi moral že spati. Hitro pod odejo! Ančka tudi že spi.»

»O, lepo spi!« se oglasi gospodar z nasmehom, in pokaže na hejčedlo. Iz njega gleđa čez rob ljubka glavica male, komaj dveletne devojčice, v katere

---

1) Ako ne daš
pokojička,
vržemo te do ribnička,
iz ribnička v Donavo.
Vzemi ga, povodnji mož!

plavih kodrih je odseval rdeči žar plapolajoče trske kakor leskeče se zlato.

Mladi Sladki ali Kozina, kakor so ga klicali po imenu njegovega doma, je vstal in šel k hejčedlu. Bil je v irhastih, svetlih hlačah do kolen, v nogovicah in težkih škornjih, brez telovnika, brez jopiča, le v srajci s širokimi rokavi, spredaj razgaljeni. Ko je stegnil roki po svoji hčerki, ko jo je nesel nato visoko pred seboj šaleč se k postelji, je bilo najbolje videti njegovo krasno vitko postavo. Na postelji torej se je nakopičila vsa družina; vesela deca, lazeč po očetu, in roditelja, vesela vsled radosti svojih otrok.

Zvenelo je tu veselo soglasje rodbinske sreče. Bučanje jesenske burje ga ni motilo.

Vendar te sreče nista dosegla kar tako, brez boja. Stara Kozinka je zelo branila svojemu sinu, tedaj že samostojnemu gospodarju, ko jej je naznanil pred štirimi leti, kako nevesto da si je izvolil. Ni jej ugajala, pripravna sicer in zala, toda revna deklica za Kozinovo hišo, katera je bila, čeprav niso več gospodarili v njej župani, vendar ena izmed prvih. Ta davna čast jej je ostala, kajti vedelo je vsako dete, zakaj je vzela nova gosposka dedu Kozine županstvo, namreč ker ni hotel plesati, kakor je žvižgala gosposka in biti zoper svoje ljudstvo.

Toda naposled je stara sinu vendarle dovolila.

»Na hrastu ne raste drugega kot želod,« je rekla.

»Tak je Kozina, neodjenljiva butica, trda kakor hrast, Toda ako mu bo potem z Anico na svetu tesno — —«

Takrat se je veselo nasmehnil Groga, godec, ki so mu rekli Iskra, in rekel:

»Pri moji veri, da mu ne bo! Živela bodeta skupaj, kakor v nebesih.«

Kako bi on ne hvalil in ne prerokoval vsega najbolje, ko je bil zaupnik mladega gospodarja; on sam je vedel njegove tajnosti ter bil njegov sel in svetovalec. In kar je rekel, se je izpolnilo.

Mladi Kozina je živel s svojo Anico zares kakor v nebesih, in to ne pol leta, eno leto, kakor navadno, temuč že peto leto. Gospodarstvo ga je neprestano veselilo, da morda čim dalje, tem bolj. Posedeti semintja doma pri ženi in sedaj še bolj pri deci, igrati se ž njo in šaliti, to mu je bilo najljubše, tako da so mu skoro zamerili, ker je redkokdaj prišel med svet, med možake v krčmo, da bi se po navadi porazgovoril in pokramljal ž njimi.

Še najraje se je razgovarjal z godcem Iskro Gregcem, tam kje na polju, na meji pri gozdu ali včasih, v nedeljo popoldne, v lopi na vrtu.

Zares se je mladi Sladki izpremenil. Poprej se je rad klatil ponoči in to s puško ali z zanjkami po gozdu, rad lovil volkove v jame in ponagajal zoprni gosposki, kjer je le mogel kaj. Odkar se je pa oženil, je postal krotak kot jagnje.

Kadar je gosposka ukazala, naj vozi drva ali opravlja drugo tlako, je ubogal molče in poslal hlapca. Poprej je zabavljaj kakor vsi in povsod na Hodskem čez to nevajeno suženjstvo in, kakor le mogel, se branil in izvijal.

Stara Kozinka ga je opazovala v takih trenutkih s trdno stisnjenimi ustnicami, temno in strogo, in premišljevala v duhu, ali pa potožila staremu bratu draženovskemu.

»Ta deček! To ni več Kozina. Ta se ni vrgel po očetu. Žena mu je vzela vse srce.«

»Žena in otroka,« bi bilo pravilno rečeno.

Tako je bilo videti tudi sedaj, ko je, ne meneč se za jesenski vihar, sedel s svojo rodbino na postelji in se odkritosrčno smejal svojima otrokoma, ki sta se igrala in lazila po njem kakor dve mačici.

Hipoma pa se je vzpel pokoncu in poslušal. Isti trenotek se je vzbudil tudi stari Volk pod mizo in skočivši na sredo sobe glasno zalajal.

»Saj se je preja komaj začela,« reče kmetica, vzevši malo Ančko v naročje. Mislila je, da se vrača kdo izmed poslov od soseda, kjer je bila ravno ta teden preja.

»Kak tujec bo,« odgovori gospodar in gre vun v vežo odpret hišne duri, v katere je bil nekdo butnil.

Zapah zaropoče in zunaj se oglasi tujec, možki glas, ki zapoje:

Na Hújezským Hràdku zpíva pěknej ptaček — 1

Tu izpregovori gospodar nekaj vmes, da ni bilo slišati pevčevih besed; ta se pa ne dá motiti in poje dalje:

Von tàm pěkně zpívà, haž se to rozlíhá,
haž se to rozlíhá bedle našich vrát.²

Tako pevajoč stopi v sobo, kjer pri pragu obstane in pozdravi. Veseli vzklik malega Pavla ga sprejme, kmetica pa reče:

»Stopi naprej, Iskra! Šele sedaj iz mesta? Precej zgodaj je. No, Rotija te lepo pozdravi.«

»Lepo ali grdo. Če bo ona iz hrena, bom pa jaz iz popra.« In godec popravi svoje godalo na rami in se zvito nasmehne.

1) Na Ujezdskem Hradku ptiček lep prepeva.

2) On tam lepo poje, da se to razlega,
da se to razlega tja do naših vrat.

»In tako vesel si, samo prepeval bi,« se oglasi gospodar.

»Kako bi ne pel, saj poje celo vihar tam zunaj tako, da se razlega. Sveta pomagavka, to je bila pot! Meh se mi je napihnil od vetra, in dude so igrale same, jaz pa sem kar poskakoval v temi, ker je bilo toliko muzike; z mokre prahe čez kamenje v lužo, iz blata v blato, kar cmokalo je —«

Gregec Iskra, položivši dude na klop, je sedel sam poleg njih. Čepico z rdečo podvlako je pustil na glavi. Okroglo, gladko lice z jamico na bradi, se mu je še vedno smejalo. Pravzaprav le njegove vesele, navihane oči, s katerimi je rad zamižal, kadar je premišljeval ali pripovedoval kaj šaljivega. Po letih je bil mlademu gospodarju enak, morda za dve, tri leta stareji.

Med tem je kmetica prinesla soli in hleb kruha, v bel prt zavitega, in z običajnim »odreži« ponudila gostu, naj se posluži.

»Kaj je novega v mestu?« vpraša gospodar.

»Ne dosti. V krčmi sta se menila dva soseda, in jaz bi sodil, da sta bila od mestne sodnije, da je gosposka poprašala po nas. — Pa saj so tudi dražnovski stric tam sedeli in vse slišali —«

»Po kom so vprašali?« vzklikne brzo gospodar.

»Po hodovskih pravicah. Pri gosposki v mestu. Imeti hočejo one pisane pravice, veš, ki so bile na našem gradu.«

»In kdo jih je hotel?«

»Bil je tam oni oskrbnik Koš iz Kuta in Trhanova. No, soseda sta se smejala, da so se ravno tega lotili. Ne vem, kaj se je vse zgodilo, toda oni Koš je menda pihal in razgrajal, da on trhanovski gospod pokaže Hodovakom —«

Godec umolkne, toda, kakor bi se hipoma domislil, dostavi:

»Prav je imel oni sosed tam v krčmi, češ, kako da so ta hodovska prava postala naenkrat tako dragocena. Pokojni stari Lomikar¹⁾ in sedanji mladi sta se neki smejala Hodom v obraz, kadar so govorili o pergamenih —«

Gospodar in njegova žena z malo Ančko v naročju sta poslušala pozorno in nista niti opazila, ko se je mali samosrajčnik Pavel, splazivši se s postelje, postavil k dudam, občudujoč pred vsem njihovega lepega kozlička. Najprej ga je samo ogledoval, potem se je ojunačil in segel po njegovi dlaki, očescih in bleščečih pozlatninah, katere mu je obesil Iskra med rožičke. Zdaj je zapazila otroka tudi mati; oče pa je gledal v tla in dvignil oči šele, ko je godec umolknil.

»In kdaj je bilo to, Iskra?«

»Morda predvčerajšnjim —«

»Da bi zopet kaj ne prišlo, kaka nezgoda —« vzdihne skrbno mlada gospodinja.

»Jaz bi sodil,« začne zopet godec, toda ne dokonča, kajti v tem hipu stari Volk hitro poskoči s tal in zalaja. Gospodar vstane, gre k oknu in gleda vun v temo. Ko pa nikogar ne zapazi, gre ven na zasip.²⁾

Iskra pa vzame malega Pavleka, posadi ga na svoja kolena in mu jame potiskati piščal dud v usta. Tu pa se mlada gospodinja dotakne njegove rame.

»Čuj, Iskra,« pravi, »ali si videl, kako je bil zamišljen gospodar, ko si govoril? In tak je sedaj večkrat ter za nič in za nič! Vesel ti je, govori, smeje se, vse, a v hipu, kakor bi vanj treščilo. Včasih se

1) Lamminger.

2) Zasip, vzvišeno hodišče pred hišo.

mi zdi, da mu nekaj blodi po glavi, ali da mu leži nekaj kakor kamen na srcu. Tudi mi je že šinilo v glavo, da mu morda nisem več tako pri srcu, da se morda celo že kesa —.«

»Ne bodi neumna!« jej seže godec v besedo. »Kesati? O, kesa se pa ne in se ne bo, to pa jaz vem. Zato si ne greni življenja —.«

»Sreča mi je bila mila, in to veš, kar v srcu nosimo, za to se bojimo. — In kaj bi bilo torej? —«

»Čudne misli mu roje po glavi. — Tudi to prejde —.«

»Bog daj in me usliši —« vzdihne kmetica, očitno potolažena po besedah moževega prijatelja. Celó zasmejala se je, ko je mali Pavlek s pomočjo Iskre izvabil iz dud nekoliko cvilečih, žalostnih glasov.

Med tem je šel mladi Kozina iz veže vun na zasip in se oziral po dvorišču, kdo bi utegnil biti. Da je nekdo tu bil, to je bilo gotovo, drugače bi čuječi Volk ne bil zalajal. Bila je tema in vihar je še vedno bučal, tako da niti dobro slišati ni bilo. In vendar! — Čuj! nekdo je potrkal na okno. — In to tam nasproti, čez dvorišče, kjer je stala kočá matere mladega gospodarja. To si je izgovorila za poboljšek na stara leta. Spala je že, kajti v oknih je bila tema. Sedaj pa se je tam posvetilo in ko je rdeči žar zasijal skozi okno, je bilo videti dve možki postavi, ki sta obstali pri durih. Čakali sta nepremično, potrpežljivo; sedaj sta izginili skozi duri.

Gospodar kakor za trenotek premišljuje in čaka. Iz izbe se zasliši glas cvilečih dud; mladi kmet ga že več ne sliši. Poda se čez dvorišče h kočí svoje matere. Prime za kljuko. Vrata so zaprta. Skloni se in pristopi k oknu in pogleda v sobo. Zagleda tam

mater v kožuhu in njena dva gosta. Eden izmed nju vzame izpod plašča neko škatljo ali skrinjico. Sedaj jo drugi odpre in vzame ven nekaj bliščečega, leskečega kakor srebro, in kaže to stari Kozinovi.

V tem hipu pa odskoči mladi gospodar od okna. Začul je na zasipu glas svoje žene, kateri se je zdelo gotovo čudno, zakaj se njen mož v tem neprijetnem vremenu tako dolgo mudi zunaj.

»Nikogar ni zunaj, Volk je zastoj razsajal,« reče, ko se vrne na zasip.

»In čemu si bil pri mami?«

»Pogledal sem, kaj dela. Čudno se mi je zdelo, da ima luč. Na klopi sedi in moli —«

»Pojdi, pojdi v izbo; mraz je, da me kar trese, in Iskra se tudi napravlja domov. Pavlek poskuša dude —.«

Mož in žena odideta v izbo.

Iskra se je zabaval v izbi z Ančko. Nosil jo je in gugal, in ko je pel, je uprlo dekletce vanj oči, dokler jej niso začele polagoma lezti skupaj, in je naposled zadremala. Dudak jo je previdno položil v hejčedlo.

»Ti bi bil dober atej,« meni gospodinja v šali.

»Bil, škoda, da štoklja ne najde poti k nam —« in dostavi v smehu: »Potem bi se Rotija z menoj vsaj toliko ne pričkala.«

Omenivši, da mora še k predicam na prejo zaigrat, da priigra ženi nekoliko prediva, vzame dude, od katerih se je mali Pavlek težko ločil, vošči lahko noč in odide. Gospodar pa za njim, da bi zaprl. Vendar gre ž njim vun pred duri in tam tiho vpraša godca, če je draženovski stric šel ž njim hkrati iz mesta.

»Ne, ostal je še v krčmi. Prisedel je k onima sosedoma in se je tiho nekaj pogovarjal ž njima. Toda razumel nisem niti besedice. Čuj, jaz imam pa tebi nekaj povedati. Anica mi je prej pravila, kako jej je tesno pri srcu zaradi tebe. Neumnica misli, da je nimaš več rad, da se večkrat zamisliš, ne govoriš, kot bi imel na srcu nekako breme. Ko bi jaz imel tako izvrstno ženo, bi se vedno smejal in ves svet bi bil zame v rožicah. Torej bodi pameten! Čemu to? Žena za to ne more: Kar je volk ham, ham, to je že tam. —«

Še enkrat vošči lahko noč in v hipu izgine v temi. Mladi gospodar ne krene takoj v hišo, ampak stoječ na zasipu, strmi čez dvorišče k hišici svoje matere. V oknu vedno odseva slabotna luč. Pozna gosta sta torej še tam. Hoče zopet k oknu, toda naenkrat se odloči in vrne v vežo. Iz izbe zveni prijetni glas njegove žene, ki poje konec pesmice:

svoji majki pokoj dalo —

Sedaj šele mu pridejo bolj živo na misel godčeve besede, katere je slišal prej zatopljen v druge misli, samo na pol. Glas ženin, katerega je bil že navajen, se mu je zdel ta trenotek tak, kakor tedaj, ko jo je še neoženjen včasih skrivaj poslušal pevajočo na vrtu. Zvenel je ta glas vedno tako sveže in milo, in ko jo je ugledal sedaj sklonjeno nad zaspalo deklico, izginejo mračne misli, obraz se mu razjasni in se veselo nasmehne svoji ženi — —

Ta večer je šla mlada žena zadovoljna in potolažena k počitku. Ogel dogorele trske je žarel še malo časa v temni izbi, potem je ugasnil, in tema se je razprostrla okoli. Vse je spalo, edino gospodar, ležeč poleg malega Pavla, ni mogel zatisniti očesa.

Vračale so se mu stare misli. Slišal je dihanje svojega sinčka, zatopljenega v zdravo, globoko spanje, slišal je mirno dihanje ženino in Ančkino, toda ni se brigal za to. Drugekrati je zaspal sam, ako je poslušal to dihanje, sedaj ga niti ni slišal. In vendar je napenjal ušesa. Čakal je, češ morda vendar-le pride mati, potrka in ga pokliče. Toda nič se ni odzvalo. Čez nekoliko časa je vstal in pristopil k oknu.

Nasproti pri materi je še vedno luč.

Gledal je vun, čakal — —

II.

Stara Kozinka je bila ugasnila sicer zvečer luč in legla, toda ni zaspala. Potem sta nenadoma prišla ona dva gosta, katera je opazoval njen sin, mladi gospodar, in sta jo poklicala, naj odpre. Vrgla je na sebe dolgi kožuh, prevlečen z rujavim suknom, podšit z jančjimi kožicami, in je odprla.

»Naredi luč,« se je oglasil eden izmed obeh mož pred durmi, in stara kmetica je spoznala po glasu svojega brata.

Bil je Krištof Hrubi, župan iz Draženova, mož visoke postave, nagnjene nekoliko naprej, v širokem plašču. V desnici je držal mogočno čekano, katere rumeni okov se je kar bliščal v svitu prižgane trske. Vstopivši v izbo, je postavil dobro okovano hrastovo skrinjico, katero je nosil pod plaščem, na belo, lipovo desko velike mize z izrezljanimi nogami. Ko je sedaj snel visoko kučmo, je bilo jasno videti njegovo nagubano, vendar še sveže obličje, resnega izraza. Lasje, že močno beli, padali so mu prav na rame in so bili ravno pristriženi samo nad čelom. Lepo zakrivljen nos, še vedno jasne oči, iz katerih sta gledali

odločnost in samozavest, dajale so vrlemu starcu, rekel bi nekaj plemenitaškega.

Od te visoke postave v temnem plašču se je tem bolj razločeval njegov drug, ujezdski župan Jurij Sika, mož nevelike, vendar čvrste in čokate postave v belem volnenem županku,¹⁾ črno obrobljenem, od čegar belosti se je jasno odlikovalo veliko rdeče srce na temnem, po strani zapetem telovniku. Izpod velikega in težkega klobuka širokokrajnika so padali valovito na rame temnokostanjevi lasje.

Stara mati v dolgem, starem kožuhu, na katerem je bilo še poznati sledove pisano všitih cvetic, je gledala iznenadena na pozna in nepričakovana gosta. Vendar je čakala mirno, dokler ne začneta sama. Brat njen, stari draženovski župan, je tudi takoj začel razkladati brez okolišev. Ob kratkem je povedal, da je bil danes v mestu, in kako je tam od dveh svetovalcev zvedel za gotovo, da je gosposka popraševala po hodskih pisanih pravicah, meneč, da jih hrani mestni urad, kakor so bila pred leti shranjena na hodskem gradu v Domažlicah. Gosposka je poizvedovala po svojem oskrbniku Košu tajno, toda omenjena svetovalca, ki ravno tako kot drugi, nima ta do trhanovske gosposke velike ljubezni, sta radovoljno vse odkrila staremu županu. Ta se pa ni obrnil proti domu, ampak naravnost v Ujezd. Tam je bil pri županu, od davna na Hodskem najvažnejšem, skrit zaklad Pasjeglavcev, njihove pravice, in to od onih časov, ko so bili prodani pokojnemu staremu Lomikarju. Takrat je odšlo nekoliko starejših Hodov, med njimi tudi ded mladega Kozine, ko so se še za časa spomnili svojih pravic, v naglici v mesto

¹⁾ Suknja dolga nekaj čez kolena.

prosit domažliške gospode, da bi jim izročili te privilegije.¹⁾

»Vzeli so nam vas — tu si jih vzemite vi. Bolje, da jih imate vi, nego ta Nemec!« so rekli gospodje svetovalci in dovolili Hodom odpreti shrambe na njihovem gradu, kjer je bila skrinjica »hodovskih reči«. Od teh časov je potovala ta skrinjica zaradi varnosti po hodovskih vasicah, ker nova nemška gospoda, čeprav ni hotela priznati privilegijev, jih je vendar iskala poželjivo. Mala ta skrinjica, v kateri je bila zaprta zlata svoboda, je bila sedaj pri tem, sedaj pri onem županu v zavetju, toda najbolj pogostoma v Ujezdu — in tam je ostala tudi od onega časa, ko je bil naložen Hodom »večni molk« do današnjega dne.

Gosposka pa, ki se dozdej zanje ni brigala, ampak je nanje čisto pozabila — išče jih naenkrat in nepričakovano na vse kriplje iznova. — O tem sta govorila sedaj v hišici oba hodska župana s staro kmetico, ki je pozorno poslušala oba, kadarkoli je poprijel kdo izmed nju za besedo. Na resnem obrazu starke, na katerem je bilo lahko spoznati sestro starega Krištofa Hrubega, ni bilo videti v tem trenutku strahu ali bojazni. Narobe: lice se jej je zvedrilo in v pogledu je zaiskrila radost.

»No, torej so vendar nekaj vredne,« se je oglasila in čudni nasmeh jej je zadrhtel na ustnih. »Prav sta naredila — in meni ženski sta jih prinesla — no, nič ne dé, dobro jih shranim in na mojo kočo ne pomisli nihče.«

Med tem je pa izvlekel Sika iz telovnika ključek in odprl skrinjico ter vzela iz nje najprej srebrni pečat, velik kakor tolar na kratki srebrni verižici.

¹⁾ L. 1585. je kralj Rudolf prepustil na 60 let oskrbništvu Hodov Domažliškim kot zastavo za posojenih mu 37.142 kop.

Draženovski župan in njegova sestra sta pozorno gledala pergamenove listine, ki so ležale tu lepo zravnanе in zvite. Sika pa je začel jemati drugo za drugo vun in pokladati na mizo. On jih je imel izročiti in zato jih je izkladal iz skrinjice kakor v prepričanje sebi in navzočima. Sam jih je hranil mnogo let in prebedel je marsikako nočno uro v stranski sobici skrivno pri njih. Tako se je zanimal zanje, da je prebral vse, ki so bile pisane češki, tudi prevode latinskih, napravljene že prej, v boljših, svobodnejših časih.

Pismouk Sika, katerega so svojci smatrali za prokuratorja, zložil je te pisane svoboščine in njihove potrdbe po vrsti od najstarejše, do poslednje Matijeve. Tu so ležale v preprosti izbi v svitu borove trske stare pergamenove listine, dobro zložene, s svilnatimi trakovi prevezane, porumenele, z rujavimi mrcgami po robih in voglih. Veliki pečati so viseli z njih na svilnatih vrvicah, nekdanj rdeče in bele barve; toda nekaj stoletij je izpremenilo belo barvo na rumenkasto in izsesalo njeni družici jasno rdečilo. Pečati so bili ohranjeni dobro, tudi najstarejši iz nebarvanega voska, na katerem je bil vpodobljen kralj Ivan Luksemburški v polni viteški opravi na konju s sedlom, v desnici meč na verižici in v levici ščit. Tudi pečati vseh ostalih kraljev, Karola, Vaclava, Jurija, Vladislava, Ferdinanda, Maksimilijana, Rudolfa in Matije, katerih dveh so se rdečili najlepše, so bili nepokvarjeni.

Za trenotek je zavladala v izbi tišina. Oba Hoda s starko vred sta gledala molče na usodne listine, ki so pomnile stoletne, boljše, srečnejše čase in postale priče ponižanja in trpljenja. Sika je preletel še en-

krat list za listom, kakor bi štel. Nato se obrne k Hrubemu in reče:

»Ne manjka niti enega.«

Starec samo pokima z glavo. Poznal je listine dobro iz prejšnjih let. Sika pa dostavi:

»Bili so drugačni časi, ko so bili v veljavi ti pergameni in svoboščine.«

»Ali niso več v veljavi?« se oglasi starka naglo.

»Ne več v veljavi? So in akoravno sedaj ne! Toda bodo!« odvrne odločno, da, ostro stari Hrubu. »To je naše pravo, in to je močno kot hrast, in ne omaja ga nihče, niti Lomikarjev oskrbnik, niti Lomikar sam! Naši kralji so bili drugačni gospodje, njihova beseda napisana tu, velja morda več, kot pa tega priseljenega Nemca.«

»Tako je,« pritrди Sika. »On bi rad, da bi mu jih dali, da bi jih sežgal. Potem bi šele vzel bič in kričal: »Skakajte, kmetavsi!« Toda tu še ni izbri-sano!« in razprostrši listino kralja Jurija je pokazal na prevod, vložen na listu vanjo, naravnost na podčrtano mesto:

»— plemenitaši pa ali vladike ne smejo vladati nad njimi ali si jih prilaščati ali med njimi se nase-ljevati —«

»In to-le velja še tudi!«

In nagnivši se k listini kralja Matije gleda za trenotek vanjo; naposled, kakor bi bil našel zaže-ljeno mesto, začne brati:

»— — Ukazujemo pri tem vsem prebivalcem iz vseh stanov naše češke kraljevine, zlasti pa še našim svetovalcem češke komore, sedanjim in poznejšim, našim zvestim dragim, da bi že imenovane Hode pri tem našem obnovljenju, dovoljenju in potrjenju njihovih privilegijev, kolikor svedočijo nji-

hove listine, sedaj in za prihodnje ter večne čase nedotakljive imeli, držali in skrbno hranili, nobenih zaprek jim v tem ne napravljali niti drugim delati jih dopuščali pod izogibanjem jeze in nemilosti kraljeve in prihodnjih naših čeških kraljev —«

Sika, vzdignivši glavo od listine, se obrne k Hrubemu in k sestri ter reče:

»Sta-li slišala? In »zvesti dragi« so rekli v teh letih od nekdej kralji našim očetom; sedaj pa nam vsak pisar meče pod noge tlačanske trape in kmetavse in misli o sebi vrag ve kaj. Toda s temi-le jih bomo« in pokaže na privilegije. »Ko bi imeli samo ti-le dve listini, nič bi se nam ne bilo treba bati, češ, da je že vse izgubljeno. Zadostovali bi pred pravico in sodnijo. V njih je vse naše pravo.«

»Ravno tako so govorili naš pokojni oče,« odvrne kmetica. »Veš, Krištof, ko je bila ta skrinjica še pri nas —«

»Da,« pritrди Hrubi. »Toda čas je že, da skrijemo listine —«

»Brzo torej, pojdita!« reče starka.

Oba moža sta zopet zravnila listine v skrinjico.

Ko jo je Sika zaprl in vzel z mize, je vzdihnil stari draženovski župan. Njegova sestra se je ozrla okoli, zlasti po oknih, potem je stopala naprej do sosednjih nizkih duri. Tu jo ustavi brat in jo vpraša:

»Morda bi bilo bolje, da smo poklicali tudi Ivana?«

Mislil je s tem svojega sinovca, Sladkega, mladega gospodarja. Sika vpre na to vprašanje oči v starko in očitvidno napeto pričakuje, kaj poreče. Starka za trenotek molči, potem pa odgovori:

»Ne, je bilo že tako prav!«

Sika pokima zadovoljno s svojo dolgolaso glavo.

Starka pa izgine v durih do sosednje čumnate in za njo oba njena tovariša.

V izbi je postalo prazno in tiho. Le samo okna so se lahko potresala, kadar je veter, zunaj vršeč, potegnil silneje; tedaj je zaplapolal tudi živeje rdeči plamen borove trske, katere žareči ogel se je skrivil in vedno bolj črnel.

V tem trenutku se je pojavil zunaj v oknu obraz. Prikazal se je nagloma, pa takoj izginil, očividno zategadelj, ker ni bilo v izbi nikogar. Mladi gospodar sam je gledal pozorno v izbo svoje matere. Gosta, katera je bil opazil prej, sta izginila z okovano skrinjico vred. Iz čumnate poleg izbe pa se je slišal odmev močnih udarcev, toda samo za kratek čas.

Potem je zopet vse potihnilo.

Ko je čez nekoliko časa zopet prihajal vun stari Hrubci in pripogibal belolaso glavo v nizkih durih, za njim pa Sika s starko, je izginil v oknu obraz mladega gospodarja ko bi trenil.

Draženovski se je pripravil takoj k odhodu. Sika pa se obrne že prav pri durih še enkrat in reče:

»No, zapomni si, kmetica, kaj si obljubila —«

»Ljudje božji, obljubila sem, davši roko pred Bogom,« je odgovorila starka resno in skoro z očitanjem.

Čez malo časa na to sta stala oba župana zopet pred kočo na dvorišču. V hiši je bilo temno in tiho. Vaga na starem vodnjaku pod lipo je ropotala in škripala. Župana sta odšla skrivaj tako, kakor sta prišla, vendar ne neopaževana. Toda o tem še slu-

tila nista. Ko sta prišla vun pred hišo, je zanesel k njima veter nekoliko veselih glasov.

»Veter mi prinaša muziko na uho,« reče Sika, držeč za svoj klobuk širokokrajnik. »To je gotovo na preji.«

In pristopil je k razsvetljenemu oknu sosednje hiše ter pogledal noter. Tam v prostorni izbi je bilo živo in veselo.

Bilo je res po preji. Moški, posebno mladeniči, so bili zbrani. Pustili so izbiranje ječmena za setev, tudi pukanje perja, ter vsak prijel deklico, ki so odložile vreteno in preslico, in se zavrtil v »kolečku«. Iskra Gregec pa je stal, s čepico po strani in z lasmi na čelu, sredi sobe, napihoval krepko meh svojih dud, ki »dela sapo«, in igral, da se je kar razlegalo. Toda vabil ni samo s svojo godbo in silil na ples, ampak vzpodbujal in razgreval je tudi s svojim gibanjem. Napihoval je lica in se smejal na vsa usta, z očmi mežikal, jih zapiral in zopet obračal k stropu. Sam na enem mestu se vrteč, kolena upogibajoč, se je prestopaval po taktu in pogostoma udaril z nogo ob tla; v istem hipu se je prijel za trebuh, se zasukal, zazibal se na eni nogi in iznova udaril ob tla.

Starejši so se smejali, mladi strastno plesali, a vsi razvneti so se vrtili okoli cvilečih dud, da so poskakovale deklicam kite in krila.

Ujezdski župan se je zopet vrnil k Hrubemu, ki je, ne meneč se za godbo, počasi korakal v temi.

»Tam so veseli! Ko bi vedeli!« reče Sika.

»Saj bodo kmau!« odvrne resno stari draženovski župan. Ko ga pa Sika nagovarja naj ostane nočoj tu na županiji, ker je pozno in v tej temi slaba pot, odvrne:

»Da bi kdo zvedel, da sem bil tu! Teme se ne bojim. Bog ti daj lahko noč.«

Sika je krenil k svoji županiji, Hrubi proti Draženovu. Izginil je brzo v temi. Slišati je bilo še malo časa samo njegove počasne in krepke korake.

Isti trenotek, ko sta se razhajala župana, je stopil nekdo iz črne sence v kotu pri zidanem vходу Kozinove hiše. Bil je to mladi gospodar sam. Postal je za trenotek, kakor bi gledal za odhajajočima, kakor bi poslušal njune korake. Potem se je obrnil in stopal s počasnim, tihim korakom v hišo. Ni se zmešnil za vesele glasove, ki so prihajali za njim od sosedu. Še slišal jih ni. Neopaženo je stopil zopet v izbo in tiho legel. Bilo je slišati pokojno dihanje ženino in tiho dremajoče dece. Nekoliko globokih vzdihov gospodarjevih pa se je slišalo vendar glasneje.

* * *

Stara Kozinka je zgodaj zakurila, ko še svojih sivih las ni imela z robcem ovitih. V tem je prišel sin, gospodar.

Bilo je rano in redko je prihajal v tem času pogledat k materi. Pozdravil je, sedel na klop in gledal skozi okno vun na oblačno nebo, potem na mater, ki ga je poprašala po deci, po Ančki in Pavleku, kako da sta kaj spala v tem viharju.

»Dobro. Tudi vi mati ste šli zgodaj spat.«

»Zgodaj —«

»Toda potem ste imeli luč. Videl sem svit —« in pogledal je pozorno mater.

»Zaradi viharja. Bala sem se, ako bi se kaj zgodilo —«

To je rekla čisto mirno in hladno.

Sin je posedel še malo časa in čakal. Toda mati ni omenila niti z besedico včerajšnjega dne in govorila o navadnih stvareh. Sam se pa tudi ni dotaknil tega niti z besedico.

Odšel je prevarjen, in užaljen je pomislil:

»Še lastna mati ti ne zaupa!« — —

III.

Koča Gregca Iskre je stala nekoliko stran od vasi, blizu gozda. Čeprav je pomnila že marsikateri rod, ni bilo videti, da je slabotna. Lesene stene in ravno tako pročelje so tekom časa seveda močno zarjavele, toda k tej barvi se je lepo prilegala po zimi bela, s snegom zapadena streha in po leti zeleno nebo dveh jesenov, stoječih poleg koče.

Na opažu iz desk je bil majhen hodnik, in na njem je stala Rotija, Iskrova žena, ter obešala na drog šopke zrelih, rdečih oskoruš, da bi lepo tu zmrznile, ko nastane mraz. Bila je nekaj let mlajša od svojega moža. Videti je bila postavna, mladostna, še kot deklica. Ko je bila še prosta, bila je na glasu in si je lahko izbirala. Toda pustila je vse, tudi premožne, in izvolila si veselega godca.

Do tega trenutka se ni pokesala, da je tako izvolila, samo tega si je večkrat želela v duhu, da bi mogla Iskro izpremeniti v kaj družega, ali vsaj doseči, da bi bolj ostajal doma in ne kolovratil toliko okrog. Često, često si je tudi želela otrok, da bi se jej tako ne tožilo v samotni. —

Danes je imela Iskro doma.

O tem so pričali veseli glasovi, ki so prihajali iz izbe. Ni jih vzbujal sam; poizkušal se je njegov

učenec, da bi pogodil neki poskočen napev. Iskra je bil še mlad godec, toda njegova slava je segala že za rojstno vas, k sosedom, in stari so o njem trdili, da bo to straški Kuželka, kateremu na dudah ni bilo para na celem Hodschem, dà, v celem plzenskem okraju ne. Pripovedovali so si o njem mnogo in čudnih stvari, četudi je bil že več let na onem svetu, kako krasno je igral, da je plesalo pri njegovi godbi vse brez izjeme, kako je pokazal v Pragi pri dvoru, kaj zna, takrat, ko so venčali tam kralja, in ko so imeli Hodi še svoja prava. Pripovedovali so o pokojnem straškem Kuželki tudi to, da je enkrat pošteno natrkan — in kateri godec bi prebil brez mokrote — pozno ponoči zablodil v gozdu med jame in da je padel tam v »volčje žrelo«, kamor je prilomastil nato ljubek kosmat in zobat gost; temu je igral do ranega jutra, dokler ni muzika in volčje tuljenje privabilo gozdarja, ki je osvobodil godca iz tega neprijetnega položaja.

Straški Kuželka je bil oče in mojster vseh godev v okolici. Pri njem se je izučil tudi stari Grog, pri njem njegov sin Iskra, in ta je imel že tudi nekoliko učencev. Učil je na gosli in na dude, četudi ni poznal nobenih not. Kar mu je kdo zapel, to je zaigral na to ali ono godalo. Kadar so ga v krčmi obstopile vesele plesalke, z robci mahajoč proti njemu, in je ena izmed njih začela peti z jasnim glasom čisto novo pesem, katere ni čul doslej nihče niti po napevu niti po besedah, in katera se je rodila šele včeraj ali ta trenotek, v živahnem navdušenju; je poslušal Iskra molče prvi »verz«, zraven se je nasmehoval, z glavo prikimoval in s peto lahno v takt pritrkoval; ko se je pa pevka pripravljala k drugemu verzu, je že igral Iskra melodijo na gosli, njegov tovariš, sivi

oče, za njim brenčeče dude, in mladeniči so se zavrteli z dekleti v kolu.

Tudi svoje učence je učil, da bi znali zaigrati karkolisibodi, in ravno sedaj je poučeval Konopikovega Jakopa, okoli šestnajstletnega fanta, polnih, rdečih lic. Bil je začetnik, kateremu Iskra še ni zapal vseh dud. Jakop je piskal še vedno samo na prvo piščalko. Sedaj je umolknil na dano znamenje, stoječ pred Iskro, ki je sedel na klopi, in čakal, kaj poreče mojster.

»Čuj, Jakop, povem ti še eno, in to mi zagodeš. Veš ono: »Naš pan faraš pěkne káže«¹⁾ — in mojster je začel napev.

Jakop je začel, toda v tem ga je prekinil Iskra in rekel:

»Tamle gre Kozinov gospodar k nam v vas. Pojdi domov. Pridi jutri zopet v tem času.«

Jakop si ni dal dvakrat reči. Ko bi trenil, je bil iz hiše. Iskra je vstal in gledal skozi okno, pričakuje bližajočega se gosta, katerega je bil spoznal že od daleč.

V tem je zašumelo nekaj na peči. Tam na revnem ležišču, na katerem je dozdej tiho ležal, je sedel mož dolgih las, močno osivelih, stari godčev oče. Bil je slep in nekaj bolehen, kajti zakašljajal je in težko se oddehnivši, izpregovoril:

»Ali se je kaj zgodilo, da prihaja k nam Kozina o tem času?«

»Ne, oče, ne vem; morda niti ne prihaja k nam, temveč gre le tako okoli.«

V tem so se začuli zunaj glasi. Rotija je govorila z mladim gospodarjem, ki je vprašal, če je Iskra doma. In je že stal godec na pragu, smehliaje se in

¹⁾ Naš gospod župnik lepo govori.

klical gosta dalje. Vendar ga ni vabil dolgo, ker je dobro poznal Kozino in takoj uganil, da ni prišel le tako »v vas«, ampak, da bi mu povedal rad nekaj na skrivnem.

»Ako si namenjen v gozd, spremim te nekoliko časa« — se je ponudil godec sam.

»Da, gledat grem, če je kaj dosti škode napravil ta vihar.«

In Iskra je skočil v izbo po čepico in jo ubral s Kozino proti temnemu borovemu gozdu, nič se ne meneč za to, da je s tem slabo razveselil Rotijo, ki je prišla po nahišju s hodnika v vežo.

»Tako se godi vedno. Ali se potepa sam, ali kadar kdo zablodi sem, odvede še njega. Kmet je bil gotovo k senu namenjen.«

Tako je tožila, prišedši v izbo, čez moža staremu tASTU, ki je vprašal iznova po Kozini. Ko je zvedel, da je že odšel, je molče zopet legel. Na njegovem obrazu je bilo brati očividno neljubo prevaro. Vsak kdorkoli je prišel sem v samoto, je bil zlasti starcu dobro došel, kajti z vsakim obiskom mu je prešel hitreje trenotek neskončnega časa, mučnega zaradi slepote; toda posebno dobro mu je bil došel mladi Kozina, njegov dobrotnik in zaščitnik, ki mu je rešil pred desetimi leti življenje.

Takrat je šel stari Gropa v Trhanovo, kjer je mislil igrati v korist bolnega godca. Nad Trhanovim, ravno ko jo je mahal skozi gozd Křižinovec, sta ga ustavila dva lovca, oba Nemca iz trhanovskega grada, oba očividno že pošteno natrkana, kajti težko sta že obračala jezik. Vendar v zasramovanje ubogega godca jima je služil še dosti. Najprej sta se smejala Grog, toda ko ju je zavrnil in hotel dalje iti, sta mu zaukazala, naj jima zaigra pri tej priči,

psovala ga s trapom in s pomilovanja vrednim tlačanskim psom.

Tu je vzkipela v godcu hodska kri; ostro ju je zavrnil in se ni zbal niti potem, ko sta začela Nemca režati vanj kakor razljučena medveda. Hitro je snel svoje godalo raz rame in se začel braniti; imel pa je le prazni roki, ona pa vsak svoj lovski nož. Takrat bi bil gotovo poginil, toda ko je bilo najhuje, ko je že padal ves s krvjo oblit na zemljo, je skočil iz goščave Kozinov Volk, planil na enega izmed sirovežev, drugega pa je udaril s čekano mladi Kozina, ki je prihitel med tem za petami zvestega psa na pomoč. Prepodil je zbesnela okrutnika in odnesel Grogo nezavestnega domov. Takrat je oslepelo staremu godcu eno oko; drugo se je pa vnelo, ko je ležal ves v ranah, tako, da je oslepel v kratkem tudi na drugo.

Od tega časa je živel žalostno in pusto življenje ter se razveselil samo tedaj, kadar ga je vzel sin s seboj v krčmo ali na večerno zabavo na preji, da bi igral na gosli primo, ali kadar je poučeval namesto sina doma.

Od tega časa je bil mladi Gregec — Iskra — Kozini še bolj vdan. Bil mu je hvaležen ne le za to, ker se je bil tako potegnil za očeta, temuč tudi zato, ker je podpiral starčka potem na razne načine v boleznih in se ga večkrat spomnil s kako rečjo. Sin pa iz bogate hiše, stare, spoštovane rodovine, je bil naklonjen že od otroških let šaljivemu godčevemu sinu. Že takrat, ko je pasel čredo, je imel vedno Gregca poleg sebe. Sploh je bil najraje ž njim skupaj, in če je šel »v vas«, jo je vselej zavil k samotni godčevi koči.

Ko sta postala potem oba fanta, je Iskra postal Ivanov zaupnik, in ko se je nato oženil mladi Kozina,

je bila zveza mladih mož še bolj utrjena s to svatbo, za katero si je prizadeval godec veliko.

Mladi gospodar ni zaupal nikomur toliko, kakor njemu, in tudi od nikogar ni toliko prejel kakor od njega. —

Zdaj sta skupaj korakala proti gozdu. —

Po vihartni noči je sledil lep, solnčen dan, kakršnih je v novembru malo. Oblaki, ki so se podili že rano po nebu, so se poizgubili. Solnce je zasijalo in v čistem zraku so se točno črtala temena Šumave in Češkega lesa. Iz gozdnih globin se je odzival včasih zategnjen in zamolkel šum.

Mlada Hoda se nista brigala za nič. Korakala sta molče drug poleg drugega, vsak vtopljen v svoje misli. Drugekrati bi bil začel Iskra pogovor s kako šalo, toda danes, kakor je poznal dobro svojega tovariša, ni bilo kaj takega primerno. Videl je, da se je pripetilo mlademu gospodarju nekaj važnega. Tako sta prišla na mejo kraj gozda. Tu obstane godec nasproti svojemu tovarišu, pogleda mu za trenotek s svojimi odkritosrčnimi, veselimi očmi v obraz, udari ga po rami in izpregovori z iskrenim glasom:

»Ej, tovariš! Tak si, kakor bi ti bila mačka mlade snedla. Kaj pa je?«

»Iskra, povej mi golo resnico. Kaj se govori o meni med ljudstvom? Da nisem nič vreden človek, ni li res?«

»Prismoda, zakaj tako misliš?«

»Saj mi ne zaupa niti lastna mati —«

»E, kako?«

Kozina naredi na te besede nekoliko korakov, obstane iznova, obrne svoj mračni obraz k godcu in upre vanj svoje bistre oči.

»Moram ti povedati! Leži mi na prsih kakor težak kamen. Za babo me imajo. Sika, draženovski stric in morda še ti! Toda še večje babe ste vi, da mi nihče ne pove tega. Devica Marija! Ko bi vi vedeli!«

»Toda Ivan, ali si ob pamet, da tako govoriš?«

»Ne bilo bi čudno — vendar čuj, Iskra, da ti povem —«

Za trenotek umolkne in nato začne pripovedovati. Oba zopet počasi korakata ob meji kraj gozda. Gospodar je pripovedoval o včerajšnjem večeru, kdo je prišel k njegovi materi, kaj je videl on tam, kako je vedno čakal, da tudi njega pokličejo, kako sta odšla, kakor bi njega ne bilo tu v hiši, kako je tudi mati utajila zjutraj vse, ker mu ne zaupa.

Govoril je živo, čim dalje, tem ostreje.

»Stari ženi zaupajo, meni ne. — Kar sem vzel Anico, so si mislili, ta človek ima zdaj drugo kri, ta ni več oni, kakor je bil. Prej na gospodo kakor bes, sedaj bi skakal, kakor bi ona piskala, če treba na vrh strehe. Res je, Iskra, postal sem drugačen, izpremenilo se je marsikaj. Prej sem bil pripravljen na vse, ničesar mi ni bilo mari. Saj veš, kako sem nagajal gosposki! Toda poslej sem imel strah, da bi se izpozabil, in kaj bi bilo iz tega! Škodoval bi ženi, deci, in ti ne veš, Iskra, kaj je to, imeti deco rad!

In vendar je zopet vse kipelo v meni, ko sem videl, kaj dela gosposka z nami, kako so pomandrili nas z našimi pravicami vred v blato.

Tako sem se neprestano nagibal na to in na ono stran, in nekaterikrat že sem hotel začeti in se oglasiti, kadar sem se spomnil na pokojnega očeta. Veš takrat, ko je prišlo tisto z Dunaja, da so naša prava nič — bil sem še dečko — in tedaj sem bil v

mestu¹⁾ na našem gradu, kjer so brali oni list, in da se Hodom ukazuje perpetuum silentium — kakor so dejali latinsko. O, dobro pomnim one besede. Bili so tja poklicani vsi hodski župani in starejši možje. Toliko pomnim še prav dobro, da so kričali, ko so jim brali oni list, a največji krik je bil, ko jim je zapovedal okrajni glavar, da imajo molčati na večno, kar pomenita ti dve latinski besedi.

Niso mogli verovati in naš oče tudi ne. In ubogi pokojni oče so me prijeli za roko in rekli: »Hitro, z menoj, sinko!« in šla sva v dekanijo k gospodu dekanu. Tega so vprašali naš oče, kaj pomenijo te latinske besede po naše, in ko so rekli gospod dekan ravno isto, kakor gospod glavar na gradu, prijeli so se naš oče za sivo glavo ter se zjokali! Celo pot nato domov so starci tugovali, kleli, a najbolj na tisti perpetuum, da je to največja krivica, ko se človek ne sme niti braniti. Več dni bili so naš oče kakor pobiti, molčali so, dokler niso prišli enkrat iz gozda, telebnili čakano na mizo ter zakričali:

»In ne bo amen! Bo že kdo začel zopet in potem poteče kri!«

Tu vzdihne mladi gospodar, preneha in za trenotek umolkne. Oči mu gore, lica so temneje zardela.

»Tega, dragi prijatelj,« začne zopet, »nisem mogel ter nisem mogel pozabiti. Že kot deček sem mislil vedno na to, in čim dalje tem bolj. »Eden mora začeti,« tako mi je vedno rojilo po glavi, celo ponoči v spanju, in vrivala se mi je misel, da mi je sojeno od Boga, naj začnem jaz. Spomnil sem se, kar so oče rekli, da poteče kri. Za sebe se nisem bal.

¹⁾ V Domažlicah.

»Naj te namlatijo, samo da bi bilo vsem pomagano,« mislil sem.

»Počakaj, da postaneš gospodar,« pravil sem si, »in potem, saj veš! Vsled Anice sem pozabil na ves svet, in nato so prišli še otroci. Toda one stare misli mi niso dale miru.

Oglašale so se od zore do mraka. In kaj sem dosegel?

Mislil sem največje in najbolje in dosegel sem toliko, da mi ne zaupa niti mati, kot bi ne bil niti pravi Hodovak —«

»Ne misli tako hudo. Bilo je ponoči —«

»Le nikar mi peska v oči ne meči!«

»Čemu se srdiš? Ko pride čas —«

»Tudi ti si tak, kakor mnogi pri nas! Kadar pride čas, ko prespimo vse —«

»Ničesar ne maram prespati. Vendar to vem, da pride presilen pes volku pod zob.«

»A s krotkimi besedami ga ne zmagaš. In do tega pride. Nekdo mora, ako nečemo biti sužnji. In ne bomo!« dostavi ostro.

»Meniš, da bi bil sedaj čas?«

»Ker išče gosposka naših svoboščin, vsak norec razvidi, da še veljajo. Sedaj je čas. Ako ne začnejo župani in ako bodo samo branili te pergamene, oglašim se jaz. »Bog naj sodi!« Tako sem si rekel danes ponoči!«

V tem se hipoma oba obrneta. Nekdo ju je z močnim glasom zaklical. Doli na poljski stezi zagledata moža orjaške postave, ki vihti proti njima s svojo čekano, dobro okovano, kajti zabliskala se je v solncu kakor golo orožje. Po gromkem glasu in visoki postavi ga spoznata takoj. Bil je Matej Přibek.

V mogočnem, trdem širokokrajniku je stal na meji pri šipkovem brezlistnem drevesu, čegar rdeče jagode so tuintam že postale rjavkaste. Veter se je lahko igral z njegovimi dolgimi lasmi, z belo suk-njo brez gumbov, pri vratu razgaljeno, in z jermeni pri irhastih hlačah, do kolena segajočih. Akoravno je sijalo solnce, je bilo precej hladno in veter ni pospeševal toplote. Vendar ni pritegnil Matej Pribek svojega belega župana k telesu, da, niti telovnika ni zapel popolnoma. Njegove mogočne, široke prsi so prenesle dih mrzlejših vetrov, nego je bil ta, ki je vlekel sedaj od gozda po pusti pokrajini.

Temno miren, nagubančen Pribkov obraz je gledal napeto proti Kozini in njegovemu tovarišu. Ustnici širokih ust sta bili tesno zaprti, tako da se je vlekla pod spodnjo dolga guba nad mogočno golo brado.

Tako je stal tu resno, nepremakljivo, kakor kip, poslednji hodski zastavonoša in se še genil ni, ko je ogovoril sedaj bližajočega se Kozino:

»Kod se klatiš, ko ti podirajo mejnike?«

Te besede, na videz nemarno izgovorjene, ustavijo na mah mladega gospodarja.

»Meni? In kje?«

»Tam-le na glinjicah —«

»In kdo?!«

»Gosposka —«

Kakor bi treščilo v Kozino. Razburjen, toda kakor bi še ne verjel popolnoma, upira debelo oči na starega Hoda, ki sedaj dostavi:

»Žalibog, tako je. Šel sem mimo. Oskrbnik je tam iz Trhanova in dvorski hlapci.«

»Da bi jih bes!« vzklikne razjarjeno Iskra. Njegov tovariš pa se obrne kakor pičen isti trenotek,

ko govori Přebek in zdirja skokoma v ono stran, kjer je bilo njegovo imenovano polje. Godec za njim. Hitela sta, kakor kadar poči glas, da v vasi gori.

Morda niti taka vest mladega gospodarja ne bi bila tako razburila.

Matej Přebek je zrl za hitečima in pomislil:

»Da bi te le, Kozinov fante, ne odgnali kakor mačko od mleka!«

Na vznožju višave, za katero se razteza Ujezd, že blizu Trhanova, je stala na meji zoranega polja mogočna lipa. V golem vrhu se je oglašalo glasno šumenje, kakor bolestni vzdih. Poslednji so že. Globokeje in globokeje se zajeda zveneča, zobata pila v mogočno telo starodavnega drevesa; saj so jej že prej sekire olajšale pot z globoko zaseko. Pod lipo stoje trije možje, trhanovski oskrbnik in dva čokasta dninarja, in marljivo opazujejo delo dveh hlapcev, ki klečita in vsa potna hitro žagata, med tem ko je tretji tovariš ravno privezal v vrhu na mogočni veji vrv in sedaj doli splezal.

Tam nasproti v bližnjem Trhanovu prihajajo ljudje pred hiše, in vsak izmed njih gleda iznenaden, z grozo, kaj se godi s Kozinovo lipo. To je novo nasilje gosposke! Kdo bi se sploh drznil spraviti se na tako staro, stoletja tu stoječe drevo, ko bi tudi ne bilo posvečeno s tem, da deli imetje, da je od davna po pravu priznan mejnik!¹⁾

Toda graščaki se ne brigajo za to, ne boje se križa, vrezanega v deblo, ki kliče: »Ne kradi! Ne želi, karkoli je tvojega bližnjika!«

¹⁾ Od pamtiveka so bila kakor povsod pri nas, tako tudi na Hodskem drevesa „za mejo postavljena“, in v znamenje tega križi vsekani v njihova debela.

Vendar sedaj mahoma vsi ostrme in oskrbnik nagubanči čelo. Žaga umolkne; vsi se obrnejo v ono stran, od koder je zagrmel nanje mogočen krik. Kakor besen vihar se je podil po rebro navzdol mladi Kozina in za njim Iskra Gregec.

Ves zasopen, rdeč obstane pod drevesom. Za trenotek nastane globoka tišina. Edino lipa temno šumi. Hlapci pogledujejo z oskrbnika na Kozino. Ta nekaj časa ne more izpregovoriti od razburjenosti. Ves se trese, oči se mu svetijo, dokler naposled ne zagrmi:

»Kdo vam je dovolil to?«

»Nihče. Gosposka je to ukazala,« zavrne ga oskrbnik, s povdarkom na besedo »ukazala«. Potem se obrne k hlapcem in skratka zapove:

»Žagajte dalje!«

»Nihče naj se ne gane!« zakriči Kozina. Zravnal se je pokonci in njegova postava je, rekel bi, vzrastla. »Jaz sem tu gosposka, jaz tu gospod! To je moje drevo, to so moja tla! To so imeli moj oče, in ded in praded —«

»A ti ga ne boš imel! Našlo se je v pismih, da je to polje lastnina gosposke!«

»Ta vaša pisma! V listih je tudi stalo, da ne veljajo nič naše svoboščine, naša stara prava — haha! Vzeli ste nam vse, napravili iz nas tlačane in zahotelo se vam je še po tem koscu zemlje, ki nas živi! Tatovi! Še tega svetega križa tu se ne bojite!«

»Molči!« zakriči oskrbnik, razdražen po teh besedah.

»Še molčal naj bi! Mi imamo svoje pravice in svoboščine! Po katerem pravu —«

»Po gosposkinem pravu, neumni trap! Te tvoje svoboščine pomagajo ti toliko, da moraš, ko bi ti

zrastlo na glavi drevo in bi mi rekli: »Razžagajmo je!« držati kakor hrast, pa da se niti ne ganeš, niti ne črhneš!»

»No, to bomo videli!«

In že je pri deblu in zakričavši na hlapce, odbije enega na mah od žage. Gregec Iskra za njim, kličoč, naj ima pamet. Toda v tem že priskoči tudi oskrbnik kakor naščuvan in seže po kmetu, da bi ga odgnal. Kozino pa to še bolj razjari in odbije ga tako, da se opoteče.

»Proč, gosposki maček, da te ne zadavim!« kriči mladi kmet, toda v tem so se že zagnali nanj hlapci, kakor jim je ukazal oskrbnik. Sedaj preneha miriti tudi Iskra, videč, da gre za trdo; skoči k prijatelju ter mu krepko pomaga proti premoči šestih mož. Pod našagano lipo se začne huda borba. Hoda, dasiravno sta bila brez orožja, sta se dobro branila, in posebno z žilavim Kozino boriti se je bilo trdo celo za te robate drvarje. Niso ga mogli premagati. Vendar je to trpelo malo časa. Borba je bila nad človeške sile. Iskra se je že zgrudil na zemljo. Leže še se je branil hlapcu, ki mu je pokleknil na prsi. Kozina je še vedno stal, dasiravno mu je kri lila po obrazu.

V tem se začuje z višine, od ujezdske strani, gromki glas: »Nehajte vendar, ne pobijajte se!«

Orjaška postava Mateja Pribka se je tam prikazala.

Odvažno, z velikim korakom, kakor vedno, je stopal po rebro nizdol, z naprej nagnjeno čekano, kakor za udarec pripravljeno. Vidéč, da oni tam doli ne slišijo ali pa slišati nečejo, je pospešil nekoliko korake in zaklical iznova s svojim daleč se razlega-jočim se glasom:

»Kozinov mladič, še trenotek, že grem!«

Boj pod lipo se je razvnel v tem trenutku zopet živeje, Hoda sta napela poslednje sile. Iskri se je posrečilo, da se je izmaknil svojemu zmagalcu; poskočil je na noge in silil, deleč udarce, k prijatelju, okoli katerega se je valjal živ klopčič, zmes rok, nog in glasov.

Že, že je omahoval Kozina; tu mu je prišlo nenkrat polajšanje; glas iz višine je zagrmel sedaj tik pri njem. Dva hlapca in oskrbnik sam so skočili proč, kakor hitro so zagledali Přebka, drugi pa takoj, ko jim je začela jezdití njegova hrastova čekana po glavi in hrbtu.

»Gosposkine sluge! Ni dosti, da okrade človeka, še ubila bi ga!« je kričal Přebek in vihraje naprej mlatil s čekano okrog sebe tako, da se je oskrbnik s svojo družbo hitro umikal tem udarcem.

V kratkem času je bilo prosto in mirno pod lipo. Ko se je Přebek povrnil zopet tja, »spremivši« nekoliko gosposke hlapce z oskrbnikom vred, je že obvezaval Iskra, ki sam ni dobro čutil svojega telesa, svojemu prijatelju rano na glavi. Kozina je bil bled ko stena. Ko je pristopil Přebek k njemu, podal mu je roko in rekel:

»Pozdravi te Bog! Škoda, da nisem prišel prej« in je uprl svoj pogled na lipo, ranjeno na smrt.

»Toda bilo bi vseeno!« je nadaljeval Přebek. »Sedaj pa hitro domov, ušlo ti je mnogo krvi.«

»Tako je torej že tekla,« je rekel Kozina kakor sam zase, toda na glas, in je gledal zamišljeno na desnico, ki je bila rdeče okrvavljena, ker je lovil ž njo kri, lijočo iz rane. Godec ga je dobro razumel. Ko so odhajali, se je kmet ozrl še enkrat na lipo. Njegovi predniki so počivali v njeni sencí, on sam je posedel tu marsikaterikrat s starim dedom in po-

leti o žetvi z ženjci; nekaj rodbinam je nudila senco, bila je draga in znana rodovini in vsem v okolici, marsikaka povest je pripovedovala o njej, in gosposka ošabnost je ž njo tako ravnata!

»Že sem šel proti domu, toda prišlo mi je na misel: Kozinov mladič je nagel in onih tam je mnogo. Morda utegne biti hudo. In tako sem se vrnil,« je razkladal Pribek, stopajoč ob desnici mladega gospodarja, poleg katerega je korakal na levi Iskra.

V vasi so se ločili. Pribek se je napotil naravnost domov. Kozina pa jo je krenil na samoto k godcu, da bi si izmil tam kri. Svoje Anice ni hotel prestrašiti. Vendar je od strahu vzkliknila, ko je stopil zvečer iznenada v izbo z obvezano glavo.

Smehljaje je tolažil vrlo skrbno ženo. Kmalu pa je prenehal. Sedel je na postelj in sklonil glavo. Ko je žena prinesla vodo in obvezo, se ni čudila, da je mož tako hipoma umolknil in se zamislil. Mislila je, da prihaja to od rane. Vendar ni bilo tako. Misli so povzročile to. »Tu gre še za življenje in ne samo za pravice. Tu ni več pomoči!« in »Sojeno ti je od Boga!« se je odzvalo iznova v duši mladega kmeta.

V tem trenutku je bilo slišati drobne, hitre, capljajoče korake; mali Pavlek je pritekkel od babice, in za njim je korakala plavolasa Ančka. Kakor hitro sta zagledala otroka očeta, sta se drvila kričeč proti njemu in zgrabila njegovi kolena.

Vzdignil ju je, posadil v naročje in vroče k sebi pritisnil.

V tem je stopila v izbo tudi njegova stara mati. Ravnokar je izvedela novico, da je baje podrla gosposka staro Kozinovsko lipo. Več jej ni bilo znano. Vsa razburjena po tej vesti je nagubančila čelo, ko je videla sina igrajočega se z otrokoma.

»Staro lipo na glinjicah ti je posekala gosposka!«
je rekla rezko.

Sin je privzdignil glavo.

»Da, vem —«

Sedaj šele je zapazila njegovo obvezo.

»Imaš obvezano glavo —«

»To sem dobil pri lipi,« je odvrnil mirno.

»Ti si jo branil?!«

»A ne ubranil —« in tožno se je nasmehnil.

Stara kmetica, stopajoč od duri proti postelji, je obstala na te besede in njen pogled je obtičal poln začudenja na sinu. Potem je vprašala, a ne več s tako rezkim glasom, kakor prej:

»Imaš li hudo rano?«

Odmajal je z glavo.

V tem trenutku stara lipo »na glinjicah« ni več stala. Dvorski hlapci so se po odhodu Hodov povrnili in jo podrli. Ker se je pa že zmračilo, so pustili staro-davno drevo na zemlji. Ležalo je tu kakor podrt orjak, in celo noč je bilo slišati njegovo globoko vzdihovanje in ječanje.

V.

Přibkovi niso bili po premoženju v Ujezdu med prvimi. Tudi njihova hiša se nikakor ni odlikovala po lepi zgradbi. Bila je lesena, stara in že močno raztrgana. Kameniti zid z vhodom je utrjeval njen dvorec od spredaj. Takoj poleg malega vhoda so se dvigala obokana vrata, pokrita s streho iz skodel, počivajočo na lesenih, debelih stebrih. Zdolaj pri vratih je bilo vzdanih nekoliko starih obrabljenih stop.¹⁾

¹⁾ Domače, manjše stope, s katerimi se pripravljala zdrob (Griess). Take stope so bile nekdanj na Hodskem običajne.

Na dvorcu, kakor tudi na vasi je tiho. Nikjer ni živega človeka. Nedelja je, zgodaj popoldne. Danes je vsak rajši ostal doma v topli izbi ob tem mrzlem vremenu.

Samo Přebkova Manica se je napravljala na pot v mesto. Stala je v svoji čumnati pri odprti, pisano barvani skrinji; obleko, robce in ogrinjala živih barv je obsevala svetloba, prihajajoča skozi neveliko okence. Padala je tudi na deklico samo, na njene krasne, razčesane lase. Bili so kakor predivo, tako zlate barve, tanki kakor svila, proti koncu fino skodrani, in tako dolgi, da je bilo čudo, če niso segali do peta. Manica je bilo zalo dekle, temnih, iskrih oči, in kadar se je nasmehnila, se je vsak začudil njenim belim zobem; toda nad vse lepi so bili njeni lasje, ki so padali sedaj v zlatem, gostem toku valovito po ramah doli k nogam. Razčesane je delila sedaj v pletenice, jih spletała v kite in prepletala z rdečim trakom; nad čelo pa si je pripela svetel trak.

Deklica se je napravljala tako goreče, da se niti zmenila ni, ko je sedel zunaj na grm pred okencem vrabec, kako je, zibajoč se na vejici, ki se je majala od vetra, glasno začivkal. Vendar je pa potem takoj zapazila, da so se zaprle nasproti čez vežo duri, da je nekdo prišel iz glavne izbe. Ravno je bila vrgla čez se rdeče krilo, v mnogoštevilne gube zloženo. Sedaj ga je zapenjala tem hitreje. Oni tam v veži pa hodi gori in doli; sedaj so utihnili njegovi koraki. Morda je obstal in čaka.

Manica se je nasmehnila nehote. Veselila se je poti, ki jej je danes posebno draga. Obiskal jih je dopoldne Pajdar iz Pocínovic, očetov bratranec, ž njim pa je prišel mladi Šerlovski, tudi zi Pocínovic.

Spoznala ga je v oni vasi, ko je bila tam s pokojno materjo pri prijateljih. Temu je že več kakor leto in vendar še ni pozabila na ta obisk; ni jej bilo mogoče. Takrat je videla mladega Šerlovskega v prvič in v prvič ž njim govorila. Potem se je sešla ž njim nekolikrat v mestu pri službi božji; vselej se je pomudil ž njo ter pogovoril. Danes pa je prišel k njim! Tako iznenada! Kar zbudlo jo je, ko ga je zagledala ter ni hotela niti verjeti svojim očem. Slutila je, da ni prišel po naključju.

In to srečno naključje! Danes pojde v cerkev in vračaje se domov z njenim stricem jo spremi tja do mesta. Sedaj hodi gotovo po veži in čaka na njo, da pride vun. To vse je mislila razveseljena deklica. Pesmico, katero je prej vsa radostna popevala poluglasno, je prenehala peti sedaj, ko so se odzvali zunaj koraki. Zato je tem hitreje dovršila svoje napravljanje. Čez nedra je privezala križem »živi«¹⁾, robec in ledja je prepasala z lepim pasom z zelenimi všitimi cveticami, med katerimi so se lesketala in migljala mala zrcala kakor bliščeča gladina studenca v temni zelenjadi.

Manica se ni motila.

V veži je stal zares mladi Šerlovský, mladenič lepe rasti in postave. Nekolikokrat je šel semtertja, dokler ni obstal pri hišnih durih, z obrazom obrnjen v vežo. Njegove oči so počivale na nizkih, nebarvanih durih, na katerih so bili vrezani zgoraj trije križi. Nekaj ga je vleklo, da bi potrkal na te duri, da bi jih odprl. Morda je Manica že oblečena. Kako dolgo se oblači! Rad bi izpregovoril nekaj ž njo sam, kakor si je želel že davno ter se tega veselil. Ako se bode dolgo obotavljal, pride kdo iz izbe ali ga pa po-

¹⁾ Veselih barv.

kličejo. Stopal je nepotrpežljivo dalje po veži. Na pol pota je obstal, kakor bi razmišljal.

»Manica,« je zaklical tiho, »Manica!« Duri so se naglo odprle in v njih je stala ona, katero je ravno klical, oblečena v nedeljsko obleko, čila, ljubko zardela, smehljajoč se.

«Že grem,« je rekla veselo.

»Le počakaj, ne hiti! V cerkev je še čas in mi dva še tudi prideva domov.«

»Toda oni-le v izbi —« in pogledala je k durim, vodečim v izbo.

»Pusti jih, imajo svoje pogovore! Postoj!« je dejal proseče. »Veselil sem se prav zelo tega trenutka.«

In obstala je ter pritegnila ze seboj kljuko nizkih duri, tako da so se zaprle.

Mladi Šerlovski je uprl oči na deklico in mahnivši z roko vzkliknil je živo in odkritosrčno:

»Že sedaj slišim, Manica, kako bodo klicali, ko pojdeš v cerkev: Oj, devica Marija! To je lepa deklica!«

Dekle se je nasmejalo.

»Pri nas ne smeš saditi rožic. Pridrži si jih za Pocínovske —«

»Kar vidim, vidim. Oči me vsaj ne goljufajo. Toda ti mi ne verjameš. Morda niti tega, kako sem mislil nate marsikaterikrat —«

»Manica,« je nadaljeval mladenič, stopivši bliže k njej, »govorim golo resnico. Povej mi tudi ti resnico, da bom mogel oditi potem mirno. Gledaš-li za kakim mladeničem?«

»Kako znaš izpraševati vest in prigovarjati, kakor gospod župnik,« odgovorila je veselo.

»Manica, ako pride kdo, pa te vzame, potem bo amen in prepozno. Zato sem prišel k vam, Manica!« je vzkliknil nestrpljivo in proseče.

Deklica se je smehljala, kakor bi razmišljala. Toda srce jej je bilo od radosti nad temi besedami. In že se jej začel smiliti mladenič, in ko jo je poprosil še enkrat za odgovor, mu je odgovorila z odločnim »ne«, s katerim je dala razumeti, da ne teži za nikomur. Toda ko je to rekla, je zardela kot divji mak. Mladeniču je bilo to zadosti.

In vsa srečna sta snovala dalje svoj blaženi pogovor.

Onim tam v izbi tudi ni bilo mar, da ni mladih ljudi med njimi. Samo, da v tej prostorni izbi, preprosti in brez okrasa, ni bilo tako veselo in jasno, kakor mladima zunaj v veži. Saj so pa sedeli tam tudi samo starejši možje ter starci, mrki in resni po značaju in pogovoru. Bil je tu Matej Přebek brez suknje, samo v hlačah in telovniku; poleg gospodarja njegov bratranec Pajdar iz Pocińovic, čokat in postaven Hod, ki ni tajil ne po postavi, ne po obrazu, da izhaja iz Přebkovega rodu. Nasproti njemu postřekovski Psůtka, ki je gredoč iz mesta se tu ustavil s Pajdarjem.

Ti vsi so sedeli na preprostih stolih okoli ogromnega lipovega ploha, ki je služil od pamtiveka pri Přebkovih za mizo. Ta samorasla miza je stala tu že za deda Mateja Přebka, kakor je zagotavljal Matejev oče. Sedaj ta starec ni sedel pri njej, ampak nasproti možem, na klopi pri peči, odet z ovčjim kožuhom. Bilo mu ga je že treba, kajti v njegovih letih postane kri precej mrzla. Imel je že nekoliko križev na sebi; kako dolgo je že hodil po zemlji, sam ni vedel dobro, toda šteli so in gotovo ne pre-

več, da čez osemdeset let. Sam ni meril po letih ter ni štel, ampak po spominu. Pravil je, da pomni dobro ono veliko vojno; mladeniči, ki so se porodili v njenem začetku, so morali še nanjo, saj je trajala dobrih trideset let! Stari Přebek je pomnil tudi še staro hodsko slavo, ko so bili še svobodni, imeli še svoj grad in prava, ter je bil morda na vsem Hodskem edini, ki je videl svoje očete, kako so hodili v orožju in pod zastavo na mejo v gozde. To je bilo takrat, ko se je začela ona velika vojna. Takrat je nosil njegov oče hodski prapor, kakor je pripadalo to od davna Přebkom.

Rad je pripovedoval stari Přebek in opisoval, kako so se delale zaseke, kako so hodili možje iz vsake vasi po vrsti na celih 24 ur v gozd na službo, kruh in suho meso s seboj jemlječ, kako je ubežal takrat on sam, komaj petnajstleten mladič, z doma v gozd k zasekam med može in bival tam ž njimi po dnevi in po noči pri ognjih. Kako davno, koliko izprememb! Kaj je že videl in doživel ter kaj še dočaka! Sedaj je poslušal ravno čudne novice, ki naznanjajo nov nemir! Pripovedovala sta postrekovski Psůtka in sestrin »fant« Pajdar iz Pocińovic, da je preiskala gosposka po vseh hodskih vaseh, da bi dobila v roke stare pisane svoboščine, in da so tudi poklicali včeraj Siko v Trhanovo na grad, kjer so mu silno grozili, kakor vselej, ako ne pove o teh starih listinah.

»Toda imel je usta zatvorjena, kakor vsi,« dodal je Psůtka, ki je pripovedoval o Siki.

Matej Přebek, globoko zamišljen, je vedno molčal in le poslušal. Sedaj je nakrat dvignil glavo in izpregovoril:

»Molčal! Mi molčimo tudi. To znamo. Nalagajo nam vedno več tlake, in vsi molčimo, bijejo nas, molčimo, vzeli so nam gozde, molčimo, podirajo nam mejnike in kradejo nam polje, in mi tudi molčimo.«

»Ti nisi molčal in Kozina,« mu je segel Psůtka v besedo. »In kaj je bilo, in kaj še bode?« —

»Kaj bode?« je vprašal Matej lakonično.

»Misliš li, da gosposka to tebi odpusti in Kozini?«

»Odpusti, ali ne odpusti. Toda imeli so dosti časa, da pridejo, pa ni jih bilo, in menim, da si premislijo.« —

Tu je vstal od peči njegov stari oče in se bližal z lahnim korakom mizi. Starec je bil tako velik, kakor njegov sin Matej, samo, da mu je upognila starost glavo naprej in potlačila rame. Čelo je imel golo, zato so mu pa od temena padali dolgi lasje, beli kakor sneg, tja do razgaljenega kožuha, ki si ga je držal z levo roko ob pasu. Gubančil je goste, sive obrvi; v očeh pod njimi pa se je zasvetilo, ko je stegnil desnico in izpregovoril z glasom, za njegovo starost še močnim:

»Dobro si govoril, fante. Nekdaj bi tega ne bilo. Vsa vas in vse bi bilo po koncu, ko bi podrl kdo mejnik, in ko bi bil to sam knez, ne rečem ta-le Nemeč!«

Tu je starec nakrat umolknil. Psůtka in Pajdar sta skočila s svojih stolov k oknu.

Bučeči glas vojaške trombe se je začul v izbo, najprej kratko, ostro, nato pa je zvenel iznova, že lahneje in bolj dolgo. Matej Přebek, ki je bil tudi vstal, je pristopil počasi k oknu in gledal vun na vas. V tem trenutku je prihitela tudi Manica v izbo, in za njo je vstopil Šerlovski. Nenavadni in strašni

glas bojne trombe je, ko bi trenil, končal blaženi pogovor pred Maničino čumnato.

Sedaj je priskočila k dedu in popraševala, kaj je, kaj se godi?

Starec, stoječ blizu mize, se je kakor vzbudil iz pazljivega poslušanja in odvrnil skratka:

»Vojaki. —«

Manica se je prestrašila. Njen pogled je obtičal na očetu. Ta je stal še vedno nepremakljivo pri oknu, zamišljeno, vendar mirno.

Hrup se je zunaj povečal. Tiha, pusta vas je oživel na mah. Ljudje so tekali iz hiš, klicali se in popraševali, kaj se je zgodilo. Tu in tam je bežal kdo čez cesto, drugi so hiteli doli v oni smeri, od koder se je začul odmev trombe. Toda hipoma so obstali, ki so šli ali hiteli, ter vsi ko bi trenil umolknili. Med plotovi se je prikazala konjska glava. Za njo druga, tretja, in že so dirjali med hišami štirje jezdec. Trije so bili cesarski oklopniki, četrti pa v civilni obleki. Na glavah so se svetile vojakom čelade z grebenom. Na prsih čez belo suknjo z rdečimi, širokimi okrajki, se jim je svetil spredaj in zadaj železni oklep, čez kateri je visela na žoltem jermenu konjiška puška (karabina). Rdeče hlače teh težkih jezdecev so bile zatlačene za visoke škornje.

V rokah so se jim svetile gole sablje.

Sedaj so za trenotek ustavili konje. Kakor povsod, tako so tudi pri Přebkovih z nemirom opazovali te nepoznane, nepričakovane goste.

»Da bi jih bes!« je rekel Psůtka. »To je trhanovski oskrbnik!«

»In sem kaže!« je pristavil Pajdar hitro. »Matej, beži, še je čas, po te gredo!«

Manica je vzkliknila in skočila k očetu, proseč ga, naj posluša in zadaj uide na polje. Odrinil jo je lahno, kakor bi je niti ne slišal.

»Čemu bi uhajal?« je rekel, obrnjen k možem.
»Sem li morilec?«

»Dà, fante, jaz tudi tako mislim,« je pritrdil njegov stari oče. V tem se je odzval konjski klopot prav pred hišo in oskrbnikov glas, da naj odpro vrata.

Gostje so skrbno pogledali drug drugega. Mladi Šerlovski je tolažil Manico, stoječ na njeni strani; toda ona ni slišala njegovih besedi. Z nemirom je gledala na očeta, ki je šel sedaj pogumno vun, da bi odprl vrata. In vrata so zaškripala, in že je en oklopniški konj zarezgetal prav na dvorišču. Zazvene-
nele so tudi nožnice sabelj, ko sta zlezla dva izmed oklopnikov s konj. Oskrbnik za njima.

»Tu je on sam—« je rekel, kazaje na Pribka.
»Z nami pojdeš, in sicer takoj!«

»Kam?« se je oglasil Hod; stal je ravno pred oskrbnikom ter molel po velikosti celo nad oba velika oklopnika, ki sta se postavila na njegovo stran.

»Ne poprašuj in pojdi. Ako ne greš —« je zarežal oskrbnik.

»Le ne grozite — veste, da se ne bojim,« je odvrnil Pribek, in porogljiv nasmeh se mu je pojavil na ustnih.

»Hitro — in kje je tvoj oče?«

Te oskrbnikove besede so Pribka pretresle.

»Kaj hočete s starim očetom?!«

»Mora tudi z nami — a sedaj nimamo časa!«

»Da, vidim, kaki rabeljni ste!« se je odzval v veži glas, in takoj nato je stal na pragu stari Matejev oče. Mrzel veter je poigraval z njegovimi belimi

lasmi; stal je po koncu, kolikor je le mogel in čvrsto gledal na vojaka in oskrbnika.

Nato se je obrnil k svoji vnukinji, ki je pribežala vsa prestrašena za njim in ga prijela za roko. Pogovarjal jo je, med tem, ko je njegov sin odločno povedal oskrbniku, da ne pojde prej, dokler ne izve, kam ga hočejo peljati.

»Da se preveč ne prestrašiš, najprej na županijo in potem k nam,« mu je odvrnil porogljivo oskrbnik.

»In naš oče?«

»Tudi.«

»In čemu on?«

»Kaj bi govoril s tem, Matej!« se je oglasil starac. »Pojdeva, Manica, prinesi očetu suktnjo, —«

Ko je podajala očetu belo suktnjo, je rekel oče:

»Otrok neumni, ne toguj, saj se kmalu vrneva; med tem pa dobro pazi na hišo!«

Pred hišo so se zbrali sosedge. Vsi so gledali polni osupnenja na čudni spreved, ki se je pomikal iz Pribkove hiše. Naprej je jezdil trhanovski oskrbnik na konju, za njim trije oklopniki, med katerimi sta korakala, vsak posebej, oba Pribka: stari v kožuhu, opiraje se na čekano, njegov sin brez nje, z glavo po koncu. Za njim je šla Manica z mladim Šerlovskim, s stricem Pajdarjem in Psůtko. Možje so dajali prestrašeni devojki pogum.

Ko so prišli pred županijo, so zagledali tam pred njo druga dva oklopnika, med katerima je stal mladi Kozina z obvezano glavo. Blizo njega žena, blede, objokana, pestujoč na roki Ančko. Poleg mlade kmetice je držala stara Kozinka malega Pavleka za roko. Starka ni jokala, vendar je bilo poznati na mračnem obrazu, na pogledu, počivajočem na sinu, da v njenem srcu ni mirno.

Pred županijo se je že zbrala tolpa ljudi, mladi, stari, možje in žene. Vsi so gledali Přebkoma nasproti; toda naenkrat so se obrnili proč, kajti, kakor bi bil izrastel iz tal, je prišel godec Gregec, se preril do oskrbnika, odkril se pred njim ter izpregovoril na pol porogljivo, na pol resno:

»Gospod oskrbnik, jaz sem bil tudi pri oni muziki pod lipo!«

Vzklik soglasja je pozdravil to godčevo izjavo; v tem se je pa zaslišal nekje bolj oddaljeno krik:

»Božja pomagalka! Tam gre še druga vojska!«

VI.

To ni bila vojska, kakor je naznanjala vest, temuč samo tolpa jezdecev, oklopnikov. Na čelu jim je jezdilo nekoliko gospodov, očividno častnikov, v belih plaščih. Na glavah niso imeli grebenastih čelad, kakor vojniki, ampak črne, trivoglate klobuke, z zlatom obšite. Prijezdili so od Domažlic. Ker pa tam ni bilo nobene posadke, je uganil lahko vsak, da so iz plzenske posadke.

Takoj, ko je prijezdila četa v vas, razdelili so se jezdecu posamič in po dva in dva na ceste in med poslopja in so zasedli tako vsak izhod iz vasi. Drugi so pa ustavili konje na vasi, ne daleč od županije. Že prej je preplašilo nekoliko onih oklopnikov ves Ujezd, sedaj pa je silno narastla vznemirjenost vsled novega, nepričakovanega obiska. Šum in hrup številne množice pred županijo je brzo umolknil, ko so prišli jezdecu na dano povelje hipoma skupaj in potegnili hkrati sablje. Ko so zarožljale okovane nožnice, ko se je zasvetilo golo orožje, je to vplivalo

na množico kakor bi odrezal. Žene so gledale prestrašene, možje so umolknili in mračno gledali.

Ko sta prednja dva častnika stopala s konj, se je začul med ljudstvom krik, živi izraz osupnenja: »Oj, tudi trhanovski gospod je tu!«

In komaj so se nato vsi ozrli v označeno stran, je že zavpil nekdo drugi: »In oni-le je oskrbnik Koš iz Kúta!«

Res je bil Maksimilijan Lamminger sam, baron Albenrajtski, ob onem času glavar plzenskega okraja. Dva višja častnika sta stopala ob njegovi strani in za njima oskrbnik Koš. Gospodar Hodov, mož srednje postave, blizo petdesetleten, je korakal z glavo po koncu, ponosno in trdno; njegove bledomodre, hladne oči so gledale nekako ravnodušno, vendar pozorno na zbrano ljudstvo. Hladan veter je lahko igral ž njegovim plaščem, prosto čez ramo visečim, ter z obilnimi kodri rdečkaste barve v njegovi lasulji.

Trhanovski oskrbnik je ostro in brzo oznanil množici, naj se razide in dá prosto pot, ker se bliža milostiva gosposka. Lamminger je stopal skozi molčeče ljudstvo, gledajoč pred se, ne meneč se za nikogar, dokler se niso srečale — že prav pri durih — njegove oči z iskrenim ali mračnim pogledom, ki je obtičal trdno na njegovem bledem, pegastem obrazu.

Mladi kmet, lepe postave, glavo obvezano z belim robcem, je tako gledal nanj. To ni bil pogled boječega, prestrašenega, temveč junaški pogled svobodnega, zavednega moža. Lammingerjeve belorumene trepalnice so nehote zatrepetale, in še enkrat je obtičal njegov pogled na mladem kmetu.

V istem trenutku, ko je stopal plemič s častnikoma v vežo, je pokazal Gregec Iskra, obrnivši se k Přebku, stoječemu poleg njega med dvema oklopnikoma, na rdečkaste kodre trhanovskega gospoda, se porogljivo nasmehnil ter rekel:

»Bog ga ni zastonj zaznamoval —«

»Vsak lopov ima svoje znamenje,« je odvrnil Přebek kratko in suho. Toda v tem je že ukazal trhanovski oskrbnik s surovim glasom obema Přebkoma, mlademu Kozini in nekoliko kmetom, najstarejšim iz vasi, ki so že stali tu zbrani, da naj stopijo v izbo. Ko je šel Kozina, se je ozrl; njegov pogled je morda iskal žene z otrokoma. Zagledal jo je blede, objokano.

Silila je za njim, in čudo — trhanovski oskrbnik, ki je obstal pri durih, jo je pustil v izbo s staro materjo in z otrokoma vred, tudi žene vseh onih, ki so bili ravno peljani v županovo veliko izbo, celo mlado Přebkovo Manico, ki se je drzno prerila do sem.

Pogledi vseh so obtičali na gospodih, ki so stali, odloživši plašče, v kotu pri veliki županovi mizi z izrezljanimi nogami in živo govorili med seboj, a s tihim glasom.

Med častnikoma v belih suknjah in rdečih hlačah se je odlikoval Lamminger v rdeči suknji s širokimi, stisnjenimi škrici, ki se je lesketala spredaj v zlatih portah in ravno takem vezenju. Na desno od gospodov, ki so imeli vsi visoke konjiške škornje, je stal kutski oskrbnik Koš, ki je zaradi gosposke snel klobuk z glave. Na oskrbnikovi postavi in na vsem njegovem kretanju je bilo videti, da je to star vojak. To je tudi pričala temnordeča, široka brazgotina nad desnim očesom, katero je odnesel v spomin na bitko pod Dunajem, ko je pomagal tam pred

devetimi leti poraziti v Leopoldovi vojski turško silo.

Blizo sem privedenih Hodov, vendar na samem, je stal Jurij Sika, župan, »prokurator«, kakor so ga imenovali; zdaj je opazoval zvito z očmi gospodo, zdaj je obračal svojo dolgolaso glavo proti svojim rojakom. Iskra Gregec, ki je stal zadaj, je dobro opazil, kako zapušča župan očividno in polagoma svoje mesto, in se tako prizadeva priti do svojih, katerim hoče morda kaj namigniti ali pošepetati, da mu je pa velika ovira pri tem straža, robati oklopnik v črnem oklepu, držeč golo, mogočno sabljo.

Stari sosedge, ki so bili pripeljani sem s silo, so gledali na gospodo pozorno, nekateri ne brez strahu. Večina je pa pričakovala sicer napeto, vendar mirno, kaj pride, zlasti Matej Přebek, ki je bil za glavo večji od vseh. Hujše je bilo njegovemu staremu očetu. Kmeta je težilo stanje, a sesti ni bilo mogoče. Edina opora mu je bila mogočna čekana, ob katero so se opirale njegove žilave roke.

Samo mladi Kozina je bil nekako nemiren; sedaj je uprl svoj pogled na gospode, sedaj na Siko, takoj pa se je ozrl in pokimal z glavo — ne ženi, temuč materi. Opazila je to; takoj se je pririvala do njega. Med tem, ko so se prenehali gospodje pogovarjati, začel je kutski oskrbnik Koš na migljaj svojega gospodarja brati z gromkim glasom kmetom iz nekake listine.

A stara Kozinka ni slišala njegovih prvih besed. Bila je v tem trenutku kakor zamaknjena. Nekoliko sinovih besedic je bilo krivo temu.

»Mati, gosposka ni prišla zaradi mene, temuč radi svoboščin,« povedal jej je šepetaje in hitro. »Ste jih li dobro skrili?«

To je rekel in nič več. Stara Kozinka pa je imela zadosti.

On torej ve, da so svoboščine pri njej. Kdo mu je to povedal? Sika gotovo ne. Torej je opazoval takrat — — In molčal je, kakor stena molčal. Do zdaj — in zdaj se zanje boji. — Take misli so rojile po sivi glavi stare Hodke. »Kaj je storiti, kaj misli?«

Njen pogled je obtičal poln osupnjenja na sinu. On pa se ni ozrl več, temuč pozorno poslušal, kar je z ostrim glasom čital Koš, stoječ ravno kakor sveča. V izbi je vladala globoka tišina. Kutski oskrbnik je omenil, da je bil izdan po ostudni in siloviti kmetski vstaji pred dvanajstimi leti¹⁾ najvišji patent, s katerim so bile odpravljene in uničene vse predpravice in privilegiji, ki so bili pred to vstajo izdani; to pa zato, ker so nastali vsi prepiri in vse pravde podložnikov z gosposko vsled teh svoboščin in privilegijev. Vendar semtertja, zlasti v teh hodskih vaseh, niso izročili svojih pisanih prav, akoravno so bila že neveljavna, ker so v tem nespametnem prepričanju, kakor bi mogli še kaj doseči ž njimi; da, poizkusili so celo, kakor se je zgodilo ravno v tej vasi, mnogi tlačanski ljudje z nasiljem, ker so vzdignili svoje roke na uradnike N. M. plemenitega gospoda Lammingerja, glavarja plzenskega okraja, na hude kazni vredni način, sklicuje se na stara prava in svoboščine. Vkljub temu hoče N. M. v svoji dobroti in milosti odpustiti za to pot upornežem, posebej Ivanu Sladkemu, nazvanemu Kozina, in tistim, ki so mu pomagali. Vendar pa mora kot glavar plzenskega okraja v imenu premilostne vlade ostro odrediti in zaukazati, prišedši do prepričanja, da so

¹⁾ 1680.

bili temu vzrok ti namišljeni privilegiji, naj se te imenovane svoboščine in pergameni, katerih nikjer drugod ni, kakor je dognano, temuč samo tu v Ujezdu, naj se vsi do poslednjega brez obotavljanja in radovoljno izroče, sicer je prisiljen kaznovati vse neposlušne in uporne kar najostreje.

Koševa desnica, držeča ta usodni ukaz, je omahnila. Oskrbnik je uprl svoje prodirajoče oči na kmete, kakor bi se hotel prepričati, kak učinek so imele njegove besede.

Lamminger je poslušal nemarno, pri tem hladno opazujoč pred sabo stoječe kmete. Večkrat pa, kakor na katerega si koli izmed njih, je upiral svoje oči na mladega Kozino, čegar pogled ga je bil prej tako zbedel.

Ko je Koš prebral do konca, je nastala za trenotek tišina. Učinek prečitane ukaza je bil očitviden. Oni, katere so preplašili prej vojaki, žvenketanje golega orožja in častniki s tako nepričakovano se prikazavšim okrajnim glavarjem, so upirali svoje poglede z nemirno napetostjo tja k mizi, k trhanovskemu gospodu.

Kozina pa se je oziral na Siko, kakor bi čakal, da se oglasi »prokurator«. Toda ta je molčal. Sedaj se mladi gospodar ni razmišljal dolgo in je izpregovoril:

»Res je to, kar so brali gospod oskrbnik, da sem se roval z dvorskimi hlapci in z oskrbnikom, toda oskrbnik so mi hoteli sekati omenjeno lipo, in to sem branil in braniti moral. Vse moje žive dni je bila tamošnja lipa Kozinovska, tudi za ranjkega očeta, deda in pradedu, kar ti-le starčki dobro vedo. Zato hvala za milost, toda jaz se nisem pregrešil. In kar se tiče tistih svoboščin, saj vedo gospodje

sami dobro, da še veljajo. Veljajo in bodo veljale, zato ker smo bili mi Hodi v oni kmečki vstaji mirni, niti rok nismo genili, in tako ne velja ta ukaz z Dunaja o naših svoboščinah, ampak o vseh onih krajih, kjer so se kmetje puntali.«

Prve besede je govoril Kozina počasi, kakor bi jih iskal ali se obotavljal, izpregovoriti jih, toda nato se mu je razvezal jezik s prirojeno zgovornostjo in govoril je živo, s prepričanjem. Na lice mu je priigrala rdečica in oči so mu žarele. Njegov govor je imel sedaj večji učinek, kakor oni ostri glavarjev ukaz, ki ga je bil prebral Koš. Navalil je sicer na prsi Hodov veliko težo, toda Kozinov govor jo je zopet olajšal ter razgnal hudourni oblak. Sika je uprl poln osupnjenja oči na smelega govornika, o katerem je do danes menil, da ni sposoben zaupanja pri važnih stvareh. Stari Přebek je prikimaval z belo glavo, njegov sin je pogledal, porogljivo se nasmehnivši, z oskrbnika na Lammingerja, kakor bi hotel reči: Zastonj je ta zvita past, ne pojdemo vanjo! Drugi pa, ki so že bili povесili glave, so jih zopet dvignili.

Toda belorumene trepalnice Lammingerjevih oči so zopet močno zatrepetale in niso mogle zakriti pogleda, ki se je zaiskril od silne togote in maščevalnosti. Oba častnika, tudi nemalo iznenadena, sta pogledala s smelega govornika na okrajnega glavarja.

Ta je pa, premagavši svojo vznemirjenost, izpregovoril: »Slišali ste najvišji ukaz. Svetujem vam, da ubogate. Kdor ne uboga, ga bomo imeli za upornika in puntarja; po tem se bode ravnalo ž njim, in dobro veste, kako so bili nedavno kaznovani trmasti uporniki.«

Po njegovem naglaševanju je bilo poznati, da češčina ni njegov materni jezik. Izgovorivši te besede je namignil oskrbniku Košu in ta je jel izpraševati drugega za drugim, kaj ve o svoboščinah in kje so. Prvi, na pol slep starček, je odgovoril: »Vaša milost, ne vem.«

Ravno tako drugi, tretji in istotako je odgovoril stari Příbek. Sedaj je prišla vrsta na njegovega velikega sina. Mirno je pogledal oskrbniku v zardeli, razjarjeni obraz in rekel: »Ne vem, in ko bi tudi vedel, molčal bi!«

Oskrbnik je poluglasno zaklel in obstal sedaj pri mladem Kozini; mračno se je nasmehnil, ko je izgovoril tudi ta odločno svoj »ne vem«, kakor nato tudi poslednji — župan Sika.

Lammingerjevo pegasto lice je pobledelo. Oba častnika, razjarjena po trmoglavosti kmetov, sta začela poluglasno ter srdito ž njim govoriti. On pa je stopil malo naprej in izpregovoril z glasom, ki se mu je že tresel: »Te svoje stare papirje in pergamene boste vendar izročili, toda ko bo že prepozno, ko pobero poslednji novčič in grižljaj vojaki, ki ostanejo tu, ko bodete vi vsi, ki stojite tu, v železju in eden ali dva izmed vas tudi na vislicah!«

Tu je hipoma pogledal na mladega Kozino, ki niti sedaj ni pobesil svojih oči pred gospodom.

Ko je Lamminger končal, je namignil vojaku, naj poda plašče in potem je rekel glasno oskrbniku Košu, že odhajaje:

»Sedaj izvršujte svojo dolžnost. Imate neomejeno oblast.«

Stara Kozinka vsega tega že več ni niti slišala, niti videla. Takoj, ko je začel brati oskrbnik Koš o teh svoboščinah, je izročila Pavleka njegovi

materi, prerila se skozi vojake in ljudstvo ter hitela urno domov. Potem, ko se je zopet vračala, je srečala pri vratih Gregca Iskro, ki je planil na dvorišče kakor divji.

»Kaj se godi?« je vprašala starka.

»Hudo je. Sika mi je hotel nekaj povedati, toda ni bilo mogoče. Samo toliko sem čul, da bodo iskali po hišah — in naj povem to tebi. Še vun ne bi mogel priti, toda sedaj je bila gnječa tam, ko so sedali oni častniki in trhanovski gospod na konje —«

»Ali so že jezdili proč?«

»Proč, v Trhanovo, toda vojaki so ostali, in oni oskrbnik iz Kúta silno grozi Siki in — Ivanu —«

Starko je to pogrelo.

»In kaj hoče?«

»Kaj bi hotel, svoboščine. Pri Siki že iščejo — vse je narobe — tisti vojaki — in Anica jadikuje.«

»In Ivan?«

»Kakor skala —«

Kozinka ni govorila več dalje. Kakor deklica se je spustila proti županiji. Hrup in krik je bilo slišati že od daleč. Množica vaščanov pred županijo je bila v velikem razburjenju. Prihitevši je zagledala Kozinka neko ženo, ki je ravno planila iz hiše in lomila z rokama, kričeč:

»Devica Marija, kaj se godi! Oj, nesrečna žena! — Kozinka!« je vzkliknila, zagledavši starko, »pojdi hitro, sina ti hočejo ubiti!«

V prostorni županovi izbi je bilo zdaj bolj prosto, zato pa tem strašneje. Gospodje so odjezdili in nekaj oklopnikov ž njimi.

Ko je planila starka vsa razburjena v izbo, je zagledala žalosten prizor. V kotu je stal Matej Přebek, zvezan z vrvjo poleg svojega starega očeta. Zraven

je stala Manica in stiskala k sebi prestrašenega Kozinovega Pavleka, med tem ko je klečala njegova mati, pritiskaje Anko na svoje prsi, pred kutskim oskrbnikom in prosila milosti za svojega moža. V drugem kotu sta tiščala dva oklopnika s ploščnatimi sabljami v župana Siko, da bi izpovedal. Isto se je godilo do tega trenutka mlademu Kozini, dokler ni njegova zvesta žena pretrgala za nekoliko časa te okrutnosti.

»Anica, vstani, nikar ne prosi, ne udam se!« kliče Kozina, toda v tem mu zastane glas, ko zagleda svojo staro mater, ki je ravnokar vstopila.

Starka s sivimi lasmi, razmršenimi nad čelom, obstane kakor odrevenela. Vidi, kako ji mučijo sina, vidi, kako mu trgajo obvezo z glave in kako mu lije iz komaj zaceljene rane kri po sencih — in medtem priskoči že sinaha vsa bleda, vsa izven sebe k njej. za Boga jo proseč, naj prigovarja Ivanu, da se spomni na otroka in sebe.

»Niti besedice, mati — prisegli ste — dali roko, ne poslušajte Anice —« govori sin, ki se je bal, da bi morda mati sedaj sama izdala, kar je pred njim prej vedno tako tajila.

Stara Kozinka je bila za trenotek kar trda, v njenem srcu se je borila Hodka z materjo. Toda kmalu se zavé in vzklikne, obrnivši se k Syki:

»Župan, ubijajo mi sina —«

»Sika, ne tebi, ne meni ne razbijejo glave. Pusti ženske javkati,« kliče zopet sin.

Oklopniki na oskrbnikov migljaj odnehajo. Sam reče, obrnivši se h Kozinovki:

»Ti, stara, vse veš. Govori in imej pamet, da rešiš sina, sicer veš, kaj čaka njega in vas vseh —«

Za trenotek nastane tihota, pogledi vseh so uprti na starko, stoječo sredi izbe. Ozre se na desno v župana Siko, na levo v krvavečega sina. Molči, kakor bi premišljevala.

»Mati — veste, kaj so rajni —« začne Kozina, videč mater omahujočo, toda predno izgovori, odvrne mati odločno, upirajoč svoj pogled na oskrbnika:

»Nič ne vem, kaj bi jaz mogla vedeti —«

»Mamica!« zakriči Anica.

»Nič ne veš, kmetica?!« se zadere Koš.

»Nič,« ponovi manj razločno.

Oskrbnik ne reče nič več, temuč gre vun in poišče svojega trhanovskega tovariša, ki je ravno z nekoliko vojaki vse prebrskal po županovi čumnati. Oba oskrbnika govorita nekaj časa med seboj s šepetajočim glasom, dokler se ne povrne Koš zopet v izbo; takoj nato gre trhanovski oskrbnik z vojaki iz županije in krene proti Kozinovi hiši. Nekoliko drugih oklopnikov gre obenem proti Pribkovemu domu.

Med tem so se razšli tudi ostali vojaki, ki so z golimi sabljami stali pred županijo, po hišah, da bi tu ostali kot posadka.

Dan se je nagibal k večeru in mrak se je vlegel na nesrečno vas.

Ta večerni čas, ki je bil sicer tako miren in tih, je bil sedaj poln nemira, tuge in straha. Iz hiš je bilo slišati hrup oklopnikov in razgetanje njihovih konj. Množica vaškega ljudstva pred županijo se je zmanjšala. Večina se je razpršila domov, iz strahu ter branit svoj imetek pred neusmiljenimi in sirovimi gosti. Na prazni vasi se je zasvetil samo včasih plašč ka-

kega oklepника, ko je težko korakal in je zvenelo rožljanje njegove močne sablje.

Zmračilo se je. Po nebu so se drvili črni oblaki v divji hitrosti. Časih je posvetil skozi nje mesec in tedaj se je za trenotek zjasnilo na vasi. V takem trenotku je planila pozneje četica oklopnikov s hrupnim krikom iz Kozinove hiše in jo ubrala brzim korakom proti županiji. Na čelu jej trhanovski oskrbnik.

Kmalu nato je bilo zopet živo pred županijo. Oklopniki so peljali od ondod kmete, na čelu zvezanega Mateja Pribka in mladega Kozino z obvezano glavo. Župan Sika je korakal takoj za njima poleg starega Pribka, katerega je vodil eden izmed Hodov. Vsi so molčali, edino njihovo oboroženo spremstvo je hrumelo. Iz njihovega kričanja in rožljanja orožja ter peketanja konj se je začulo tarnanje ženskega glasu in jok. Oklopniki so se podali na pot in odpeljali s seboj vjete Hode. Svit meseca je jasneje zasvetil, v njem so zažareli grebeni čelad in gole sablje, zasvetili se vojaški plašči in bele volnene suknje Hodov, ki so stopali kakor vjetniki med konji oklopnikov. Četa jo je ubirala proti bližnjemu Trhanovu. Kmalu so izginili izpred oči.

Glej, od županije sem stopa mlada Kozinka z otrokoma, vsa prestrašena, jokaje; poleg nje njena stara tašča, molče, s pobešeno glavo. Za njimi gre Pribkova Manica in poleg te pocinovski stric Pajdar, mladi Šerlovski in postřekovski Psutka, ki spremljajo uboge ženske na Kozinov dom. Manica se ni upala sama povrniti v očetovo hišo, kjer je bilo v tem času toliko razuzdanih gostov, a tudi lažje jej bo pri Kozinovih, katere je zadela enaka nesreča.

Komaj so prišli na dvorišče, na zasip, je bilo že videti, kako so prej gospodarili tu. V sobi je bilo

vse narobe, skrinje vlomljene, duri pri čumnati snete, razsekane. V tej zmešnjavi moške še zapazili niso, da se je izgubila stara Kozinka iz sobe. Hitela je čez dvorišče v svojo kočo. Tam v izbi je bilo ravno tako, kakor na gospodarjevem domu. Vendar se starka za vse to ni zmenila ter stopila hitro in željno v sosednjo čumnato; a na pragu je naenkrat obstala.

V mesečnem svitu, ki je prihajal sem skozi nizko, malo okno, je bilo videti tudi tukaj od oklopnikov učinjeno opustošenje. Toda starka ni gledala razbitega pohištva; njene oči so zrle samo na eno mesto, na tla. Dve podnici sta ležali tu v treskah, izdrti, v stran vrženi; na njunem mestu pa je zijala globoka odprtina, obzidana jama, očividno zavetje iz davnih, viharnih časov. Bila je črna, prazna.

Skrinjica »hodovskih reči«, hodski zaklad dragocenih svoboščin je izgnil iz nje. Oklopniki so ga vzeli, odnesli.

Stara Kozinka je stala tu s pobešeno glavo, s sklenjenima rokama, kakor nad odprtim grobom. Globok vzdih se jej je izvil iz prsi. Z obema rokama seže v nedrije; v mračnem obrazu se ji zasveti in trdo stisnjeni ustnici zadrhtita v grenkem, zaničljivem nasmehu.

VII.

Oblaki na nebu so postali redkeji; izginili so večinoma za Čerhovom in za grebenom gor, med katerimi je on prvak. Le semtertja se je še podil kak mračen, grozeč oblak za gore, kakor zapoznela, osamela ptica roparica, ki urno razpenja in razprostira svoje črne peruti, da bi dohitela belo jato, izginivšo v nepreglednem zračnem prostoru. Mesečni svit se

je razlival sedaj prosteje po vsej pošumavski pokrajini, po gozdnatih straneh Češkega lesa, po višinah pri Klenču, Hodovu in nad trhanovskim gradom.

Zidovje tega poslopja, nedavno postavljenega, je belo odsvitalo skozi golo drevje. Zvečer je žarel tu skozi tudi svit razsvetljenih oken. Danes je imel trhanovski gospod goste, oba častnika, ki sta prijezdila ž njim iz Plzna: polkovnika grofa Stampaha in mladostnega ritmojstra grofa Vrtebskega in Frajdentalskega, o katerem so si šepetali služabniki, da je prišel zaradi mlajše hčere milostivega gospoda, Marije. Starejša Barbara je bila že zaročena z Vavclavom Hroznato, grofom Gutštanjskim, cesarskim polkovnikom.

Gosposka družba se je dolgo zabavala. Bližala se je že enajsta ura, ko je ugasnil svit v oknih velikega salona. Potem je še nekoliko časa luč brlela v sosednjih sobah za goste, dokler ni ugasnila tudi tu, kakor v celem gradu.

Samo dve okni se še žarita skozi golo drevje v nočni mrak. To je v gospodovi delavnici. Tam sedi Lamminger v naslanjaču pri ognjišču, na katerem plapola veselo ogenj. Zraven stoji lepo izrezljana miza in na njej hrastova skrinjica, močno okovana. Gospod, upiraje svoje hladne, bledomodre oči na oskrbnika Koša, ki stoji po vojaško pred njim, posluša pazljivo njegova poročila. Oskrbnik pripoveduje, kaj se je zgodilo na Ujezdu, ko je jezdil plemeniti gospod. Pripoveduje, kako je dal zvezati zaradi previdnosti najprej Mateja Přebka, kako je prigovarjal pred vsem Siki in Kozini, naj ne tajita, naj priznata.

»Kateri izmed nju je bil trmoglavejši?«

»Kozina, plemeniti gospod. Ko je pokleknila njegova žena pred-me, jej je ukazal, naj vstane, naj gre rajši domov —«

»Hm —«

»Nato so iskali pri Siki, toda zastonj. Potem sem pregovarjal navzoče ženske in grozil, kako bodo kaznovani njih možje. A nič niso povedale. Zdi se mi, da niso nič vedele.«

»Mislite?«

»Dokler ni prišla Kozinova mati. Ta je gotovo nekaj vedela.«

In sedaj pripoveduje oskrbnik dalje, kako se je vedla, kako je poslal potem trhanovskega tovariša h Kozinovim iskat.

»Med tem sem jaz, predno se je tovariš vrnil, grozil na vso moč. Toda ta baba je kakor skala. Ona mlada, Kozinova žena, ta bi bila povedala; silno je plakala in bila je vsa prestrašena. Toda mislim, da ni bila posvečena v skrivnost —«

»Dobro! In kaj so rekli, ko ste prinesli to skrinjico?« in gospodov pogled se je uprl v hrastovo skrinjico na mizi.

»Bilo je, kakor kadar udari strela z jasnega, plemeniti gospod. Sika je pobesil glavo —«

»In Kozina?«

»Ta je bil trši. Stresel je z glavo in oni divji Přebek je zakričal celo na svojega očeta, ko je zastokal vsled te skrinje. »Tiho bodite, oče, vzeli so nam svoboščine, toda pesti ne!«

»Tako. — Ali so šli potem mirno?«

»Da, plemeniti gospod. Branili se niso več, ne Kozina ne Přebek.«

»Kam ste jih dejali?«

»Kozino in Přebka v črno ječo, vsakega posebej. Ostale sem dal zapreti v spodnjo prazno družinsko sobo. Blagovolite li ukazati drugače —«

»Je že dobro tako.«

»Zaprl sem tudi onega godca iz Ujezda. Najprej je izginil iz županije, ko smo pa pozneje odvajali kmete, se je sam pridružil.«

Lamminger lahno pokima z glavo.

»Blagovolite li, plemeniti gospod, ukazati še kaj?«

»Nič. Dobro!«

Oskrbnik se globoko prikloni ter odide. Slišijo se še njegovi odmerjeni trdi koraki in rožljanje ostrog, potem umolknejo tudi ti glasovi. V čumnati je zavládala globoka tišina. Lamminger vstane in odpre pokrovec hrastove skrinjice; ključavnica je bila pokazena. Nekoliko časa zre na rujavkaste pergamene, katere je že prej premešala oskrbnikova roka, potem vzame na slepo srečo vun vrhnjo listino s starim pečatom, jo razprostre in upre oči na prve vrstice.

»Nos Carolus, domini regis Boemiae primogenitus, marchio Moraviae notum facimus — quod quia paterni nostrique fideles dilecti Chodones in Domažlicz«¹⁾ in bere še dalje. Ogenj na ognjišču prasketa in v njegov prijetni glas se meša žvenketanje šip, kadar jih stresa nočni veter.

Lamminger seže po drugem listu z velikim pečatom. Bil je češki: »Mi Rudolf, po božji milosti cesar svete rimske države in kralj češki —« Predno pregleda v naglici nekoliko vrstic, se duri sosednje čumnate odpro in skozi nje vstopi njegova soproga,

¹⁾ »Mi Karol, gospoda kralja Češke prvorojenec, naznamo mejnemu grofu moravskemu — da naši zvesti ljubljeni Hodi v Domažlicah —«

resna gospa bledega obraza, mirnega izraza. Oblečena je še v bogati, spredaj vezeni obleki, v kateri je sprejela gosta. Pri svitu dveh vošččenih sveč, gorečih na mizi, se zablesketajo biseri in dragi kameni zapon sredi atlasovih kokard nad nedrijem in na ramah nad širokimi, nabranimi rokavi; med njihovimi belimi nabranki se živo odlikujejo številni trakovi živih barv v raznolike pentlje zvezani in zviti. Njeni krasni, temni lasje so zasukani nad ušesi in zadaj v številne kodre, in drobni kodrci jej počivajo na bellem čelu.

Baronica vstopi, kakor bi se obotavljala, in njen pogled je pozorno uprt na soprogov obraz.

»Ne motim li?« vpraša mirno.

»O nikakor ne, akoravno imam pred sabo krasno in zelo zanimivo branje.«

Obraz baronice se zjasni. Tako veselo jej soprog že davno ni odgovoril,

»Prišla sem vas¹⁾ opozorit, dragi soprog, da se čuvate in se greste odpočit. Utrudili ste se vsled ježe —«

»Danes ne čutim utrujenja! Glej, moja davna želja!« in pokaže na razprostrto svoboščino Rudolfovo.

Baronica se sklone k listini.

»Ah, glej, praded moj!« vzklikne in pokaže na mesto, kjer je bil na listini podpis kancelarja kraljevine češke: »Ladislav iz Lobkovic.«²⁾

»Da, vaš praded. Gotovo gospod kancelar ni pomislil, ko je dopisoval to listino, da napravi enemu

1) V tistih časih so se zakonski višjih stanov med seboj vikali.

2) Soproga Maksimilijana Lammingerja je bila po rodu iz Lobkovic.

izmed potomcev toliko skrbi in da jo bo ta uničil. Jih že imam!«

»Slišala sem, kako so se branili, da jih niso hoteli izročiti, da je tekla celo kri —«

»Da, da. Kaj po—maga —«

»In ste jih res morali imeti?« je vprašala mirno, nežno.

Baron zgubanči svoje rdečkaste obrvi.

»Razumem, smilijo se vam ti uporniki.«

»Ti listi so že neveljavni —«

»To trdim tudi jaz, in vendar sem imel strah pred njimi, ljuba moja. Ko bi bil jaz prokurator, branil bi jih na vso moč — ker veter na dvoru ni vedno enak in nam prijazen. — Saj se spominjate, kako je bilo za časa pokojnega cesarja,¹⁾ ko se je potegnil oni gospod iz Grefenberka²⁾ za te kmetavse, in za časa kneza Auersperga,³⁾ koliko me je stalo, da sem preprečil njegove nakane. Ako bi bilo po njegovem, bi danes vse to posestvo ne bilo moje, in takrat so bile te listine ravno tako neveljavne kakor danes. Na njihovi podlagi bi bili lahko začeli pravdo vsak dan. Toda sedaj ne več —« Lamminger se je nasmehnil; obraz njegove soproge pa se je stemnil. Molčala je, le pritajen vzdih se jej je izvil čez ustnice. Soprog jo pozorno pogleda in čez malo časa reče:

»Ali še kaj želite, draga moja —?«

»Da, toda bojim se — čula sem, da bodo kaznovani ti ljudje iz Ujezda in tepeni; danes niso dobili še nič jesti —«

1) Ferdinanda III.

2) Ignacij Grefenberški, kralj. češki prokurator, ki se je znamenito potegoval za Hode.

3) Knez Ivan Auersperg, tajni svetovalec cesarja Leopolda.

»Aj, smilijo se vam tudi tisti, ki so zoper vas. Kaznovani morajo biti.«

»Eden je ranjen med njimi in eden slaboten starček —«

»O ranjencu mi ne govorite. Starcu prizanesem, tudi ostalim, ki niso bili tako uporni — zaradi vas. Toda pozno je že, ljuba moja. Lahko noč! Danes lahko mirno spite — ta hiša in vse ostane našim potomcem; pepel teh pergamenov zagotovi vse.«

Potem hladno poljubi soprogo, ki se ni drznila več prositi. Prej jej je že močno odleglo, ko je videla resnega soproga tako dobre volje, sedaj je odhajala zopet pobita in zamišljena. Lammiger je nekaj časa hodil po sobi gori in doli, potem zopet ostal pri listinah in gledal vanje z zamišljenim očesom. Toda čital ni več. Naposled vzame eno izmed njih in stopi ž njo k ognjišču. Že dvigne desnico, da bi vrgel to starodavno pričo hodovskih svobod na ogenj; toda naenkrat, zadržan od hipne misli, pobesi roko, se povrne zopet k mizi ter položi listino in ž njo vse ostale v hodsko skrinjico. Potem spusti nanjo pokrovec. —

VIII.

Mrzlo je bilo tisto noč, da je škripalo. Najbolj so čutili mraz v trhanovskem gradu hodski ujetniki.

V prostorni, pusti družinski sobi brez vsega pohišja so se stiskali starci iz Ujezda, med njimi župan in mladi godec Gregec Iskra. Zbrani so bili na črnih tleh okoli starega Pribka, kateremu je ležala v naročji njegova svetla čekana, lepo okovana. Zvečer, ko so jih pripeljali sem, so bili še dosti zgovorni. Razgovarjali so se o Mateju Pribku, a še več o mladem Kozini, o njegovi smelosti, krasnem govoru,

z eno besedo: o vsem njegovem današnjem vedenju, ki je iznenadilo vsakega.

Samo Gregec Iskra se je pri tem čudno nasmehnil in rekel:

»In nihče mi ni hotel prej verjeti, da je to dober človek.« —

A najbolj žalostno je bilo, ko je povedal stari Václav resnico:

»In kaj koristi vse to, čemu je trpel Kozina, ti župan in Přebkov Matej, ko je pa ta zaznamenovani volk vzel naše svoboščine.«

Vsi so čutili težo teh besedi. Nato so umolkni in vsak se je udal svojim mislim. Tudi godcu ni ugajal pogovor, kakor drugekrati. — Pozno zvečer so se iznenada odprle duri. Vstopil je sodnijski sluga z veliko svetilnico in za njim dva hlapca. Eden izmed nju je nastlal po tleh slame, drugi je prinesel kruha in vode. Potem so zopet odšli. Ujetniki so sedli na steljo in začeli večerjati; samo župan Sika in stari Přebek se nista ničesar dotaknila, rekoč, da jima ni po jedi, in ostala sta tudi oba pokoncu, ko so ostali polegali, da bi zaspali.

Noč je počasi korakala nad pokrajino. Bila je tiha in jasna. V družinsko sobo je padal njen svit skozi dve mali okni, skozi kateri se je videlo vun na temne, dremajoče gozde. Na teh so počivali sedaj pogledi obeh Hodov. Čez nekoliko časa izpregovori župan Sika z zamolklim glasom:

»Ti vsi so bili naši —«

»Da,« pritrđi starec. »Še moj ded je hodil po njih kakor po svojem, ter bil tu gospod, mi pa gledamo sedaj nanje iz ječe —«

Nato zopet umolkneta, dokler se ne ozre župan čez nekoliko časa iznova proti gozdom, dvigne desnico in vun kazaje reče:

»Glej, Přebek, tam-le ravno nad gozdom, ono zvezdo!«

Přebek upre tja oči in se prekriža.

»Repatica« — reče počasi — »prst božji.«

Nad dolgim grebenom črnega gozda se je žarila na temnomodrem nebu repatica z dolgim repom, ki je bil kvišku proti nebu obrnjen.

»Kako je velika!« ponovi Sika.

Zdaj so že vsi gledali nanjo; nekateri kleče, drugi so vstali. Bilo je torej očividno, da so vse slišali in da niso zatisnili niti očesa.

»Vsaka repatica nekaj pomeni,« reče Přebek.

»Videl sem jih že nekaj, in vselej je bila potem vojska, lakota ali kuga. Ampak ta-le! Tako velike nisem še videl razen takrat — bil sem še za malega hlapca — takrat pred tisto veliko vojsko,¹⁾ ki je trajala trideset let. Spominjam se tega, kakor bi bilo danes. Sedeli smo zunaj pred okni in gledali na nebo. Moj rajni ded je prav prerokoval, da bo hudo, strašno hudo. On je bil še iz tistih dobrih časov in je še nosil zlate okrajke na suknji in telovniku — nam so ostali samo ti-le črni. In potem je, ubogi stari siromak, sam učakal in sam videl, da je govoril resnico. Videl je še na svoje oči, kako nam je cesarska vojska vse pobrala, da ni bilo v hlevu niti kozleta, niti skorje kruha v hiši. On, za mladih let še v zlatih okrajkih, in potem na stara leta razcapan, gladen berač! In nič mu ni ostalo, kakor tale čekana.

O vem še, kako se je vselej solzil, ako se je spomnil na zvezdo, in ako so govorili o tistih starih

¹⁾ L. 1619.

časih. A kaj on! Bilo mu je hudo, vendar kaj bi rekel še-le sedaj?! Takrat smo imeli vsaj upanje, sedaj pa — ta zvezda« — in starcu se je glas močno tresel — »kaj prinese ta —«

»Nam nič — na nas je Bog že pozabil,« izpregovori stari Váhal. Pogledi vseh so se uprli vanj.

Bila je to težka beseda, in drugekrat bi jo bili pokarali kot bogokletno, toda sedaj nihče niti črhnil ni. Videlo se je, da se molče ujemajo ž njim.

Matej Pribek je ležal, ko je njegov oče opazoval zlovestno zvezdo, zleknjen v temni ječi in spal, svoj težki klobuk pod glavo. Rok ni imel več zvezanih. Sanje orjaškega Hoda, počivajočega na trdi, mrzli zemlji, niso bile kaj prijetne, kajti včasih se je silno zgenil in v spanju zakričal. Morda se je v sanjah boril celo dalje in se iznova jezil, da so ravnali ž njim tako tolovajsko, kakor s kakim razbojnikom, ko so brez vsega povoda ga na županiji zgrabili in s konopci zvezali.

V sosedni celici, nič manj prijazni, je sedel Kozina na črvivem tramu, položenem pri zidu. Opiraje ranjeno glavo ob grapavo in mrzlo steno, je gledal zamišljeno na kosec zvezdnatega neba, katerega je bilo videti skozi zarjavelo mrežo malega okenca. Mladi kmet je dolgo premišljeval o tem, kar se je zgodilo danes. Vendar ni bil vznemirjen in obupan.

Dà, v njegovo srce se je naselil mir. Mir odločitve in dovršenega dejanja. Zjasnilo se mu je. Izginila je negotovost in dušeča tesnoba bližajočega se viharja. Treščilo je, a s tem je tudi izginil oblak, ki je težil že dolgo dolgo srce mladega moža, v skrbeh za svojo čast. Očistil ga je današnji dan in pokazal, kako je njegovo pravo mišljenje, da ni to, za kar so ga imeli povsod ž njegovo lastno materjo vred. Tudi

se je očitno potrdilo, o čimur je bil že sam prepričan, da so bila hodska prava do sedaj v veljavi in so še navzlic zanikovanju gosposke in navzlic njihovemu »večnemu molku«. Kaj se je zgodilo in kaj se godi, da se Lamminger naenkrat tako poganja za svobosčine? In sedaj naj se mu pustijo brez boja? A tu mu uhajajo misli že drugim.

Spomnil se je žene, dece, matere. Kako se je ozrla mati na županiji vanj, ko jej je dal razumeti, da vé o njeni skrivnosti, in potem, ko so ga odpeljali zvečer sem na grad! Sedaj so gotovo vsi skupaj, otroka morda spita — in Anica, ta reva joka. To sta gotovo popraševala otroka po njem. Pavlek, Ančka, ta mala glavica — — obnemogle Kozinove trepalnice počasi lezejo skupaj, dokler jih ne sklopi spanec. Toda neutrujen duh beži iz ječe vun, čez gozd, dokler ne obstane pri prosto pobarvani postelji z nebom, na kateri počivata dva ljubka otroka, polnoličen deček in plavolasa deklica, nad katerima se nagiblje mlada, lepa žena, opazujoč s pogledom od sreče žarečim, svoja dva srčka.

Tako zanimiva in mogočna je bila ta slika, da se ni pokazala niti ena senca poslednjih važnih dogodkov, ki bi jo bila motila ali kalila.

* * *

Naslednjega dne popoldne pelje Lamminger svoja gosta: polkovnika grofa Stampaha in mladega ritmojstra grofa Vrtebskega in Frajdenthalskega v grajsko pisarno.

V prostorni izbi, čisto pobeljeni, je bilo prijetno. Na ognjišču gori velik ogenj. Blizu njega sedejo plemiči na usnjate naslanjače ter nadaljujejo po-

govor, ki so ga bili začeli že na potu sem. Trhanovski gospod ima besedo.

»Ne odjenjali bi, dokler bi imeli košček pergama v rokah. Zviti so, zato so sedaj dolgo molčali; toda naj bi se jim ponudila le za trohico priložnost. — Ne poznata jih, gospoda, kako trdo, žilavo ljudstvo je to. Drže se vsega, česar so se le nekoliko navadili. Vem, kako je bilo z orožjem, ko so ga morali izročiti za časa mojega očeta. Branili so se na vse kriplje, predno so izročili one stare puške in samokrese. In še teh ne vsi kmalu. Koliko je bilo tu preganjanja, groženj in kazni —«

»No, navadili so se živeti brez orožja,« reče porogljivo grof Stampah.

»Navadili, seveda — in tako bode tudi s temi listinami.«

»Ali so bili urejeni (organizovani) ti kmetje tako po vojaško?« vpraša mladi ritmojster.

»Celo svoj prapor so imeli in zastavonošo.«

»Aj!«

»Oni veliki Hod, ki je bil tam na županiji za glavo večji kot vsi drugi, ta je njihov poslednji zastavonoša. Ta ga je moral tu oddati. Skrivali so prapor dolgo, dokler se ni izvedelo, kje da je. Bil je na Ujezdu, kakor včeraj te listine, pri očetu tega velikega Hoda. Ko sem poslal tja mušketirja, mu ga niso hoteli dati, in še le, ko se jim je zagrozilo, so ga prinesli sami. To je bil prizor, častita gospoda! Sam Přebek, oni veliki, ga je nesel, in ž njim je prišla malo ne cela vas: njegov oče, župan, svetovalci in vsi možje. To je bilo častno spremstvo onega praporja!« je oddal Lamminger s porogljivim nasmehom. »In ko so ga oddajali tu v pisarni, se je oni stari Přebek

razjokal in marsikateri izmed teh samoglavnežev si je brisal oči.«

»Kakor stari vojaki,« omeni polkovnik.

»Ali je oni prapor še na svetu, ali je uničen?« vpraša ritmojster.

»Nekje tu mora biti med staro šaro. Oskrbnik gotovo vé zanj. Morda gospoda želita?«

Oba pritrdita, da bi si rada ogledala ta kmečki prapor. Lamminger vstane in pozvoni oskrbniku. Ta je očitno že čakal zunaj, kajti vstopil je v istem trenutku. Na ukaz svojega gospodarja prinese hodski prapor. Stal je za veliko, temno skrinjo, ki je služila v registraturo — oskrbnik ga ni dobil brez truda iz tega nedostojnega kota, in ko ga je zunaj otrkal, ga je prinesel pred milostive gospode.

»Drog je močno nalomljen,« pravi, razprostiraje svilnat, nekdanj bel, s črno progo obrobljen, sedaj pa že močno zastarel in semtertje raztrgan.

»To ni preperelost, to so častne rane,« reče polkovnik, sklonivši se k luknjam.

»In tu grb — pasja glava!« vzklikne mladi grof Vrtebski, in pokaže na zastarelo, zbledelo vezenje.

»Bikovo glavo bi prej zaslužili!« dostavi Lamminger porogljivo. In nato se obrne k oskrbniku in ga vpraša, kako so se vedli Hodi.

»Tako kakor včeraj. Kozina in Přebek, celo tisti godec, še črhnilo niso, ko jih je namazal mušketir z leskovko.«

Lamminger ne odgovori ter se obrne k častnikoma.

»Je-li drago, gospoda?«

»Da, lahko začnemo,« odvrne polkovnik. Lamminger namigne oskrbniku in ta prisloni hodski

prapor k zidu blizu ognjišča in gre vun. Čez malo časa se povrne s kutskim tovarišem in dvema dvorskima uradnikoma, za njimi pa vstopijo ujetniki, najprej Pribek s Kozino in se postavijo v polukrogu pred gospode. Oskrbnik, ki je že vedel za nakano svojega gospoda, postavi »skrinjico hodskih reči« na mizico pred Lammingerja. Kakor hitro jo zagledata stari Pribek in župan Sika, se streseta. Matej Pribek pa upira svoje mračne poglede na stari prapor.

»Ali jo poznate?« začne Lamminger in mrzlo pokaže na skrinjico. »Tudi vaše svoboščine so v njej.«

Oskrbnik odpre na te besede pokrovec in jemlje vun listino za listino in to tako, da jih vidijo vsi.

»Vse so!« omeni kakor slučajno in se ozre na župana Siko. Ta zamežika z očmi.

»Vse, milostivi gospod —«

»No, sedaj se pa poslovite od njih!« odvrne oskrbnik, vzame velike škarje in postriže od vseh pečate, katere pomeče v ogenj in za njimi svoboščine drugo za drugo. Plameni zaprasketajo in višje zaplapolajo. V tem hipu so bila vničena jamstva svobod in prav, katera je spoštovalo in priznavalo nekoliko stoletij. Hodi, ki so gledali njihovo uničenje, niso, razun starega Pribka, nikdar uživali njihovih dobrot in koristi, ker so poznali zlato svobodo le iz pripovedovanja starcev; toda vsak izmed njih je vedel in veroval, da ta njihov zaklad ni uničen popolnoma, da so mu po čarobni šibici podedovane te stare listine od prednikov. In sedaj jih je razdejal plamen, sedaj razpadejo v perišče pepela — in ž njimi izgine za vedno poslednja nada v polajšanje in odkupljenje iz nevredne sužnosti!

Lamminger je opazoval Hode. V njegovem hladnem pogledu se je zasvetil žar škodoželjnosti, sebičnega veselja. Videl je, da se ni motil in da je dobro ukrenil. Torej vendar enkrat! Včeraj so se še upirali, tudi ko jim je grozil z vojsko in vislicami. In sedaj! Glej, kako so se jim pobesile trde glave, kako mračno gledajo v te pogubonosne plamene, celo ta širokopleči Pribek. In Kozina — seveda! Kozina, ki ga ni ukrotilo niti pretepanje, niti ta prizor, Kozina naj bi se smejal? In vendar se je nasmejajal, da, in z zaničevanjem! O, saj ga kmalu mine smeh!

Globoka tišina je vladala v pisarni, ko je metal oskrbnik svoboščine v plamene. Motilo jo je samo njihovo prasketanje in šum, kadar je padel v nje pergamen ali pečat. Predno je zagnal poslednjo listino na usodno ognjišče, se je obrnil oskrbnik k Hodom.

»Sedaj je konec vaših svoboščin. Ko so bile sedaj uničene pred visokorodnimi gospodi (in tu je navel njihove naslove), pred gospodi uradniki naše milostive gosposke in pred vašimi očmi, se boste morda spametovali in se ne boste več sklicevali nanje.«

Že hoče vreči tudi poslednji list na ogenj, toda ker je med tem opazil, da misli gospod spregovoriti, počaka, držeč pergamen v povzdignjeni roki.

»Spolnujte sedaj redno svoje dolžnosti, kakor se spodobi tlačanom in podložnikom, da si ne poslabšate svojega stanja,« reče Lamminger ostro. »Vidite, da je vse zastonj —«

Namigne, rumenkasti pergamen zatrepeče nad ognjiščem in že leži v njem; v tem trenutku vsi obenem zadrhtijo. V istem hipu namreč hodski pra-

por zdrčne naglo z zidu, ob katerega je bil naslonjen in pade z ropotom čez omrežje ognjišča v plamene. A takoj plane tja že tudi Matej Přebek z enim samim velikim skokom in hitro zgrabi prapor, da bi ga rešil uničenja v ognju. Toda bilo je že prepozno. Vnela se je svila, in ker je Přebek prapor hitro dvignil in tako nehote z njim zamahnil, je bil takoj ves v plamenu.

Lamminger, častnika in vsi se v zmešnjavi umaknejo. Pisarna se napolni z dimom, skozi dim pa švigajo plameni gorečega hodskega praporja. Matej Přebek obrne ga k tlom, da bi s svojo desnico udušil plamen. Toda tudi to je prepozno. Přebku ostane v levici samo goli drog. Zastonj si je opeknel desno roko. A prapor je zgorel vsaj v njegovi roki in ni ostal v zasmeh tem gosposkim surovežem. Dim in duh vsled tega požara sta pospešila dejanje, ki se je že samo po sebi koncu bližalo.

Lamminger je povabil svoja gosta v sosednjo sobo, jezeč se nad oskrbnikom in tem »kmetskim tepcem«, za katerega se je pa vendar v šali potegnil polkovnik, češ, da ima dobro, vojaško kri, in ko bi bil ta velikan le nekaj mlajši, bi ga on gotovo vzel s seboj k polku, v katerem bi ne imel para.

Kake pol ure potem sta odjezdila oba grofa s svojim oklepniškim spremstvom iz trhanovskega grada ter se napotila nazaj proti Ujezdu.

Pozno popoldne so odhajali z grajskega dvorišča do zdaj tam zaprti stari oujezdski Hodi. Poslednja sta stopala skozi vrata stari Přebek, opiraje se ob svojo mogočno čekano, in poleg njega njegov sin Matej, nesoč na rami drog nekdanjega hodskega praporja. Pustili so mu ga v posmeh. Trhanovski oskrbnik ga mu je sicer hotel v pisarni vzeti, toda

njegov kutski tovariš Koš je s smehom rekel: »Pusti mu ta kolec v spomin; naj imajo vsaj nekaj od svoje gosposke slave!«

Sedaj, ko je odhajal, so se grajski posli na dvorišču smejali temu njegovemu praporju. Toda on ni trenil niti z očmi in gledal v tla, ne iz srama, ampak iz previdnosti; ko bi se ozrl, bi se morda razjaril še bolj, razgnal to dvorsko golazen in jo kaznoval zaradi njenega zaničevalnega smeha.

Župan Sika je gredoč poleg Kozine se nekoli-kokrat vanj ozrl, kakor bi čakal, da kaj izpregovori. Toda mladi gospodar je molčal, kakor ne bi razumel teh vprašujočih pogledov. Bila je to žalostna vrnitev. Niti besedice niso izpregovorili, samo enkrat se je oglasil stari Váhal:

»Sedaj je amen, amen!«

IX.

Gosta trhanovskega gospoda sta prišla kmalu v Ujezd, od koder sta jezdila brez odloga še z večjim spremstvom dalje, z vsemi oklepniki, ki so bili včeraj posedli hodsko vas. Sedaj, ko so bile svobščine v glavarjevih rokah in vse ljudstvo očitvidno preplašeno, jih ni bilo več tamkaj treba.

Vaščani so se globoko oddahnili, ko so ti zoprni gostje izginili izpred njihovih oči; oddahnili so se, a ne se veselili, spominjajoč se svojih, ki so bili zaprti v trhanovskem gradu, a najbolj pa ugrabljenega zaklada, edine in poslednje nade v težkem, tlačanskem življenju.

V Přebkovi hiši je vladala žalostna tihota, kakor po vsej vasi. V izbi je sedel počinovski Pajdar in

čakal na bratrančevo hčer Manico. Ostal je tu pri njej, da bi ne bila sama med tem vojaškim ljudstvom in poslal mladega Šerlovskega domov povedat, zakaj se je zakasnil v Ujezdu in da pride takoj domov, kakor hitro se tu le nekoliko poleže. Postavni mladenič je šel, toda ostal bi bil rajši tu ali pa vzel Manico s seboj. Na poti je mislil vedno le na deklico in v svoji skrbi za njo se je tolažil edino s tem, da je stari Pajdar pri njej in da ta ne pripusti, da bi se jej zgodilo kaj žalega.

Skrbel je za njo bolj, kakor ona sama zase. Da bi šla ž njim k sorodnikom v Pocínovice, o tem še slišati ni hotela, rekoč, da se ne boji vojakov, zlasti ker je pri njej stric. Kako bi tudi mogla oditi, ko ne ve, kako je in kako bo z očetom in dedom? Samo ta dva je imela sedaj vedno v mislih, povprašujoč po njih, kjer je le mogla. Urno je stopila v izbo k stricu in mu vsa razburjena začela pripovedovati, da prihaja od Kozinovih, da se je ravno sedaj vrnila Kozinova iz Trhanova, kjer je bila danes že drugič, takoj zgodaj in sedaj popoldne. Tam je hodila okoli grada, da bi poizvedela, kaj se je godilo s sinom in z vsemi drugimi. S te druge poti je prinesla naposled vesti, toda ne veselih, in te je sedaj povedala tudi Manica stricu: kako grdo je ravnala tam gospoda z vsemi, posebno pa z njenim očetom in s Kozino. Glas se je tresel deklici in nosnici vitkega nosu sta se razširili, ko je pripovedovala, da so očeta, Kozino in godca Iskro topli s palico do krvi. Stari Pajdar je razburjen vstal od lipove mize, pri kateri je sedel na preprostem stolu. Tako ga je zadela ta vest. Saj je pa bilo tudi nezaslišano doslej na Hodskem, da bi topli take spoštovane može kakor potepuhe in tatove!

»Oj, z batinami nas! Čudne poboje sem doživel — toda počakajte! — Sedaj bo drugače — oho, gospoda!«

Ko sta še govorila o ujetnikih, posebno o dedu in očetu, čuj, zunaj zaškripljejo vrata in v mraku se zunaj pokažeta dve senci Duri se odpro in oba, o katerih je bilo govorno, vstopita; naprej stari Pribek, utrujen, upognjen, z lasmi od vetra razkuštranimi in od snega vlažnimi. Pozdravi in ko skoči Manica k njemu in ga prime za roko, zjasni se kmetov obraz. Njegov sin Matej, vstopivši z drogom, nič ne reče in molče prime za desnico, katero mu je podal Pajdar. Potem postavi drog nekdanjega hodskega praporja v kot, ukaže na kratko hčeri, naj skuha dedu juho, in nato kakor utrujen sede na stol, upre komolec ob mizo in položi glavo v dlan.

Manica se podviza, da zakuri, njen pogled pa je uprt bolj na očeta, kakor pa na drva in na ogenj. Naposled Pajdar stopi pred bratranca ter začne:

»Slabo se vam je godilo. Ali je res, da so vas z batinami —«

»Še ti!« zareži nanj Pribek in dvigne naglo glavo. »Nikar mi ne govori! O, dosti je te sramote! Razbojniki! Vse nam pokradejo, kakor tatovi!« Tu Pribek vstane. »Potem se pa bije po nas. O, devica Marija! Tega jim ne pozabim! Pri Bogu, prisegam, postanem naj črn kakor ogel!«

Ko je Manica držala gorečo trsko v roki, je padel njen svit na Mateja Pribka; on pa je, tako govoreč, stal tu v svoji beli suknji, pokoncu, leskeče oči zalite s krvjo.

Stari Pribek je sedel na stranici svoje postelje, veli, žilavi roki sklenjeni, gledal na svojega sina in ponavljal polglasno:

»Ta zvezda — ta zvezda!«

Ko sta bila prej stric Pajdar in Manica še sama, je sedela stara Kozinka tudi sama v svoji koči in molila. Včeraj, ko so jej odnesli zaklad listin in odpeljali sina, ni zatisnila celo noč očesa. Dolgo je ostala pri svoji sinahi, dokler nista zaspala prestrašena otroka in še potem; komaj pa se je zaznal dan, je že vrgla kožuh nase in hitela v Trhanovo. Njeni temni pogledi so počivali napeto na belih grajskih zidovih, okoli katerih je hodila, da bi zagledala morda kje svojega Ivana ali vsaj izvedela, kaj se godi ž njim in z ostalimi. Vrnila se je, opravivši malo. Sinaha je je čakala kakor na trnju. Tudi ona sama bi bila rada šla tja do grada, toda ni utegnila zaradi dece in vojakov.

Čudne reči se gode! Starka, sicer proti sinahi precej ostra, je ravnala včeraj ž njo kakor z lastno hčerjo. Skrbela je za otroka, pomagala jej, in ko se je vrnila popoldne drugič iz grada, je tako skrbela za Anico, da jej še vse resnice ni povedala.

Sedaj, ko so odšli vojaki, se je podala v svojo sobico in molila — za sina. Okoli je bilo tiho, samo veter je žalostno piskal v mraku. Tu se oglasi zunaj stari Volk. Njegovo silno lajanje vzbudi starko iz molitve. Trenotek posluša, ker je pa pes umolknil, sklone glavo in moli na pol šepetaje dalje. Toda ne moli dolgo, kajti čez malo časa se oglasio zunaj drobni, brzi koraki in že priskaklja mali Pavlek v sobo in ves zasopen pove, da je prišel ata domov. Predno pride kmetica do duri, je že tu on sam, z malo Ančko v naročju, za njim pa Anica vsa vesela.

Ko je zagledala stara Kozinka sinovo obvezano glavo in njegov blede obraz, ne more izpregovoriti in oči jej zalijejo solze. Sin to dobro opazi

in ginjen prime za materino roko, katero mu je podala v pozdrav, in gotovo tudi, kakor je čutila in mislila sama, v prošnjo za odpuščanje.

Vsa družina sede okoli babičine mize; vsi so veseli prihoda dragega gospodarja, od katerega se otroka niti ne ganeta ne, Anica ga izprašuje, kako mu je bilo v gradu, kako so tam ž njimi ravnali. A na taka vprašanja je odgovarjal Kozina le kratko ter zasukal pogovor na oklepnike, vprašaje, kako so gospodarili v hiši in po vasi. Njegova mati je malo govorila. Imela je vprašanje na ustih; toda ni ga izgovorila, videč, da se sin izogiba, o tem govoriti.

Predno so se nadejali, dobe gosta. Bil je to draženovski stric Krištof Hrubi. Že včeraj, ko so odpeljali Kozino in ostale na trhanovski grad, je poslala stara Kozinka povedat svojemu bratu, kaj se je zgodilo. Da je prišel šele sedaj, se je opravičeval s tem, ker ga ni bilo doma, temuč je bil v Brodu po opravku. Pristrčno stisne roko mlademu gospodarju, jo potrese in iskreno reče:

»Sem že slišal, vrli dečko!«

Ko nato odloži plašč in klobuk ter sede k mizi, odide mlada gospodinja, da bi pripravila večerjo svojemu možu in gostu.

»Torej že veš, Krištof,« začne stara Kozinka, da bi tako zasukala pogovor k vprašanju, ki bi ga bila rada sprožila.

»Da — slišal sem, da so sežgali naše svobščine,« odgovori z vzdihom, »toda ne našega prava,« dostavi.

Stara Hodovka zadrhti pri teh besedah. Sedaj torej ve. V tem se začujejo v veži koraki in v izbo stopi župan Sika »prokurator«.

»Kmetica, sedaj pa že smem govoriti pred tem-le,« reče še pri durih in pokaže na mladega Kozino. »Ta-le je drugačen prokurator,« dostavi. »Toda čemu že prihajam k vam, ko veš, babica, da tam v pisarni ni bilo v skrinjici vseh svoboščin? Dobro sem štel in kakor hitro je oskrbnik, ta prekanjenec, malomarno vprašal, če so vse — no, moja mama me tudi niso izredili z neumno kašo — tedaj mi je prišlo na misel, da tam ni vseh.«

»Ne vseh? In kako naj bi bile!« odgovori živo stara kmetica, vstane in sname robec, privezan križem čez prsi, in ko ga razgrne, vzame iz njega pergamen s pečatom vred in za njim še enega.

»To sta oba najboljša, kakor si rekel ti, Sika, češ, da zadostujeta pred sodnijo, da so vse naše pravice v njih.«

Starka je stala za mizo, držeč v povzdignjeni desnici staro svoboščino, z visečim, velikim pečatom. Njene oči so se svetile in gledale z enega moža na drugega. Ti so v istem trenutku, ko je pokazala listine, vsi iznenadjeni hitro vstali: mladi Kozina, opreznejši in belolasi draženovski župan in Sika. Poslednji nato seže takoj po pergamenih, kakor bi se hotel prepričati, če sta prava, resnična.

»Sta, naša sta!« reče kmetica z nasmehom in nato pripoveduje, kako dobro jo je opozoril sin na županiji o pravem času, da prihaja gosposka po svoboščine in jo vprašal, če so dobro skrite. Tu jej je takoj prišlo na misel, da bi skrila najvažnejše listine zaradi varnosti kam drugam; ker so prijeli sina, bodo gotovo preiskavali tudi pri njej, in tako je še o pravem času te dve tu odbrala iz skrinjice in skrila v nedrije s starim pečatom vred.

»No, teh nam gospoda več ne vzame!« dostavi odločno in pogleda na listini, ležeči na mizi.

»Nikoli več!« ponovi sin. »Ne dobe jih in tudi sežgane nam Lomikar še vrne! Mora!«

Oči mu zažare in na bledem obrazu se prikaže rdečica. Stari draženovski stric pokima z belolaso glavo, Sika pa poda smelemu drugu svojo težko desnico.

Ob tem času se je Anica urno sukala okoli ognjišča, pripravljajoč večerjo. Odleglo jej je in vesela je bila, da se jej je povrnil mož, in tudi zato, ker ne bo imel z gosposko nič več opraviti. Stare listine je gosposka odnesla — ni jih več. Anica ni preveč žalovala za njimi. Koliko je bilo že prepira, koliko žalosti in zoprnosti zaradi njih, in vedno zastonj!

Tudi Ivan jih naposled preboli in potem bo zopet sveti pokoj, potem bo živel le zanjo, zanjo in za otroka!

* * *

Od one mrzle noči, katero so ujezdski Hodi na trhanovskem gradu prebili v ječi, mraz ni odjenjal. Zima je zares trkala na vrata. Veter je v dolini še prenašal snežene kosmiče, v gorah se pa že ni več genila bela odeja, Vrhovi Čerhova, Škarmańca in drugih gor, višjih in nižjih, tu prav nad hodsko pokrajino in dalje v mogočnem šumavskem ozadju so se pokrili z belimi čepicami, od njih pa doli po gozdnatih rebrih in bregovih so se razprostirali sneženi zavoji, skozi katere je prodirala temna modrina globokih, dremajočih gozdov.

Tako tiho in nemo je bilo tudi po vsi hodski pokrajini.

Zdelo se je, kakor bi bili vsi preplašeni s tem, kar se je zgodilo nedavno v Ujezdu in na trhanovskem gradu. Nikjer nobenega znamenja uporne nejevolje ali drznega ustavljanja, ravno tako, kakor bi bila pošla tem neupogljivim Hodom ž njihovimi uničenimi svoboščinami vred tudi vsa drznost in srčnost.

Toda ta mračna tišina ni bila topa vdanost, tudi ne malosrčnost. To so bile le kali prihodnjega viharja.

Kakor blisk se je raznesla po vsi širni okolici od Postřekova tja do bolj oddaljenih Pocińovic vest, kako so ravnali v Ujezdu in Trhanovu z županom Siko, s Přebkom, z mladim Kozino in z ostalimi stariimi gospodarji, kako je Lamminger ugrabil skrinjico »hodskih reči«. Res, semtertje se je sklonila marsikaka glava v trudnem premišljevanju, tuintam se je slišal globok vzdih, da je sedaj vsega konec — toda še več pa je bilo poslanih kletev k novemu trhanovskemu gradu in na njegovega gospodarja; tako je v živih pogovorih o nasilju gosposke izginil posamičen vzdih, nasprotno pa so se oglasale povsod po hišah gromke besede vzkipevše jeze in hrepenenje po maščevanju.

Toda slišala se je tudi hvala in priznanje v teh pogovorih, in to vsem ujezdskim možem, ki so tako moško branili ta stari ščit od očetov podedovanega prava. Največ so pa govorili o mladem Kozini, občudovali njegovo smelost, da se je drznil povedati resnico samemu okrajnemu glavvarju Lammingerju, v prisotnosti onih častnikov in vojakov, ki so stali v sobi in okoli županije z golimi sabljami! Najprej so prihiteli znanci iz Dražinova, Postřekova in Hodova na Ujezd, da bi vse poizvedeli in go-

vorili s tistimi, ki so vse to zanje prestali. A tudi iz bolj oddaljenih hodskih vasi so prihajali kmetje, in to sami stari, izkušeni in veljavni. Ustavili so se ali takoj pri Kozinovih ali so pa prišli tja z županom Siko in stiskali desnico mlademu gospodarju. Poseдели so, pogovorili se in potem je malone vsak vprašal:

»In kako za naprej?«

»No, za zdaj je dobro molčati, za pozneje se še nismo pogovorili. Že izveš,« je odgovarjal Kozina.

Nikomur pa ni povedal, niti omenil, da niso vse svoboščine uničene, da imajo še dve dobri in ravno najglavnejši, kakor je rekel Sika. Tako je storil zlasti po županovem nasvetu. Začasno je bilo to njihova tajnost, njihju, draženovskega strica in stare matere.

Anica se je čudila, kako je to z njenim možem. Mislila je, da bo po tem, kar ga je zadelo, še bolj zamišljen in da tako kmalu ne pozabi. In glej! Bil je mirnejši, zgovornejši, nego poprej. Seveda tako veselega, kakor je bil še za samskih let, takega ni videla sedaj nikdar več. Senca neke skrivne skrbi in tajnih misli mu ni izginila z lica. Tudi se jej je čudno zdelo, da je zahajal sedaj pogosto k stari materi v kočico, in pripetilo se jej je že nekaterikrat, ko je prišla po naključju za njim, da je takoj začel on ali pa stara tašča, očividno zaradi nje, drug pogovor. Nekaj sta imela med seboj. Toda kaj? O čem sta le govorila?

O njej gotovo ne, kajti od tistega časa, ko so jih iznenadili vojaki, se je vedla tašča proti njej mnogo prijazneje in ljubezniveje, kot kdaj poprej, in Ivan se tudi ni izpremenil. Vendar je bila v skrbeh. In tako je nekoč zvečer, ko je sedela z Ančko v na-

ročju poleg Ivana, pestujočega na kolenih Pavleka, zgovornega in zadovoljnega, kakor bi v tem trenutku pozabil na vse, ga pri tej lepi priliki pokarala in vprašala, če ima morda kako skrivno skrb. V teh kratkih besedah se je pokazalo vse njeno odkritosrčno, vdano srce, polno skrbi in bojzani zanj.

»Čemu imaš take misli? Kaj pa naj imam čudnega z mamó? Veš, to je stara Hodovka in jaz tudi ne morem kar tako pozabiti. Meniva se semtertja, kako je bilo v starih časih. Nič ne skrbi, Anica, ti in otroka ste mi najdražji.«

Govoril je resnico in zato so se glasile tudi njegove poslednje besede tako pristrčno in prepričevalno. Anica se je isti hip umirila popolnoma, posebno ko je na te besede ovil Ivan, sedeč poleg nje, desnico okoli njenega vratu in jej naslonil glavo na svoje prsi. Tja sta se tudi naslonili v tem objemu glavnica Pavlova in zlatokodrava Ančkina.

Tiho in nemo je bilo po vsi hodski pokrajini.

Zato pa je oživel trhanovski grad. Baron pl. Albenrajtski se je pečal sicer najraje z gospodarskimi registri in računi, katere je pregledaval neutrujeno in preiskaval do vinarja in trohice. Tudi je pogosto jezdil na svoje pristave nadzorovat oskrbnike in priganjat posle; prav nič se ni brigal za žalostne tožbe svojih tlačanskih delavcev, ki so ga za Boga prosili, da bi olajšal njihovo breme.

Sedaj je večkrat zapuščal svojo pisarno, da bi sprejemal goste, ki so prihajali na njegovo povabilo. Bili so večinoma iz sosednjega plemstva. Ž njimi je potem jezdaril v svoje prostrane gozde na lov. Naposled je prišlo tudi nekoliko plemenitil lastnikov iz plzenske posadke, med njimi grofa Stampah in Vrtebski.

Še nikoli ni imel trhanovski grad toliko gostov, kakor takrat, še nikoli ni prijezdila z njegovega dvorišča tako številna lovska družba.

Njej na čelu gospodar sam, Lamminger, jasnega obraza, kakršen je bil poslednji čas vedno. Vsi so to zapazili, ki so ga poznali, najbolj seveda sami grajski; čudili so se, ker niso slutili, kakšen kamen je padel s prs njihovemu resnemu, nepristopnemu gospodu. Zapazili so tudi hodski možje v kožuhih in kosmatih kučmah, ki so vodili čete gosposkih psov ali korakali naprej z gorjačami v roki, da bi pogajali zver v gozdih, kjer so lovili nekdaž njihovi očetje sami prosto in svobodno, kakor sedaj ti gospodje. Hodi so opazili gospodov obraz in ga dobro razumeli. Edino zato, ker jim je uničil svoboščine, se drzne jim nalagati nova bremena. Poprej bi se ne bili nikdar upali ukazati z grada, naj pridejo iz Hodova in Klenča za gonjače. Obenem so jim še zagrozili. In Hodovljani ter Klenečani so šli. Kaj naj bi bili tudi sterili v tem času? Toda s kakim obrazom so šli in kako so gledali sedaj z višine pod gozdom na gosposke lovce, ki so počasi jahali za njimi na holmec! — Najprej je torej zadelo to Kleneč in Hodov!

Po vsem Hodskem so govorili o tem s sočutjem in gnjevom.

»Se že začenja.«

»A še hujše pride.«

»Danes Klenečani, jutri mi —«

Tako so govorili povsod, ko so se spominjali prostega lova svojih prednikov, ki so dajali od vseh svojih lovov Domažliškim za božične praznike le nekaj zajcev, kakor Hodovljani po dva, iz Postřekova, Klenča, Ujezda, Dražinova, Pocinovic, Straže,

Kičova tudi po dva in iz Lhote ter Medakova po enega!

O tem so se živo pogovarjali tudi pri Přebku na preji. V prostorni izbi, dobro zakurjeni, je bilo danes živo in veselo, ker je izginila od todi senca, mračni in molčeči Matej Přebek, čegar obraz je bil sedaj malodane vedno teman. Odšel je takoj zvečer, kakor bi se hotel ogniti družbe, ki se je imela sniti tu, ali morda, kakor bi čutil, da bi prav ne spadal med njo.

Njegov stari oče je sedel med mlado družbo, mladeniče in deklice, ki so predle, katerim se je pridružila tudi mlada Rotija, žena godca Gregca Iskre. Sam jej je rekel, naj gre sem, in obljubil, da pride čez nekoliko časa tudi sam za njo ter da pojdeteta potem skupaj domov. Rada je ubogala, saj je prišla iz samote ob gozdu le malo med ljudi, po katerih se jej je večkrat stožilo, posebno sedaj o tem času, ko zimski večeri niso imeli nobenega konca. Toda današnja preja ni bila taka, kakor sicer. Tudi tu, kjer se je glasilo veselo petje, šala in smeh, je bilo poznati ta resni čas. Celo poskočna mladina, lahkomiseln in površna, se ni veselila po navadi, ampak se je dotikala v svojih pogovorih tudi poslednjih dogodkov.

Za kratek čas so pa vendar pozabili na sedanjost. To je bilo, ko so, govoreč o poslednjem velikem gosposkem lovu, se spomnili tudi minulih časov. O teh časih jim je začel pripovedovati stari Přebek in jih je v mislih zavedel v ogromne gozde, ki so bili še takrat njihovi, polni različne divjačine, in jim je pravil, da je bilo še za njegovih let veliko več medvedov, kakor sedaj, in da je volkov v vsaki gošči kar mrgolelo.

»Vsako noč pozimi smo imeli pri kočah, kjer smo lovili volkove v volčje jame, lepo muziko. Volkovi so tulili, da je bilo groza, in vsako jutro so bile vse jame polne teh zveri. Volčji kožuh je bil takrat čisto po ceni. In kdor je šel v mesto ali v gozd, se je moral pripraviti na kakega volka. Jaz sam sem usmrtil marsikaterega. Ko bi mogla govoriti ta čekana —«

Oči vseh mladeničev in deklet so se obrnile v kot, pamor je pokazal stari Pribek z roko in pogledom. Eden izmed mladeničev pa je vzel čekano v roke in jo ogledoval. Bila je nenavadno visoka in močna, narejena iz hrastovega lesa, očividno za precej močno in krepko roko, kakoršno so imeli le Pribiki. Pod svetlo sekiro je bilo toporišče rumeno okovano, in v tem svetlem okovu se je bliščalo nekoliko rdečih in modrih ponarejenih kamenov, ki so bili vdeleni v srebrne obročke. Fantom je bilo orožje zaradi tega okova zelo všeč. Potežkavali so jo v rokah in poskušali.

»Ta je gotovo precej stara —« je omenil eden izmed njih.

»Da, starejša kot ti in jaz. Že moj ded so jo nosili. Saj jim je ostala samo ona iz tiste vojne, ko je požgala cesarska vojska Ujezd in vse pobrala. Ej, dečko, ko bi znala tale govoriti! Koliko je usmrtila volkov! In gotovo je razčesnila marsikako človeško glavo. Ded so sami lopnili s to čekano nekega cesarskega jezdeca po glavi, da se je kar zleknil, zato ker je mučil rajno babico.«

Fantje so še z večjim zanimanjem gledali mogočno orožje in tudi deklice so vstajale ali iztegovale vratove, da bi si ga ogledale, in ena izmed

njih, črnooka, dolgih kit, je vzkliknila na starčeve besede:

»Uh, kar groza me izpreletava.«

»In kaj so dobili za to, ded?« je vprašal eden izmed mladeničev.

»Dobili? Kaj bi dobili! Popihati so jo morali potem v — gozd.«

»Vsuli so se za njimi kakor čebele. To so bili možje! Vrečo graha so nesli Bog ve kam kakor volno. Vi, madeniči, mislite o sebi, da ste Bog ve kaj. Toda takrat so bili drugačni fantje ter imeli drugačno kri. Takih stvari vi ne zmorete, kakor naš ded. Nikdar se niso izognili, kadar so srečali medveda v gozdu. Rvali so se ž njim kakor z otrokom. Enkrat so oplenili medvedje gnezdo in nesli medvedje mladiče domov. Že so bili pri potoku, tu slišijo, kako za njimi nekaj renči. Bila je to medvedka! Hitela je za njimi, režala, rjovela zaradi mladičev. Ded so bežali, kar so mogli. Morali so, kajti ta zver je letela za njimi kakor veter, bližje in bližje, prav tja do vasi — in še v vas. A tu so prihiteli ljudje in pobili medvedko.«

»In kaj so počeli ded z onimi mladiči?«

»No, ogrizli so deda, da so bili obliti s krvjo. Potem so jih pa nesli v mesto na hodski grad gospodu kraljevemu graščaku, in ta jih je poslal zopet nekemu gospodu tja v Prago.«

»Ko bi požrl takov medved Lomikarja, ko bo zopet na lovu,« se je oglasil eden izmed fantov.

»O ta zaznamenovani Judež bi rad precej par Hodov na kol nateknil. Sedaj bomo —«

»Sss — tiho — čujete? Zvonec!« se je odzvala Manica. Vsi so za hip umolknili in poslušali.

Toda ničesar niso slišali. Manica je pa trdila, da se ni motila.

»Komu bi se zljubilo danes v tem vremenu!«

In vendar so zopet umolknili in napeli ušesa. Toda oglasilo se ni nič, samo cviljenje vetra, ki je vsipal rahli sneg v okna.

Ob tem času je bival godec Gregec Iskra doma, na samoti, sam s svojim slepim očetom. Starček je sedel na peči, sin pa je korakal nekam nestrpno po sobi. Sedaj je popravil gorečo trsko v črnem, lesenem svečniku, čeprav ni bilo ravno treba. Videti je bilo tudi na tem, kako je utrinjal ogel in pomikal trsko naprej, da misli na nekaj drugega. Komaj je popravil plamen, je hodil že zopet semtertja, nato zopet stopil k oknu in gledal vun v temo, kjer je padal sneg in bučal veter.

Nakrat se zgane starec na peči ter reče:

»Nekdo je zunaj —«

Tudi Iskra je začul trkanje na duri. Takoj stopi od okna in gre vun. V veži vpraša, kdo je.

»Jaz, iz Medákova, Nemec.«

Nato stopi v sobo Hod male postave, še dosti mlad, živahnih, zvitih oči ter začne takoj veselo:

»Ti sam, godec?«

»Sam, župan, žena se mi potepa —«

»Namesto tebe?«

»No, naj pa poskusi, kako je to. Saj me itak vedno zmerja zaradi tega,« dostavi šaljivo v smehu.

»Torej zna žvižgati!« omeni župan v šali.

»Žvižgati? Zna! Toda moja mati so pravili, da baje pametnemu ni treba plesati, kadar žena žvižga.«

»Haha — torej imaš samo muziko! Zakaj si se pa oženil?«

»Ej, domači so to napravili.«

Kmet se začne iznova smejati in vpraša:

»Kdo?«

»Naš oče,« odvrne godec veselo.

»Oj, dečko!« se oglasi izza peči slepi oče. »Zopet zbijaš šale?«

»No, nič ne škoduje,« meni župan.

»In čemu bi se ne smejali? Smeh je najboljša zabela,« pristavi godec. »Saj se trhanovski Lomikar tudi smeja. Tako poceni nas je kupil, fej ga bodi!«

»In ostanek je ukradel,« pristavi župan.

Komaj izgovori te besede, že zopet buti nekdo na vrata. In zopet vpraša godec previdno v veži, kdo da je.

»Psůtka,« se zasliši jasen glas, in takoj za njim »Brihta.«

»O Postřekovljana! Dobro došla, le naprej,« vabi godec, odpre duri in pelje svoja gosta v sobo. Naprej gre Psůtka, ki je bil nedavno pri Přebku s pocínovskim Pajdarjem in mladim Šerlovskim, takrat ko so pridrli tja oklopniki in odpeljali Mateja Přebka z njegovim starim očetom vred. Tovariš Psůtkov je postřekovski župan Brihta, visok mož, sama kost in koža; črne, goste in ščetinaste obrvi se mu razprostirajo pod nizkim čelom, in pod njim se iskre črne, nemirne oči. Zagorelo obličje je smelega izraza, da trdovratnega, in široka rdeča proga čez čelo ga nič ne omili. Jakoba Brihto poznajo po Hodschem in še dalje na češki strani ter za gorami bavarski sosedje. Pa morda najbolj njega in njegov strašni stoják¹), ki ga potegne, če treba, že po nekóliko besedah izza golenic, posebno pri tistih »bavarskih škricih«.

Sedaj sede na klop poleg medakovskega Nemca, zabavlja čez vreme in strga z ostjo čekane zmrzli sneg s svojih visokih škorenj. Med tem godec že zopet odpira duri in v sobo pridejo novi gostje. Matej Pribek, župan Sika in stari Krištof Hrubí iz Dražinova, čegar bele lase je veter precej razmršil in sneg razmočil. Župani se pozdravijo med seboj, a le malo časa govore, pa že zopet pozdravijo nova gosta, ki sta prišla na saneh. Bila sta iz Pocínovic, plečati, krepki Pajdar, bratranec Pribkov, in ž njim mladi Šerlovski v kratkem, s cveticami okrašenem kožuhu.

Vrli in lepi ta mladenič se je posebno odlikoval med samimi starejšimi; vendar so ga vsi kakor v zadregi pogledovali. Stric Pajdar pa takoj, kakor bi razumel te poglede, razloži vsem, da tega mladeniča oče, pocínovski župan, ne more priti, zato ker je bolehen, a da smejo zaupati temu ravno tako kakor staremu.

Čez nekoliko časa se družba še pomnoži, ko vstopita hodovski župan Jurij Peč in Ecl Adam iz Klenča. Večinoma sedejo k mizi kar v kožuhih, nekateri jih slečejo in sedejo v belih suknjah. Najbolj oddaljen, skoro sam, sede Matej Pribek; nič ne govori, ampak bistro opazuje in posluša. Nekateri tu zbranih županov so prišli na poziv samega Kozine; bolj oddaljene pa je obiskal Iskra Gregec ter jim naznanil v imenu Kozinovem in Siko-
vem čas in kraj tega tajnega shoda.

Toda preslišati je moral cele levite od svoje žene, češ, da se je zopet vdal potepanju. Z resnico bi jo bil gotovo potolažil, vendar je molčal in imel v zagovor le šale. Sedaj utrinja gorečo trsko, ali

zopet vtika drugo, potem iznova stopi k oknu ter poslušša, naposled gre vun in gleda s praga v temno zimsko noč.

Iz sobe pa se oglašša temni odmev živega pogovora.

Vsi povprašujejo in najbolj glasno postřekovski Brihta, kje je Kozina in čemu so poklicani sem. Radi bi zvedeli kaj natančnejšega, kajti da so prišli skupaj zaradi Lammingerja, to je vsak vedel. »Prokurator« Syka jih pogovarja, da mora priti Kozina vsak čas.

»In kje je?«

»V mestu —«

»In čemu v mestu, ko vé, da smo tu!« vpraša Brihta ostro.

»No, jaz sam vem samo toliko, da je prišel včeraj z Dunaja tisti domažliški Jošt.«

Matej, strugar?« vpraša Psůtka.

»Da — tisti. Imel je pravdo z mestno sodnijo. Dolgo se je pravdal tam v Pragi in potem celo na Dunaju. In ta Jošt je naročil včeraj Kozini, naj se oglasi pri njem v mestu, da ima zanj veliko novico. Kozina pa je šel raje kar ponj, da slišimo sami.«

»Povej, povej, saj veš tudi ti,« se zadere nestrpno Brihta. Sika zamežika z očmi, se nasmehne in reče:

»Veš, Brihta, tak si kakor baba.«

»Da bi le resnico govoril ta meščan!« se oglasi hodovski župan.

»Menda se vendar ne bomo dali voditi za nos!« vpije Brihta.

V tem urno stopi godec v sobo.

»Že gresta!« —

Vsi hipoma umolknejo — in čuj — zunaj zapoje zvonec, potem je bilo slišati, kako so obstale sani in v istem trenutku tudi vstopita pričakovana gosta; naprej veliki Kozina v kožuhu, za njim mož v velikem plašču temne barve. Oči vseh se upro na domažliškega meščana, ki je prav kakor bi bil doma, pozdravil, odloži plašč ter poda kmetom roke. Poznal jih je mnogo izmed njih; tega bolj natanko, onega morda le po obrazu, toda proti vsem se je vedel kakor proti starim znancem. Od mraza zardelo obličje tega malega, suhega moža se je odlikovalo po vun štrleči gornji čeljusti, po topem nosu in črnih, lokavih očeh. Meni nič tebi nič je sedel na trdi stol sredi Hodov in čez malo časa je bil že v toku, ko se je bil poprej še prepričal, da so oknice zaprte. Kmetje, katerih vso pozornost je vzbudil, so sedeli, kakor pribiti. Jošt pa je tudi govoril hitro in gladko kakor z lece in to o stvari, ki se je tikala njih samih.

»Predvčeranjim sem prišel z Dunaja, morda ste slišali,« začne pripovedovati. »Imel sem tam pravdo za dobro, precejšnje posestvo, katero mi je hotela vzeti naša slavna domažliška gospoda. Toda jaz sem vedel, da imam pošteno, staro pravico do njega in zato se nisem vdal. Moji nasprotniki so povsod zmagovali in celo na mojem polju, razumete, že orali, meni se pa smejali. Seveda. Kaj bom jaz rokodelec, meščanček proti njim! Toda jaz pravim, brani se, saj še ni vse pravice konec! No in tako je šlo od sodnije do sodnije in naposled do najvišje: do presvetlega cesarja —«

»Ej!« vzklikne Brihta. Ta vest ga je močno iznenadila in je tudi druge pretresla. Samo stari Krištof Hrubi je ohranil mir in Matej Pribek, ki je upiral

kakor v začetku svoj mračno-mirni pogled pozorno na pripovedujočega meščana.

»In ste li bili na dvoru?« vpraša postřekovski Psůtka.

»Bil.«

»Pri cesarju?«

»Pri cesarju.«

»Ne vtikaj se mu v besedo, Psůtka!« reče Nemeec.

»In ste-li videli cesarja?« vpraša obenem klenški Ecl.

»Videl sem ga in govoril Ź njim. Toda poslušajte. Čudili se boste, vendar pomislite, da nisem noben prokurator; čemu bi lagal, saj od vas ničesar nečem, od tega nič nimam in imel ne bom, razven nekaj jeze, ako ne boste molčali in me morebiti izdali.«

»In čemu nam pripovedujete to?« se naenkrat oglasi Přebek. Nekoliko glav se obrne proti njemu v nevolji, ker jih moti.

»Čemu vam to pravim!« odgovori Jošt hitro in se ne da spraviti v zadrego. »Ker vedno govorim le resnico in gosposke ne morem trpeti, zato! Po slabjšem in revnem vedno le vozijo in mu delajo krivico — kakor meni in vam — pa saj to sami dobro veste —«

»In kako je bilo tam na Dunaju?« vpraša Nemeec.

»Da, tako — pridem na Dunaj in tudi tam mi ni hotelo iti po sreči. Sam pri sebi pravim, nič drugega ti ne ostane, kakor cesar. Pojdi še k njemu. Toda to vam ni bilo lahko, priti do njega. Kako sem letal, prosil in plačeval, si lahko mislite. Sedaj bi to že drugače šlo, toda tedaj pa še nisem nič sveta poznal. —

Tako sem prišel naposled v cesarski grad, jaz in moj najstarejši sin Jakob. Mislil sem si, naj vidi tudi on kaj in si zapomni. — Kako krasno in lepo vam je tam, o tem bi vam zastonj govoril. Povsod sam mramor, samo zlato in svila, tudi najnižji služabnik, kakor pri nas največji gospod, sama porta in žamet. Peljali so naju Bog vé skozi koliko čumnat, drugo za drugo, kakor jagode na molku, in ena krasnejša od druge. Bil sem kar omamljen, ne konca, ne kraja ni bilo tem krasnim sobam. Moj sin Jakob je povsod kar obstajal in zijal in tudi jaz sam, ko bi ne bil mislil na to, čemu sem tu, bi bil zijal ravno tako. Naposled smo prišli do neke sobe, kjer so naju pustili za trenotek, da počakava in sedeva. Stoli so bili tu prevlečeni z najdražjim žametom, z ravno takšnim, iz kakršnega ima naš gospod dekan isti dragoceni slavnostni mašni plašč, veste s tistim zlatim vezenjem. To se vam je sedelo — toda, komaj sva se ozrla, je že prišel nekak gospodek, bil je to komornik, jaz sem to že vedel in naju je peljal v manjšo sobico. Tu je odgrnil krasno zagrinjalo, veste, bilo je namestu duri, in stala sva v prekrasni čumnati in pred nama dva gospoda. Sicer so nama povedali med potjo, kaj imava storiti, toda jaz sem vedel to tudi sam; pomežiknem Jakobu in že sva bila na kolenih.«

»In kakšen so bili gospod cesar?«

»In kdo je bil tisti drugi?« vprašata Psůtka in Nemeč obenem.

»Drugi je bil cesarjev kancelar. Ta je bil krasno oblečen kakor kak general. Toda cesar, kdo bi to mislil, samo čisto preprosto, v veliki lasulji, v temni suknji brez port in vezenja, v črnih nogovica in v škornjih, skoro kakor kak častitljiv duhovni gospod.

Toda dober je pa bil! Takoj je namignil z roko, naj vstaneva.

»Kaj želita?« pravi.

»Jaz pravim ‚Cesarska milost‘ — in povem mu vse. Razložim mu vse ob kratkem, seveda, kakor se spodobi. Poslušal je, kake dvakrat pokimal z glavo, potem spregovoril nekaj z onim kancelarjem po francosko, nato pa vzame z ram plašček, bil je svilnat, lahak, položi mi ga na rame in reče: »Hodi z Bogom domov, zgodilo se ti bo po pravici.«

»Jej! Lejte no!« oglašajo se semtertja v zboru skozi globoko tišino, ki je vladala, ko je pripovedoval Jošt svoje prigodbe. On sam umolkne sedaj za trenotek ter premeri s plahim, črnim očesom zbrane Hode in videč učinek svojih besedi, pripoveduje še z večjo slastjo in gotovostjo dalje:

»To si lahko mislite, kako mi je bilo. Toda še dosti sem se zavedal. Zahvalim se in priklonim, grem lepo ritensko k durim in že sem bil na pragu. Tu vidim, da mi je gospod kancelar namignil. Obstanem.

»Vi ste iz Domažlic?« pravi gospod kancelar. — »Tako je, visokorodni gospod kancelar!« odgovorim. — »Torej poznate tudi Hode —?« zopet on. — »Kako bi jih ne poznal, visokorodni —«

Tu Jošt umolkne zaradi šuma, ki je nastal med zbranimi gosti. Vzkliki strmenja in dvoma so se oglašali v hrupni zmešnjavi. Brihta je burno vstal, za njim Nemeč in mladi Šerlovski. Kozina, ki je poslušal s pobešeno glavo, jo je sedaj dvignil in gledal na zbrane, posebno na starega dražinovskega strica, Sika pa je za božjo voljo tolažil in miril, da bi pustili Jošta dogovoriti. Ta se nasmehne in govori dalje:

»Kako bi jih ne poznal, visokorodni gospod,« pravim. »Saj smo sosedje.«

»Sedaj ni o njih nič kaj slišati. Prej so se tu pogosto oglašali,« pravi zopet kancelar. »Gotovo imajo sedaj dobro gosposko in so ž njo zadovoljni!«

Zopet je hrup in šum nastal na te besede, iz njega pa je bilo jasno slišati, kako se je Brihta, udarivši z ostjo svoje čekane ob tla, divje zasmeljal.

Toda kmalu so umolknili, ko je vstal belolasi Krištof Hrubi, pristopil k Joštu in ga resno vprašal:

»Govorite li resnico?«

»Zakaj bi je ne govoril?« odvrne Jošt odločno. »Škoda, da ni tu mojega sina, ta bi potrdil vse. Ali naj se zarotim in prisežem? Sveta resnica je vse, razumete, vse, kar sem povedal.«

»Ali so nato gospod kancelar rekli še kaj?« vpraša Hrubi dalje.

»Nič več.«

»In zakaj mu niste povedali vsega, kako ravna ta Lomnikar z nami!« vpije Brihta.

»To ni šlo. Kadar tak gospod ne vpraša, se ne sme govoriti. In ko bi bil tudi hotel—ravno ko je to izgovoril, mi je z roko mahnil in se obrnil k cesarju. Vendar mi je takoj, ko sem šel vun, prišlo na misel: »To jim doma poveš!« Meni sicer to ni nič mari, toda vem, kako je človeku, kadar se mu godi krivica. In vam se godi krivica. Kaj se hoče, taki časi so! »Zakaj bi jim ne povedal tega,« sem sam pri sebi rekel. »Njihovo pravo še velja, in ko bi se večkrat oglasili, tedaj bi se opekel ta Nemeec. Čemu bi mu tudi prizanašali, temu živodercu! Ravno tak je, kakor njegov rajni oče, ako ne hujši. Saj mora biti tudi vsak domažliški sosed jezen nanj.

Kajti ti Lomikarji so nas pripravili ob marsikaj! Ako bi ne bilo teh, bi bili vi lahko danes pri nas, pod našo upravo. In poleg vsega tega je tudi vzel naši občini trhanovski dvor. Ta je bil naš. Sedaj si je postavil tam grad in na naši zemlji se nam smeje ter vas tlači. Ko sem prišel z Dunaja in slišal, kaj vam je zopet napravil, kako vam je pobral svoboščine, tedaj sem sam klel — čeprav mi ni nič mari to. Jaz pravim, to je lopov, in kako predrzen!»

»Seveda je lepo čakal, da je postal okrajni glavar, da bi imel še večjo moč,« dostavi Hrubi.

»Iz vsega tega se razvidi, da naše svoboščine še veljajo!« vzklikne Kozina. »Saj bi se ne poganjal zanje, ko bi —«

»Res je, res!« kliče nekaj glasov.

»Toda kaj sedaj, ko jih je sežgal ta volk?« vpraša Pajdar.

»Vseeno se oglasite,« reče Jošt odločno. »Saj vedo oni na Dunaju o vaših pravih. Saj jih je omenil sam kancelar —«

»Tudi mi smo tako mislili in si rekli sami pri sebi, da to ne sme tako ostati, da se zberemo in se posvetujemo. A tega še nismo vedeli o tem kancelarju,« govori Kozina. Vsi so kazali svoje soglasje z obrazom in besedo.

»Sedaj šele v resnici lahko začnemo. Tam na Dunaju vedo o nas in o naših pravih,« dostavi Sika.

»No, in imamo še tudi nekaj od njih!« se oglasi stari Hrubi, med tem odpre svoj telovnik in vzame iz njega nekaj v robcu zavitega.

Vsi iznenadeno in radovedno gledajo, kaj ima stari župan. Kar zavpijejo pa, ko dvigne kviško proti

luči dve stari pergamenovi listini z visečima, velikima pečatoma.

Vsi strme, celo sam Jošt je iznenaden. Najmirnejši so seveda oni, ki so že vedeli o listinah, Hrubí, Sika in Kozina. Drugi tišče k Hrubemu, celo Přebek, čegar obraz je kar oživel, hitro vstane in gleda čez druge na te ostale priče hodovskih prav. Brihta se ne zdrži dolgo nad starimi, orumenelimi svoboščinami.

Kakor šiba se vzpne od mize, obrne se k oknu, zagrozi proti njemu s stisnjeno, žilavo roko, zakrohoče se in zavpije:

»Gospod Lomikar, nismo še tvoji tlačani! O, še imamo nekaj v rokah zoper tebe, blagorodni gospod!«

»Ali sta dobri in pravi?« vpraša Ecl iz Klenča župana, Siko, kot »prokuratorja« in poznavalca.

»Seveda, saj sta iz skrinjice naših reči — in te dve sta najboljše. To-le je dal kralj Jurij in to-le Matija.«

»In kako, da jih Lomikar ni dobil?« vpraša Pajdar in to za vse, kajti vsi so imeli to vprašanje na jeziku. Sedaj šele se oglasi Kozina. Pripoveduje, kako se je vse zgodilo. Ko je videl Lomikarja s tako četo vojakov, mu je prišlo takoj na misel, da ne gre le ponj in po Přebka, ampak po svoboščine — in nekaj mu je reklo, naj pove to materi. In ta je zaradi gotovosti hitela domov in vzela iz skrivališča urno te dve najvažnejši svoboščini, ki jih je že prej doma dobro poznala, ko je hranil hodsko skrinjico njen oče, njegov ded. Ko je še pripovedoval, so se oglašali vzkliki priznanja in pohvale njemu, vzlasti

pa njegovi stari materi, in ko je končal, zavpije postřekovski Brihta:

»Naj me strela zadene! To je ženska! Vidi se, da je tvoja mati, Kozina!«

Kozina pa, kakor bi ne slišal odkritosrčne pohvale, pristavi:

»Sedaj se še lahko oglasimo, ko imamo nekaj v rokah in vemo, da tam na dvoru niso pozabili na nas.«

Vsi, že prej razvneti po Joštovem pripovedovanju, sedaj tem raje pritrdijo. Samo Přebek ne zine. Ko nato po Kozinovem govoru poprime Jošt za besedo, dokazuje prav živo in prepričevalno, da bi lahko začeli pravdo tudi brez teh listin, saj so po njih povprašali na dvoru; sedaj pa lahko začnejo z gotovostjo, in zato naj se ne obotavljajo. Svetuje jim, naj pošljejo poslance na Dunaj. Ta predlog, na katerega je itak vsak mislil, se sprejme. Samo Přebek se oglasi:

«No, delajte, kar hočete, samo mene v to ne vohite. Jaz ne grem na Dunaj. Toda ko bo hudo, in to bo, ko bo treba na gospodo, in ne k gospodi, kar bi bilo najboljšo, tedaj pojdem, če treba, sam.«

Njegove beede pa ne najdejo odmeva. Samo Brihta zakliče:

»No, tedaj pa pojdemo tudi mi s teboj!«

Ko je šlo nato za poslance, so vsi predlagali Hrubega, Siko in Kozino. Jošt pa je bil drugačnega mnenja; razkladal je, da bi ne bilo pametno, ko bi šli ravno ti trije, dasiravno bi gotovo dobro opravili na Dunaju, doma jih bo namreč bolj treba; zraven tega Lomnikar že tako streže po Siki in Kozini in pazi nanja, in bi se torej njuna pot ne mogla utajiti.

Tajnost pa je v začetku potrebna, da Lomikar takoj začetkoma vsega ne pokvari.

Torej se sklene, naj gredo Psůtka iz Postřekova, Nemeec iz Medákova in Pajdar iz Pocínovic.

»Pojdemo,« reče Psůtka, »toda tam na Dunaju so Nemci, in mi ne znamo nemški, niti jaz, niti Nemeec, in Pajdar gotovo tudi ne. In potem na dvoru! Tega tudi ne vemo —«

»Saj ste bili vi tam, Jošt,« reče Nemeec, »torej bi šli lahko z nami.«

Jošt, ki je čakal na to povabilo, se brani nekoliko in izgovarja, vendar ne dolgo. Na splošno željo — samo Příbek ne črhne — se uda, da popelje deputacijo na Dunaj in jej pridobi pristop na dvoru in avdijenco pri cesarju. Sežejo mu v roko in potem si vzajemno stisnejo desnice in obljubijo, da vse ohranijo kot tajnost, o čemer so se posvetovali danes.

Čez malo časa je bilo na godčevi samoti zopet vse tiho. Hodski možje so se razšli v temni zimski noči vsak proti svoji vasi. Kozina pa je zopet potegnil Jošta na saneh v mesto. Za njima so zdrčale tudi sani, v katerih je sedel Pajdar z mladim Šerlovskim.

Kozina in meščan sta od začetka še čutila, da gredo sani za njima, toda ko sta se potem spustila v pogovor o bodoči borbi s trhanovskim gospodom, sta pozabila na nje ter nista opazila, da jih ni več slišati. Seveda to ni bilo mogoče, ker so stale nepremično na koncu vasi. A v njih nista sedela dva, temveč samo eden: stari Pajdar, ki se je zavijal v kožuh in držal vajeti lepega konja, povešajočega glavo, nad katero mu je v nočnem, mrzlem vetru

igrala dolga griva. Pajdar je čakal — in se že začental jeziti. »Samo za trenotek,« je rekel Šerlovski. »Seveda, samo da bi videl Manico. Če ga ugleda bratranec Matej, ta ga lepo ošteje, kako zna čuvati tajnosti.« V tem, čuj, hitri koraki, to je on. In res, mladi Šerlovski skoči na sani.

»No, kako je?« vpraša Pajdar.

»Dobro, stric, dobro. Videl sem deklico, in ne le videl, temveč tudi govoril ž njo!«

Pajdar pa je napel vajeti, zavihatel bič nad konjem in ta je skokoma zdirjal po sneženi poti. Zadovoljil se je z mladeničevim zagotovilo, da Manici ni povedal nič, kje je bil, ampak da se je izgovoril s pozno potjo iz Klenča; dalje ni izpraševal. Sani, bežeče skozi mrzlo, temno noč, so škripale, sneg je frčal izpod kopit dirjajočega konja v mrzlih kosih okoli njiju — mlademu Hodu pa je bilo dobro, kakor bi se vozil v topli, spomladanski noči.

XII.

Minil je advent z božičnim časom vred.

Mraz, posebno hud v decembru, ni pojenjal niti v začetku novega leta. Snega je bilo nakopičenega povsodi veliko in ves hodski kraj je bil kar zakidan ž njim. Trhanovski grad, stoječ na vznožju gor Češkega lesa, na samoti med gozdnatimi vrhunci in holmci, v soseščini le majhen mlin in nekoliko koč, je bil čisto zapuščen. Tiho, pusto okoli njega, a še bolj tiho v njegovih prostorih.

Svit jasnega dne, ki se je nagibal k večeru, je obseval eno izmed njegovih sobic, malo, toda čedno in prijazno. Kasetovani, leseni strop je sicer že otemnel, toda na zidu, obitem s hrastovimi deskami, je proti oknu igralo zlato poslednjih žarkov, ki so ob-

sevali tudi malone novi klavicembalo¹⁾ na lepo izrezljanih nogah, stoječ blizo stene. Pri klavicembalu je sedela Marija, Lammingerjeva mlajša hči. V svitlobi, prihajajoči od strani, so se svetili na njenem temenu plavi, gosti lasje in nekoliko lahnih, zlatih kodrov nad tilnikom, sedaj sklonjenim k klavicembalu. V tem svitu se je tudi od temnozelenne dolge obleke jasneje odlikoval beli ovratnik s čipkami in bele zaplestnice.

Nekaj časa že je gledala v notno knjižico, razprostrto nad tipkami; sedaj se je, kakor bi se odločila ali boljše vzbudila iz misli, ki se gotovo niso pečale z množico notnih glavic, položila svoje bele, dolge prste na tipke in začela gibčno lahno »Ciacono«. Brenčeči, ne preveč polni in močni zvoki klavicembala so se razlegali po sobi, prijetno moteč njeno globoko tišino. Toda komaj so zapeli, so že tudi prenehali, polagoma se izgublajoč. Gospodična, kateri »Ciacono« očitvidno ni ugajala, je brzo obrnila nekaj listov in začela šumneje in z večjo slastjo živejšo »Sarabanto«. Igrala je sedaj dalje, toda ne do konca. Bodisi, da se je utrudila ali naveličala, zaprla je naglo knjigo, katero je zložil nedavno, »vsem ljubimcem godbe v posebno veselje« in na svetlo dal mojster Johannes Kuhnau, dejala roki v naročje in se zagledala vun skozi okno, kjer je gorel za vrhovi golih dreves zlatordeči žar ugašajočega dneva.

Globoka tišina je zavladala zopet v sobici, tišina mrtvega, zimskega popoldne, ki napolnjuje tudi zadovoljno srce s čudno tesnobo. Njena senca in izraz kljubovalne otročje slabovoljnosti je legel tudi na obraz mlade gospodične. Gledala je na drevesa,

¹⁾ Nekak glasovir.

na katerih je poznala že vsako vejico, gledala je nepremično gozdne bregove, od snega zapadene, gledala je, a ne opazovala. Njene misli so begale bogvé kod. Niti zapazila ni, da so se premeknili zlati žarki s tapet na parket, in da so izginjali tudi že od tod. Od otemnelega stropa se je spuščal zavoj zimskega mraka, ki je kmalu zagrnil kote, stene, obdal klavicebalo in zamišljeno deklico pri njem. Samo njena plavolasa glava v belem ovratniku in nežni, beli roki sta bili videti jasneje, kot na temni, stari podobi iz preteklosti.

Hipoma pa se je urno obrnila. Začutila je, da se je nekdo doteknil njene glave. Zagledala je nad seboj mirni, blede obraz svoje matere, ki je upirala na hčer pogled, poln materinske nežnosti in skrbnosti.

»Ali si že nehala igrati, dete moje?«

»Ah — da — nič me ne veseli. Kaka zabava! — Vedno sama sebi igrati, sama sebe poslušati, kakor v zaporu —«

»Kaj praviš —!«

»Ah, mamica, vi ne verujete, kako je tu dolgočasno, in kako se mi toži. Pa vedno vse tiho okoli, kakor v grobu — nikjer nobenega veselega glasu, vsi so tako molčeči, kakor preplašeni. O, dobro vem, ko bi oče —. Tako je zamišljen, resen in pogosto slabe volje. Sami ga, mamica, vedno opazujete. In posebno danes — tega nedeljskega popoldne ni možno prečakati, nima konca —« pristavi živeje, skoraj jokaje.

Pritajen materin vzdihljaj je bil dokaz, da tudi ona soglašá s hčerjo. Vendar začne baronica pogovarjati in tolažiti svojo hčer.

»Ti si prehitra, dete moje, preveč zahtevaš. Že čas sam na sebi — sedaj ni nikjer veselo.«

»Sedaj, v predpustu? Tudi v Pragi ne?«

»Verujem, privoščila bi ti — in sebi tudi —«

»Da, greva v Prago, kaj ne? Vidite mamica, vam se tudi toži.«

»Ne tožilo bi se mi, navajena sem tega tihega zakotja. Vendar toliko skrbi, toliko strahu!«

»In zakaj?«

»Zaradi očeta. Tako sem bila vesela, da je konec vsemu, da bo sedaj mir, ko nimajo več tistih nesrečnih svoboščin. Toda to ljudstvo! — In tako hipoma se je spremenilo. Iz vsega, kar je slišati, in nam skoro vse zamolče, se razvidi, da v ljudstvu vre, da je zelo nezadovoljno, in večkrat mi prihaja na misel —«

Baronica naenkrat umolkne.

»Kaj? — Da se utegne morda upreti?« vzklikne hči.

»Povsod je bilo mirno — nikjer niso delali ovir, sedaj pa naenkrat. Iznenada nočejo več ubogati. Očividno je, da so kaki hujskači med ljudstvom, ki ga podpihujejo, in tako bi ne bilo nič čudnega —«

»Zakaj naju pušča oče tu?!«

»Za Boga, dete, niti ne črhni mu o tem, razburila bi ga silno. Morda sem pa jaz preveč plašna in bojazljiva — najbrž ni nobene nevarnosti, ker sicer bi naju gotovo ne puščal tu«, je pogovarjala miroljubna gospa, že naprej v strahu zaradi jeze svojega soproga, ki bi gotovo vzkipel, ko bi omenila hči sama to zadevo.

Komaj je baronica izgovorila, so se odprle duri. Vstopil je stari Peter, komornik, noseč goreči sveči v dvojnatem srebrnem svečniku. Sivolasi mož, golo-

brad, v temni, prepasani suknji, v širokih, temnih hlačah, do kolen segajočih in v nogavicah iste barve, se je poklonil gospema, voščil dober večer ter postavil svečnik na klavicembalo pred gospodično. Pristrčni ton pozdrava in ves komornikov nastop je kazal, da je bil damama več kot služabnik. To prijateljstvo si je zaslužil po dolgoletni vdani službi že pri rajnem očetu gospe Lammingerjeve, pri starem gospodu Lobkovicu, po čigar smrti je vstopil v službo njegove hčere, pravzaprav njenega soproga, čigar komornik je postal. Srce starega Petra in vsa njegova duša je bila vendar vdana njegovemu prvemu gospodu, pokojnemu Lobkovicu, katerega ni mogel pozabiti.

»Kaj je novega, Peterček?« nagovori ga mlada baronica. Peter, ki je že stopal proti durim, obstane, potem naredi nekaj korakov naprej, zopet postane, zmaje s sivo glavo in reče:

»Milostiva gospodična — ko bi mogel tako reči, kakor nekdanj N. M. Vašemu gospodu dedu — blaženega in slavnega spomina. »Kako je, Peter?« blagovolil je vselej vprašati. »Dobro, milost.« »In kaj je novega?« »Nič, milost, z dovoljenjem — vse pri starem. Povsod mir in red.«

»Kaj, ali se je zopet kaj prigodilo?« vpraša gospa Lammingerjeva in upira svoje poglede na skrbni obraz zvestega sluge.

»O, saj je starega dosti, Milost. Kako živo je bilo pri nas, t. j. na posestvu N. M. pokojnega gospoda, očeta V. M.! Ljudstvo je lepo delalo, robotalo, in kako spoštljivo ter pokorno se je vedlo proti vsakemu, bodisi grajskemu ali iz gosposke pisarne! — In tukaj? Seveda, tista tlaka ni nič prijetnega, toda

pravdati se z gosposko in pošiljati na Dunaj tožit gospoda k cesarskemu Veličanstvu — to je pa vendar preveč.«

»Je li kutski sel še vedno v pisarni?«

»Še, Milost. Toda osedlali so mu že konja, odjezdi vsak trenotek.«

»In kaj je prinesel?«

»Zvedelo se je le nekaj — toda že to malo je zadosti. Kaj bi tudi drugega moglo biti — nepokorščina, kakor tu pri nas. Ko Postřekovljani niso prišli gonit, ko so odrekli Hodovljani vso vožnjo —«

»To že vemo!« pretrga gospodična zgovornega komornika. »Toda, kaj je prinesel ta sel?«

»Do pičice tega ravno ne vem — to je povedal gotovo le Njegovi Milosti. Toda toliko se je izvedelo, da ti Hodi, Bog nam pomagaj, to divje in trdo ljudstvo, tudi tam v Pocínovicah in v Lhoti ravnotako počenja, kakor v Straži in Tlumačovu.«

»V Straži in Tlumačovu?!« se oglasi začudeno gospa Lammingerjeva. »Kaj se je zgodilo tam?«

»Tega ne veste? Tam menda kmetje love po gozdih, kakor po svojem, streljajo, nastavljajo zanjke —«

»Kaj pa gozdar?«

»To je ravno, Milost. V Tlumačovu so menda gozdarja ubili, — pobil je nekomu psa.«

»In v Pocínovicah?«

»Sel je prinesel od tod podobno novico, samo da je bilo tam še nekaj hujšega. Samega župana, starega Šerlovskega, sin —«

V tem preneha komornik, kakor bi odrezal, in gleda iznenadeno k sosednjim durim, skozi katere je vstopil njegov zapovednik, baron Albenrajtski.

»Že zopet blebetaš, ti stari klepetec? —« pokara ostro komornika. »Sam bojzljivec, mož babjega srca, pa straši še druge. Čemu vedno klepečeš!?« Tako ga oštevši, se obrne k soprogi.

»In čemu ga poslušata?« reče z glasom, sicer precej mirnejšim, vendar še dosti karajočim.

Gospodični se je smilil stari sluga, ko je prejel za svojo postrežljivost tako ostro plačilo, vendar se ni mogla ubraniti nasmehu, ko je videla, kako se je starček stresel, se poklonil in jo popihal vun. Še le zunaj je prišel do sape, obstal in zamomljal:

»Tako dela z menoj, kakor s kakim kmetom?« In misliti si je: »V tem je bil N. M. rajni gospod Lobkovic drugačen! Jaz bojzljivec, mož babjega srca? Jaz?! Trideset let sem služil pri N. M. rajnem gospodu. — Trideset let in nikdar, ne enkrat nisem slišal kaj takega. — Uboga gospa — sedaj jih mora slišati še ona, ker me je poslušala. — In kako rad je govoril z menoj N. M. pokojni stari gospod Lobkovic — in ta je bil vendar nekaj več —«

»Kaj vama je natvezil zopet ta strahopetec?« vpraša baron in gleda s soproge na hčer.

»Mislim, da samo resnico,« odgovori soproga mirno. »Omenil je nemirov v Straži in Tlumačovu. Tisti kutski sel gotovo tudi ni nič veselega prinesel« — pristavi skrbno vprašujoč.

»Tudi nič žalostnega: tepež z logarji, lovski tatje. Sedaj v navadi, toda vsega le malo.« To pristavi s čudnim nasmehom.

»Malo?!« oglasi se mati s hčerjo vred, obe začudeni.

»Za jezo dosti, a zopet ne toliko, da bi mogel poklicati zato vojake.«

»Vojake! Za Boga, kaj mislite, da bi tekla kri!«
vzklikne živo baronica. »V Ujezdu so bili tudi vojaki,
vendar kaj se je doseglo ž njimi?«

»Hm, — tam so bili še mirni, še niso bili uporniki
— in teh mi je treba —«

»Upornikov hočete!« —

»Bil bi to znamenit argumentum in testimo-
nium¹⁾ — toda čemu si delaš s tem skrbi — le pustita
me —«

»In medve sva tukaj —« omeni gospodična, po-
rabivši ugodno priliko.

»Aj, Marija, ali si Petrova hči, ti junakinja —«

»Ne bojim se — vendar tu je tako žalostno,«
odgovori hitro.

»In negotovo,« pristavi mati, hoteč hčeri poma-
gati.

»Preveč se bojita. To, kar počenjajo, je samo
kmečka podivjanost. Norci! Misiljo, ko imajo odvet-
nika na Dunaju, da so že pravdo dobili!«

»Toda, ko bi se vendar spuntali?«

»Potem jih nekoliko pobesimo in bo sveti mir,«
odgovori Lamminger kratko in hladno. Te besede so
ustavile ves razgovor. Njegova soproga s skrivnim
vzdihom pogleda na hčer. Ta pa sklone glavo in
gleda v tla. Sreča, da se oglasi v tem trenutku zunaj
zvon, naznanjajoč čas k večerji.

»Pojdimo!« reče mirno gospod Albenrajtski.

Soproga je stopala molče poleg njega, misleč na
njegove poslednje besede. Za roditeljima je šla go-
spodična. Silile so ji skoro solze v oči in skoro je
udarila z nožico ob tla. Oče je neizprosen! Za Prago
še upanja ni! Namestu tega jo čaka neskončna vrsta

¹⁾ dokaz in spričevalo.

neskončnih, dolgočasnih večerov, katere bode preživela v neveseli in molčeči družbi resnega očeta.

Nepričakovano se jej je vsaj danes oledčalo. Lamminger, ki je ves zamišljen spregovoril pri večerji komaj besedico, je vstal takoj po večerji in odšel v pisarno, rekoč soprogi, naj ga ne čakata več, da ima mnogo in nujnega dela in da ostane dolgo v pisarni. Tam je že sedel eden izmed njegovih uradnikov in marljivo pisal.

Lamminger obstane pri njem, gleda mu čez ramo na papir in čita. Potem se zravna in reče:

»Za sedaj je dobro — ne pozabi ničesar, lovskih tatvin, upora, neposlušnosti, drznih besedi, vse živo, in če treba hujše, saj je to, kar se popisuje, vedno slabejše — nego je to res bilo. — Za tistega, ki sam ni videl, je treba to, kakor pravim, popisati kolikor je mogoče živo, saj razumeš. In onega Jošta ne pozabi, kak pravdar je in spletkar, kako izpodkopava ves red in vse stare navade, skratka, nevaren človek, še bolj pa ta Kozina s svojim predrznim govorjenjem, ki vse razburja in draži k upor.«

»Vse to že imam, Milost —«

»In ono lipo tudi?«

»Da, Milost.«

»In to, kar so razglasili danes iz Kuta?«

»Tega še ne —«

»To in Lhotske in Tlumačevske trmoglavce postavi tudi notri. — Kakor hitro bo vse gotovo, pridi takoj k meni, da mi prebereš. Danes mora biti vse končano, jutri zgodaj se odpravi s tem Šnajder v Prago. Ali si poslal po oskrbnika?«

»Kakor ste ukazali, Milost.«

»Dobro.« In Lamminginger pusti pisarja, ki je sestavljal ostro tožbo zoper Hode, in odide v svojo sobo. Gre kake dvakrat gorindol, potem postoji, kakor bi poslušal. V gradu je vse tiho, zunaj pa, kjer je že razprostrla črna noč svoja krila, brije mrzli veter. Nato zaklene duri ter pristopi k steni, kjer vtakne blizu kota ključek v komaj vidno kjučavnico. Iz stene odskočijo vratca, kakor bi jih sprožilo pero, in v votlini za njimi se pokaže vrsta predalov, iz enega teh vzame baron dva možnjička, polna cekinov. Potem zopet hitro zapre duri, sede k mizi in začne pisati. V tem potrka nekdo na vrata.

»Počakaj! Takoj!« se oglasi Lamminginger. Ko napiše, spusti v sobo svojega oskrbnika, tistega, s katerim je imel Kozina pod lipo prvo prasko.

»Na Dunaj pojdeš,« naznani baron skratka.

»Kdaj, Milost?«

»Nujna stvar — jutri zgodaj. Pripravi se!« In nemeneč se, da je ta novica oskrbnika silno iznenadila, nadaljuje:

»Tu imaš denar za pot. Konju ne prizanašaj. Po Dunaju ti je znano —«

»Bil sem tam pet let,« odvrne oskrbnik ter se samozavestno nasmehne.

»To pismo poneseš dvornemu prokuratorju — in to-le drugim gospodom po naslovih — toda takoj, ko prideš tja. Stvar se tiče Hodov, razumeš. — Ako te zraven tega še kaj povprašajo po njih, povej, kaj imamo opraviti ž njimi. In s tem pisemcem pojdi k tistemu hodskemu prokuratorju Štrausu. V tem pismu ni nič drugega, kakor potrdilo, da prihajaš v mojem imenu — samo pokažeš mu ga —«

»Razumem, Milost.«

»Ostalo, če treba, opravi ustno in —« tu se Lamminger nasmehne in vzame mošnjiček s cekini v roke. »To naj pomaga. Pobotnico prineseš meni.«

»Ko bi pa ne vzel?« vpraša oskrbnik.

»Imel sem te za bolj izkušenega.«

»Mislim, ko bi morda hotel več?«

»To je druga. Izposodiš si pri znancih. Mislil sem na vse. Ali si me razumel?«

»Vse poizvem, Milost. — Poprašam —«

»Kako je s stvarjo pri dvoru in sodnji, o tem dobim poročilo. Pri Štrausu pa poizvedi za imena, zlasti, kdo je poslal tja te tepce, kdo vse to pravzaprav vodi. Bodi previden pri njem! — To mora biti zelo vešč, prebrisan človek. Dosegel je že komisijo za preiskovanje te tožbe. Imena komisarjev moram tudi izvedeti in to kar najpreje. Ako dobro opraviš, dobiš pošteno plačilo. Sedaj se pa pripravi. Toda molči o tem, da greš na pot. Zgodaj, še v temi moraš oditi, da te nihče ne vidi. Sam pridem na dvorišče. Tistega Štrausa moraš pridobiti, naj stane kar hoče! Toda sedi in zapiši si glavne točke — tu je denar — to za pot in to za vse drugo.«

Malo časa nato se je vračal oskrbnik v svoje stanovanje. Ker je bil neoženjen in živel sam zase, ni nikdo nič zvedel za njegove priprave. Zgodaj, še v temi si je pripeljal konja sam vun, skočil nanj ter odjezdil neopažen. Njegov gospod, brez lasulje, v kosmati kučmi, v lahkem kožuhu, je prišel v istem trenutku pred grajska vrata ter gledal nekoliko časa v zasneženo pokrajino za odhajajočim oskrbnikom; ta je pa kmalu izginil v jutranjem mraku, skozi katerega je migljalo samo nekaj ugašajočih zvezd.

XIII.

Fišina hodskih vasi, katere je pričkoval Lam-minger, ko je spalil njihove stare svoboščine, se je začela kmalu rušiti. Vodna gladina, pod katero je dremal vihar, jela se je gibati in gnati valove.

Kar so sklenili zastopniki malodane vseh hodskih vasi na tajnem, nočnem shodu v samotni koči godca Iskre Gregca, je dobilo priznanje in potrdilo tudi vseh drugih, ki takrat niso mogli priti. Deputacija tam izvoljenih se je kmalu odpravila na Dunaj; vodil jo je Jošt, ki je razkladal po poti na dolgo in široko o svojih izkušnjah, zlasti pa o tem, kako je težaven pristop k dvoru, vendar on s svojim znanjem in denarjem vse doseže. Hodi so se kmalu prepričali, da je govoril resnico, zlasti pa o tem, da je na Dunaju treba veliko denarja. In denarja je zahteval Jošt pogostoma od postřekovskega Psůtke, oskrbnika vse blagajne, ki mu je bila izročena od udeležencev tistega tajnega shoda za vzdržavanje Jošta in druge raznovrstne potrebe. — Za kar so si dali hodski moške pri Iskri Gregcu besedo in roko, da bodo namreč o vsem molčali, to so držali. Deputacija je bila že davno na potu in vendar še niso imeli na gradu niti slutnje o tem. Celo po sami hodski pokrajini niso vedeli o njenem potu, dokler ni prišla vest o njej na grad — z Dunaja!

Gospod dvorni svetovalec pl. Saksengrin, zvest prijatelj gospoda Lammingerja, ni prav nič odlašal poslati brzega poročila, kaj so se ti Hodi zopet predrznili!

Sedaj šele so govorili po vseh hodskih hišah in kočah očitno o tem. Toda se niso čudili tako, kakor baron in uradniki na gradu temu drznemu koraku.

Saj je bilo znano že povsodi, kako so povprašali na dvoru po Hodih. Četudi se je reklo od začetka, da je vprašal po Hodih tisti najvišji gospod za cesarjem, se je vendar ta vest že toliko izprevrгла, da je bil to cesar sam, ki je mislil, da imajo zares tako dobro gosposko, ker se zadrže tako tiho. Potem je tudi kmalu začela krožiti vest, da niso uničene vse svoboščine, da so jih nekaj rešili v Ujezdu. Toda to so si pravili le starejši možje. Govoreč o tem pa so se ozirali okoli sebe, da bi jih kdo ne slišal. Kje so skrite te rešene listine, tega ni omenjal nihče. Vsi so se bali zanje, dobro čuteč, da je v njih velika opora v bodočem trdem boju. Pri teh pogovorih se je izgovarjalo Kozinovo ime zopet pogosto, glasno in šepetaje, toda vedno z zaupanjem; prav tako kakor takrat, ko se je oglasil v ujezdski županiji Lammingerju tako drzno in zgovorno, in ko je trpel tam na trhanovskem gradu za stara prava.

Povsod je zavladal sedaj drugačen duh. Tudi tisti, ki so na žalostno novico o pokončanih svoboščinah pobesili glavo, so dvignili zopet drznejše čelo; premnogi so se tudi spomnili velike repatice, ki je žarela nedavno mnogo dni na nebu.

»Kakor bi morala pomeniti vedno le hudo?« so razlagali. »Ali ne more biti enkrat tudi dobro znamenje!«

Samo stari Přebek je resno majal z glavo in menil:

»Vsaka repatica nekaj pomeni, to je res. Videl sem jih že nekaj, toda vselej je potem bila vojska, lakota ali kuga.«

Vendar so pozdravili drugi polni nade in zaupanja novo leto, in to tem bolj, ker je došla ob tem času prva vest od rojakov z Dunaja. Pisal je Jošt

in pismo je prišlo v Domažlice na njegovega dobrega soseda, ki je oddal list Kozinu. Jošt je poročal, da so prišli zdravi na Dunaj in da je poskrbel takoj, da bodo puščeni na dvor. Cesarja sicer ravno ni doma, vendar imajo pa že gotovo upanje, avdijenco pri cesarju pa naravnost obljubljen. Tudi je že našel imenitnega prokuratorja, rodom Čeha; ko mu je razložil vse, je rekel rojakom ravno isto, kakor on, Jošt, na tistem zboru pri Gregcu, namreč: da zmagajo gotovo, vendar da bo trajalo to precej časa, zato ker je to zelo zastarela zadeva, in ker ima Lamminger tu prijatelje.

Pravda se je začela od vseh Hodov, nihče se ni oglasil proti njej; zato so pričakovali povsod z živim zanimanjem, z napetostjo prve vesti o tem, kako so opravili rojaki, in zato so se raznesle novice Joštovega pisma iz Ujezda takoj po vsi hodska pokrajini, kjer so jih povsod veselo pozdravili. Nove, še lepše nade so pognale povsod.

Nedolgo potem je pisal podobno prokurator Štraus, samo da ne tako gostobesedno in široko-ustno, kakor Jošt, kar je bilo posebno všeč Siki in staremu dražinovskemu županu Krištofu Hrubemu, kateremu je bil poslan ta list. Hitro nato je prišel drugi list z Dunaja, v katerem je poročal Štraus, kaj je že opravil; iznova je zagotavljal, da hodska prava niso zastarela, da niso prišla ob veljavo, akoravno je Laminger sežgal svoboščine; s tem si je le škodoval, ko je zlorabil svojo uradno moč okrajnega glavarja, in da on, Štraus, to izvrstno uporabi proti nasilnemu gospodu.

Te vesti so se razširile ko blisk po vseh hodskih hišah, ustno in v prepisih. Povsod so jih brali in go-

vorili le od njih. Celo stari Pribek je pozabil na repatico in začel omahovati v svojih dvomih in v svoji nezaupnosti; to pa zlasti zato, ker je došlo z Dunaja več pisem skoro obenem. Eno, Joštovo, je naznanjalo, da je avdijenca že dosežena in tudi določena, drugo, prokuratorjevo, polno utehe in prigajajoče k stanovitnosti, tretje pa pisano od težke roke postřekovskega Psůtke, ki je poročal za sebe in svoje rojake, kako so bili v cesarskem gradu, kako so stali pred samim cesarjem, ki jih je laskavo poslušal in obljubil, da se jim zgodi po pravici. Psůtka je pripovedoval o krasoti v cesarskih sobanah, o samem vladarju, in to popisovanje, ki se je vjemalo z onim Joštovim pri tajnem shodu, je utrdilo zaupanje v domažliškega meščana.

Povsod so se radi in živo razgovarjali o teh zadevah, samo žena tistega, ki je bil med glavnimi provzročitelji tega boja, kateremu so bili zato hvaležni povsod, samo Kozinova Anica se je ogibala takim pogovorom. Bila je v strahu. Kako jej je bilo odleglo takrat, ko so šli vojaki iz Ujezda in se je povrnil njen mož iz trhanovskega gradu! Kako se je veselila takrat, da bo sedaj sveti mir, da bo Ivan le njen in svojih otrok! O, sedaj je razumela, zakaj je zvečer odhajal od doma, zakaj se je vedno pogovarjal s Siko; sedaj je tudi vedela, o čem je razpravljajl v koči s staro materjo, in zakaj sta vselej umolknila ali začela drug pogovor, kadar je prišla ona tja! Zbolelo jo je, ko je čula vprvič o začeti pravdi, še bolj jo je pa zadelo, da je taščā rešila nekake stare svoboščine. Trda ženska, trda mati! Ne bo dala miru, dokler ne uniči lastnega sina! Tako je mislila Anica najprej. Kako more biti ma-

teri kaj drugega dražje in ljubše, kakor lastno dete?! In čemu se meša ta stara ženska v to, kar se spodobi le za možake? Zakaj zapeljuje svojega sina v to? Ali jej ni dosti, kar je videla na županiji, kako so tam ž njim ravnali, kako so ga mučili v gradu? Vsaka druga mati bi prosila sina pri Bogu in vseh svetnikih, naj pusti to in ne uničuje sebe in rodbine. In ona!

Tako je sodila v prvem navalu o njej, a to mnenje se tudi pozneje ni izpremenilo. Vendar ljubezen do moža je ublažila gnjev. Nekega dne v nedeljo popoldne se je premagala in šla v kočo k tašči, o kateri je vedela, da je sama doma. Toda kako se je vračala iz njene sobice! Res tega se ni nadejala, da prejme za vso svojo dobro voljo še tak pozdrav! Kako ostro jo je ta starka pogledala, ko je začela Anica mirno po svoje govoriti o Ivanu, o novi nevarnosti, v katero zapleta sebe in rodbino. Še izgovoriti ni dala sinahi, ko jo je začela prositi, naj prigovarja sama sinu kot mati, ker ona premore več, kot njene besede.

»V glavi se ti je zmešalo!« govorila je starka. »Čemu se kisaš že naprej? Kaka gosposka hči bi bila ti! Rada bi se imela kakor kaka grofinja, Ivana pa zaprtega. Še preveč rad te ima. Toda ti imaš moža in ne staro babo; pomisli, da so še drugačne stvari, na katere človek ne sme pozabiti. Govorila si o materi. Ne, nisem volkulja, in rada imam otroke, tega mi nikar ne blebetaj. Brigam pa se za te stvari zato, ker bodo koristile tudi tvojim otrokom, da se jim ne bo godilo, kakor nam starim, da jim ne bo treba plesati, kakor bo žvižgala gospoda —«

Anica še vedela ni, kako je prišla čez dvorišče domov. Komaj je prestopila prag, se ni več mogla zdržati. Sedla je pri mizi na klop in jela jokati. Hudo jej je bilo, da jo je tašča tako oštela, hkrati pa tesno zaradi moža. Hotela se je premagati, ko je nato prišel Ivan domov in zapazivši njene zardele, objokane oči vprašal, kaj se je zgodilo. Toda solz ni mogla zadržati. Jela je iznova plakati in ga prosila, naj vendar misli nase in na otroka. Matere pa še omenila ni. Tolažil jo je, kar je mogel, vendar je tudi odločno pristavil, da to, kar se je zgodilo, se je zgodilo, in da ga veseli tako.

»Začetek je tu. In dobro je tako, sedaj mi je boljše. Sedaj nimam več onih čudnih misli in ne bojim se ljudi. Kakor kamen mi je ležalo na srcu — saj sama veš. Ne bodi neumna! Najhujše je že minulo!«

»Oj, tanesrečni meščan, ki vam je toliko natvezil!«

»Molči, Anica — ko bi tudi ne bilo tega Jošta, jaz sam bi se bil pravdal z gospodo. — Imamo svobščine —«

Anica ni odgovorila; globoko je vzdihnila in ni blagoslavljalala rok stare tašče, ki so rešile te svobščine; v duhu pa je pomislila na to, kar jej je rekla v koči.

»Bolje je, mati, da se bojimo, kot pa kesamo. O da bi se le ne kesali — in sicer prepozno!«

Mladi Kozina je bil zdaj zares zadovoljnejši. Mučna doba notranjih razporov in bojov je minila. Bilo je odločeno. Boj je nastal, veljava in zaupanje vseh mu je bilo kot nagrada za to, da so ga prej po strani gledali celo njegovi najboljši znanci, da, sama mati. Našel je svoje moško srce, v katerem so gospodovali do tega časa le žena in otroka

Bil je pripravljen na vse, samo da se izvojuje borba, ki se je začela z žalostjo, a se obračala sedaj na dobro. Samo eno ga je težilo in napolnjevalo s skrbjo.

To so bile vesti, ki so naznanjale, da Postrekovljani niso prišli gonit, kakor je ukazala gosposka, da so za njimi Hodovljani odrekli vožnjo, katero so zahtevali iz grada. Nato so počenjali tudi drugod podobne stvari: v Straži in Tlumačevu niso dali za božič plače in niso poslali mlatičev v grajske skednje. Vedel je, da je sedaj, dokler ni končana pravda, to velika hiba in orožje v roke gosposki.

Prokurator Sika se je skladal popolnoma z njim.

»Pravdamo se zaradi krivic, ki nam jih delajo, in zraven bodemo še kaznovani,« je menil župan, ko je sedel Kozina pri njem zvečer tiste nedelje, ko je bila njegova Anica pri stari tašči. Ko sta se tako razgovarjala in razpravljala o tem, da je treba povsod prigovarjati in ukazati županom, naj ne dopuščajo takih stvari, je stopil v sobo Matej Pribek. Važni, resni njegov obraz je bil nekako veder in v očeh mu je žarelo, ko je začel sam, brez vprašanja:

»No, niso še vsi Hodi pomrli!«

Župan in Sika sta kmalu izpoznala, kaj je mislil s to besedo. Začel jima je pripovedovati novico, katero je prinesel iz mesta, da se je v Pocinovicah sprijel mladi Šerlovski hudo z gosposkim logarjem, čudo, da ga ni usmrtil.

»In zakaj?« je vprašal Sika.

»Hotel mu je vzeti puško —«

Sika je molčal in se praskal po dolgolasi glavi, Kozina pa kar naravnost ni pohvalil tega dejanja. Pribkov obraz se je stemnil; za trenotek je gledal ostro oba Hoda, potem je izpregovoril:

»Kaj pa mislita, ali naj si je dal vzeti puško in naštetu na hrbet, potem pa šele iti k prokuratorju?«

»Hoditi mu ni bilo treba v gozd,« odvrnil je Kozina.

Matej je udaril s pestjo ob mizo.

»To praviš ti, Kozina?!«

»Da, sedaj nima nihče hoditi v gozde. To je voda na gosposki mlin. Še nismo dobili pravde. Dokler pa —«

»Dokler nas ne naklestijo z okleščekom. O, Kozina, tam na Dunaju nam ne bodo pomagali, tam nam jih bodo le pošteno pod nos dali. To je naša pomoč!« in Matej je dvignil svojo mogočno čekano, katero je zavihnel po zraku. »Pred temi bi se tresla gospoda, a ne pred temi prokuratorskimi škrici.«

»No, za to je še časa dovolj,« odvrnil je Kozina, »in verjemi, da ti tepeži lahko pokaze vse.«

Sika, ki je pritrjeval, je hotel nekaj pristaviti, kar so se pred županijo ustavile sani in takoj nato je stopil v sobo stari Krištof Hrubi iz Dražinova.

»O, vi tu,« je začel veselo. »Le čemu se čmeriš, Matej, in ti, Ivan, kaj si tako rdeč kakor piruh!«

Sika mu je ob kratkem vse razložil. Sivolasi kmet je položil roko na Pribkovo ramo in pomirjevale rekel:

»Ti si še eden izmed starih, dobrih Hodov. Toda sedaj je drugačen čas. Čekana ne premore vsega, in morda je niti treba ne bo.«

Tu je segel pod plašč in potegnil izpod njega pismo, češ, da ga je dobil ravno danes popoldne in da je dal takoj zapreči, da jim prinese to novico. Bilo je z Dunaja od postřekovskega Psůtke z Joštovim pripiskom. »Prokurator« Sika je tlesknil s prsti, ko je čital. Pri dvoru so priznali pritožbo Hodov in odrejena je bila komisija, da preišče njihov spor z gospodom Albenrajskim. Ko je Sika čital, se je sklonil Kozina k njemu. Zardel je od prijetnega iznenadenja.

Stari Hrubi, ki je sicer že vedel vsebino pisma, je poslušal iznova jako pozorno, ko je Sika poluglasno čital. Starčev obraz se je smehljal. Samo na Přebku ni bilo opaziti nobenega veselja.

»To še ni konec. Do rabsodbe je še daleč,« je menil. »Kaj je to, komisija?«

»Kaj je to?« je rekel živo Kozina, vstal in razvneto začel pripovedovati Přebku. »Kaj je to? Saj se še spominjaš na oni perpetuum silentium, ko so naznanili našim očetom in dedom, da več ne veljajo naša prava, da nobenih nimamo, naj se nič več oglašamo. Saj še nisi pozabil, kako so se prijemali za glavo zaradi teh dveh latinskih besedic, kako so tugovali, kleli, solzili se in tarnali. Vprašaj vašega očeta. In ako si pozabil na to, tako še pomniš, kako se je smejal Lomikar, ko so gorele naše svoboščine v ognju! Mislil je, da je amen — da je vsega konec. A to ni!«

»In Bog da, da ne bo!« je pristavil sivolasi dražinovski župan. Přebek je molčal s stisnjenima ustnoma i mračno upiral svoj pogled na čekano, katero je držal v svojih žilavih, težkih rokah.

XIV.

Stari Krištof Hrubí, njegov sinovec Kozina in Sika so se odkritosrčno veselili nad prvim uspehom, zares važnim, katerega so dosegli v svoji borbi z Lamingerjem. Ž njimi so se radovali, kakor hitro se je raznesla ta vesela novica, po vsem Hodskem. Že poprej je zbudila povsod nado vest, da je cesar povprašal po Hodih; ta nada je vzrastla v zaupanje, ko so došla pisma advokata, Jošta in postřekovskega Psútke. Sedaj je pa že odrejena komisija! Pri dvoru spoznavajo, da imajo Hodi prav, da se jim je delala krivica in se jim dela, in ta komisija bode potrdila to, mora, kajti kar sta delala ž njimi Lamingerja, pokojni in sedanji, to je v nebo vpijoče! Kar je črno, tega ni mogoče izpremeniti v belo!

Vsi so se veselili, da se iznebe zoprne gosposke, seveda ne sluteč, da je trhanovski gospod ob tistem času, ko je došla ona vesela vest Krištofu Hrubemu, že nekaj dni vedel za odrejeno komisijo in da je on delal za uničenje te radosti v istem trenutku, ko se je razradostilo vse Hodsko. Bil je vedno nekaj korakov pred svojimi kmetskimi protivniki, sam zveden v pravu, bogat, znan pri dvoru in uradništvu in v boljši zvezi z Dunajem.

Prvi vspéh je iznenadil samega prokuratorja Siko. Do tega trenutka se je bal v duhu moči in grajskega vpliva, tudi tega, da bodo oni opravili ravno tako, kakor njihovi očetje. Vendar, odkar je bilo gotovo, da so odredili pri dvoru komisijo, da jih niso zavrnil kar naravnost, in to po oni nesrečni zapovedi o večnem molčanju, je tudi Sika bolj zanesljivo upal. Kako se ne bi veselili tudi drugi, ki poprej še tistih skrbi niso imeli, kot on? In še nekaj

je dajalo vsem srčnost. Povsodi je bilo sedaj, kakor bi ne bilo tlake, malokdo je poslušal grajskega be-riča, in tisti, ki so hodili prej skrivaj v gozde in po noči, so lovili sedaj drzno, meniničtebinič. Gosposka je grozila in zahtevala kazni, logarji so branili — toda kaj je bilo to proti prejšnjim časom? Za četrtno vsega tega bi bili gospodje zaropotali drugače, in vsak bi bil trdo naletel. Očividno je, da se gosposka obotavlja, da nekaj čuti, ko si tako ne upa, kakor drugekrati.

Tako so večinoma mislil tudi župani, in zato so se nemalo čudili, ko je ukazal Kozina tuinpatam po Iskri, da naj se mirno zadrže, ali pa, ko je to samo nekaterim ustno naročil. Klenški župan Ecl, kate-remu so naredili ime Veseljak, se je smejal, in ko je opomnil nato tudi postřekovskega Brihto, je zakri-čal ta divji kmet srdito:

»To ti je natrobil gotovo tisti vaš prokurator v ušesa!« Menil je s tem opreznega Siko, ki je zmaje-val važno z dolgolaso glavo, kadar se je razgovarjal ž njim Kozina o teh stvareh, pristavlja, da začenja gosposka zadnji čas nekako novo strujo, ko zahteva opravila in dela, kakršnih od pamtiveka ni bilo na Hodschem.

»Povem ti, ker to ne gre tako, hoče drugače. Samo zbada nas in draži, da bi bili nemiri. Toda ravno sedaj moramo molčati, da se ne bodo mogli pritoževati čez nas.«

Tako je razkladal Sika, gredoč s Kozino skozi vas. Toda komaj je izgovoril, je že obstal in Kozina tudi. Poslušala sta hrup in krik, ki se je razlegal po vasi. Ko sta šla nato med plotovi dalje, sta spoznala, da je to pri Pribku, pred čigar hišo se je nakopičilo

mного ljudi, velikih in malih. Predno sta dospela oba Hoda tja, odprla so se siloma vrata Přebkove hiše, in skózi nje je planil hitro, v begu, trhanovski sodnijski berič. Takoj za njim je šinil Přebkov beli, kosmati Volk, divje lajaje in v beriča režaje. V tem je tudi že stal med vrati Matej Přebek, samo v hlačah in telovniku, grozeč za beričem z desnico, v kateri je držal svojo hrastovo čekano.

Zbrani so imeli nad tem očividno veselje, namreč nad grajskim beričem, ki je prišel v hišo kakor pav in opravil ukaze iz grajske pisarne ošabno, gospodovalno, kakor bi bil on sam gosposka. Poslednji čas je njegova slava močno padla — in sedaj beži kakor tat! Bilo je zares smešno, ko je odganjal Volka, ki je divje režal vanj.

Samo Matej Přebek se ni smejal; ves razburjen, razjarjen je gledal molče za grajskim slugo, ne meneč se za okolo stoječe, niti za hčer, ki je prihitela za njim. Še-le sedaj se je obrnil, ko sta prišla k njemu Kozina in Sika ter ga vprašala, kaj se je pripetilo.

»Fej — beriču! Prišel je ukazovat kakor milostivi gospod! Hotel je neki davek, katerega pa jaz nisem nikdar plačeval, češ da so našli to nekje v pismih! Plačevali ga niso naš oče, odkar so začeli hoditi in ded tudi ne! Izmislili so si to samo zavoljo mene. Morda nimajo kaj za predpust. In če ne plačam, naj se le pripravim. Toda to še ni dosti! Celó to ukazuje gospod, naj pride Mañica, čujete, ta-le moja hči na grad lan prest. Ti škric! Jaz ti pokažem! Še izpregovoriti ni mogel. Ta jo je pobral, ali sta videla?«

»To so si res zavoljo tebe izmislili,« je menil Kozina.

»Sedaj bodo pa zopet to tako zasukali, da si izgnal beriča in naščuval psa nanj,« je dostavil Sika.

»In kaj naj bi bil storil? Na — saj razumem! Molčati bi bil moral in iti k prokuratorju!« je odgovoril Pribek ostro ter gledaje s Kozine na Siko. Razumela sta, kam meri.

»Midva z Volkom sva to boljše opravila,« je pristavil zbadljivo in vsi okoli so se spustili v smeh.

Samo Kozina in Sika se nista smejala; Kozina se je spomnil, da ima njegov tovariš prav, ko je prej menil, da dela vse to gosposka nalašč, samo da bi dražila in provzročila kak nemir. — —

To se je zgodilo proti koncu predpusta, malone prav pred zadnjimi pustnimi dnevi. Godec Gregec Iskra je bil sedaj malo doma. Vedno so ga vabili, da igra sedaj tu, sedaj tam. Njegov stari slepi oče je hodil ž njim. Komaj sta vse opravila. Več let že ni bilo tako veselega predpusta. Mladina je plesala razposajeno in zavrteli so se celo starejši, ki že dokaj časa niso poskusili nog v plesu. Vse je dihala prostesteje, veseleje.

A Iskra Gregec je imel še drugo veselje. Prej, kadar je igral na dude, je pozabil na vse na svetu in je upiral oči samo na plesalce in plesalke; le k vrču se je tudi zatekal, in to precej pogostoma. Sedaj pa, in če je bilo še tako živo na plesu, če so prepevali mladeniči še tako veselo in tolkli z nogo ob tla, sedaj je bil pogostoma v mislih drugje — a vedno na istem mestu, na svoji samoti. Mislil je na svojo mlado ženo, ki mu je odkrila, da ne bosta več dolgo sama ostala. — Zavaljo tega je imel godec neizmerno radost. Odslej ga Rotiji ni bilo treba več opominjati — požuril se je domov sam in se ni klatil po nepotrebnem.

Sedaj ga je zopet bolj veselilo doma, in šale je uganjal še bolj nego prej. Všeč mu ni bilo, da je prišel pust, da bode v kratkem že konec tega klatenja in ponočevanja. Ravno je to pripovedoval Rotiji, ko si je v torek takoj popoldne oprtaval dude na rame in napravljajal k odhodu.

»In kaj je prišlo to Brihti na misel?« je vprašala Rotija.

»No, Lomikar bo imel veselje —« je odvrnil Iskra in se zasmejal.

»Toda kaj poreko na Ujezdu?«

»Saj pojdem tudi tja, in med tem opravi oče z Jakcem.«

Zares je prišel tudi Konopikov Jakec, Gregčev učenec, po slepega godca, da bi ga peljal v vas, kjer bodeta igrala skupaj, dokler se Iskra ne povrne iz Postřekova. Rotija je ostala sama doma.

Ob tem času je spremljal Kozina starega strica Hrubega iz Draženova, ki se je vračaje iz mesta oglasil na Ujezdu.

»Čudno je vendar to, da nam nič več ne piše niti Jošt, niti oni Štraus,« je govoril Kozina. »Mislil sem, da pride sel, in sedaj ni ne njega, ne pisma —«

»Pota so slaba in snega povsodi dosti. Ne bojim se. In potem — taka komisija! Ta ni takoj gotova. Gospoda da nase čakati.«

»Tudi jaz sem tako mislil. Potem mi je pa šinilo v glavo, ako ni morda Lomikar dal sela ujeti.«

»Tega ne verujem.«

»Kako pa je to — predvčerajšnjim, že ponoči, sta dva moža ustavila Iskro, ko je šel iz mesta domov. Preiskala sta ga — imel je pri sebi en tolar — a mu ga nista vzela, iskala sta nekaj drugega. Gotovo sta čakala nanj.«

Starec je zamišljeno zmajal z glavo, potem pa rekel:

»Prav imaš, Kozina, Lomikar je zmožen vsega. Ko je ukradel svoboščine, zakaj ne bi tudi ropal ob cestah. Bodimo torej oprezni.«

Ko je nato spremil Kozina strica, se je ustavil v gostilni, kjer so že pele gosli starega Groge in Konopikove dudu. Ko mladi kmet pri vstopu ni opazil svojega tovariša, kakor je upal, je pristopil k godcema, kakor hitro sta doigrala. Vesela mladina se za to skoro zmenila ni; toda, ko se je nato Kozina hipoma od starega dudaka obrnil, pustil polni vrč na mizi in se jezno podal vun, tedaj so že povpraševali, kaj se je zgodilo. Nekateri, ki so šli vun za njim gledat, so povedali, da ne gre domov, temveč da koraka iz vasi vun. Stari godec je vedel na njihova vprašanja samo to povedati, da je vprašal Kozina po njegovem sinu, in ko mu je on, slepi godec, rekel, da je šel sin na nujno Brihtovo povabilo v Postřekov, kjer se morda nekaj kuha, tedaj se je Kozina takoj podal proč.

Ta je bil že iz vasi vun; s hitrimi koraki je stopal po razhojeni poti. Solnce je sijalo, in v njegovem svitu se je lesketal zmrznjeni sneg. Tudi črni gozdi so bili videti, kakor bi se zbudili iz svojih sanj ter iz svoje tuge; toliko bolj veselo so se črtali v jasnem zraku. A mladi kmet se še ozrl ni okoli sebe. Le proti Trhanovu in potem v stran proti Postřekovu je upiral svoj bistri pogled. Šel je nekako po ovinku, gredoč okoli trhanovskega gradu, čegar beli zidovi so se svetili v solnčnih žarkih. Na gradu in okoli njega je vladal globok mir, kakor bi ne bilo na pustni terek.

Kozina se je ognil Trhanova in je hitel dalje proti Klenču; že se je bližal vasi, tu, čuj! Zaječali so cvileči glasovi, potem vriskanje, in zopet godba, na vso moč šumna. Takoj nato je zagledal med hišami, razprostrtimi po precej strmem rebbru, množico ljudi, zlasti na obširnem prostoru, tam kjer je stalo, kakor je dobro vedel, poslopje Adama Ecla, Veseljaka. Bilo je tu polno različnega ljudstva, iz Klenča in Postre-kova, in videti jih je bilo tudi nekaj iz Draženova. Množica je bila šumna, kričeča, smejoča se, pevajoča in precej pisana. Tu možje v kožuhih ali v plaščih, tam sinovi v vezenih kožuških, žene in dekleta v dolgih, sivih kožuhih, z janjčevino podšitih, v suk-njicah, na glavah robce različnih barv — čez vse pa so se odlikovali jezdec, katere je večina zbranih spremljala.

Ti čudni jezdec so stali v polukrogu pred lese-nim poslopjem Ecla Veseljaka: na desnem krilu je na suhi kobilici star žid, grbasto sedeč, krotil kimajočega konja, da bi se mu ne splašil, tako da se je hodska mladina, ki se je gnetla okoli, glasno smejala. Poleg njega na vrancu je vrag vrtel grozno z očmi in izte-goval jezik, rogajoč se smrti, ki je sedela na belcu poleg njega v snežnobeli plahti, držeč v levi roki dvignjeno koso. Poleg smrti je sedel ves v slamo ovit jezdec na konju, pokritem z ravno tako pre-vlako. Na strani slamnatega jezdeca se je napihoval na krasnem sivcu tolst Bavarec v rdečem telovniku, v širokem klobuku, pisano okrašenem s trakovi in pozlatninami. Njegov rojak, enako oblečen, samo da še debelejši, se je s konja prepiral z dvema židoma, ki sta sedela na podobnih konjskih parah, kakor njun tovariš na desnem krilu.

Pred jezdeci je stalo v polukrogu devet godcev; z njihovih raznobarvenih čepic, obšitih s kožuhovino, so plapolali trakovi in petelinovo perje.

Komaj so prenehali, so že na migljaj Iskre zagodli novo. Bila je to nečuvena godba! Devet godcev hkrati! Vsi so si pripovedovali, da sta to napravila Veseljak in Brihta. Čudno, da se niso tresle kočice od teh groznih glasov; tudi ni bilo čudno, da je pred godci plesal celo medved iz grahovine, katerega je neki deček, prečudno pisano oblečen, držal na verižici in ga zdaj pa zdaj potipal s polenom.

Ta vriščeča množica, maškare in godci so očitno nekoga čakali, in ravno, ko se je Kozina približal, je spoznal, kdo je to, čeprav je to slutil že prej. Na lesenem opažu, pred katerim je stala tolpa, se odpro duri in skozi nje stopi na lesen mostovž, priklanjaje se, postšekovski Brihta in za njim Veseljak, nekoliko mlajši. Brihta nese v roci dolgo in debelo toporišče, s čigar gornjega konca vise stari jermeni in vozlate vrvice. Ko se postavi na odprto mesto mostovža, dvigne ta velikanski bič, opiraje se z rokama ob ograjo. Ecl Veseljak, stoječ poleg njega, namigne godcem z roko, naj prenehajo. Množica umolkne sama od sebe; pogledi vseh so uprti na Brihto, zardelega obraza, na njegov bič, zlasti pa na Veseljaka, ki začne govoriti resno, kakor duhovnik z lece, da sta se zgodili dve nesreči, da je dvojna velika tuga vse objela in sicer: da umira vsem dragi gospod Pust in da bode jutri pokopan; še pred njim pa je umrl grajski korobač, katerega je videti tukaj. In ker je ta korobač dolgo vse tolažil in osrečeval, je krščanska dolžnost, da ga spremijo vsi k večnemu počitku in za njim žalujejo.

Očividno niso imenovali Ecla zastonj Veseljaka. Svoj govor je govoril resno in s takim obrazom, da se tolpa zdolaj že med govorom ni mogla ubraniti smehu. Sam vrag se je smejal, in na smrti je bilo opaziti, kako se ji od smeha glava trese; eden izmed Bavarcev pa bi bil od smeha kmalu počil.

Ko se je tolpa nekoliko pomirila, je naznanjal Veseljak dalje, da se že sedaj podado na pot, in ker je ta korobač grajski korobač, zato ga hočejo pokopati na grajskem svetu, in s tem ga on izroči tja, kamor spada.

Smeh, vzkliki, vriskanje pozdravi padec velikanskega biča, katerega je treščil sedaj Brihta doli. Godci zagodejo, medved pa priskoči, pobere bič ter ga prinese, šepaje, slamnatemu jezdecu na slamnatem konju. Ljudje se podvizajo k odhodu, maskare obračajo konje, dva fanta pa pripeljeta pred hišo dva krasna rjavca, s katerima sta čakala ob strani na voditelja in provzročitelja tega sprevoda, na Brihto in Ecla veseljaka. Med tem pa nastane novo vpitje, veselo, vriskajoče, in pozdravlja Kozino, ki se je preril skozi ljudstvo proti Eclovi hiši in bil opažen še-le sedaj. Toda on se ne zmeni za ta prijazni pozdrav, ampak stopi v hišo in ravno sreča Brihto z Veseljakom, ki se vsa razgreta krohočeta. Na Brihtovem obrazu je bilo jasno brati, zakaj je tako rdeč in od česa se mu tako iskre oči. Oba hrupno pozdravita prihajajočega gosta, ki se komaj ubrani Brihtovemu objemu. Zunaj pa ječe devetere dude in hrumi tolpa, ki je že pripravljena k odhodu in samo čaka svojih vodnikov. Naenkrat planeta vun in med njima Kozina; skoro ga vlečeta, ko ju hoče ustaviti, živo jima prigovarjaje.

»Slušajta vendar!« kliče. »Imejta pamet! —«

»Urno z nami,« kriči Brihta in se ne zmeni za njegove besede.

»Oj, božja pomagalka! Vama se je zmešalo! Ali sta norca? Stojta!« kliče Kozina živo, ustavlja je Brihto, ki je že deval nogo v stremen.

»Pusti me, Kozina! poglej tja-le — gosposki grad — tjakaj pojdemo —.«

»Tjakaj!« dostavi Veseljak in udari v smeh. »K Lomikarju, tjakaj-le —«. In vsi, ki so stali okolo, se spuste v glasen krolhot in vriskanje.

»Za Boga večnega — Veseljak! To se ne sme zgoditi — vsaj ti imej pamet — da se ne pokesaš — ustavi jih! Stojte, ljudje božji!« kriči Kozina.

Ječeča godba, glasni vzkliki treznih in pijanih zaduše njegov glas, ki se je glasil daleč skozi čisti, mrzli zrak. Od pisane tolpe, ki se je že podala na pot in potegnila Kozino s seboj, kakor hudournik, se je posebno odlikovala smrt v beli plahti, dvigajoč pogubno koso, bleščečo se v žarkih zimskega solnca.

XV.

Marija Lammingerjeva stoji v lepem kožuščku, prevlečenim s temnozelenimaksamitom, pripravljena kakor na pot, v svoji sobici, upirajoč oči na sosednje duri. Ravno se odpro. Njena mati v dragoceni obleki vstopi.

»Torej že vendar enkrat!« vzklikne hči.

»Ne še. Morava počakati očeta.«

Senca spreleti gospodičino obličje. »Ali pojde z nama?« »Da, sporočil je. Se že oblači.« »Čudno, da se je naenkrat tako odločil. Nikdar ni šel z nama —«.

»Oskrbnika ne more dočakati. Morda misli, da ga sreča na potu ali v mestu.« V tem obrne gospodična naglo glavo.

»Čujete li, mamica?« »Da, hrup, vpitje —« »Dude, in kako strašno ječe, to je barbarska godba!«

Tu stopi v sobo stari Peter in gospodična vpraša v istem trenutku, kakor bi pozabila na hrup in dude, naglo: »Ali je že napreženo?« — »Je, Milost — vendar — težko bo mogoče se odpeljati — vsaj v tem trenutku ne —« Hrup se bliža, dude pojo glasneje. »To so oni, Milost,« reče plašno Peter in dvigne desnico. »Kdo?« »Kmetje. Gredo iz Klenča, že od daleč jih je bilo slišati. Seveda — saj to je naravnost tuljenje. — In grozne maškare imajo. Kdo ve, kaj to pomeni — druga leta so jezdili v sredo pokopavat Pusta, in ostajali so v svojih vaseh —«.

»In kam gredo?« vpraša baronica. »Ha — so že tu — morda — morda — k nam —« odgovori stari komornik, boječe prisluškuje. Druge sosednje duri se odpro in v njih se prikaže blede, pegasto obličje Lammingerjevo.

»Pojdite sem, tu se vidi bolje.« Stari Peter se strese, gospodična odskoči od okna, h kateremu je bila stopila, in urno hiti v očetovo sobo. Mati stopa bolj počasi in ne tako radovedna za njo. Samo stari komornik ostane v sobi. Pozorno posluša in mrmra: »Iz tega bo nekaj — iz tega bo nekaj —«

Za sobo dalje v gospodovi čumnati stojita pri oknu dami in za njima sam Lamminger. Pozorno gledajo vun na cesto, po kateri se bliža čudni Brihtov in Veseljakov izprevod. Naprej mladiči, fantje, mali in veliki, vsi silno vriskajoč, za njimi medved s svojim vodnikom, godci, potem maškare na konjih fantje, ženske — dolg, pisan izprevod.

Gospodična je pozabila na odhod.

»Ah — vrag — kako je ostuden — in tudi smrt — ti Bavarci in židje!« in se veselo nasmehne. Niti mati se smeha ne ubrani; tudi Lammingerjevo obličje se zjasni. V očeh mu zaiskri kakor škodoželjen, zaničljiv posmeh.

»Vse to gre na rovaš one pravde,« reče svoji soprogi. »Kako vriskajo ti norci že naprej!«

»Aj, oče! Vidite li onega slamnatęga jezdeca!« vzklikne živo gospodična. »Kaj pa drži v roki?«

»Da, da,« pristavi mati. »tudi jaz ga vidim. Kaj je pa to? Vsi se obračajo proti gradu —«

Šum, vriskanje in vpitje se začuje prav pred gradom, čudno, da se ne tresejo okna.

»Uh,« vzklikne gospodična in si hitro zatisne z rokama rdeča ušesca. Mrak obsenči Lammingerjev obraz in med obrvmi se mu naredi navpična guba.

»To je neotesana druhal!« zamrmra. »Ravno pod okni — to je navlašč —«

»Obstali so! Kaj za Boga hočejo!« vzklikne go-spa, upirajoč pogled na svojega moža. Ta pa, ne meneč se za to, kakor bi ne slišal, napeto gleda na četo pred gradom poleg malega ribnika. Dva Hoda stopita v stran ter z nekolikimi močnejšimi udarci svojih mogočnih čekan izsekata kos ledu pri bregu, kjer je stal »slamnati« jezdec, visoko proti gradu dvigaje velikanski bič. Ljudstvo se razvrsti okoli in nasproti slamnatemu jezdecu se vstopita vrag in smrt.

»Kaj je to, prosim vas — vsi so naenkrat utih-nili,« vpraša baronica, vsa vznemirjena.

Lamminger se nasmehne s svojim ledenim, zlo-vestnim nasmehom. »Vse vam pojasnim, draga

moja. Ono je bič, kar drži tisti živi šop slame, to se pravi, tisti imam biti nemara jaz. Utihnili so pa zato, ker vrag ali smrt — da smrt — glej kako maha z roko — nekaj govori — in vidite — dobro pogajam — že oddaja oni bič smrti in vragu — to sem jaz, me že imajo — in jokajo v zasmeh — in sedaj — hahaha —«

Gospa slabo vrisne, ko tam zunaj isti trenotek zaženeta vrag in smrt grajski korobač v ribnik, da je voda visoko pljusnila. Toda še bolj se je morda ustrašila soprogovega groznega smeha. Dobro ga pozna in preplašilo jo je tudi to, ker je njegov obraz isti čas prebledel.

Za trenotek zavlada po sobi mučna tišina; od zunaj pa zaječe devetere dude in vriskanje tolpe.

»So me že utopili —!« izpregovori sedaj Lam-minger mrzlo, ne obračaje oči od tolpe. Temni glas njegovih besedi pa izraža notranji vihar.

»Sedaj mi igrajo,« govori dalje, neprenehoma upirajo svoj pogled na množico, kakor skobec. Mati in hči gledata s strahom nanj ter se ne upata niti črhnuti.

»Aj — poznamo se — Brihta — in tam Ecl — glej — saj poznamo vse. Kaj? Tudi Kozina! Seveda! Ali vendar sem te imel za bolj prebrisanega — na ta način hočeš zmagati?! Ha, dosti je — kmečka druhal — razpodite jih!« zakriči in se srdito obrne, kakor bi hotel oditi. Soproga ga prime za roko, proseč ga, naj ostane, ker je teh ljudi mnogo.

»Sama priprosta druhal!«

»A so razdraženi —«

»Pijani. S psicami, sam jih razženem —«

V tem vstopi Peter, stari komornik, ves prestrašen, ter naznani, da prosijo iz pisarne ukaza, kaj storiti.

Tu se je Lamminger že premagal.

»Pridem sam doli.«

»Se že pripravljajo k odhodu,« hitro naznani gospodična; njena mati se oddahne nehote.

Lamminger se obrne zopet k oknu. Izprevod se je zares napotil sedaj s hrupom dalje.

»Ne vračajo se. Gredo na Ujezd,« reče gospa.

»Seveda, ker jih je poklical Kozina!« odvrne soprog zopet z mirnejšim glasom. Toda v očeh mu čudno zaikri. Gre nekolikokrat po sobi, potem stopi zopet k oknu in gleda vun. Maškarada je bila že na potu k bližnjemu Ujezdu; toda vriskanje in dude je bilo slišati še vedno, čeravno bolj zamolklo. Dama je bilo tu neprijetno, mučno in rajši bi odšli. Toda ne upata si zbuditi še vedno k oknu obrnjenega Lammingerja iz misli in opazovanja. Naposled se obrne sam. Ko zagleda soprogo in hčer, na kateri je bil očitvidno pozabil, naznani jima, da ostane doma in ne pojde ž njima. Dami pa po tem dogodku seveda tudi nista imela veselja, iti v mesto, v strahu, da bi morda na potu ne srečali razdraženih kmetov.

Lamminger pa ni opustil poti zavoljo kake take bojazni, temveč vsled tega, ker je dobil novo opravilo. Ko stopi v pisarno, ukaže, naj se takoj napiše poročilo o tem, kar se je zgodilo danes in naj se pošlje na Dunaj in v Prago, hkrati pa tudi zapove, poslati še ta trenotek poziv v Postřekov, v Kleneč in na Ujezd županom in na Ujezd tudi Kozini, naj naslednjega dne pridejo na trhanovski grad.

Med tem je tolažila njegova soproga hčerko, ki je stopivši v svojo sobico, udarila v jok.

»Še tega nam ne privošči,« je zaječala gospodična, polna srda in gneva. »Med takimi divjaki nas pušča —« in s svilnatim resastim robcem si je zakrila obraz, ne meneč se za tolažilne besede svoje matere, ki se je pripogibala nad njo, sedečo v naslanjaču. Toda hipoma gospa umolkne in tudi hčerka dvigne glavo.

»To je bilo konjsko peketanje,« reče mati, »nekdo je brzo prijezdil — morda sel, katerega pričakuje oče.«

Hitro odide po sobi proti durim, vodečim v Lammingerjevo čumnato.

»Čujem pogovor — nekdo je tam. Pokličem Petra, kdo je prišel. Ako sel —«

Toda predno pozvoni, vstopi Lamminger sam, nesoč v roki razprostrto pismo.

»Je že tukaj!« izpregovori nenavadno živo. Njegova soproga je bila kar iznenadena. Oči mu žare in na licih se mu prikazujejo zardele pege.

»Sel je prišel.«

»Oskrbnik?«

»Ne, ta je na potu obolel. Uradni sel. Vsemu je konec, odločeno je. Zavrnilo so jih, komisija ni priznala —«

»Torej ste zmagali?«

»Popolnoma. No, danes so si zagodli zadnjikrat po svobodnjaško. In še tega ne bodo imeli zastonj!«

»Menite, da ne vedo še ničesar?«

»Ničesar — niti ne slutijo ne. Popolnoma so gotovi, haha — to bo iznenadenje! Aj, hčerka, si še otožna?«

Pristopi k njej ter jo prime za brado.

»Ni se jih treba več bati teh rokovnjačev. Koj ko bode vse urejeno, izpolnim tvojo željo. Pojdemo v Prago.«

»Ali bo to trpelo še dolgo?«

»Zgodilo bi se to lahko precej, toda na Dunaju so se zmotili,« pojasnjuje, obrnivši se k soprogi. »Tisti ljudje tam ne vedo, kaj se godi zunaj. Tam govore še vedno o hodschem gradu. Tu ukazujejo« — in Lamminger udari ploskoma s prsti na uradni dopis — »naj se razsodba dvorske komisije razglasi Hodom na njihovem gradu v Domažlicah — haha! — Bilo je tako — da — ali naj gre gospoda sedaj tja v one razvaline — kako bi Hodom vzrastel tam greben! Samo to zadržuje — zavoljo varnosti je treba naznaniti, da bodo čuli tudi tukaj na našem gradu, kako imenitno so zmagali!« — —

Ko je nato zvečer iz Ujezda vrnivši se birič poročal, kakor je mislil, grozno novico, kar ni hotel verjeti svojim očem, ker je gospoda tako malo zanimala. Birič je stopal to pot s strahom v gospodovo sobo, boječ se, da zadene vihar, ki se gotovo vname, pred vsem njega.

»Vse se je veselilo, milost,« je poročal, »bili so kakor divji. Plesali so, vriskali — a najbolj postřekovski Brihta. Komaj vstopim, blagovolite oprostiti, milost — kaj sem hotel storiti — spuste se v grozen smeh — vendar samo to sem slišal — naj bi bil raje v hišterni ostal — komaj pridem med nje, planejo kakor na sovo —«

Gospod ga opozori, naj se vrne k jedru svojega poročila.

»Smejali so se mi — toda hujše še pride, milost — komaj naznanim vaš ukaz, naj pridejo jutri sem na grad, začnejo kričati, in Brihta plane kakor zver ter vpije: »Mi imamo svoj grad in drugega ne poznamo! Mi imamo svoje pravo v Domažlicah na gradu!«

Zdaj se začne sluga čuditi svojemu gospodu. Tu je pričakoval začetek viharja, in glej, on samo pokima z glavo, naj pripoveduje dalje.

»In potem — milost — stopi pred me Veseljak, to je Ecl iz Klenča, in kriči name: »Pojdi in reci svojemu gospodu, da nas nima po kaj klicati. Tlako naj nalaga, komur hoče, mi mu nismo več obvezani. Milost, tako je govoril — in nato se spustil v smeh in rekel: Ali se nam morda hoče zahvaliti za današnji dan? Ali pa mu je žal korobača? Je že pokopan — nobene pomoči ni več!« In tu se spuste v smeh in krik in se vsipljejo okoli mene kakor ose.«

Gospod pa ne reče ničesar! Nobene nevihte! Samo nekako čudno se smehlja.

»In kaj Kozina?« vpraša naenkrat.

»Milost, tega nisem videl tam.«

Šele zdaj se začne gospod čuditi.

»Ni mogoče!« vzklikne. »Prezrl si ga.«

»Oprostite, milost — ne — saj sem govoril ž njim«

»In kje?«

»Doma, namreč pri njem; hotel sem opraviti vse tako, kakor mi je blagovolila ukazati vaša milost, in tako sem šel k njemu v hišo, če je morda ondi, in bil je.«

»In kaj je rekel?«

»Sedel je z ženo pri mizi — ona se močno prestraši — videl sem to — on vstane in pravi, kaj hočem. Povem, naj pride na grad k vaši milosti. Tedaj on: »In čemu, kaj bo tam?« Ravno tako je rekel, kakor sem povedal, nič več. Jaz pravim, da ne vem; tedaj reče on, ker ne ve, zakaj, ne pojde. Ostrmim nad tem govorjenjem, stojim, čakam, če se morda premisli, in tu zopet on, ako imam še kaj. Tedaj nisem vedel, kako ti ljudje sedaj —«

»Dosti!«

S tem mu seže Lamminger v besedo. Nič več se ne smehlja kakor prej, temuč obličje se mu je stemnilo.

Sluga pa je še vedno strmel, ker je ostal gospod tako miren in v tem začudenju je prebil celi večer.

XVI.

Bilo je na pustni torek in ves Ujezd ter vse Hodsko se je hrupno veselilo. Samo Kozina je bil čmeren. Oni izprevod, prirejen v zasmeh trhanovskemu gospodu, mu je pregnal vse veselje. Slutil je, da ne more priti nič dobrega iz njega. Kako so vsi lahkomišeln! Take reči uganjajo zdaj in morda s tem škodujejo vsemu, za kar tako težko delajo in se trudijo.

Njegova duša se ni pomirila niti naslednje prve dni. Biriča ni bilo več, da bi povedal, čemu ima priti na grad, in tako ni šel tja, kakor tudi poklicani župani ne. Čudno! Nihče iz grada jih ni pozval vdru-gič, ne k zaslišanju, ne h kazni za to neubogljivost, nihče o tem še omenil ni, kakor tudi ne o onem izprevodu, zavoljo katerega so bili gotovo poklicani

na grad. Šele ko je čez nekaj dni po teh dogodkih došlo županu Siki iz mesta pismo, se je razvedrilo Kozinovo zamišljeno lice. Prišel je z Dunaja list od prokuratorja Štrausa, ki je naznanjal, da je komisija že pričela svoje delovanje in da se je po vsem nadejati dobrega konca. Podobno se glaseč list s pripisom Joštovim je prejel tudi dražinovski stari Hrubi. Seveda sta bili obe pismi starejšega dne in sta došli pozneje, kakor običajno, gotovo zavoljo grdih potov, ki so zelo ovirali vso zvezo, takrat že tako dosti pomanjkljivo. Zato pa je prijezdilo na trhanovski grad poslednji čas več jezdecev, brzih selov in zopet jih več odjezdilo; a vsi v isto stran: proti Dunaju.

Kozinova Anica je molila sedaj zjutraj in zvečer, da bi vendar Bog vse to okrajšal in k dobremu koncu privedel. Prosila je tako svojemu možu na ljubo. Ona ga je razumela najbolje, da ni več sam svoj, da se za malokaj drugega briga, da je ves njegov duh navezan le na ono nesrečno pravdo. Dobro je opažala, da nima miru, kakor bi nekaj ne mogel dočakati, kako se zamisli pogostoma in kako pogostoma sedaj hodi okoli, in sicer ne več toliko na samoto k godcu, temveč veliko k Siki, materi in staremu dražinovskemu stricu, vedno k tem, ki so to pravdo najbolj želeli. Tudi gospodarstvo mu ni bilo več tako zelo pri srcu, celo na njo in na otroka je pozabljal. In ta sta mu bila vendar najdražja! Žalostjo se je spominjala onih časov, ko je še tako rad pri njej sedel, ko sta tako lepo kramljala, o tem in onem, največ pa o otrokih, kako pogostoma se je ž njima igral — in sedaj! Kako bi ne molila, da bi ljubi Bog vse to prikrajšal in srečno dokončal!

Tako je mineval dan za dnevom, teden za tednom. Solnce je začelo sijati topleje in po dolinah se je tajal sneg. Prikazali so se izpod snega travniki. Pota so se začela sušiti in na bregovih, na prisojnih krajih se je zbujala travica. Pavlek je prinesel Anici že mačice pomlajajočih se vrb, z vrta pa marjetice in trobentice. Tu se je povrnil na večer nekega dne Kozina domov ves razburjen.

Anica si je globoko oddehnila, ko je začula novico, katero je prinesel. Sika je dobil iz Plzna od urada naznanilo, da pride okrajni glavar na Trhanovski grad oznanit prebivalcem hodskih vasic, kako so na Dunaju razsodili o njihovih pritožbah. Pojutranjem imajo že priti. Kako dolg je bil dan pred onim odločilnim dnem in tista noč pred njim! Celo Anica ni dobro spala. Najbolj zgodaj na nogah je bila stara Kozinka. Dalje kakor sicer je klečala na klopi pri oknu ter molila, in ko je nato sin odhajal, ga je spremila z Anico pred vrata, voščeč mu na glas, da bi se vrnil z veselo in srečno novico. Gledala je pozorno za njim, ko je šel namesto Sike tja ter mislila, da bi šla takoj za njim do Trhanova, ko bi se spodobilo ženskam med moške. Stara kmetica je bila vesela, saj je odhajal sin z upanjem, zanašajoč se na pravico ter na poročila z Dunaja, ki so soglasno zagotavljala, da Lamminger nikakor ne zmaga.

»Še danes bomo svobodni!« je govorila stara kmetica, vračajoč se s sinah v hišo.

»Bog daj!« je odvrnila Anica in prikrila vzdihljaj, odmev nekake nevesele slutnje, ki jej ni dala, da bi se tako zaupno veselila moževe vrnitve.

Jutro je bilo prekrasno. Pod vedrim nebesom visoko nad rjavkastordečimi njivami z zelenim žitom se je razlegalo škrjančevo petje. Solnce je sijalo in na njegovih toplih žarkih se je grel stari Pri-bek, Matejev oče, še vedno v kožuhu sedeč za hišo na vrtu. Moški so malone vsi odšli in vsi na oni nesrečni trhanovski grad, iz katerega je izšlo toliko križev in težav njim in njihovim očetom. Danes bode morda drugače. Tako je bilo slišati povsodi. Le Ma-tej, napravljaje se na pot, ni rekel nobene besede. Njegov stari oče je že od rana vedno mislil na to, kako bodo neki opravili tam, s kako novico pridejo. Vsi so imeli zaupanje, premnogi so šli malone na gotovost. — Bog jih usliši — čemu je sicer ona zvezda, tista repatica, svetila?

Zamišljeno je vzdignil glavo. Iz hiše je prihajala Manica, poskakujoč, malone plešoč, kakor brzi tiček. Izpregovorila je nekoliko besedi z dedom, potem pa zopet hitela dalje, gledajoč le v eno smer proti trhanovskemu gradu, kamor je odšel oče in z njim Pocičani, ki so se ustavili prej pri njih. Pred trenutkom je vprašala deda, kako dolgo bo neki trajalo ono opravilo na gradu, sedaj je pa že zopet prišla gledat in zopet brez vsega miru hitela po vrtu, okoli zamišljenega deda, v hišo, vse lepo očedit in pripraviti. Prišel bo namreč stari Šerlovski, in kakor jej je razodel njegov sin danes zjutraj s kratkimi besedami — pride snubit. Danes ima postati zaročenka. In zopet je stala zamišljeno, jasne-ga čela, in njeni ustni sta se nehote smehljali.

V tem času je hitela mlada Lammingerjeva z grajskega vrta v svojo sobico. Krasno je bilo izprehajati se po stezicah, z drobnim peskom posutih,

med grmovjem, semtertja sveže zelenim, pod drevesci, katerih veje so bile polne popkov, dokler niso začeli motiti hrupni gostje tega miru. Šum in pogovor se je oglašal zunaj pred vrtnim ozidjem, pred grajskimi vrati in povsod okoli. Ti temni glasovi so postajali kakor brenčanje čmrljev vedno bolj jasni in šumni. Gospodična se je kar ustrašila, ko je pogledala iz grmovja vun. Povsodi bela, volnena sukna, povsodi sam črni širokokrajni klobuk. Zato je hitela z vrta.

Polno Hodov stoji okoli, mladih, starejših, tudi nagubanih mož, toda samo krepko ljudstvo, iskrenih pogledov, izrazovitega obraza, temnih dolgih las, na rame padajočih. Tu so s celega Hodskega, mnogobrojno so prišli sem na poziv okrajnega glavarja. Saj bi vsak rad slišal na svoja ušesa razsodbo z Dunaja, to veselo novico. Stoje tu v večjih skupinah, tu v manjših, po starosti, znanju in vaseh. Največ jih je tu seveda iz Klenča, Postřekovca in Ujezda, vendar tudi bolj oddaljeni Kičov, Lhota in Pocihovice so poslali večino svojih mož. Najštevilnejša in najhrupnejša skupina je tam na koncu lipovega drevo-reda, okoli postřekovskega Brihte in Ecla Veseljaka, o kojih pustnem izprevodu se je toliko govorilo. Še sedaj so se vsi na glas smejali, ko jim je pripovedoval Veseljak sam na svoj veseli, dovtipni način.

Prav pri vratih na kraju grajskega dvorišča stoji sivolasi resni Krištof Hrubi s svojim sinovcem Kozino in z nekaterimi starejšimi kmeti. Gledajo vsi molče proti pisarni, kamor je bil odšel Sika se pogajat. Lamminger je namreč hotel, da se razsodba prebere v pisarni, in oskrbnik, ki je ozdravel in se

povrnil pred nekoliko dnevi, je prišel določevat tiste izmed Hodov, ki naj bi šli v pisarno. Toda vsi se oglase zoper to.

»Čemu ste nas poklicali?« vpijejo. »Vsi smo tožili, vsi bi radi slišali!«

Sedaj se hipoma poleže šum in hrup okoli grada, celo v najzadnejših skupinah je postalo tiho. V vratih se prikaže dolgolasi Sika, zamahne s čekano, da bi vsi utihnili ter zakliče z daleč razlegajočim se glasom:

»Gospod okrajni glavar so dovolili — hitro pojdite tja na dvorišče —«

In kakor bi hipoma potegnil veter, kakor bi oviran hudournik naenkrat dobil prosto pot, zapuste Hodi mahoma svoje mesto in se curkoma valé skozi vrata na dvorišče, vsem na čelu postřekovski Brihta, čigar glas je bilo tudi v tem šumu in hrupu dobro spoznati. Hipoma je grajsko dvorišče polno, beleč se od belih volnenih hodskih sukenj. Mož pri možu, težki klobuk pri klobuku, le semtertja kaka čepica, semtertja lesketanje okovane čekane. Na čelu nasproti oknu pisarne v prvem nadstropju stoje župani, Kozina in nekaj dalje za njim Matej Přebek, ki moli čez vse kakor hrast iz prostranega gozda.

Pogledi vseh se upro proti pisarni, od koder pričakujejo tako važne novice. Večina gotovo vsele, kajti Lamminger ni ovrgel z ničimer trditve dunajskega advokata in Jošta; izdal ni namreč niti besedice od dvorske razsodbe, za katero je vedel že dolgo. Čakal je, dokler ne pride z Dunaja dovoljenje, da se sme razglasiti listina Hodom ne na bivšem njihovem gradu v Domažlicah, temveč na njegovem trhanovskem gradu.

Izmed zbranih je malo takih, katerim stiska dvom srce, a še ti se ne drznejo svojega mnenja odkrito povedati, tako so njihovi rojaki vznemirjeni in polni zaupanja. Tako se prokuratorju Siki ne vjema v glavi, da jim ne Štraus, ne njihovi rojaki na Dunaju niso poslali nobene vesti o tej razsodbi. Tega pomisleka ga reši Kozina sam, rekoč, koliko hitrejšo zvezo imajo uradi in gospoda.

Toda sedaj se bodo sami prepričali. Takoj. Usoden trenotek! Hrup na dvorišču preneha, a šum, zmes zamolklih glasov še vedno odmeva od zidov grajskega bivališča. Mnogi so že utihnili — in sedaj — glej! Sluga odpre gori v pisarni okno, prvo, drugo — tu se prikaže na desno gospod v kodrasti, dolgi lasulji, v črni suknji, z nekako listino v roki, za njim pride drugi in se vstopi na desno poleg njega. Tudi on je v taki lasulji, toda suknja se lesketa v zlatem vezenju. To je sam okrajni glavar Hora. Klobuki se dvignejo. Hodi v znamenje spoštovanja pred cesarskim uradnikom razgalijo svoje glave. V tem trenotku se prikaže v drugem oknu tudi Lamminger. Matej Pribek in gotovo tudi marsikdo drugi zapazi, kako hudobno se je nasmehnil, ko je svoje sive oči uprl na to obilno množico Hodov, ki ga sovražijo vsi, prav vsi brez izjeme.

Nastane tišina. Glavar namigne z roko ter naznani, da prinaša razsodbo o pritožbah, katere so vložili, in da govori v imenu Nj. Veličanstva, zato naj poslušajo spoštljivo in tiho, kar se jim oznani, in naj se po tem tudi obnašajo. Nato se obrne k svojemu tajniku, ki razprostre listino in se pripravi k branju. Kozina čuti, da mu srce živeje utriplje. Vsi okoli pa pridržujejo sapo, komaj kdo trene z očmi.

Uradnikov glas se zasliši. Listina obsega poročilo o tožbi Hodov, o odrejeni komisiji, vse, kar je bilo že znano, in kar ne zadovoljuje nestrpno pekoče radovednosti poslušalcev. A sedaj pride razsodba sama — da sedaj! — Kakor bi šinila iskra skozi zbrane — vsak se zdrzne.

»Hodi so že davno izgubili svoje privilegije in svoja prava, in ker jim je bil l. 1658. ukazan najostrejši perpetuum silentium, t. j. večno molčanje in ker se niso za to zmenili ter se drznili iznova zahtevati zgoraj imenovane privilegije in pravice, so zaslužili za to svojevoljno in smelo početje ostro pokoro in kazen. Vendar se jim to odpusti, toda pod tem izrecnim pogojem, da se ne bodo več tajno shajali in se upirali, tudi ne napravljali ali pošiljali kakoršnihkoli prošenj, pritožb ali tožb zavoljo dozdevnih pravic.«

Ko je uradnik bral, je vladala globoka tišina, čim dalje tem globokejša, tem bolj dušeča. Zbrani so bili kar omamljeni. Le semtertja se srdito obrne sosed proti sosedu — toda molče; samo pogledi, polni groze se srečavajo. Čim večja je bila nada, tem bolj kruta je prevara. Še govoriti ne morejo. To je nemogoče! Da bi jim kaj takega poslali! Uradnik je do konca prebral grozno mesto in za hip umolknil. V zboru še vedno dušeča tišina, dokler ne zagrmi iz prevarjenih, razžaljenih, razburjenih prsi silno skozi tišino:

»To ni resnica!«

Prvi udar viharja pred nevihto. In že je zabučal po dvorišču krik, divja govornica prevarjenih, razburjenih Hodov. Ta krik je bil odgovor okrajnemu glavarju in pritrdilo onemu, ki je zavpil tiste be-

sede. Bil je Kozina. Stopil je iz množice naravnost proti oknu. Glavo drži po koncu, razvneti pogled drzno upira na glavarja in govori. Kakor hitro opazijo to drugi, vsi utihnejo, dokler med govorom ne umolknejo popolnoma.

»To ni resnica, ne more biti!« kliče Kozina. »Ko bi bilo to, kar ste brali, res, namreč, da nimamo nobenih pravic in svoboščin, potem bi bili povedali to sam gospod cesar našim na Dunaju. Čemu bi bili sicer rekli gospod cesar, naj se zgodi pravica, čemu bi bili odredili ono komisijo, ako naša prava niso bila več veljavna?«

Lamminger se zgane, kakor bi ga pičila kača in se nagne skozi okno vun, toda takoj se zopet uma-kne, kajti grozni krik zdolej zbranih ga prestraši.

»Res je! Res je!« bobni iz te razgrajajoče množice mogočnih, razsrjenih glasov najbolj razločno.

»In naši bi nam bili tudi kaj pisali!« vpije Ecl proti ljudstvu.

Nekaj časa to traja, predno hrup nekoliko potihne in predno utegne izpregovoriti okrajni glavar.

»Kdo izmed vas je vložil tožbo?« kliče skozi okno med zbrane.

»Mi vsi! Jaz! Jaz! Vsak! Mi vsi!« glasi se soglasen odgovor množice; prejšnjega miru ni več. Živo gibanje vlada v množici, kakor kadar zaganja jezero burno svoje valove. Že se zbirajo semtertja v gruče in skupine okoli najhujših. Vendar glavar pride še enkrat do besede. Sviri jih in opominja, naj se pomirijo, ker si z vsem tem nič ne pomagajo; škodovali so si že s tem veliko, kar so napravili svojemu gospodarju, gospodu pl. Albenraju, ko so kradli divjačino v njegovih gozdih, ko niso opravljali tlake,

ne plačevali dače, ko so pretepali njegove sluge in se spozabili celo tako daleč, da so osramotili njega samega, plemenitega gospoda na najbolj sramotni način.

Sirovi smeh nekaj grl doli je odgovor glavarju. On pa se ne dá zmotiti ter kliče z vzvišenim glasom:

»Tako daleč je prišlo, da vaš gospod ni varen med vami, in da je moral prositi vojakov v svojo obrambo!«

Divji krik pretrga iznova njegov govor.

»Zoper nas?! Kje so? Kje so ti vojaki?«

»Vojake zoper nas! Streljati hočejo na nas!« odgovarja z dvorišča besneče vpitje. »Vojake zoper nas! Ta pijavka!« In že se zalesketa nad valovi razburkane množice čekana, ena, druga, cela množica, ter se grozeče dvigajo nad glavami proti grajskemu oknu. A tega ni bilo več treba.

Lamminger izgine.

»V imenu N. V. cesarja!« kriči glavar. Toda ponoviti mora svoje besede in še nekaj časa čakati, predno prodere njegova beseda.

»Vojaki so bili že poklicani, toda vaši poslanci na Dunaju so prosili pri dvoru —«

»Kdo jim je dal oblast?« zakriči Ecl, Veseljak.

»Podpisali so prošnjo vašega prokuratorja —«

»Ta cigan! Mi ga nismo prosili. Gotovo je bil podkupljen!«

»Podkupljen! Podkupljen!« kriče v zboru.

»Storite kakor hočete, vendar jaz vam pametno svetujem. Ubogajte, storite, kar morate. Ukazano je dalje, da obljubite in prisežete v moji navzočnosti pokorščino in tlačanstvo svoji milostni gosposki, go-

spodu baronu Albenrajtu. Samo tako vam bo odpuščeno —«

Toda ni izgovoril; ni mogel. Naval divjih glasov prestraši sedaj celo srčnega uradnika.

»Mi imamo še svoboščine!« kriči zdolaj Ecl, Veseljak, proti glavarjevemu oknu. Med množico je bilo že burno gibanje.

»Ne prisežemo! Ne bomo! Ni, da bi morali!« bobni burno v tem viharju.

A sedaj zagrmi še silneje: »Na Lomikarja!«

To je glas Mateja Pribka; že se trese vse dvorišče od tega krika. »Nanj! Na Lomikarja! Ubijte ga! Umorite ga!« in gozd čekan se grozeče giblje nad glavami.

Glavar hoče izpregovoriti še enkrat. Njegov tajnik, od strahu trepetaje, ga plašno gleda in ponižno prosi, naj ne spravlja sebe in njega v nevarnost. Tu pristopi iz ozadja Lamminger kakor duh, smrtnobled in pozove glavarja, naj pusti te upornike. Toda zdolaj so očitvidno zagledali Lammingerja, ko se je premikal pri oknu; naval glasov zažesni divje in v tem se zažene Matej Pribek, postrekovski Brihta, mladi Šerlovski in mnogo drugih z naperjenimi čekanami proti durim, da bi prodrli noter. Toda pred njimi stoje na stopnjicah Kozina, a še pred njim njegov stric, Krištof Hrubí, draženovski župan. Izrazovito obličje starega Hoda je zardelo, oči se mu svetijo. Klobuka nima, in prosto mu mahajo po ramah dolgi, snežnobeli lasje. Odločilni trenotek mu je dal moči in gibčnosti. Vzpne se kakor »fant« in stiskajoč v desnici čekano, gleda odločno nasproti tolpi, ki se je zagnala proti durim.

»Ne koraka dalje!« zavpije. Glas in resna prikazen starega Hoda oplaši samega Mateja Pribka ter vso tolpo za njim.

»Kaj hočete?« kliče starec. »Moriti? Ali ste Hodi ali ubijalci? Tako zahtevate svoja prava?«

In v tem zakliče tudi Kozina:

»Ljudje božji! Imejte pamet. Še ni vsega konec! Zvedeti moramo, je li to res ali ne, kar so nam brali. Tam na Dunaju nam to povedo —«

»In še nam ostane apelacija!« zavpije Sika »prokurator«, ki je v istem trenutku skočil na stopnjico ter obstal poleg Kozine. Pridružili so se bolj mirni in trezni; premnoge so prepričale tudi besede Kozinove in Sikove.

»Ko bi Hrubega in Kozine tu ne bilo, Lomnikar bi več ne dihal!« kriči Brihta, obdan od rojakov, ki mu prigovarjajo, naj se spametuje.

»In sedaj bi bil mir!« pristavi marsikak glas.

Matej Pribek, bled, ves zelen od jeze in besen na svoje mirne in oprezne sosede, upre na nje oči, žareče od srda, raztegne svoja usta ter reče:

»No, rad bi bil videl, kako vam poplača Lomnikar!«

* * *

Hrumeč, kričeč, do skrajnosti razdraženi, kakor roj bučel, so planili Hodi z grajskega dvorišča. Zmes srditih glasov se je še dolgo čula pred gosposkim staniščem, kamor so pošiljali besneče in grozeče kletve na glavo Lammingerju. Pozabili tudi niso prokuratorja Štrausa, ki se je dal podkupiti v njihovo škodo, kakor so bili vsi prepričani. Nekaj časa so se burno posvetovali, nasvet za nasvetom je bil predlagan, a vsak buren in strasten. —

Posvetovali so se tudi še potem, ko se je razdelila mnogobrojna tolpa v gruče, ki so šle po različnih straneh na svoje dome. Posvetovalo se je in proklinjalo — kajti vsako tako gručo sta spremljala srd in sovraštvo do gosposke — spremljala sta jih, rastla in se množila po vaseh, po vseh koncih trpko prevarjenega Hodskega. —

Na trhanovskem gradu je vihar ponehal. Na dvorišču, po mostovžih, povsod je globoka tišina, vrata ter vse duri na zunaj so zaprte. Stari komornik se je še-le sedaj zavedel, umiraje od groze tja do popolnega odhoda zbesnelih kmetov.

Gospoda je sedla danes zelo pozno k mizi; toda posebno dišalo ni nobenemu, niti domačim, niti gostoma, gospodu okrajnemu glavarju in njegovemu tajniku. Gospod glavar je izrekel svoje začudenje nad baroničino srčnostjo, da biva v teh nemirnih razmerah tukaj z gospodično. Gospa Lammingerjeva pa si na to ni upala povedati gole resnice, boječ se svojega soproga. Ta torej odgovori namesto nje.

»Ni mi hotela verjeti, kako hudobno ljudstvo je to, kako predrzno. Ko sem hotel zahtevati vojakov, prosila je, naj ne storim tega. Kar sem v tem oziru storil, se je zgodilo brez njene volje. — Žal, da visoka vlada ni blagovolila ustreči moji prošnji. Danes ste videli sami, gospod glavar, da sem v svojih poročilih in prošnjah opisoval resnico. Tu nismo varni življenja. Svojo gospo in hčer moram odvesti — če pa ne ostanem tu jaz, kako bo potem gospodarstvo? Ko so bili toliko drzni in mi napravili toliko škode, kaj potem, ko bi mene tu ne bilo? In ako ostanem, kdo mi jamči, da zopet kdaj vidim svojo rodovino?! Mislim, da je visoka vlada dolžna me braniti. Tu je

neizogibno treba vojakov. Upam, da blagovolite soglašati z mano. Gre pa tudi za zgled in nasledke. Ako bo tu obveljala njihova volja, kako bo drugod? Ali se ne bodo potem uprli tudi drugod? Zdaj bi za-doščeval oddelek vojakov, potem bi imelo morda nekaj polkov dosti dela. Kakor pred trinajstimi leti!«

»Mislil sem poprej, da bi se dalo z mirnim ravnanjem več doseči,« odgovori glavar Hora. »Danes pa je bilo to čez mero, in uglednost vlade ne more dopustiti, da bi se kaj takega ponavljalo.«

»Po mojem bi bilo najbolje, ako se jim vzame glava — najhujši hujskači —«

»Ali jih blagovolite poznati?«

»Pred vsem tisti Jošt iz Domažlic — a še hujši je tisti kmet iz Ujezda, Kozina, ki se je upal danes odgovoriti tako drzno.«

»Poznam ga iz Vaših poročil. Res, zelo smel mož — in kako hitro je govoril — in ne brez razuma —«

»Ravno zavoljo tega je najnevarnejši izmed vseh. Dar zgovornosti ima. Ako bo hotel — in to bo gotovo — bo vse iznova razvnel. Ko bi se ta vteknil za lesa, bi se hitro polegel ta njihov vihar.«

»Morda so se danes izdivjali,« meni okrajni glavar. »Ne verjamem, da bi poslej imeli toliko smelosti in srčnosti, ko so zaslišali cesarsko razsodbo. Ko bi se genili le količkaj, prigovarjati hočem sam v Pragi, da pošljejo vojake semkaj.«

»Potem bodo v kratkem tu rožljali meči in sablje,« odvrne Lamminger z nasmehom, nalivaje svojemu gostu v stekleno, zelenkasto čašo zlatega vina. »No, potem bodo težko še kdaj prišli sem z vragom

in smrtjo utapljat grajski korobač, potem jih tudi nemara minejo smeli in predrzni govori —«

Vsi pri mizi so razumeli, kam meri in spoznali, kaj je najbolj razžalilo in raztogotilo gospoda pl. Albenrajta, kateremu so se pri golem spominu na to hladne oči tako čudno zasvetile. —

XVII.

Přibkova Manica je doma vse lepo očedila in pripravila, da bo, ko prideta gosta, vse kakor se spodobi. Bila je vesela, popevala je ravno neko veselo ter hitela pred hišo, ko je nastalo zunaj vpitje, da kmetje že gredo iz Trhanova. Prihajal je tudi njen oče — toda sam. Vendar to je ni tako oplašilo. Prišlo jej je na misel, da morajo priti snubit iz Poci-
novic sami, nepričakovano. Ko pa je pogledala očetu v obraz, in so obtičale njegove oči na njej, zbadlo jo je, in kakor črni oblak je stemnila zla slutnja njeno razradoščeno srce, polno blaženega veselja. Matej Přibek je bil močno razdražen. Hči se ga še vprašati ni drznila, in ko ga je nato povprašal stari oče, kakó so kaj opravili, odpravil ga je s kratka ter čez malo časa odšel nekam na polje, da bi mu morebiti ne bilo treba poslušati in govoriti o tem, kar se je zgodilo danes na trhanovskem gradu. Ko pa je poizvedela Manica to pri sosedih, čudno, da ni udarila v jok. Snubitvev se je pokazila!

Danes gotovo ne pridejo več. Ded, ko je izvedel o vsem, se seveda njene snubitve in možitve še spomnil ni, temveč sedeč s sklenjenima rokama pri priprosti mizi, je zmajeval s staro glavo in poluglasno ponavljal:

»Tista repatica! Tista repatica!«

Med tem se njegova vnukinja, sedeč sama na vrtu, ni mogla več ubraniti joku. Toda to nise bile samo solze žalosti, temveč tudi srda. Saj bi ne bila niti Pribkova hči, ko bi se ne spominjala s srdom onega, ki je vzrok vsega prepira, vse žalosti — trhanovskega gospoda. Samo za malo časa se je razveselila, ko je namreč iznenada prišel mladi Šerlovski. Prihital je samo za jeden skok, da bi jej pojasnil, zakaj nista prišla, kakor jej je bil naznanil ter da bi ji povedal, kaj se je zgodilo danes. Oči krasnega mladeniča so se kar iskriale, in nosnice njegovega ravnega nosu so se širile, ko je omenjal Lammingerjevo lokavost in to, kako jim je zabranil Kozina s Hrubim in Siko planiti na tega grajskega trinoga.

Potem še-le je zopet govoril o sebi in o svojem pokaženem veselju.

»Še-le za gradom sem se spomnil, da smo hoteli k vam. A naš oče niso dolgo pomišljali. »Odložimo to stvar,« so rekli. »Kaka sreča bi bila to danes, ko je toliko jeze —«

Manica je molče pobesila glavo. Mladenič jo je prijel za roko, jo stisnil in pristrčno izpregovoril:

»Deklica, — ná tu mojo roko, pred Bogom si moja nevesta. Kar ni bilo danes, bo jutri. Prisojena si mi in živela bodeva, kakor vrabci v prosu.«

To je bila njuna snubitev zunaj na vrtu, kjer je budilo spomladno solnce cvetje in drevje, kjer jima je v onem trenutku prepeval škrjanec veselo pesen, polno sreče in upanja.

Spomladno delo na polju in lokah je bilo dokončano. To pot je šlo vse lažje in prikladneje, zato, ker je vsak obdeloval le svoje polje, svojo loko ravno najkrasnejše dni, kakor je bilo prej — še do lani — na grajskem. Na vsem Hodskem je bilo, kakor bi bila tlaka prenehala, kakor bi se bila zopet povrnila davna svoboda, po dolgem času zopet priborjena. Nihče se ni brigal za ukaze in grožnje grajskih oskrbnikov. Bilo je, kakor bi povsodi pozabili, kar jim je prebral gospod okrajni glavvar na trhanovskem gradu. Pozabili sicer niso, a vendar se niso za to zmenili, zato ker tistega verjeli niso.

Povsodi je bilo dosti dela, in vendar so odhajali premnogi gospodarji, vzlasti starejši in župani, pogostoma zdoma, čez polje — običajno o mraku, zvečer. Kam, niso povedali, toda gospodinje so vedele, da se hodijo nekam posvetovat zaradi Lomikarja in tako dalje. Nihče pa ni zapuščal tako čestokrat svojega doma, kakor mladi Kozina. Časi se je zamudil precej dolgo in se vračal pozno, najbolj pogosto po noči in enkrat celo že proti jutru. Anica je slutila, zakaj odhaja — toda kam, tega jej ni povedal. Njegova mati je to gotovo vedela, ali nje se ni drznila vprašati, spominjajoč se, kako jo je zavrnila takrat, ko jo je prosila, naj bi prigovarjala Ivanu. Mlada gospodinja je molčala. Toda žalovala je in poznati je bilo to že tudi na njenem mladem, lepem licu, ki je bledelo in upadalo. Peklo jo je, da se Ivan ne briga več tako ne zanjo, ne za otroka, da se njegov duh ves, kakor bi bil zamaknjen, peča le z ono nesrečno pravdo. Vendar še enkrat je zardela od radosti — ko se je namreč nekoč v nedeljo popoldne pečala z otrokoma. Poprej je prisedel tudi mož rad k njim in

se pomudil dolgo pri njih — sedaj je sedel v kotu pri mizi, kakor poslednji čas vedno, glavo vprto ob roko, klavrn, pobit, zamišljen.

Kaj naj to pomeni, da je nenadoma dvignil glavo. Skoro se je ustrašila, ko je naenkrat vstal od mize in prišel k njim v kot. Kar zardela je, ko jej je pogledal v obraz in skrbno izpregovoril:

»Anica, bolehaš. Kaj ti je, da hujšaš? Ali te trga po udih?« —

»Trga? Ne, nič mi ni —«

»Pojdi rajša k babici —«

»Ona tudi ne more vsemu kaj — in temu že celo ne. Saj veš!«

In mladi ženski so se skalile oči.

Pogladi jej lase.

»Anica — vem, da te mučim — toda pomagati ne morem. Ne da mi drugače, je že tako od Boga namenjeno; nazaj več ne moremo, in ako Bog dá, zmagamo, saj je pravica na naši strani! Potem bo zopet dobro in še bolje, kakor je bilo.«

In res je že v tem trenutku postalo bolje. Sedel je k deci, ostal pri njej, bil njen. In Anica se je zopet smehljala. Vse okoli se jej je zopet zjasnilo, kakor kadar po zimi zasije zlato spomladno solnčece. —

Zato se je pa prihodnjega dne tembolj prestrašila.

Na večer, ko je bila ravno sama doma, stopi v sobo čuden možiček, mahaje okoli sebe s palico, da bi odgnal starega Volka, ki se je divje zaganjal vanj. Mož je bil majhen, grbast, v temni gosposki obleki, v črnih nogovicalah in zaprašениh črevljih z velikimi zaponami. Zgornje čeljusti so mu štrlele ven, nos je

imel potisnjen in črne oči so mu tekale zvito semtertja.

Anica se ga prestraši in vzlasti jej ni všeč njegov pogled. Vpraša jo po gospodarju. Odvrne, da je šel zdoma. Na njegovo vprašanje, kam, reče, da ne vé.

»Kadar pride domov, mu reci, da je nekdo iz Domažlic tu, naj pride k Siki, toda za gotovo.

Nato odide. Kozinova mlada gre ven za njim in ga opazuje od daleč, ali se morda ustavi še kje drugje in če pojde k Siki, kakor je rekel. Nikjer se ni ustavil, ampak ubiral jo je, kakor bi bil od nekdej tu domač, naravnost proti županu.

Kaj hoče? To je gotovo zavoljo one nesrečne pravde. Ali ni to oni hujskač, oni Jošt? — Da, gotovo. Vrnil se je z Dunaja in rad bi zopet iznova —

Anica je nestrpno čakala moža. Tudi je že mislila, da bi mu, ko se povrne, utajila, kdo da jih je obiskal. Ko bi se bila tudi za to odločila, bi jej ne bilo nič koristilo. Kozine ni bilo domov. — Namesto tega je pa obiskal nov gost skoro prav po noči mlado kmetico. Gregčeva Rotija, godčeva žena. Prišla je potožit čez moža. Že skoro štirinajst dni je proč, vesti pa o njem nobene. Ko je odhajal, je rekel, da pride še-le čez teden dni in morda celo nekoliko pozneje, in da naj Rotija zavoljo tega nič ne skrbi. Gre namreč zaradi nekega važnega opravka v Prago. Kakšen je tisti opravek in h komu gre, tega na noben način ni hotel povedati, tudi svojemu očetu ne. Denarja je pustil Rotiji toliko, da ima dosti za življenje; pošiljajo jej pa tudi od Sike in od drugod.

Mlado godčevo ženo, v svojem stanju vzlasti bojazljivo in plašno, so obhajale čudne misli; zato je

prišla k bivši družici, potožit in tudi poprašat, morda ona kaj vé o Iskri, ker je odšel na Kozinov poziv. Komu drugemu na ljubo bi ob tem času še koraka ne storil. Toda Anica ni mogla Rotiji povedati nič tolažljivega, zato ker še sama ni vedela, da je Iskra že tako dolgo na potu. Ko je omenjala, da jej Kozina o tem še črhnil ni, je začela sama tožiti, da je kakor prodana, da se vedno od straha trese za moža, katerega bo ta pravda z gospodo gotovo slabo izplačala.

Ko je Rotija odšla, mlada gospodinja ni šla leč, dasi je bilo že precej pozno. Ni se jej hotelo spati. Čakala je moža. Tako dolgo ne pride! Gotovo je izvedel na potu o onem Domažličanu, in sedaj se posvetujejo tam pri Siki. — Otroka z družino vred že spita. Po vsem domu vlada mir in pokoj. Samo gospodinja kakor na trnju zre ven v nočni mrak. Ravno se obrne, vzame ogrinjalo za dež in se hoče iti prepričat, ali so možje z onim meščanom res pri županu; v tem se oglasé Ivanovi koraki.

Začudi se, da Anica še ne spi. Ona mu pové, da mu ima nekaj sporočiti. »Že vem,« odvrne. »Ali je bil to tisti strugar iz mesta?« »Da, Jošt. Povrnil se je z Dunaja.« »In hoče? Nemara, da bi zopet šli na Dunaj?«

»Aj, kako si dovtipna. No, nič ne škoduje, hotel je, toda prepozno. — Mi smo uredili to že sami in že davno.«

Anica se prestraši.

»Temu je že nekaj dni. Nihče ne vé ničesar o tem novem poslanstvu. Šli so na Dunaj čez Bavarsko, da jih na potu ne primejo.« »Ali si zaradi tega hodil po noči okolu?«

»Sedaj ti to že lahko povem. Sedaj so že na Dunaju in gotovo so bili na dvoru. Danes smo zvedeli, kako je gospod Lomikar počenjal z nami, kako je podkupil tistega našega prokuratorja, da nas je zapustil ko smo bili že skoro na suhem. — Slepar! In ta dunajski tat je vodil naše za nos, češ, naj potrpe, take stvari gredo počasi. Samo denarje je jemal —«

»In ta Jošt tudi —«

»Morda, znabiti je tudi goljuš. Ne zaupajmo mu. No kaj škoduje, delali bomo brez njega. Vendar danes je imel prav, ko je rekel, naj gosposki nikar ne nagajamo. Rekel je tudi, da je bilo to velika napaka, oni pretepi z biriči in tisti Pust. To nam je pri dvoru veliko škodilo. Saj je rekel tako tudi okrajni glavar. No, sedaj so povsodi mirni, da bi le bili tudi vztrajni —«

»In kaj dela Iskra tam v Pragi?« vpraša Anica, ko se naenkrat spomni na Rotijo.

»V Pragi? Iskra? Saj še tam ni bil in ga tudi sedaj ni. Na Dunaju je, in pričakujemo ga vsak dan, vsako uro.«

Kozini ni bilo treba ženi razlagati, da je Iskra zato lagal, da bi utajil pravo pot. Sedaj jej je povedal samo še to, da je šel godec na njegovo prošnjo po ovinkih z novo deputacijo na Dunaj, od koder pa se je imel povrniti naravnost. Hodi so napravili ovinek zavoljo Lammingerja, da ne bi zvedel o njihovem potu ter jim ne delal zaprek, ali da bi jih morda popolnoma ne ustavil. Iskra je imel nalogo, da kar najhitreje prinese poročilo o tem, kako je bila deputacija vsprejeta. Na pisma poslancev, ko so jim prihajala prej v roke ali zelo pozno ali se pa celo izgubila po poti, se niso hoteli več zanašati. Zato je

bil godec, in to še tako vesel in prekanjen človek, kakor je bil Iskra Gregec, na potih varnejši.

Kozina se je pripravljala, da gre spat. Toda Anica ga je še zadržala z vprašanjem, kam je šel tisti črni, tisti Jošt, ter je pristavila, da se jej prav nič ni dopadel in da se ga je malone bala.

»Rekel je, da pojde proč, da se hoče za nekaj časa izgubiti, dokler ne bo te naše pravde konec. Boji se Lomikarja.«

»Res?«

»Morda. In boljše bo, ako stori tako. Če bi ga prijeli, ne obdržal bi, samo da bi se rešil, prav nič za zobmi. — Čuješ, Anica!« vzklikne naenkrat mladi kmet in stopi hitro k oknu. Mesec je svetil, videti je bilo, kakor bi se bila v njegovem svitu premaknila zunaj senca. In znova se je odzvalo skozi nočno tišino trkanje na vrata.

Kozina gre urno ven in se takoj vrne z gostom, pri čegar pogledu mlada gospodinja nehote vzklikne.

»Iskra.«

»Da, Iskra, Anica, toda lačen kakor volk — morda imaš pri rokah kos kruha. — Cel dan hodim in celo noč,« reče godec ter se zgrudi na klop, na katero je bil položil dude. Utrujeni nogi stegne predse in globoko vzdihne.

»To sem jo pihal — kakor veter —« pripoveduje Kozini. »A ti bi rad — Dobro — vse dobro. Naši so bili pri dvoru in so dobro opravili. Ni še amen, kakor so brali tisto na trhanovskem gradu. Cesar so vse poslali v Prago — da tam to še enkrat preiščejo.«

»Uj!« vzklikne Kozina in zamahne veselo. In kar usipljejo se mu iz ust vprašanja, na katera Iskra

v začetku še odgovarjal ni, temveč je samo hlastno jedel kruh z maslom ter pil mleko. Čim dalje, pa tembolj je začel govoriti. Bile so to podrobnosti o potu, o deputaciji, o njihovem vsprejemu, o težavni in hitri hoji nazaj — glavno stvar pa je že povedal prej: da pravde še ni konec, da so pritožbe Hodov izročene novi preiskavi in sodišču v Pragi.

Kozina bi bil do jutra sedel in se pogovarjal. Toda Anica je sama opozorila, da je Iskra utrujen, in da mu je treba počitka. Mladi gospodar mu ponudi posteljo. Toda godec ga hladno zavrne:

»Grem domov, rad bi zopet videl Rotijo.« In z veseljem je poslušal, ko mu je povedala Anica, da je zdrava, da je bila zvečer tu pri njih.»

»Torej še ni bilo pri nas vrane,« reče veselo. Veselil sem se že na potu, da sedem k zibelki —«

»No, tudi to dočakaš.«

Vzel je dude na rame, podal prijateljema roko ter šel hitro iz Kozinove hiše. Mesec se je pomikal proti zapadu, na vzhodu je naznajala bela proga bližajoči se dan. Bilo je hladno, pihljal je mrzel, jutranji vetrec. Toda Iskra se ni brigal za to. Urno, kakor bi bil nabral novih moči, je korakal proti svoji samoti. Vas in vse okolu še počiva v globokem miru. Glej, tam na robu temnega gozda je njegova rojstna kočica. Zdaj jo ima zopet, zdaj ostane v njej. Kako se mu je tožilo po njej tam v onem velikem mestu in povsodi! Rotija spi. To bo vrisnila, ko potrka, ko jo pokliče. Iskra hipoma obstane. Kaj je to? Motil se je. Koraka po rosnati stezici dalje — že je malone prav pri koči — in zopet! To je jok! Krik! Toda otročji jok in krik! To je v koči, zares! Poskoči, čudno, da mu niso odletele dude —

v tem pa prihiti iz kočje ženska k studencu za hišo, nesoč v roki vrč. Bila je to Rotijina mati. Ko zagleda zeta, vzklikne:

»Urno pojdi! Dečka imaš!«

Ni ga bilo treba priganjati. Utrujenost dolge, težavne poti je izginila. Kakor bi se bil kopal v kresni rosi, tako oživiljen, čvrst, razveseljen je prihitel do kočje, in tako močno ga je zgrabila vesela novica, da je komaj našel kljuko pri durih v sobo, kjer ga je pozdravil zaželjeni prvorojenec s svojim prvim jokom. —

XVIII.

Kako je Anica Rotiji privoščila, da se je mož domov povrnil! Slišala je že prej njene tožbe in jo je od srca pomilovala. In sedaj je njo samo nenadoma zadela podobna žalost. Kozina odpotuje. O ta nesrečna pravda!

Pripravlja se že na odhod; že naroča in določa, kako in kaj z gospodarstvom, ko ga ne bo doma. In stara mati — tako se obnaša, kakor bi šel kam na zabavo. Še veseli se, češ, da je to zanj čast, da se v nekaterih dneh, čez teden ali dva povrne, in da je to poslednja pot.

Poslednja pot! O, Bog daj, da bi bila! Iskra je prinesel dobre in resnične novice. Takoj za njim je prišlo od okrajnega glavarstva plzenskega z Dunaja naznanilo, da so hodske pritožbe oddane prizivnemu sodišču, in obenem naročilo, naj Hodi razen že poslance deputacije pošljejo sedem sposobnih in vrlih mož kot zaupnike k praški sodnji v končno odločitev te pravde.

»O, čemu so med nje izvolili tudi Kozino!« je v duhu tarnala Anica. »Čemu je on to sprejel!«

In kako rad je to storil! Na Dunaj ni hotel, v Prago gre rad, češ, tam ni treba znati nemško, tam je mogoče govoriti in se braniti ter kaj doseči. Iskrovo poročilo in uradno naznanilo sta ga razveselili. Njega in vse na Hodskem, ker se je sedaj vsak za gotovo prepričal, da tisto, kar se jim je naznanilo na trhanovskem gradu, ni bilo resnično, temuč izmišljeno, in da je imel Kozina prav, ko je okrajnemu glavarju ugovarjal. Takrat je bilo že vsega konec in še celo s kaznimi so grozili. Zato se je gospodom tako mudilo, zato so zahtevali takoj prisego pokorščine in tlačanstva. Zdaj mora pa zopet vse k priživni sodnji! Kaj neki Lomikar pravi? Najbrž mu ni všeč, da je bil tako slabo kos kmetom. No, sedaj se bo vse dobro razvozlalo. Ti poslanci prineso iz Prage, ako Bog da, drugačno rabsodbo. Povsodi so se veselili njihovega potovanja in so z zaupanjem pričakovali končnega uspeha.

Kozina je bil miren, vesel, poln dobrih nad. Samo dan pred odhodom se ga je polotil nemir. Dopoldne je bil še pri starem dražinovskem stricu, svojem bodočem tovarišu. Popoldne je bil doma. Anica mu je vse pripravila za na pot, tiha, žalostna. Nobena reč, še kolač ji ni šel od rok, večkrat se je zamislila in se zmotila. Zvečer je Kozina še skočil k Siki in z njim se je podal k Mateju Pribku.

Dobila sta ga, ko je pri mizi jedel. Soseda sta prisedla na stole in resni Sika je poprijel za besedo o prihodnji poti v Prago. Omenil je, da morda stvar sedaj izpade drugače.

»Najbrž tako kakor na Dunaju,« mu seže Pribek v besedo. Govoril je kratko, ne brez posmeha.

»Tudi takrat bi bilo to drugače, toda tisti pretepi in tista pustna maškarada —«

»Tako?« reče Pribek. »Sedaj vaju ubogamo in smo tiho kakor miške, še ganemo se ne. Bomo videli —«

»Zato sva k tebi prišla, da še nekaj časa vzdržite in molčite, pa čakate,« reče Kozina. »Obljubi nama to, Matej!«

»Hm, k meni prideta — jaz sem torej tisti. No, ne ganem se, ako mi bodo dali mir. Bom videl, kaj dosežete. Toda to pa povem, če gospoda začne, biti se ne dam! Sicer pa, kakor sem rekel, tu je moja roka. Počakamo, kako opravite in s čim se vrnete. Veliko sreče!«

In poda obema roko.

»Pribek je mož beseda,« reče Kozina, ko s Siko odhaja iz Pribkove kočice. »Sedaj sem zadovoljen.«

Večer je presedel s svojimi, pri ženi in otrocih. Tudi stara mati je prišla k njim in dolgo pri njih ostala.

Anica pa dolgo ni mogla zaspiti in je venomer molila. Tudi ko se je zbudila, ji ni bilo prijetno. Komaj je oči odprla, se je spomnila, da mož odpotuje. Tesno ji je bilo pri srcu. Samo za teden, za štirinajst dni odide — nič se mu ne more zgoditi — in vendar! Ko je vstala, je bil že pokonci in nekje zunaj. Šel je v hlev, ustavil se pri konjih, vse je še enkrat ogledal, potem je pa šel za hišo, na vrt.

Bilo je junija meseca, zgodaj v jutro.

Trava in cvetje se je lesketalo v rosi, v svežem zraku se je glasilo ptičje petje. Mladi kmet je

nehote obstal in se oziral po rodni, gorski pokrajini. Na levo na Dubovi gori so se svetili v jutranji rosi vrhovi hrastovega gaja, naravnost spredaj je modro odseval veliki temni gozd Dmout*), tam Zelenov, pred njim Havlovice, poleg samega gozda Hamri, za Dmoutem se je kazal hrbet slokega Oseka, kroginkrog holmi, vrhovi in gore polne prostranih in obširnih gozdov, nekdanj lastnina Hodov.

Gospodarjev pogled je begal okoli, dokler ni obstal na valovitem žitnem polju za hišo; globok vzdih se mu je izvil iz prsi. Ko se je Kozina vrnil v hišo, resen in zamišljen, je bila že mati tam in tudi otroka sta se zbudila. Šele zdaj je prav živo občutil težo slovesa. V tem trenutku je pozabil na veliko borbo, na cili, zaradi katerega odhaja — njegovo srce je bilo samo pri otrocih. Opominjal je Pavleka, naj bo priden, gladil je Ančkine zlate laske, smehljaje odgovarjal na njuna otročja vprašanja o potu in o Pragi, o kateri sta zadnje čase toliko slišala.

Tu vstopi Sika, pripravljen na pot.

Ni bilo mogoče več odlašati. Anica je prišla in prinesla najboljši župan (suknjo), katerega je oblekel. Saj gre pred gospodo. Bil je to »poročni župan«; iz ene luknjice je mahal dolg, lep trak rdeče barve, drag spomin na poroko, Aničin dar, ko je bila nevesta.**)

Ravno so vstajali od mize, ko vstopi sivolasi draženovski stric, na pot pripravljen. Prišel je, da se posloviti.

»Star sem že, kdo ve, kako pride. Hotel sem te še enkrat videti, sestra, in tebe, Anica, pa tvoja otroka. Ostanite z Bogom!«

*) Sedaj Ermant.

***) Ta trak nosi oženjen mož tudi po poroki, »dokler je še kak košček suknje.«

Anica se razjoče. Stara Kozinka molče poda bratu roko, z motnim očesom se oziraje nanj. Ustnice se ji tresejo in brada. Ko pa sin pristopi in se poslovil, se ji prikažejo solze. Pokropi ga z blagoslovljeno vodo in ga prekriža, Anica ga pa moči s svojimi solzami. Tolaži jo smehljaje, da ne odhaja za vselej; ko se pa skloni k otrokoma in ju zadnjikrat poljubi, ginjen umolkne.

Ko so možje že odhajali, je prihitel tudi Gregec Iskra, da bi se poslovil od svojega zvestega tovariša in sedaj tudi botra svojega Jurčka. Spremil je Ivana z ženskami in otrokoma pred hišo, kjer je že stal pripravljen voz. Tu so čakali tudi sosedje, da bi vsem roke podali in srečno pot voščili svojim bratniteljem.

Odpeljali so se. Kozina se je vedno oziral, še potem, ko ni več videl jokajoče žene in otrok, oziral se je mračno toliko časa, dokler je mogel videti vsaj mili Ujezd. Njegovi spremljevalci so bili zamišljeni in v začetku niso nič govorili. Podajajo se na važno pot, ki o vsem odloči. Šele v Domažlicah so postali bolj zgovorni, kjer so nanje čakali ostali izvoljeni zaupniki: Jurij Peč iz Hodova, Nemeč iz Medakova, burni Brihta iz Postřekova in Adam Ecl, Veseljak iz Klenča. Vseh sedem je sedlo na voz in brez odlašanja so se podali na pot v Prago.

Nekoliko za mestom jih je došel gosposki voz, ki so ga peljali štirje vranci v lepi, bogati opravi. Za tem vozom je drdral drug, v katerem so sedeli grajski posli. Štirje služabniki so jezdili zadaj na konjih. Ko sta se voza približala, je vstal Kozina, da bi boljše videl, kdo se pelje. V tem se je odgrnila za-

vesa prednje kočije in skozi okno je pogledal pegasti obraz v lasulji.

Oči mladega kmeta so se srečale s hladnim in vendar bodečim pogledom Lammingerjevim. Kozina je vzdržal. Graščakova glava je izginila. Zavesa pa se je zopet odgrnila in v oknu so zagledali Hodi ljubezniv obrazek njegove mlajše hčere.

»Bog ve, ali pelje kaj dosti zlata seboj,« omeni Peč iz Hodova.

»Raje naj si na potu vrat zlomi!« pristavi Brihta in gleda s svojimi iskrimi, temnimi očmi mrko za gosposkima vozovoma, ki sta ubirala pot naravnost proti Pragi.

Razen »prokuratorja« Sike ni bil še nobeden izmed poslanih Hodov v Pragi in zato so se nemalo čudili, ko so prišli v kraljevo mesto. Kaj je bilo njihovo mesto (Domažlice) nasproti tej množici hiš in ulic! Največji shodi o praznikih in žegnanjih v njihovi gorski pokrajini niso nič proti temu neprestanemu vrvenju ljudi, in to ob navadnih dneh! Najmanj je vplivalo to na Kozino. Čudil se je, strmel, toda nikjer ni imel daljšega obstanka in nič ga ni dolgo zanimalo. Na mislih mu je bila le zadeva, zaradi katere so sem prišli, predvsem pa rojaki, druga deputacija, ki so jo bili skrivaj poslali na Dunaj z Iskro vred, in ki se je z Dunaja sem do Prage podala, da bi tu z njihovo sedmorico vred stopila pred prizivno sodišče.

Zgodaj so prišli skupaj. Iz prve deputacije, ki se je vrnila hitro po tem, ko je prebral okrajni glavar na dvorišču trhanovskega gradu tisti usodepolni razglas, ni bil nihče v njej, razun Pajdarja iz Pocinovic. Ta in dva njegova tovariša so pripovedovali, kako

so na Dunaju opravili in da se jim je razen tega priziva posrečilo najti tudi izvrstnega advokata, in to celo plemenitega človeka, gospoda Tunkla iz Brnička. Ta govori in misli kakor oni; pravi, da je on sam in njegov rod veliko pretrpel za časa tridesetletne vojske, da jim je vlada tudi pobrala posestvo, tako da njemu razen dedščine ni ničesar ostalo. O Hodih mu je vse znano, o njihovi preteklosti, in pokazal jim je latinsko knjižico, v kateri je pisano o njih, kako so na mejo hodili in kakšne pravice so imeli. Ko so mu vse povedali, tudi o rešenih svoboščinah, in ga vprašali, če ni morda že vse zastarano, se je gospod Tunkl na glas zasmel in zagotavljal, da take pravice nikoli ne zastarajo.

»Da bi le ne bil tak, kakor oni Straus na Dunaju,« omeni Hrubi.

»No, sedaj nam ne more več toliko škodovati. Sedaj stojimo že z eno nogo pred sodiščem in se moramo sami braniti,« reče Kozina. »In pravica je na naši strani,« pristavi z neupogljivim prepričanjem in zaupanjem v poštenost in pravičnost svoje pravde.

Gospoda Tunkla, slabotnega plemenitaškega advokata, so nestrpnost pričakovali, ker je moral po dogovoru že vsak čas tukaj biti. Radi bi se bili ž njim posvetovali, kako in kaj bo pred sodiščem, kadar stopijo tjakaj — toča še preden je prišel gospod Tunkl, so morali pred prizivno sodnijo.

Zgodaj zjutraj se vsi podajo na Hradčane. Ko se tu izprehajajo po dvoriščih kraljevega gradu in se polni začudenja okoli ozirajo, naenkrat obstane sivolasi Hrubi iz Dražinova, pokaže okrog sebe s čekano in reče:

»Tu so bivali naši gospodje — naši kralji, in razen teh nam noben drug ni ukazoval. To je bila naša edina gosposka.«

»Pa drugačna, kakor ta trhanovski rabelj,« pristiavi postřekovski Brihta. Potem gre do cerkev sv. Vida k maši in nato čakajo pred poslopjem nasproti cerkve, kjer je imelo prizivno sodišče svoje seje. Medakovski Nemeč in hodovski Peč nič ne govorita; Praga, kraljevi grad in vse okrog ju je kar omamilo. Kozina je ves razburjen od napetega pričakovanja prihodnjih reči. Govori malo, samo gleda s svetlim pogledom malomarno okoli sebe, a vse opazuje in nestrpno pričakuje sodnikov. Postřekovski Brihta zatika ost svoje čekane med tlak; Ecl pa polglasno nekaj veselega o njem pripoveduje: toda nihče se ne smeja, zato tudi Veseljak opusti svoje šale. Pravzaprav mu pa tudi zanje nič ni. Najbolj miren je stari Hrubi in dolgolasi Sika, prokurator, ki se resno med seboj razgovarjata.

Čas poteka. Vsakovrstni ljudje, vojaki, sluge, lakaji v raznih oblekah hodijo mimo, ali se pokažejo v enih durih in takoj izginejo v drugih. Nekaj gospodov v črnih suknjah s trdimi fraki, v črnih nogovicah in dolgih črevljih gre mimo.

»To so tisti,« šepetajo Hodi med seboj in ponosno gledajo na resne obraze mož, katere so smatrali za prisednike prizivnega sodišča. Nato pridra nekaj kočij, služabniki sede na kozlu ter stojé na stopalu za kočijo. Vsi okoli se globoko priklanjajo pred gospodi, ki stopajo iz vozov, zlasti pred enim, o katerem je prokurator Sika poizvedel, da je to grof Šternberk, predsednik prizivnega sodišča.

Šele čez dobro uro pride sluga po Hode, katere po širokih stopnjicah pelje v sobano, svetlo in priprosto, v kateri je bila le prav skromna oprava. Tu sedejo na lesene stole in zopet nekaj časa čakajo. nato se duri v sosednjo sobo odpro in med njimi stoji visok, suh mož v rdeči suknji, ki glasno in jasno zakliče:

»Jurij Peč, župan iz Hodova naj vstopi!«

Vsi se zganejo, vsi so iznenadeni. Pričakovali so, da pokličejo vse naenkrat.

»Jej!« zakliče polglasno Sika in se obrne h Kozini. »Kaj bo pa to?«

Ko se ozre, zagleda nekega moža od sodišča, ki je bil tiho mednje stopil in sedaj stal med njimi, molče, mrkega obraza. Gotovo je tukaj, da bi jih poslušal in opazoval! Za Pečem, ki se je hitro vrnil, pokličejo medakovskega Nemca.

»Kaj so ti hoteli?« vpraša Brihta hodovskega župana.

»Zaslišali so me o tistih pretepih in pustnih maškarah —«

»Dosti!« se zasliši globok, zamolkel glas. Vsi se ozro po onem črnem možu, ki je z dvignjenim kazalcem svoje desnice in z resnim očesom gledal nanje. Za Nemcem pride na vrsto Jakob Brihta, za Brihtom Veseljak iz Klenča, nato pokličejo starega Krištofa Hrubega in za njim njegovega bratranca.

Kozina hitro vstane in se poda s hitrim korakom, kakor bi bil komaj čakal, v sodno dvorano. Lice mu od razburjenja gori. Ko prekorači prag, za trenutek ostrmi vsled nenavadnega prizora. Pred njim sedé sodniki, gospodje v črnih oblekah, v velikih lasuljah, katerih kodri jim padajo prav na hrbet in na rame.

Sredi na vzvišenem mestu predsednik, Vaclav Vojteh grof Šternberk, postaren gospod ostrih potez; na njegovi desnici Maks Norbert grof Kolovrat-Krakovski, mož plemenitega obraza, Ferdinand Oktavijan grof Vrbenski in nedavno za sodnika imenovani Ivan Vaclav grof Vratislav Mitrovic. Na predsednikovi levici pa Daniel Vaclav Mirabel Frajhof in Frančišek Nikolaj Asterle, vitez Astfeldski. Nižje na doktorski klopi sede Ivan Kristijan Paroubek, Gabrijel Marius, Ivan Mihael Kneht in Peter Birelli, doktorji prava. Blizo njih sedi z brkami se igraje v mogočni lasulji, z očali na nosu, Gašper Ivan Kupec, češki tajnik. Vsi sede za temnimi mizami, z zelenim suknom prevlečenimi, na katerih je polno tintnikov, gosjih peres, papirja in knjig. Vsi upro svoje poglede na mladega, postavnega Hoda, ki je neprestrašeno vstopil. Zlasti en gospod, ki gotovo ni bil sodnik, kajti stal je ob strani, ga pridno opazuje. Kozina ga tudi opazi, ne sluteč, da je to zastopnik njegovega nasprotnika, Lammingerjev prokurator. Zaslišanje se prične. Gospodje poslušajo, ozirajoč se zdaj na Kozino, zdaj na predsednika. Nekateri pa imajo glave pobešene kakor bi se za vse to ne zanimali — in eden na doktorski klopi, Ivan Kristijan Paroubek, nekoliko ški-last, se igra z dolgimi pisarniškimi škarjami in pozkuša s palcem njihovo ostrino, pri čemer se semintja kremži s širokimi ustmi.

Mladi kmet je takoj nemalo iznenaden, ko mu stavijo prva vprašanja, zlasti zato, ker ga vprašajo ravno o teh stvareh, o katerih jim je že vse natančno znano. Vprašajo ga o vseh izgredih, ki so se na Hodskem zgodili, ki bi jih bil on toliko rad zabranil, a zastonj: o pretepih z gozdarji, prepirih z grajskim

musketirjem in o drugih stvareh. Kozina odgovarja, da ni bil nikjer zraven in omenja, da se take stvari povsod dogajajo, in ko bi se vsaka gosposka zato pritožila kar v Prago, potem bi N. M. gospodje sodniki neprestano sedeli pri sejah.

Lammingerjev prokurator se zgane, tajnik Kupec, ki je vodil zapisnik, se ozre na Kozino in doktor prava Ivan Paroubek, gladeč ostre škarje, skremži svoja usta še bolj k levemu ušesu, tako da se tam zbero vse gube.

Kozina pa nadaljuje in pojasnjuje ravnanje svojih rojakov s tem, da so prepričani o svojih pravicah, da so slišali o dobrem sprejemu svojih poslancev na Dunaju, in da je prokurator Straus v svojih pismih vse zagotavljal o gotovi zmagi.

Ko to izgovori, dvigne grof Kolovrat sklonjeno glavo in se ozre v svojega soseda, grofa Vratislava, ki mu — kakor bi ga razumel — parkrat pokima.

Predsednik nato začne resno prigovarjati Kozini in pristavi, da so se Hodi po vsem tem, kar je dognано, obnašali kakor uporniki proti svoji gosposki, in zlasti on, Kozina, naj premisli, za kaj tu gre, in naj se ponižno obnaša, ker je njemu zlasti tega treba, ki se je bolj kakor drugi pregrešil. In vrsti se vprašanje za vprašanjem zaradi one stare mejne lipe in poboja pod njo, zaradi tega, ker je tajil in utajil svoboščine, skrite v svoji hiši, da je uporno govoril in druge s svojo besedo hujskal, in da je bil tudi glavni udeleženec pri tisti pustni maškaradi v zasmeh svoji gosposki.

Jeza pograbi mladega Hoda. Poleg vsega zatiranja pa zdaj še te obtožbe! Vse to je Lammingerjevo maslo. Za vse krivice, ki jih je provzročil

njemu in vsem drugim, sedaj hoče, da bi bili še kaznovani! Še laži se ne sramuje!

Kozina se pred gospodo še premaguje; vendar se mu trese glas vsled notranje razburjenosti, ko zagovarja sebe in svoje rojake. Nič ne taji o oni stari lipi in se sklicuje na stare pravice svoje rodbine in starih svoboščin, danih od kraljev, ki jih je dolžan braniti vsak Hod.

»Naši očetje so bili svobodni in tudi mi zahtevamo svobodo, ker imamo zanjo svoboščine. Za nič in za nič so naredili iz nas tlačane. Blagorodni gospodje! Kako bi bilo vašim milostim, ko bi vas naredili za nič in za nič naenkrat za kmete!«

Sedaj se vsi ozro na mladega Hoda. Nekateri ga mrko pogledajo, drugi ostrmé in doktor Paroubek pusti za hip škarje, skremži obraz in poškili proti drznemu zagovorniku hodskih pravic.

Hodi v prednji sobi se že čudijo, da Kozino toliko časa zadržujejo. Ko se naposled vrne, je ves rdeč, oči mu goré in droban pot se mu sveti na čelu. Sede poleg Sike in burno zamahne z roko. Nič ne reče, vendar je videti, da je ves razburjen. Za njim pokličejo takoj Siko, nato pocinovskega Pajdarja in še druge, kar jih je bilo. Nobeden pa se razen Sike tako dolgo ne mudi, kakor Kozina.

Vsi se oddahnejo, ko se končno prikaže zopet tisti mož v rdeči suknji in jim naznani, naj odidejo. Ko pridejo venkaj na dvorišče, je bilo solnce že čez poldne. Potrti stopajo Hodi s Hradčan doli v mesto. Sika prvi pojasni položaj.

»Šli smo branit svoboščine, a sedaj pa branimo sebe. To je Lomikar dobro zasukal in nas lepo naslikal.«

»Začel sem o naših svoboščinah,« reče stari Hrubí. »Toda kakor bi nič ne slišali. Vedno le in le o tisti maškaradi —«

»In za Boga sem vas prosil,« se oglasi Kozina očitaje in mrko pogleda postřekovskega Brihta in Veseljaka. Brihta zakolne Lammingerja.

»In vedno so povpraševali po tistih Joštovih in Strausovih pismih!« pristavi medakovski Nemeč. Kmalu izprevidijo, da so vsakega izmed njih povpraševali po njih.

Nič kaj posebno dobre volje se vrnejo v svojo gostilno. Izmed vseh sta najbolj potrta Sika in Kozina.

V sodni dvorani pa se med tem hradčanski gospodje sodniki pripravljajo k odhodu. Pravni doktor Peter Birelli reče grede s svojega sedeža tovarišu Mihaelu Knehtu, da takih kmetov, kakor ti Hodi, ni več v celem češkem kraljestvu.

»In takega zagovornika, kakor ta Kozina, tudi ne,« pristavi doktor Paroubek, ko pristopi k njima. »To bi bil pravdarski doktor. Ali ste opazili, kako je skrivaj zbadal in namigoval?« se zareži in namežikne s svojim škilastim očesom proti klopi sodnikov. kjer so se plemiči prisedniki zbrali okoli predsednika grofa Šternberka. Tudi ti govoré o Hodih.

»Siromaki!« meni grof Vratislav.

»Prevarjenci! — Tisti dunajski prokurator je lopov,« reče grof Kolovrat. »Hribe in doline jim je obetal. Prav nič se ni čuditi, da so tako prepričani o svoji pravici.«

»Kakor sem prej rekel: zavaljo Strausovih pisem poprosimo okrajnega glavarja, da nam jih oskrbi,« reče predsednik.

»Eden izmed njih se je skliceval tudi na njihovega novega advokata, da je ta tudi preverjen o njihovem pravu,« z nasmehom omeni gospod Asterle Astfeldski.

»Dovolite,« tu se obrne doktor Paroubek k plemičem. »Dobro ga poznam. To je gospod Blaž Tunkl iz Brnička —« in doktor Paroubek se nasmehne:

»Ah — gospod Tunkl!« vzklikne grof Vratislav. »Sprejema že take pravde!«

»In kako jih vodi! Ubogi hodski mošnjiček!« izreče doktor Paroubek pomilovaje in namežikne tako čudno, da se vsi resni gospodje v častitljivih lasuljah ne morejo ubraniti smeha.

XIX.

Gospod Lamminger Albenrajtski je sprejel v svojem stanovanju v Lobkovicevi palači takoj in zelo rad svojega advokata, ki se mu je po obedu dal naznaniti. Baron zelo željno posluša poročilo o tem, kako se je vršila današnja pravda in komaj z besedico prekine pravnikovo pripovedovanje. Ko advokat konča, vstane Lamminger in hitro se odločivši reče:

»Tako pošljem sela na posestvo, da tam poiščejo tista Strausova pisma. Potem okrajnega glavarstva bi trajalo to predolgo in ti kmetavsi bi ga gotovo prekanili. Tako jih iznenadimo in sodišče bo imelo hitro podrobno poročilo o tistih nemirih.«

Lammingerjev zastopnik je popolnoma teh misli.

Tako nato je odjezdil iz Lobkoviceve palače brzi sel, ki je nesel kutskemu oskrbniku Košu hitri ukaz gospodov.

Naslednji dan, v soboto, Hodi niso šli k zaslišanju, ker prizivno sodišče ta dan nikdar ni imelo sej, kakor tudi ob nedeljah ne in ob sredah. V ponedeljek so jih zopet posamič zaslišali; a vse se je sukalo le okoli izgredov, ki so se bili godili na Hodschem. V torek so bili nepričakovano poklicani vsi naenkrat pred sodišče. Predsednik jim strogo in resno dokazuje, da so se vsi močno pregrešili proti svojim dolžnostim, ki jih imajo kot podložniki; vendar se zdi, da so bili k temu zapeljani in ogoljufani; če se to res dožene, bi to edino moglo zmanjšati njihovo kazen.

»Toda naše svoboščine, plemeniti gospod!« zakliče Kozina.

Stari Hrubi seže z roko pod telovnik.

»Tudi v tej stvari se vsi motite,« odvrne ostro predsednik. »Vaša prava so bila nekdanj veljavna — a sami veste, da so bila pred leti uničena in proglašena kot neveljavna.«

»Čemu je pa potem bila komisija na Dunaju,« se brani Kozina, »ako niso bila več veljavna?«

»In mi jih tudi še imamo! In ravno najbolje!« vzklikne Hrubi, potegne roko izpod telovnika in privleče na dan posamezne, ki jih je rešila njegova sestra, Kozinova mati.

»Pokaži!« reče eden izmed prisodnikov. In listine gredo iz rok v roke.

»Prave so, toda njihova veljavnost je uničena!« reče predsednik. »Da ne boste več v zmoti —«

Hodi vsi hkrati zakriče in stari Krištof Hrubi kakor mladenič urno skoči k sodni mizi, kjer je doktor Paroubek na predsednikov migljaj z dolgimi škarjami hipoma prestrigel rdečebele pečatne vrvice obeh li-

stin in že — resk — so vrezale škarje tudi v pergamen.

Hodi odrevené. Molče, kakor nemi stojé, tudi besedice ne morejo izpregovoriti. Stari Hrubí se ves trese.

Po sodni dvorani vlada globoka, tesna tišina.

Člani prizivnega sodišča gledajo ne brez sočutja na hodske kmete, ki so vsled uničenja zadnjih svoboščin potrti in vsi iz sebe, posebno na sivolasega kmeta, častitljive postave, na Krištofa Hrubega, kateremu teko solze čez nagubano lice. Prvi se zave Sika:

»Slavno prizivno sodišče!« izpregovori. »Mi smo nedolžni, mi gospodu Lammingerju nismo nobene krivice storili. Zato, ker nas je tožil, sedaj uničiti te stare, kraljevske svoboščine —«

»Molči!« zakliče predsednik. »Vendar enkrat spoznajte, da ne gre za to. Za to boste posebej sojeni in kaznovani. Te svoboščine so že takrat izgubile veljavo, ko vam je bilo ukazano »večno molčanje«, ki vam je bilo dobro znano. Na to, kar je bilo, ne mislite več. Za to mi ne moremo. Tam pri vas, pa ljudstvo še vedno ne izvršuje svojih dolžnosti in tlake. Rajši pošljite koga izmed sebe domov, mi vam radi to dovolimo, da pove, kako stvari tu stoje, da se na nič več ne zanašajo, da ničesar več ne pričakujejo, da pridno ubogajo gosposko, sicer jih bomo imeli za upornike, in kaj se to pravi, najbolj sami veste!« — — —

Žalostno, molče se vrnejo Hodi v svojo gostilno. Starega Hrubega mora Sika med potjo podpirati. tako je bil starec vsled dogodkov potrta. Ko so zopet sami, se posvetujejo, kaj jim je storiti. Vsi so v tem

edini, kako napačno je to, da njihov prokurator še sedaj ni prišel z Dunaja za njimi. Sedaj bi bili najbolj potrebni njegovega sveta. Trije pa naj gredo domov, na Hodske, da tam povedo, kaj se je zgodilo. Sika se ponudi, pocinovski Pajdar in Brihta se tudi oglasita. Poslednji pojasni, zakaj on to stori.

»V Pragi ne ostanem. Tu bi se samo jezil — povsod sama zvijača — ali domov pa tudi ne grem. Domov, da bi povedal: kmetje, gosposki korobač še ni umrl, pojdite ga tja na grad poljubit — sedaj bo zopet živ, in še kako! Ne grem — in veste kaj — temu prokuratorju pojdem nasproti.«

»In midva s teboj!« vzklikne Pajdar, kateremu se je ta misel takoj priljubila. Tudi Sika pritrdi. Takoj se vsi trije podajo na pot.

Ta dan in prihodnji, v sredo, ko ni bilo seje, mine za Hode v nemiru, napetosti in pričakovanju. Kozina nima nikjer obstanka. Hodi po sobi, gleda skozi okno, zdajpazdaj gre na ulico, a vedno se nezadovoljno vrača nazaj v kot, kjer na postelji počiva stari stric Hrubi, nekoliko bolehen, toda oblečen. Prokuratorja Tunkla še vedno ni od nikoder. Tolažijo drug drugega, da do jutrišnjega dne gotovo pride, da se ž njimi posvetuje — toda napoči četrtek, pride ura obravnave, in Hodi morajo zopet sami na Hradčane, v sodno dvorano.

Kozina takoj opazi, da jih vsi nekako resneje in temneje gledajo. Nameraval je, tako je prej sklenil, poprositi, da bi smel stari stric sestiti, da ga dolgo stanje utruji, da je s težavo danes semkaj prišel, toda ne utegne prošnje izreči.

Obravnava se namreč takoj prične.

Predsednik najprej vpraša, če so poslali sele domov. Pritrdijo, če tudi ni bilo res.

»Dobro, če tudi nekoliko pozno. Vaši rojaki so ob pamet. Imejte jo vsaj vi. Zaradi teh starih svo-boščin sedaj veste, kako je z njimi. Zato zopet ubogajte in v dokaz temu plemenitemu gospodu Lam-mingerju, svoji zakoniti gosposki, prisezite pokor-ščino in podložnost —«

»Slavno sodišče! Tega ne moremo!« vzklikne Kozina.

»Nimamo pooblastila!« pristavi Ecl Veseljak. »Sami ne moremo, ne smemo!«

»Dajte, plemeniti gospodje, nekoliko počakati!« se oglasi stari Hrubi s slabotnim glasom.

»Da se zopet doma posvetujete, kaj ne?« iro-nično vpraša predsednik. »To bi bilo nekaj. Ravno je prinesel brzi sel vest, da so Hodi pokonci, v orožju, da so grajskega oskrbnika Lammingerjevega ujeli in ga nedvomno že umorili. In sedaj naj vas pustimo domov! Če vam je prav, prisezite in dajte rojakom dober zgled; tako pomagajte, da se ta upor zatре. Ako ne, potem ste vi sami uporniki. Ali pri-sežete?«

»Milostivi gospod!« vzklikne stari Hrubi. »Z eno nogo sem že v grobu — dovolite nam vsaj nekaj časa, da stvar premislimo —«

»Ni mogoče! Ali prisežete?«

»Ne moremo,« odvrne odločno Kozina. »Mi ni-smo nič hudega storili, naša prava so veljavna.«

Zopet tihota. Sodniki iznenadeni gledajo mla-dega moža.

»In vi drugi, ali se strinjate ž njim? Ali boste prisegli?«

»Ne moremo,« se oglasi temno, toda odločno sedem hodskih glasov.

Predsednik namigne z roko. Mož v rdeči sukni da Hodom znamenje, naj odidejo. Ko stopijo vun na mostovž, zagledajo deset cesarskih mušketirjev in častnika, ki zakliče Hodom:

»Pojdite z nami!«

Po ulicah, ki peljejo s Hradčan k novomeški mestni hiši, se ljudje kar ustavljajo in zbirajo, da bi videli nenavadni izprevod. Sedem kmetov, večinoma visoke in krepke postave, v belih županjih, v težkih, črnih škornjih, koraka sredi mušketirske čete. Zadaaj nese eden izmed vojakov sedem težkih, hrastovih čekan, katere so odvzeli Hodom v njihovi gostilni, kjer se je izprevod za hip ustavil, da bi ujetniki vzeli tam svoje stvari. Pražani radovedno ogledujejo nenavadne »zločince«, zlasti pa sivolasega kmeta, ki ga vodi pod pazduho mlad Hod. Ljudje kažejo z rokami nanje, na njihove čekane, na rdeče trakove, ki vihrajo na belem županu mladega Hoda.

Hodi nič ne govoré. Samo takrat, ko so stopali doli s Hradčan, so razburjeni drug drugega povpraševali, če so dobro slišali, da so se Hodi doma uprli. In nobeden ni preslišal, kajti vsak je lahko rekel, kakor župan iz Hodova:

»Jej — dobro sem slišal, ko je oni sodnik to rekel!«

»Jaj, jej! Kaj bo!« zatarna Hrubi.

»To je gotovo Příbek!« reče potrti Kozina — in spomni se žene in otrok. In zopet in zopet mu pridejo na misel, ko jih peljejo skozi prehod novomeške mestne hiše in odtod kmalu na to v temno ječo.

»Zdaj pa z Bogom!« vzdihne stari Hrubi, ko prestopi prag tega nesrečnega kraja. Tako se je poslovil od svetlobe in sveta, kakor bi ne imel nobenega upanja več, ga še kdaj videti! Slab in zdelan se zgrudi na leseno, trdo posteljo, ki je bila obenem stol in miza, in vzdihne:

»To nam je prisojeno! Toda kako je doma, doma! — In to je bila pri vseh najbolj tužna misel, zlasti pri Kozini.

* * *

Drugi dan opoldne se je bližala Pragi kočija, katero sta vlekla dva lepa rjavca. Nenavadna je bila ta kočija zato, ker je na kozlu sedel kočijaž oblečen kakor domlažiški Hodi. Ko se je pripeljala do vodnih vrat, naenkrat obstane in iz nje stopi pocinovski Pajdar, postřekovski Brihta in prokurator Sika. Za njimi pa se iz kočije sklanja gospod, črno oblečen, rdečkastih, polnih lic, katere obdaja velika lasulja z gostimi kodri, ki padajo prav na rame. Ko se opira ob vratica, se vidi njegova bela, mesnata roka, na katere srednjem prstu se leskeče kamen dragocelega prstana. Plemeniti gospod Tunkl iz Brnička, katerega so imenovani trije Hodi med potjo srečali, mežika z mesnatimi obrvmi, pod katerimi se zvito bliska dvoje malih, črnih očesec; s hitro besedo razklada Hodom, zakaj jih je poprosil, naj tu izstopijo in zakaj se hoče čisto sam peljati v mesto. Govori tako hitro, da mu komaj sledijo in obenem jim s sladkim in prijateljskim nasmehom podaja roko ter jim naroča, kje ga bodo jutri dobili.

»Z Bogom, ljubi moji, z Bogom, dobro se prepite, dobro navečerjajte in brez skrbi pojdite spat

— vse bo dobro, mora biti, izvrstno sem se za to pripravil! Razumem to reč korenito! Torej z Bogom, z Bogom!»

Še iz voza jim miga gospod Blaž Tunkl s svojo belo, debelušasto roko; na prstanu pa se leskečejo v solnčnem svitu jasni žarki.

»Kakor sem že rekel — ta mi ni všeč!« reče Sika, gledaje za kočijo, ki se počasi bliža vratom.

»In neprestano hoče imeti denarje!« dostavi Pajdar. »Za pot, za kočijo —«

Medtem pridejo do vodnih vrat. Tu jih ustavi velik hrup in polno ljudstva. Sredi te množice zagledajo Tunklovo kočijo. Oboroženi vojaki so jo ustavili in zahtevali od njenega gospodarja, naj stopi vun. Ta pa noče in razburjen govori iz voza z besedami:

»Čemu me ustavljate? Ali veste, kdo sem? Plemenit človek in prokurator Blaž Tunkl iz Brnička.«

»Ravno prav. Vas moramo prijeti,« odgovori na kratko častnik.

»To vam bo, gospodje, še žal —« kriči Tunkl ves rdeč in se hoče dalje braniti, toda dva vojaka se sklonita v voz in potegneta iz njega častitljivo postavo advokatovo in ga odvedeta naravnost na stražnico. Ljudje pa se smejejo, vpijejo, povprašujejo drug drugega, odgovarjajo in razlagajo ta nenavadni prizor. Sika in njegova tovariša slišijo, kako si okrog pripovedujejo:

»To je prokurator tistih domlažiški kmetov, tistih Hodov, katere so včeraj zaprli v novomeški mestni hiši.«

»Jaz sem jih videl, ko so jih peljali —«

»Ali ste videli njihove gorjače? In tistega starega, ki je komaj noge premikal?« — —

»Ali ste slišali? Naši so zaprti! — V mesto ne moremo več.«

»Pojdimo takoj nazaj —.«

Pajdar se je že obrnil.

»Počakajta!« reče Brihta in stegne vrat. Ne da leč proč je bilo slišati:

»No, ali ne veste, zato so jih zaprli, ker so se tam na Domažliškem spuntali. Oskrbnika in nekaj uradnikov so že umorili.«

Siki je bilo, kakor bi strela udarila vanj.

»To je Matej Přibek!«

»Prav ima! Zdaj pa domov!« reče burno Brihta. Oči se mu zaiskre. »Matej ima prav. Pojdita, jaz grem naravnost k Přibku.«

Sika, ves potrta, ne reče nič na to, samo resno zmajuje s svojo dolgolaso glavo.

Preden se je ljudstvo razšlo od vodnih vrat, so od tam izginili trije Hodi, ki so videli, kako so prijeli njihovega prokuratorja in slišali, da so njihovi tovariši vrženi v ječo in da se je vse Hodsko spuntalo. — —

XX.

Dober teden pred tem, ko so zaprli advokata Blaža Tunkla, je nekega jasnega, lepega dopoldne šla mlada Kozinka za hišo na vrt, da pogleda za grahasto kokljo, ki je rada vodila svoja piščeta v bližnje gosto žito. Mlada Ančka je capljajoč za materjo se takoj začela zabavati s cvetjem v travi. Ko se je mlada gospodinja ozirala za kokošjo, se je obrnil njen pogled nehoté v stran proti mestu in

takoj nato je obstal na poti, ki pelje iz mesta v vasico.

Medtem bi bila grahasta koklja lahko prav ob nogah kmetice svoje mladiče zapeljala v najbolj gosto žito. Anica je namreč mislila na nekaj čisto drugega, kakor na njo. Tudi na Ančko je pozabila.

Ozrla se je na pot, ki pelje iz mesta v njihovo tiho vas, ozrla se je in stožilo se ji je. Tod pride Ivan. Ko bi ravno sedajle prišel, ko bi se nenadoma tam med žitom pokazal! In to ni nemogoče! Teden je že proč, že poteka drugi, in sam je rekel, da bo v štirinajstih dneh doma. O, ko bi vendar prišel, ko bi bil že tukaj! Kako žalostno je tukaj in prazno brez njega! Povsod ga manjka, njej, otrokoma, gospodarstvu. — Bog ve, če pride. Toda mati, in vsi sosedje, izkušeni, stari kmetje, vsi ji zagotavljajo, da pride, da ga ne morejo tam zadržati.

Anica je stala, predse gledajoč in v misli na moža zatopljen ter se ni prav nič zmenila za hrup, ki se je oglasil tam nekje pred hišo, dokler ni pritekla k njej dekla vsa iz sebe, zasopihana, in jo poklicala, naj gre venkaj gledat. Komaj dospeta na dvorišče, zagledata skozi odprta vrata posamezne ljudi, bežeče v vas. Drugi pa se okrog zbirajo in se hrupno posvetujejo. Preden Anica zve, kaj se je zgodilo, pride tudi stara Kozinka iz svoje kočice in v tem iznenada plane skozi odprte duri mladič, upehan, potán, hripav. Poznajo ga. Fant je iz Dražinova, iz hiše strica Hrubega, njegov pastir.

Ko zagleda gospodinjo, ji začne, kolikor po divjem begu sploh more, pretrgano pripovedovati, da so danes upoldne prišli gospodje iz Kuta.

Medtem že prihité sosedje na Kozinovo dvorišče, da bi slišali, kaj se je zgodilo.

Pastir dalje pripoveduje, da so bili to kutski in grajski oskrbnik, lovci in gozdarji s puškami in drugim orožjem, da so pri njih — Hrubih — ulomili vrata, ker je bilo zaklenjeno, in vse pregledali ter narobe obrnili.

»In kaj so iskali?« vpraša stara Kozinka.

»Nekih pisem z Dunaja — kaj jaz vem —«

»Ali so kaj našli?«

»Nekaj so vzeli —«

»In kam so šli?«

»Ne vem — toda gospodinja so me poslali, da pridejo morda k vam —«

»So že tukaj!« se oglasi deček izmed ljudi, ki so bili zbrani pri vratih.

»Videl sem jih — dva sta bila na konjih —«

»A kje so?«

»Pri Sikovih.«

»Tatje!« vzklikne stara kmetica.

»Mati, gotovo pridejo tudi k nam!« zakliče Anica plašno.

»Naj le pridejo! Pisem iščejo! Lej — gotovo tistih —« vzklikne stara Hodka. »Kako znajo to! Ko moža ni doma, tedaj pridejo. In tisti Koš, ki bi bil kmalu Ivana umoril — Ljudje božji, bodite pametni in ne bojte se! Tako vsak čas lahko pridejo nad nas in ne bomo nikoli imeli miru. Naj jo enkrat staknejo. Fantje, branite se in ne dajte nas!«

V tem zavpije eden izmed moških:

»Dražinovci! Sem! Sem!« in burno maha z roko gruči moških, ki so urno hiteli mimo. Ustavijo se; kar jih je bilo na Kozinovem dvorišču, moški in

ženske, jim gredo naproti in tako se je nabrala precejšnja množica.

»Kje so tisti tatovi?« kličejo Dražinovci. Na rdečih obrazih, na žarečih pogledih je videti, da jih jeza grabi. Začno si pripovedovati to, kar je pastir na dvorišču povedal, kako je oskrbnik Koš s svojim spremstvom pri Hrubih ulomil duri in da so toliko časa iskali, da so našli pisma, za katera jim je šlo.

»Gospodinja je povedala, da jih je bilo šest od prokuratorja z Dunaja, od tistega Jošta in tudi od naših, ki so bili na Dunaju.«

»Naši so v Pragi pred sodiščem,« vpije drug razdražen, »in Lomikar teh pisem potrebuje — toda proti njim — razumete! Zato se potegnimo zanje!«

»K Sikovim!« zavpije nekdo, med tem pa se že oglasi vpitje:

»Matej! Matej! Přibek!«

Dolgi Hod se res pokaže med hišami in koraka počasi in resnobno k množici, zbrani na cesti pri Kozinovi hiši, skoro na robu vasice.

»Ali si slišal?« mu kličejo naproti domači znanci in Dražinovci.

»Slišal — vzeli so nam pisma in zdaj so pri Sikovih. Kaj hočete?«

»Tista pisma — mi jim jih ne pustimo!« kriče moški.

Na resnem, temnem Přibkovem obrazu se zasveti žarek zadovoljnosti.

»No — saj sem si mislil. Torej pojdimo! Ženske in otroci proč!« zavpije zapovedujoče.

»Fantje, hitro po čekane in kije!«

Domači možje in fantje, ki so bili kar tako iz hiš prihiteli, takoj ubogajo in hité po orožje, s katerim se za hip povrnejo. Dražinovci so bili že prej vsi s čekanami oboroženi.

Anica zbeži s hčerko na dvorišče, iskat Pavleka, da bi ga imela pri sebi. Stara Kozinka ostane pri vratih.

Oskrbnik Koš, ki je tudi pri Sikovih iskal dopisov Strausovih, Joštovih in prve dunajske deputacije, toda z manjšo srečo kakor v Dražinovu, se je čudil, da se je hrup okoli županove hiše tako hitro polegel. Prej, ko so prihajali, se je nabralo okrog ljudi kakor muh, in sedaj, ko se vrača vuń z edinim pismom, da se poda domov, ne zapazi skoro nikogar, razen preplašenih kmetic in poslov. Zajaha konja z grajskim oskrbnikom vred. Štirje lovci z dolgimi puškami gredo naprej, drugi in gozdarji gredo ob strani in zadaj. Pisma iz Dražinova in od Sikovih je dobro skrnil pod svojo temnomodro suknjo.

Kroginkrog vse tiho, samo spodaj proti mestu, kamor gredo, se oglašá zamolkel hrup na koncu vasice.

»Pa vendar ne čakajo nas?« reče grajski oskrbnik Košu.

Ta se zaničljivo nasmeje in pravi:

»Mislim, da niso taki norci. Saj vedo, kaj je puška —«

Toda tu se razlegne k njim strašno vpitje. Ustavijo konje, tudi lovci obstanejo. Pred njimi na potu stoji gruča Hodov, ujezdskih in dražinovskih, vsi oboroženi s čekanami in kiji, vsem na čelu Matej Přebek s svojó težko čekano v roki.

Na desno in levo med hišami se sveti tudi dosti čekan; okovi na njih se kar bliskajo v solncu.

Gosposki sluge obstanejo nasproti premoči razjarjenih mož. Divje vpitje, s katerim pozdravijo Koša in njegovo spremstvo, ne prestraši starega vojaka.

»Kaj hočete, kmetje,« vpije, »pustite nas!«

»Pisma! Tatje!« odmeva iz divjega kričanja, ki je zabučalo na njegov zapovedujoči klic. Oskrbnik razvidi, da izlepa ne pride odtod. Puste ga v miru, ako izroči pisma. Tega pa storiti noče, ne more. Na misel mu pride odločni in nujni ukaz gospodov, naj za vsako ceno in kar najhitreje preskrbi ona pisma z Dunaja.

»Lovci, streljajte!« ukaže z močnim glasom in ko bi trenil, tudi sam potegne meč. Toda preden pomerijo sluge s puškami, priskoči Matej Přebek in za njim Hodi in udarijo na lovce. Samo en strel počí — in potem nobeden več. Koš gleda ta strašni roj, ki od vseh strani pritiska na njegove ljudi. Hoče se braniti in skozi predreti — toda Přebek in nekaj drugih se vrže na grajskega oskrbnika. V trenotku je s konja in ko oskrbnik Koš vidi, da ni rešitve, obrne konja, ga besno vzpodbode in sklonjen dirja nazaj v vas čez telesa podrtih lovcev in Hodov.

Sliši divji krik za seboj, sliši, kako se podé za njim; kamenje mu žvižga okoli ušes kakor toča. On pa se ne zmeni za to in dirja nazaj v vas, v stran proti poti, ki pelje v bližnji Trhanov.

Na bojišču je že bolj mirno. Přebek ukazuje kakor poveljnik, strogo in točno. Puške, premaganim lovцем odvzete, ukaže odnesti; od grajskega oskrbnika, ki je stal na čelu ujetih lovcev, zahteva

vzeta pisma. Ko se oskrbnik pridušuje, da nobenih nima, ga da preiskati. Toda še kosčka papirja ne najdejo.

»Kaj pa sedaj?« vpraša eden izmed Dražinovcev polglasno Mateja Přebka.

»Kaj sedaj?« odvrne Matej mirno. »Te« — in pokaže na lovce — »te izpustimo domov, njihove puške pa si obdržimo, ravno tako tudi oskrbnika. dokler nam ne vrnejo pisem.«

Medtem se povrnejo fantje, ki so zasledovali Koša, praznih rok in povedo, kam je ubežal.

»Tudi dobro. Storimo torej tako, kakor sem rekel.«

Lovce in gozdarje izpusté, oskrbnika pa kot poroka odpeljejo na Přebkov dom. — —

Dobro uro po teh dogodkih je poslal oskrbnik Koš skrivaj iz trhanovskega gradu zanesljivega hlapca, kateremu je zaupal uropana pisma s poročilom vred, kaj se je v Ujezdu zgodilo in kako je on sam komaj ušel z nevarnostjo svojega življenja iz rok razburjenih Hodov. Sel je hitel po poljskih stezah v Kut, kjer je že čakal pripravljen sel-jezdec in ta je takoj nesel pisma in pretirano poročilo v Plzen in gospodu Lammingerju v Prago. Sam Koš pa si ta dan ni upal oditi proti Kutu, ker so — kakor je prav mislil — Hodi nanj prežali. — —

Kozinova Ančka se je ves ta čas mudila v veliki izbi, stiskajoč svoja otroka k sebi. Tudi potem, ko se je vihar zunaj polegel in je postalo na vasi tiho, se je vendar ni mogla pomiriti. Spominjala se je moža, ki je vedno z nevoljo in srdom govoril o teh nemirih in pobojih, ki so se prej večkrat dogajali na Hodschem.

Kaj bi sedaj rekel, ko bi to videl? Ali ne bo današnji boj škodoval tudi onim v Pragi? Kaj še pride iz tega? — —

* * *

Do tega dogodka so se na Ujezdu in po vsem Hodskem pogosto spominjali praških poslancev in ugibali, kako se jim kaj godi. Poročila pa od njih niso pričakovali, ker so vsi za gotovo upali, da bo v dveh tednih pravde konec in da se poslanci sami nemudoma povrnejo. Sedaj so se povsod le o tem menili, kar se je zgodilo na Ujezdu s Košem in njegovim spremstvom. Ne na Ujezdu, ne v kaki drugi hodski vasi niso imeli tega za stvar, ki zasluži kazen. Branili so se proti nasilju in so po pravici zahtevali nazaj uropana pisma. Povsod pa so pričakovali, da se bo Lamminger, ko o tem zvé, gotovo maščeval. Toda njega se na Ujezdu in v Dražinovu niso bali. Upali so v zmago svoje pravične stvari v Pragi in potem — —

Gotovo se gospodu Lammingerju slabo godi. Zakaj bi sicer iskal teh pisem? Kmalu mine njegova oblast. Previdnejši pa so bili mnenja, da se pride še prej maščevat, preden bo v Pragi odločeno.

»Naj le pride!« je odgovarjal na take besede Přibek. »Se bomo pa branili. Zdaj ne bo več tako, da bi po nas mlatil, mi pa držali. Jaz sem sicer v roke segel Siki in Kozini, da bom tiho — toda kdo je začel?«

In tako je Matej Přibek Koševega sela, ko je tretji dan prišel zahtevati, naj oskrbnika izpuste, izkratka zavrnil.

»Ali imaš pri sebi pisma, ki so nam jih ukradli?« je vprašal Přibek.

»Jih je že oskrbnik poslal v Prago,« je odgovoril sel.

»Kaj pa potem iščeš?« se je zadril nanj veliki Hod.

Sel je nato v imenu oskrbnika zagrozil, da pridejo do grajskega oskrbnika — z vojaki.

Přibek se je zaničljivo zasmel.

»Le urno!« je rekel in to so bile vse njegove besede.

Odgovor, ki ga je dal oskrbnikovemu selu vpričo ujezdskih starejših mož, je povsod ugajal, kajti ne le v Ujezdu in Dražinovu, temuč po vsem Hodskem so bili razjarjeni vsled novega nasilja sovražnega Lammingerja. Přibek se grožnje nikakor ni bal, a vendar je bil previden. Po njegovem navodilu so bili razposlani seli po vseh hodskih vaseh, s poročilom o Koševi grožnji in s pripombo, naj bodo oprezni in pripravljene, ko bi se kaj zgodilo, da si medsebojno pomagajo. V Ujezdu in Dražinovu so pomnožili nočne straže; tudi podnevu jih je bilo nekaj na straži po višinah in na polju, zlasti v stran proti mestu, odkoder je bilo najprej pričakovati napada.

Bilo je jasno, stanovitno vreme, solnce je ljubko sijalo in v njegovem žaru je očitno zorelo žito, ki je krasno uspevalo. Toda v Ujezdu ni bilo tako živahno, kakor sicer ob tem času. Kar je še ostalo tam veselja, še tisto je sedaj popolnoma izginilo. Vsak je postal resen, mnogi celo mračnega duha, kakor bi vsi čutili, da je pred viharjem.

Celo Gregec Iskra, veseli godec, je pozabil na svoje šale. Skrbeti ga je začelo zavoljo malega Jurčka. Bal se je zanj in za ženo. Večkrat se je tudi spomnil na Kozino in njegovo Anico. Ko bi se kaj

zgodilo! Ženske same doma in gospodar — Bog vé, kaj se godi z njim tam v Pragi! Sedaj se ni več čudil Anici, da ima tak strah zaradi moža. Dva tedna sta že minila, že nastopa tretji in skoro bo tu četrti, a o poslancih še vedno ne duha ne sluha! Ali je mogoče, da bi ta pravda trajala tako dolgo? In zdaj ta stvar s Košem! Minilo je že pet dni od one praske in še vedno se nihče ne gane. Morda pa nič ne bo, morda je kar tako grozil. Tako nekako je tolažil Iskra šesti dan ženo in svojega slepega očeta, s katerim je sedel zunaj pred kočjo. Bil je gorak julijev večer. Mesec je krasno sijal po vsej gorski pokrajini. Rotija je rahlo zibala v naročju Jurčka in ga uspa-vala in z veseljem poslušala tolažljive besede svojega moža. Slep stavec pa je molčal in včasih zmajal z glavo, kakor bi ne verjel.

Okrog vlada povsod tišina, samo od gozda sem veje zamolkel šum. Naenkrat se na gori Hradku nad vasjo nekaj zasveti.

»Ali vidiš, Rotija, tam na Hradku?«

»Kdo je to?«

»Danielov Bolf. Straži.«

»Boljše bi bilo, ko bi tega ne bilo treba,« vzdihne Rotija in ko zapazi, da je Jurček zaspal, vstane, da bi ga položila spat.

»Pojdita v hišo —« reče moškima. Potem so legli in kmalu zaspali. Julijeva noč se je krasno razprostirala nad šumavsko pokrajino. Mesec je z ble-dim svitom obseval gozdnate strani gorovja in tiho, počasi plaval proti zapadu. Povsod je bilo tiho, samo tam nekje v vasi se je slišalo lajanje psov in semintja zategnjeni klici po višinah okrog, kjer so se svetile suknje hodskih straž.

Jutranji veter je potegnil, na vzhodu nad črnim gozdom se je začelo jasni nebo. Ob tem času skoči Gregec Iskra iz postelje in je skokoma pri oknu, kjer je nekdo butil na okno in zaklical:

»Vstanite!«

»Kdo je? Kaj hočeš?« vpraša Iskra skoro nevoljno brezobzirnega motilca miru.

»Le vstani in podvizaj se. Vojska gre nad nas!«

Glas hitro umolkne in slišijo se koraki, ki se urno oddaljujejo.

»Jezus, Marija!« vzklikne Rotija na postelji in pograbi otroka.

XXI.

Ta strašna novica je razburila ves Ujezd že ob zgodnjem jutranjem svitu.

Njen učinek je bil tem večji, ker so Uježani že začeli verjeti, da je kutski oskrbnik kar tako grozil. Sedaj je jasno, da se je Koš na ta udarec samo pripravljal, da bi ga tem bolj občutili. Še sreča, da so na Pribkov svet do zadnjega trenutka skrbno stražili in imeli straže celo zunaj vasi. In tako je Kono-pikov Matej, ki je hodil po polju, v stran proti mestu. Še v temi zaslišal, kakor bi vojaki trobili; to mu ni dalo miru in šel je bliže, da bi se prepričal, kaj je. In srečal je človeka, ki je prihajal od mesta in ta mu je povedal, da je pravkar nenadoma prihrula vojska in da se pripravlja na daljno pot.

Fant je takoj hitel v vas in naznanil ves potan ter zasopihan to novico; takoj nato pa je prihitel iz mesta drugi sel, katerega je neki dober sosed skrivaj poslal na Ujezd, da naj bodo oprezni, ker gre vojska nadnje. Nihče ni več dvomil o resničnosti te žalostne

novice. Kako so tudi mogli misliti, da bi Koš kar tako grozil! To bi tudi Lamminger ne bil, ko bi se ne maščeval zato, da se niso hoteli dati oropati za tista pisma! Glej, glej — vojakov si je naročil, pa jih dá opleniti in jim vse pobrati, da bi tako postali krotki.

Prva misel vsakega je bila, da bi rešil, kar se dá rešiti. Ženske, ki so bile pri tej novici najbolj preplašene in skoro ob pamet, so nehote skupaj grabile pernice, živež, obleko in zalogo. Njihovo javkanje in vpitje je bilo povsodi slišati: v izbah, čumnatah, po dvoriščih in hlevih, kjer so odvezovale živino. Nastali so strašni trenotki zmešnjave in groze.

Vsa vas je bila pokonci; v hišah, med njimi, na vasi, povsod beganje semintja, vrvenje, kakor kadar rojijo čebele, povsod vik in krik. Otroci, hipoma zbujeni iz trdega spanja, so glasno jokali; tam tarna žena, tu lomi z rokami slepa starka na pragu. Med javkanjem žen je slišati krik in vpitje zapovedujočih mož, rezgetanje konj, mukanje živine, rožljanje verig, škripanje voz, katere hlapci ali dekletke napol oblečeni porivajo vun iz dvorišča ali pred hišo.

Tam že beže! Tisti, ki so najmanj imeli, ali ki so bili vsled nepričakovane groze najbolj zmešani, s culami v rokah, s culami na hrbtu. Tu žene deček meketajoče koze, tam pastir kravo z veliko težavo, kajti žival se plaši in vleče za motvoz. Skozi neko ulico je pridrvila čeda ovac; beže za splašenim ovnom ter se ne zmenijo za krik in kletev svojega pastirja in izginejo v oblakih prahu.

»V Hamre! V gozd, v Hamre!«

Ta vzklik je kakor dano geslo letel skozi celo vas od hiše do hiše. Nihče ni vprašal, od koga je to geslo, ali je dobro, ali je slabo, ni nihče pomislil, vsak

je ubogal in hitel, da bi bil skoro tam doli pod goro Hradkom v senci rešilnega gozda, ki se je raztezal na dolgo in široko v veliki progi prav do mesta, okrog Havlovic s Hamri in dalje v krogu ob meji, varujoč pot na bližnje Bavarsko.

Izmed vseh je ostal najbolj miren in pameten Matej Pribek. Na prvi krik je skočil iz postelje in se hipoma oblekel. Njegov stari oče, ki takrat že ni več spal, je zatarnal na postelji nad to novico. Matej pa, kakor bi ne slišal, gre vun buditi hčer in posle. Manica pride napol oblečena iz čumnate. Na kratko ji pove, kakšen hrup je to in ji naroči, naj se napravi na pot, ne pozabi na deda in vzame jedila seboj. Preden ukaže drugim, strogo naroči pastirju, naj kakor strela hitro leti v Dražinov z novico, da gredo vojaki, naj pobegnejo, kmetje in fantje pa naj oboroženi pridejo v Ujezd, ali pa, če bi semkaj več ne mogli, v Hamre.

Potem šele naroči Pribek hlapcu, naj zapreže konje in na voz naloži nekaj žita ter starega gospodarja. Drugi naj se pa pobrigajo za živino. Vse to je opravil v kratkem času, in to tako strogo in odločno, da se družina še plašiti ni utegnila in po gospodarjevem miru vzpodbujena je vse priprave za beg izvršila brez vse zmešnjave.

Preden pa so še bili redno na delu, je bil že Pribek iz hiše; tam za vasjo je stal na višini z dvema sosedoma in zrl proti mestu in doli k Havlovicam. Šele danilo se je in vsa pokrajina je še počivala.

Jutranji veter je vel skozi rosno, zoreče žito in se igral z belimi suknjami opazujočih Hodov. Povsod tiho, nikjer se nič ne oglasi in ne gane. O vojski ni ne duha, ne sluha.

»Zdaj so še v mestu, da se nekoliko okrepčajo za nas —. No, med tem se tudi mi lahko pripravimo,« reče Pribek in se obrne proti vasi, odkoder se je slišal hrup in krik. »Toda nekoga moramo tu pustiti, da stoji na straži.«

Ko se vrne v vas, hodi z velikim koraki od hiše do hiše, kliče ljudem, naj se ne plaše, da vojske še videti ni, naj le pametno beže.

»Vi fantje, pa ne bežite! Za menoj! Zadržimo jih, da bodo lahko naši ubežali, da jih ne bodo vojaki poklali kakor ovce. Urno, fantje, urno za menoj! Pokažimo, da smo še pravi Hodi! Vzemite čekane, kije, a najboljše, kdor ima puško. Urno, fantje, urno!«

Tako kliče Matej Pribek z velikim glasom. Njegov obraz, sicer teman in resen, je nenavadno oživel in se kar žari poguma in bojevitosti. Oči mu kar goré. Koraka nenavadno hitro in živahno; njegov gromoviti glas prevpije krik in hrup, iz katerega je natančno slišati, kako kliče med hišami: »Urno, fantje! Za menoj! Vzemite kije, puške! Urno, Hodi!«

Samo pri eni hiši ne obstane, to je pri Kozinovem domu, kjer — kakor dobro ve — ni moških doma. Edini veliki hlapec ob tem času grozne naglice in zmešnjave ni zadostoval, zlasti ker je bila gospodinja od strahu vsa iz sebe. Ne zaradi sebe, ne zaradi hiše, temveč zaradi otrok. Ko je nastal tisti hrup, je postala bleda kot stena in prvo je bilo, da je skočila po otroka. Objemši Ančko in vodeč za roko Pavleka je hitela vun, kjer jo je na dvorišču ustavila Ivanova mati. Stara kmetica se je razjezila, da je Anica tako plašna; s težavo jo je prisilila, da se je drugače pripravila za beg. Tresoč se, vsa ble-

da, je ubogala mlada gospodinja, toda svojih otrok tudi za trenotek ni izpustila izpred oči.

Pri Kozinovih se je sedaj godilo vse po volji stare. Samo ona je ostala pri zavesti in se ni dala od groze begati. Na vse je mislila, kaj treba vzeti s seboj. Toda kam z vsem? Komu naj izročé? Kje bi se dobilo kaj rok? Anica spravlja v cule jestvine in postelje za otroka; to in otroka ponese sama, toda kam z vso živino?

Vsa se tresoč sili Anica k hitremu odhodu; stara pa hoče kar največ rešiti, zato se obotavlja in išče pomoči. Toda kako bo priklicala ljubezen sosedov sedaj v tem trenotku, ko si nihče še sam ne zna pomagati? Ne ostane družega, kakor mnogo stvari tu pustiti in jih preboleti.

Dekla že nosi vun samo najboljše reči in Anica z otrokoma že stoji pri vratih, ko vstopi Gregec Iskra z dvema velikima culama, svojim najboljšim premoženjem, poleg sebe dve kozi. Za njim Rotija, njegova žena z otročičem, za roko vodeč slepega tasta, ki nese dude in gosli.

»Prihajamo na pomoč!« vzklikne Iskra, »saj sta tako čisto sami! Počakajte! Nič ne hiti, kmetica! Je še dosti časa!«

In odda svoje breme Rotiji, sam pa pomaga hlapcu zapreči.

Anici zelo odleže in na glas se zahvaljuje pomočnikom. Takoj je povsod poznati delavne godčeve roke. Na voz nalože najpotrebnejše stvari, postelje in jestvine, tudi nekaj posode, potem posade slepega Iskrovega očeta, Rotijo z detetom in Ančko s Pavlekom. Ko Anica vida otroka v zanesljivih rokah, se loti drugega dela.

Voz se počasi odpelje z dvorišča. Poleg njega Anica pri kravah, vodeč Iskrovi kozi. Za vozom Iskra in dekla z živino, ki muka in tako odgovarja na žalostno beketanje nekaj zaprtih ovac, katerih ni bilo mogoče s seboj vzeti in ki so menda slutile, da bodo v plen grabežljivim vojakom. Poleg voza stopa stari Volk; glasno laja, se neprestano ozira po otrokih na vozu in skače kviško proti njima.

Stara Kozinka se od samih skrbi in dela ne utegne vdajati žalosti. Toda ko odhajajo z rodnega doma, kakor begunci, ko stoji pri vratih, jo zaboli v srcu. Še enkrat se ozre po hiši in drugih poslopih in nehoté zamahne z roko, kakor bi se poslavljala od njih, kakor bi jih blagoslavljala, da bi bili varni pred škodo in pokončanjem.

Krik in vik pozdravi begunce. Povsod ga je dosti, povsod polno bežečih ljudi, polno živine in vozov. Pot je nepretrgana, semintja nezadostna. Kozinov voz za hip v gneči ne more naprej. Ljudje kriče drug na drugega, priganjajo naprej, psi lajajo. živina se plaši, konji se vzpenjajo.

Le korakoma pridejo Kozinovi in Iskrovi v gneči naprej, šele dalje v vasi jim nekoliko odleže. Hodska vas je kakor izpremenjena. Tako je, kakor bi se bili povrnili stari časi. Glej, tam gruča mož, starejših mladeničev in fantov! In vsi oboroženi s kiji, čekani in več izmed tudi z dolgimi in kratkimi puškami. Dva izmed njih, ki stojita nekoliko oddaljena. stražita grajskega oskrbnika, katerega so z zvezanimi rokami na Přebkov ukaz semkaj privedli, da bi ga vzeli s seboj v gozd kot poroka. Gosposki uradnik je strahu bled in vsak čas pričakuje, da razjarjeni kmetje planejo po njem.

»Vse to je zavoljo tebe!« kriče nanj.

»In če nam vojaki zapalijo le eno škopo, potem te obesimo, Lomikarjev sluga, da boš visel kakor šiška!«

Preplašeni oskrbnik se strese, ko tolpa oboroženih Hodov naenkrat zažene hrupno vpitje. Pozdravljajo vodnika Mateja Pribka, ki je za hip skočil na svoj dom in se sedaj vračal. Sicer pa ne pozdravljajo toliko njega, kakor velikoveč tisto, kar nese. To je drog starodavnega hodskega praporja, katerega je rešil Matej tistikrat pri zaslišanju, ko je Lamminger sežgal njihove svoboščine. Dolgo je počival na Pribkovem podstrešju, boljše shranjen kot poprej; sedaj v tem odločilnem trenutku ga je prinesel doli, prevezavši ga trdno na nalomljenem koncu. Toda ne samo les, temuč celi prapor prinaša. To je snežnobela plahta, privezana k drogu in okrašena z dvema črnima trakoma. Prapor v hodskih barvah, toda brez znamenj, priprost, enostaven — in vendar ga Hodi hrupno pozdravljajo kot znamenje nekdanje moči in slave.

Vsi gledajo poslednjega hodskega zastavonošo velike postave, ko se bliža z razvito zastavo, veselo vihrajočo v jutranjem vetru.

Kozinovi se ravno peljejo mimo in vidijo, kako Pribek oddaja prapor v roke nekemu mladeniču in deli ukaze. Oskrbnika pa so odpeljali tja, kamor so bili namenjeni vsi begunci. Eden izmed mladeničev hiti zopet v Dražinov, nekaj jih pošljejo pred vas v stran proti mestu in proti Havlovicam, z drugimi pa Matej Pribek ostane pred vasjo, urejuje zmešnjavo med begunci in skrbi, da bi vsi o pravem času odšli in kar največ rešili. Naroča, ukazuje, kjer je treba.

tudi zagrmi in zaropota; stara, hrastova čekana Pribkovega rodu se mu bliska v roki, ko jo suče, z njo ukazuje in naroča. Vsi ga ubogajo na besedo, kakor bi bil njihov izvoljeni poveljnik.

Za vasjo si reka ubežnikov opomore. Tam se razdeli in razcepi v mnogobrojne studence in potčke. Vsak išče najkrajšo pot; pa saj tudi ne zadostuje ena pot in steza. Od ujezdske višine, od strani gore Hradka hite in se pode ubežniki. Najboljše se godi tistim, ki neso cule; hujše tistim, ki ženo živino. Tu intam se utrga krava ali žrebe in preplašena bega po travniku in žitnem klasju.

Tudi ljudje več ne gledajo na steze. Te živina, one urnost in naglica zavede v gosto, zlato žito ki kakor pod koso pada, pohojeno, uničeno. — —

Na vzhodu zažari jutranja zarja, nato se prikaže zlato, žareči svit nad gozdom in se širi po modrojasnem nebu, na katerem od zarje rdečkasti oblaki že bledé ali goré kakor živo, leskeče se zlato. Preden se solnce izkoplje iz te povodnji svetlobe in luči, so Uježani že v Hamrih, kjer jih gosti les sprejme v svojo obrambo.

Sprevod se tu ustavi, toda nikakor ne utihne, zlasti ko čez nekaj časa pride ojačenje, velika četa Dražinovcev. Moški so vsi oboroženi. V gozdu postane nenavadno živo. Ljudje, med begom razpršeni, iščejo drug drugega, družine gledajo, kje bi dobile pripravna mesta, otroci jokajo, kričé, živina ob drevju privezana, muka ali se pase med hosto. Na robu gozda stoji vrsta voz; z njih skladajo stare, bolehné, otroke in razno zalogo. V gozdu in ob njegovem robu je še gosta senca. Druga pokrajina,

holmi in vrhovi so zatopljeni v zlato svetlobo in v njej se leskeče orožje tam na gori Hradku.

To so puške in čekane Přebkove čete, ki se svetijo v jutranjem solncu.

Vsi Uježani so že doli v varstvu gostega gozda, samo ti še vztrajajo tam nad zapuščeno, kakor izmrlo vasico. Toda glej, tudi oni stopajo doli in hite proti Hamrom. Vojaki se bližajo. Zato se Přebek umika, da mu ne zastavijo poti. Pot je namreč peljala iz mesta čez Havlovice prav pod ujezdskimi višinami in goro Hradkom skozi plitvo, a precej široko dolino, ki je delila imenovane višine od nasproti ležečih Hamrov in gozdov za Hamri.

Tam gori pred Ujezdom se oglasi trobenta in zanjo ropot bobnov. Jutranji veter zanaša te glasove skozi zrak prav v dolino. Vojakov pa še ni videti. Toda na trdi, izsušeni cesti, ki pelje od Havlovic sem skozi dolino, zapojo podkve in se zasveti orožje. Cesarski jezdec, oklopniki! Podé se v diru; ko zagledajo, da je četa Hodov o pravem času prestopila cesto in da se bliža že Hamrom, obstanejo. Vendar ceste ne zapusté popolnoma.

Razdelé se in jezdiyo ob vznožju višin v krogu, skozi katerega bi težko kdo mogel prodreti, ko bi hotel gori v Ujezd. Na to pa tudi nobeden ne misli v tem trenutku. Pač pa se pogledi vseh mož v Hamrih in beguncev na robu Zelenovskega gozda uprotja. Na ujezdski višini se namreč zopet zasveti orožje. Tam se prikažejo straže pešcev.

Drugi vojaki se utaboré v vasi, ki se je od Hamrov sem le deloma videla. »To gospodarijo tam! Dosti je še tam ostalo, in česar ne bodo potrebovali bodo pokončali!« Tako mislijo begunci in strahoma

gledajo proti vasi, če se morda ne pokaže tam oblak dima, ako ne švignejo vun rdeči plameni, ki uničijo njihova poslopja in vse premoženje. Toda nebo je povsod modrojasno, brez oblačka ter se tudi nad Ujezdom ne stemni vsled požarovega dima.

Nekaj lesenih bajt na majhnem holmcu nad potokom prav pri gozdu, to so bili samotni, zapuščeni Hamri. Tu je prost razgled na Čerhov in druge velikane Češkega lesa in Šumave in kroginkrog po brdoviti in gosto zaraščeni pokrajini.

Oboroženi Hodi iz Ujezda in Dražinova, ki so to mesto zasedli, se ozirajo samo po nasproti ležečih višinah in po cesti, ki so jo imeli v oblasti oklopniki; vsakemu gibljaju tam pozorno sledé. Nič niso preplašeni, nič se ne bojé vojakov. Njihova kri je razburjena nad Lammingerjevim početjem.

To je zopet on! On je poklical okrajnega glavarja, svojega vernega znanca, da bi jih kaznoval in pokoril. Ako ne drugače, pa tako, da pridejo ob vse! Kaj mu mar, ako uniči njihovo premoženje, ako postanejo berači! Samo da se mu podajo in bodo njegovi tlačani! In sedaj hoče to, ko pri dvoru sami preiskujejo njihove zahteve, kakršnih drugod še omeniti ne smejo.

Hoče jih prestrašiti z vojaki, da bi sami prilezli in prosili! O, gospod Lomikar, tega Hodi ne storé, in če ukažeš udariti nanje in vanje streljati. Potem se pa sam zagovarjaj! Vojaki in prelita kri! Na dvoru gotovo nič ne vedo o tem, kaj se tu godi. In čemu bi tudi cesar pošiljal vojake?! Kaj so pa naredili? Kaj zakrivili? Ali zato, ker se niso hoteli dati okrasti od tega prokletega Koša? O, ko bi le na Dunaju vedeli, kako z njimi ravnajo, kako krvavo tlako in da-

vek je Lomikar od njih terjal in kako jih hoče sedaj celo z vojaki prisiliti. Ne, ne — ne udajo se, in če jih tudi pri tem postrelé!

Tako govore vsi Hodi, zbrani v Hamrih na dvo-rišču nekega poslopja pri vodnjaku z vago in drog-om, pod staro hruško, kjer je v zemljo zataknjena tudi hodska zastava. Vsi so na Lammingerja raz-
jarjeni, vsi trdno odločeni. Nad vse Matej Pribek. Ne govori veliko, samo z glavo kima, in šele, ko pride do posveta, začne on. Njegovi predlogi so taki, da jih vsi priznajo in sprejmo. Predvsem razpošiljajo straže, po dva, po tri mladeniče, oborožene s pu-
kami, in sicer po celi črti od Hamrov gori in doli po-
leg gozda, da bi opazovali vsako gibanje vojakov. Pošljejo jih nekaj skozi gozd po stezah tudi v sosed-
nje vasi, s prošnjo, naj pridejo vsi moški oboroženi mednje.

Še preden solnce v polni moči posije, prihiti do dvajset mož, starih in mladih, iz Straže za gozdom, predpoldne dospo še Tlumačovci in Medakovci; ti so imela do tabora Uježanov najbolj prosto pot skozi gozde. Zgodaj popoldne pridejo po ovinkih skozi gozde Postřekovljani in Klenčani hkrati in Hodov-
ljani, ki so imeli bližje.

Matej Pribek se oddahne.

Njegova edina bojazen je bila, da bodo vojaki udarili brez odloga nanje. Takega udarca, pri tako mali sili, kakršno so imeli zjutraj zgodaj, ko so prišli v Hamre, takega udarca bi ne bilo mogoče odbiti. Toda sedaj, ko je četa Uježanov in Dražinovcev na-
rastla, ko so našteli še dopoldne nad dvesto oboro-
ženih moških, gineva temni oblak raz njegovo čelo. Popoldne imajo že nekaj nad tristo mož in še pri-

hajajo. Pred solnčnim zahodom pridejo še Kičovljani in takoj nato, ko se Přebek z nekaterimi starejšimi poda iz Hamrov v gozd, pogledat v taborišče. pridirja proti njemu iz gozda nekaj jezdecev, s puškami in tudi sicer dobro oboroženih. Najprvi med njimi je mladi Šerlovski, Maničin ženin, ki, skočivši s konja, možem naznani, da ostali, kmetje in fantje iz Pocinovic in Lhote, vsi dobro oboroženi pridejo sem še danes. Prej ni bilo mogoče, ker so jako pozno izvedeli, kaj se godi. Komaj izgovori, kar od strani proti Hamrom zatrobi trobenta in mlad Hod, ki je bil na straži naznani, da hoče cesarski častnik mednje in želi govoriti s starejšimi.

»Aj, kaj neki hoče!« reče Přebek. »Kaj drugega, kakor naj gremo domov in zraven še prosimo, da nam odpusté —«

»Potem pa na tlako,« dostavi zaničljivo stari postřekovski Brihta.

»Meni se zdi, da še govoriti ni treba s tem gospodom častnikom,« meni Přebek.

Drugi pa nočejo tako daleč iti.

Sklenejo, da ga sicer medse ne puste, da mu pa gredo nasproti. Vsi dobro oboroženi, v spremstvu kakih dvajset fantov, gredo malo vun pred Hamre na travnik, kjer jih pri hodski straži čaka častnik s trobentačem.

Naznani jim v imenu okrajnega glavarja Hore, da morajo najprej izročiti oskrbnika, potem se raziti vsak v svojo vas in biti pokorni svoji zakoniti gosposki.

Vpitje Hodov mu ne pusti dovršiti. S težavo pride zopet do besede in jim razlaga, kako malo bodo

opravili nasproti vojakom, da bodo zastonj kri prelivali in da je vse njihovo imetje v nevarnosti.

»S tem nam ne hodite, gospod častnik!« vzklikne Pribek, ves rdeč v obrazu. »O, saj dobro vemo, kdo vas je poslal! Mi smo kraljevi, pa ne Lomikarjevi, in zato se ne bojimo, če tudi vi temu rabeljnu pomagate in nas pobijete! Zato se bomo rajši branili!«

Soglasni vik in krik vse oborožene čete je častniku v znamenje, da vsi tako mislijo. Odit mora praznih rok.

Glavna hodska sila ostane v Hamrih, katere celo popoldne utrjujejo. Drugo moštvo, zlasti mlajši, odidejo na straže, na noč ojačene in pomnožene. Posamezni predrzneži in taki, ki poznajo tu vsak grmiček, se upajo daleč naprej, opazovat gibanje vojakov.

Sovražnik pa se iz Ujezda še ne gane ne. Samo straže je opaziti na višini in na Hradku. Doli ob cesti pa oklopniške straže jezdijo semintja. Poletni mrak je legel na vso pokrajino in postaja vedno gostejši. Na temnomodrem nebu se svetijo zvezde. Toplo je in globoka tišina vlada. Skozi poletno noč se sliši vsak glas jasno in razločno, tako topot konj na trdi cesti, kakor mukanje živine iz gozda. Zdajpazdaj je čuti klicanje vojaških in hodskih straž.

Na robu Zelenovskega gozda za Hamri leže v vresju in mahu Hodi v belih suknhah, čekane uprte v bok in puške ob debla. Ti možje tvorijo dolgo vrsto straž, ki so določene glavno za to, da stražijo gozd in njegove ubežnike. Četudi na tem kraju ni pričakovati napada, vendar nihče izmed čuvajev ne zadremlje. Ali molče gledajo predse proti ujezdskim viši-

nam ali pa se z zamolklim glasom med seboj pogovarjajo.

Zato je pa bolj globoko v gozdu slišati razne in bolj hrupne glasove. Tam med debli in goščavami odseva rdeči svit ognjev, okoli katerih so se ubežniki zbrali kakor okoli domačih ognjišč, družine, sorodniki, tujci, kakor je ravno nanoslo. Vzajemna stiska je vse zblížala. Za nekaj dni prisiljenega bivanja v gozdu so postavili med drevjem mnogo šatorov iz dračja in vejevja, zavetišče za starčke in otroke. Sicer so ležišča posamič med drevjem pripravljena iz stelje, iz rešenih žitnih snopov in pernic. Pri njih leže psi ali pa se valjajo po njih otroci, ali pa posedajo po njih stari in bolehní, s pobešenimi glavami, preplašeni, v tihi molitvi. Najbolj živo je na jasi, kjer gori največ ognjev in kjer se je zbralo največ gospodinj. Kuhajo pri ognjih priprosto večerjo ali pa dojijo otročiče in jih spravljajo spat; večji otroci, ne sluteč, kako resni časi so nastopili, zbíjajo šale. Moških je tukaj malo; večina je v Hamrih ali na stražah. Samo tisti, ki niso na vrsti, prihajajo družino pogledat in povečerjat.

Na strani pod veliko bukvijo sedi pri skromnem ognju stari, sivolasi Pribek, Matejev oče. Glavo ima globoko na prsi sklonjeno. Zdi se, kakor bi dremal. Toda takoj vzdigne glavo, ko poleg v dračju nekaj zašumi pod ного. Sin Matej prihaja z gostom, mladim Šerlovskim. Starec ga takoj spozna in poda mladeniču svojo velo desnico.

»Kje se vidiva, fant,« reče. »No, pa kakor sem rekel, da tista repatica — Bog pomagaj, da bi se to dobro končalo. — No, vsaj vidiš, kako je bilo v starih časih, ko so zahajali naši dedje v gozde, podnevu in

ponoči. Pa to takrat ni bilo kar tako. Dobro so si zaslužili svoje svoboščine — in sedaj —«

»Kje je Manica?« vpraša Matej in seže očetu v besedo.

»Šla je pogledat za kravami.«

Medtem se zbere okrog nekaj moških, ki so prišli sem zaradi Přebka. Možje sedejo s starčkom okoli ognja. Pogovarjajo se o sovražniku, posebno o tem, da jih je današnji dan pustil na miru in jih ni napadel.

»No, dobro so videli, da jih ni toliko kakor nas,« pojasnuje Přebek.

»Koliko jih pa vendar je približno?«

»Okoli dvesto jih bo in nič več, kakor so povedali fantje. Nas pa bo s Pocihovljani še enkrat toliko.«

Vsi so verjeli tem besedam, ker so bili prepričani, da so bili vojaki na Lammingerjevo besedo brez vednosti dvora nadnje poslani iz maščevanja zato, da jih opleni, in bi sedaj ne verjeli, ko bi jim ta hip kdo rekel, da je okrajnemu glavarju iz Prage naročeno, naj kolikor mogoče zabrani vsako prelivanje krvi. —

Ko čez nekaj časa Matej Přebek vstane, da bi se zopet podal pred gozd, med straže in k Hamrom, že ni bilo več mladega Šerlovskega pri ognju. Izginil je, da bi poiskal Manico.

Globoko v gozdu na zeleni trati je bila zbrana vsa živina. Dekle in pastirji so pazili nanjo in jo varovali. Manica se je ravno odtod na trato vračala nesoč golido mleka, ki ga je bila ravnokar namolzla; tako jo sreča mladi Šerlovski. Takoj ga že izdaleč

spozna, četudi v gozdnem mraku ob slabotnem svitu ognja. Postavi golido hitro na tla in ga veselo pozdravi.

»Ali si že tukaj?« reče.

»Že nekaj časa te iščem. Kaj takega, Manica, ne bi bil nikoli mislil, da se boš ponoči okoli potepala,« se pošali mladenič.

»Tudi jaz ne — Bog pomagaj, kaj bo iz tega!«

»Kaj če biti? Branili se bomo —«

»Mislim, da se ne boste dali —« odvrne deklica pogumno. »Toda koliko škode povsod! In ravno sedaj pred žetvijo —«

»In najina poroka!«

»Tudi to,« vzdihne deklica in takoj pristavi:

»Pa četudi še ne bo precej, da bi le iz tega kaj bilo, da bi bil konec te Lomikarjeve igre. Rada počakam, če treba, do sv. Jurija ali celo leto, ko bi le ta — Takoj bi šla z vami nadenj in ga ustrelila!«

Počasi se bližata jasi. Tu hipoma obstaneta. Spredaj, gotovo na jasi, je nastal krik in hrup moških glasov, da je glasno odmevalo skozi tihi gozd.

»To so naši, iz Pocinovic in Lhote!« vzklikne Šerlovski.

Ni se motil. Ko prideta na taborišče, zagledata četo mož v plaščih ali samo v suknjah, večinoma oboroženih s puškami. Vsaj petdeset jih je, samih postavnih mož. Ravno so prispeli po ovinkih skozi gozd na pomoč; sedaj sedajo okoli ognjišč, pozdravljeni od drugih Hodov, ki se ravno tukaj mudijo.

»Pozneje pridem še k ognju!« reče mladi Šerlovski, ter jo, poslovivši se od Manice, ubere k svojim rojakom.

Tačas tolaži mlada Kozinka, sedeč na robu trate pod starimi jelkami, Ančko, katero je krik Pocinovskih in Lhotskih Hodov zbudil iz spanja.

Pavlek pa se na svoji borni postelji še ne zgane ne. Tudi godčeva družina, ki zraven počiva, trdno spi. Samo Iskra je nekje med moškimi.

Anica ziblje dete na kolenih in mu s tihim glasom peva pesmico. Spominja se, kako je bilo nekdanj, kako je večkrat otroka z možem vred polagala spat, kako sta skupaj pri njih sedela. In sedaj — kakor cigani v gozdni puščavi —. Toda kaj je to! Da bi le on bil tukaj! Kako rada bi vse prenašala! Kje neki je, kaj dela? Kdaj se povrne?

XXII.

Prva noč je minila v pustem gozdu in s pozornim čuvanjem na stražah. Vojaki pa se še genili niso in so tudi drugi dan ostali ravno tako razpostavljeni, kot prvi dan in ponoči. Hodi so bili na stražah tembolj pazljivi in čuječi. Beguncem, ki so bivali v gozdu, je nekoliko odleglo. Največji strah je minil včeraj zgodaj zjutraj; bojazen, ki je vse težila, se tudi ni izpolnila. Ujezd je še stal. Za živež tudi ni bilo hudo. S seboj so prinesli toliko zaloge, da bi v sili zadostovala za nekaj dni. Tudi v tem hudem času se je izkazala medsebojna ljubezen. Begunci so se vzajemno podpirali in tam za gozdom so zopet mislili na vse, Hodi v Straži, v Tlumačovu in Hodovu, ki so beguncem prinašali raznih stvari, sedaj zelo potrebnih in primernih.

Možje so se najbolj čudili, zakaj jih vojaki pusté na miru. Morda jih hočejo s pomanjkanjem in lakoto prisiliti, da bi se razšli, da bi se Uježani povrnil

domov in prosili milosti? To pa ni bilo tako lahko in marsikak Hod se je temu zasmel, meneč, da bi to precej časa trpelo, preden bi pojedli vso živino v gozdu.

Příbek je priganjal vedno le k previdnosti in k skrbnemu čuvanju, ker se je bal nenadnega napada. Njegovo lice se je zopet zmračilo. Dejal je sam sebi, kako težko bo, da bi vsi vztrajali, da bodo mnogi zlasti oddaljenejši, začeli misliti na dom. Popoldne pa mu je mrak izginil s čela, ko je zopet prišel častnik iz vojaškega taborišča in jih pozval, naj se udajo, in ko so vsi starejši Hodi zavrnil ta poziv.

Tako je minila druga noč in že je nastopil tretji dan, kar so v gozdu prebivali in stali v orožju nasproti vojakom. Popoldne so se v Hamrih na pristavi poleg v zemljo zataknjenega praporja pod staro hruško zbrali vsi župani in starejši možje hodskih vasi, razen onih, ki so bili v Pragi pri prizivnem sodišču, kakor so menili njihovi rojaki, ne sluteč, kam so svoji deputaciji pomagali od sodišča. Po vseh poslopih in okoli njih je bilo zelo živo; povsod vse polno Hodov v orožju. Nad gozdom se je zbiral vihar; vse nebo so zakrivali črni oblaki. Možje in župani se niso zmenili za glasno šumenje stare hruške; tudi ne za to, da njihov beli prapor tako močno vihra; pogovarjali so se o vojakih. Příbek se je, opiraje se ob deblo, kar zgenil, ka je straški Konopik menil, da se oni tam — in je pokazal na Ujezd — zato ne ganejo, ker čakajo pomoči. Prav tako je namreč mislil Příbek sam.

»Ali se bojiš tega?« vpraša Konopika skoro burno. —

»No, ne bojim se, toda, ko bi jih bilo kakor kobilic?«

Aj, aj, to ti prihaja na misel, ker te peté srbe!« reče Přibek in se sirovo nasmeje. Konopik postane rdeč, toda preden odgovori, nastane zunaj krik. Tam je vse križem; Hodi, ki so ležali v travi, skačejo pokonci, ki so bili v stanovanjih, beže vun in se drenjajo okoli neke osebe, ki je ravnokar prišla. Tujec to ni, ker med hodskimi suknyami ni videti nobene druge obleke. V tem skoro vsi obenem zavpijejo: Brihta! Postřekovski Brihta! Planil je na pristavo sredi velike gruče rojakov.

»Jej, jej, torej ste se odločili za vojsko!« kriči in maha s čekano. »No, se bomo pa bili —« in podaja najbližjim roko.

»Kje so pa drugi?« kriče vanj.

»Še pridejo.«

»Tamkaj-le so! Pajdar! In Sika!«

»Prokurator!«

»Iz Prage!«

Nekaj časa je trajalo, preden se nemir poleže. Kdo bi jih bil pričakoval! Vsak je mislil, da so v Pragi, ti pa, kakor bi padli z neba.

Vprašanja se kar vsipajo.

»Kako ste mogli priti do nas? Ali ste zvedeli, kako je pri nas?«

»Kje ste slišali o tem?«

Odposlanci, zlasti Sika, povedo, da so šli po ovinkih, skozi gozde in da so o tem uporih slišali že v Pragi. »In kje je kutski oskrbnik?« pristavi.

Mnogi se zasmeejo in povedo, da je za jaso v gozdu privezan na drevo in da mu razen strahu ni nič hudega.

»In vi ga niste ubili?« vpraša začudeni Sika. —

»Tudi drugih niste umorili?« dostavi pocinovski Pajdar.

Sedaj se zopet vsi drugi čudijo, kakšne vesti so se raztresle o njih. Sika se oddahne, ko izve, da so govorice lagale.

»In kje so drugi, Kozina, Hrubi — —?« vprašajo Hodi.

V daljavi je zagrmelo. Pa ko bi bilo tudi iz jasnega mednje treščilo, bi se morda Hodi ne bili tako ustrašili, kakor so se zdaj, ko Sika kratko pove, kaj se je zgodilo z njimi in z drugimi pri prizivnem sodišču. Eni so kakor odreveneli in ob vsako besedo: čutijo, da je izginilo poslednje upanje. Drugi zavpijejo, kakor ranjeni, v dno duše razžaljeni vsled krivice, ki se je zgodila njim in odposlancem. Marsikak glas pa se tudi sliši, naj nikar ne čakajo, temuč kar udarijo nanje, na gosposko, in se maščujejo za to nasilje. Matej Pribek mrko gleda Siko, kakor bi prežal, kaj ta poreče.

»Ljudje božji, bodite pametni, da ne bo še hujše, kakor je že!« reče prokurator Sika.

»Kako to misliš?« vpraša nekaj starejših, katere so prestrašile vesti o svoboščinah, sodišču in ječi.

»Kako mislim? Kakor bi tudi vi morali!« vpije Sika. »Svoboščine so uničili in rekli, da je vse zastonj; naše so zaprli v ječo, a tu pred nami stoje vojaki z dobrim orožjem, mi pa s slabim, sami, brez pomoči. Nikar ne mislite, da se bojim — toda rad bi rešil, kar je še mogoče, da ne pride kaj hujšega. Kri bo tekla, danes se ubranimo, toda kako —«

»Molči, ti vražji prokurator! Judež!« zagrmi Matej Pribek. Njegova orjaška postava z enim kora-

kom stoji pred dolgolasim, tršatim prokuratorjem. V soglasnem krikju, ki je nastal na strastne Pribkove besede, je najbolj slišati glas postřekovskega Brihte. Toda tudi Sika ne ostane brez pomoči, in to izdatne. Ravno najstarejši in največjavnejši možje iz Klenča Hodova, Postřekova, Straže, Kičova, Tlumačova in Medakova so na njigovi strani, ki z lepo in hudo besedo kroté vpitje bojne stranke, v kateri je največ Uježanov, Draženovcev in pa mož iz Lhote in Pocihovic.

»Pustite ga!« kliče Sika. »Kdo pa je naredil vse to, ako ne ti, Matej?«

»Ali hočeš, da ti zapalijo dom, da pomoré nas in žene in otroke naše?« vpije klenški Buršik.

»Naj požgo, naj nas pobijejo!« kriči Pribek, kateremu oči kar goré. »Toda prej se bom branil. In če me tuđi pobijejo, boljše bo, kot robotati kakor žival.« Sram naj vas bo, babe babje in ne Hodi!«

Na Hamrih nastane vpitje in zmešnjava. Nesložni Hodi se vseprek prepirajo, ali se kaže vdati in prositi milosti, ali začeti boj. Bojevita stranka je slabejša. Njej na čelu stoji Pribek, kateremu ob strani najbolj glasno napadata mirnejše nasprotnike divji Brihta in mladi Šerlovski. Vsi so tako razburjeni, hrup viharnih glasov tak, da ne slišijo niti klicev prvih straž, ki kažejo tja proti ujezdski višini. Kar naenkrat pa utihne glasni hrup na Hamrih. Gromovit pok zadoni — za njim drugi, tretji. — Po gozdih odmeva glas topovih strelj. Da, topovi! Tri je videti tam. Pripeljali so jih iz Ujezda na višino in namerili proti Hamrom. Belkasti dim oddanih strelj se vali proti tej strani. Okoli topov pa polno vojakov. Že stopa en del počasi v dolino in na cesto, glej, tudi

nekaj jezdecev se je pridružilo. Kar tare se vojakov! Prišla je pomoč. Ko gledajo Hodi še osupli in prestrašeni na sovražnika, prisopiha mladenič in naznani, da se je Danielov Bolj povrnil s poizvedovanja. Ti topovi so stali prej na trati med njivami in z njimi je prišlo mnogo novih vojakov. Tako je pripovedoval fant s straže. Ta novica sedaj ni bila več nova, pač pa resnična, kakor so se vsi prepričali.

»No, in še hočete vojsko?« zavpije Sika in z desnico pokaže na vojake, ki se očitvidno pripravljajo na napad.

»Molči, povedal sem ti že enkrat!« kriči Přebek. »Nič se ne bojte. Kdor je pravi Hod, za menoj!«

Mnogi mu odsvetujejo in branijo njemu in njegovim privržencem.

»Pustite jih, naj gredo prosit!« zavpije mladi Šerlovski. »Pojdite k nam, tam se bomo boljše branili, kakor tukaj v temi —«

»Pojdimo v Pocinovice, pojdimo!«

Přebek skoči k zastavi in jo na en mah izdere iz tal.

V tem času je prihitel neki fant iz Hamrov v gozd na jaso. Tam zbrani begunci so se skrbno ozirali na oblačno nebo, vsled katerega se je stemnilo tudi v gozdu. Močan veter je vlekel skozi veje in naznanjal vihar. Nanj so se vsi pripravljali, kaj drugega niso pričakovali. Tu začne fant, komaj prihitel do prvih, vpiti, da so prišli odposlanci iz Prage Sika, Pajdar in Brihta, drugih pa ni, ker so v Pragi zaprti, v ječi.

Žalosten, prodiren glas se zasliši skozi gozdno samoto —.

Vsi se ozro na Kozinovo Anico, ki vije z rokama in začne tarnati. Ženske jo obstopijo, pogovarjajo in tolažijo.

»Kje so?« izprašuje stara Kozinka fanta. Ne joka, obraz pa ji je postal kar rumen. Fant pokaže proti Hamrom. Zbeži tja. Na robu gozda pa naenkrat obstoji. Od Hamrov gre proti njej v gozd četa mož. Na čelu jim koraka Matej Přebek, zraven njega postřekovski Brihta, na njegovi desnici mladi Šerlovski iz Pocinovic, v roki beli hodski prapor, ki jim viharno vihra nad glavami. Ostali moški so ostali v Hamrih; tekajo semintja ali gledajo v gručah proti Ujezdu, odkoder je slišati trobente in bobne. V tem skoči iz Přebkove čete Gregec Iskra in je v par skokih pri stari kmetici.

»Hudo je — toliko vojakov, in naši hočejo prositi milosti —«

Starka vrisne od groze.

»In kaj Přebek?«

Godec pove, da se s svojimi zvestimi umakne v Pocinovice.

»So li res zaprti Ivan pa drugi?«

Godec pokima z glavo.

»In vi, babe, pa hočete prositi?« zavpije stara Kozinka in s stisnjeno pestjo zagrozi proti Hamrom, kjer že odpošiljajo prošnjo deputacijo k okrajnemu glavarju, ki je ravno dobil ojačenje, tri topove, grenadirje in precejšen oddelek pehote in konjenice, pod vodstvom grofa Stampaha in gospoda Stajnbaha Königsfeldskega.

Medtem je prišla Přebkova četa v gozd na jaso. Grozna zmešnjava je nastala tam, ko so zvedeli, kaj se godi. Strah pred vojaki je vse preplašil. Žene jo-

kaje prosijo može, nekatere, naj jih ne zapusté, naj ne hodijo, druge zopet, naj jih ne puščajo tukaj. Anica se za vse to ne zmeni. Sedeč pod drevjem pri svojem ognjišču, stiska otroka k sebi. Ta novica! Zaprt v ječi! Zakaj je šel! Ona je prav slutila —. O, on se več ne vrne, dobro vé ta —. Otroka, uboga otroka! Iznova se ji udere potok solz, s katerimi moči Ančko in Pavleka, stiskajoč ju na prsi.

XXIII.

Začelo je deževati, grmeti, in skozi vlažni, temačni zrak je švigala prodirna, bleščeča svetloba bliskov. Iz šumavskih gozdov se je vzdigovala megla in stebri belega dima kakor od brezštevlnih požarov.

Ob tej nevihti se je umikala Pribkova četa skozi gozde in po razmočenih poljskih potih do Pocinovic. Ta četa najbojevitejših in najodločnejših Hodov, več kot sto mož, je bila razdeljena v dve manjši. Med obema se je peljalo nekaj voz z ženami in otroki, katerih niso hoteli moške pustiti v gozdu. Več jih je bilo iz Ujezda. Med njimi tudi stari Pribkov oče in Manica. Ko je tam na jasi sin Matej omenil, naj počaka z Manico kar v gozdu, ker bo v Pocinovicah gotovo trda predla, še slišati ni hotel o tem in ravnotako odločno ga je zavrnila njegova vnukinja.

»Da bi prosil na svojih starih kolenih?!« je rekel starec in zlezal na voz. Veter mu je zapletal dolge, snežnobeke lase in mu podil dež v nagubano lice; toda starec kakor bi nič ne čutil. Nič se ni ganil in je svoj mrki pogled upiral predse; njegove misli so bile v drugih krajih. Ker je mladi Šerlovski vodil voz, na katerem je sedela Manica z dedom, hlapec

pa je ostal pri živini v gozdu, je Matej Příbek zopet prevzel hodski prapor. Nesel ga je čez ramo; bil je ves premočen in ohlapen. Ko je sedaj to zapazil, se je spomnil, kako je davi še veselo vihral. In davi so imeli tudi vsi dovolj poguma, sedaj pa je vsem pogum upadel kakor babam, ko jih je ta Sika poškropil s svojimi novicami. Sedaj se jim pa tudi godi po tem —

Stemnilo se je, ko so se Hodi z vozovi približali k Pocinovicam. Dež je sicer ponehal, nebo pa se ni zjasnilo; gosti oblaki so še viseli na vrhovih, ki se raztezajo proti jugozapadu prav do Pocinovic. Vrhov Havronica, Plapolca, Hudica in Golega vrha ni bilo videti v gostih oblakih, v katere so se popolnoma zagrnile »Deviške prsi«^{*}) in drugi šumavski velikani kakor mogočno ozadje.

Po večdnevni napetosti, po utrudljivem potu ob tem vremenu, so bile suhe, tople, in zlasti gostoljubne pocinovske sobe možem in vsem beguncem posebno dobrodošle. Večina izmed njih je komaj nekaj zavžila, pa je že omagala in na mah zaspala. Pri županovih pa, pri starem Šerlovskem, kjer so se zbrali domači in najveljavnejši možje iz sosesčine, so imeli še dolgo luč.

Tudi nekaj mož iz Lhate, ki so se pred Pocinovicami podali v bližnjo vas, se je tu mudilo in se šele pozno v noč vračalo domov, s trdnim sklepom, da se ne udajo ne Lammingerju, ne vojakom, katere je po njihovem mnenju on nadnje poslal.

Polnoč je minila. Šele ob tem času se je Matej Příbek ulegel; a prej je še z mladim Šerlovskim obhodil vso vas in vse razpostavljene straže. Še pred jutranjim svitom pa je bil orjaški Hod zopet na nogah

* Jezerni hora.

in je budil možake, naj vstanejo in gredo zadelat in zagradit vse uhode v vas: pota, steze, ki vodijo med skednji na polje in vse ulice. Še se ni vsa vas prebudila, še niso bile vse priprave dovršene, že nepričakovano pridejo gostje in pomočniki. To so nekateri kmetje iz Hodova in Poštrekova, premočeni do kože in vsi blatni. S seboj pa prinašajo čudne novice.

Včeraj so bili tudi med tistimi, ki so priznavali, da je ves odpor zastoj in da nič drugega ne ostane, kakor udati se. Sedaj so pripovedovali Hodom, ki so se okolu njih zbrali, kako je gospod okrajni glavar naenkrat vso stvar lepo drugače zasukal. Ko so prišli k njemu prosit in obljubili, da se mirno razidejo, samo če vojaki odkorakajo in jim nič ne storé, je zakričal nanje in dal takoj vse prijeti in po vojaki odpeljati. Pa ne samo teh, temveč iz vseh vasi jih je dal po nekoliko zvezati — in odpeljati.

»Kam?« vpijejo Hodi, pozorno poslušajoč.

»V Plzen, Střibro, Tin —«

»In čemu na toliko krajev? Ali ni dosti zaporov v Plznu?« vpraša Šerlovski.

»Nad sedemdeset so jih odvedli!« odvrne eden izmed beguncev.

»Ko smo to videli, dejali smo noge čez ramo. Rajše se dam ubiti, kakor sedeti v zaporu, kjer bi z nami pometali in naposled vse pobesili,« pristavi drugi. »To je lepa milost! To je zato, ker so se jim takoj podali!«

»Sedaj bi bili vsi radi tukaj-le!« zavpije eden izmed Hodov.

»Res je, in bilo bi nas štiristo.« dostavi Přebek. »In kje so sedaj vojaki?«

»V vsaki vasi nekaj, na Ujezdu pa jih je kot muh. In najbrž povsod ostanejo, da bo mir.«

»In naši v gozdu?«

»No, ženske so tarnale in še tarnajo. Kako bi tudi ne! Može so jim odpeljali, v hišah pa vojaki. Mnogo kmetov je še sedaj v gozdih. Bežé, morda na Bavarsko.«

»In pri vsem tem naj bi bili tam ostali in se podali?« vzklikne Přebek. Oči se mu kar zaiskré.

Do tega trenutka so bili še vsi v županovi sobi. Ko Přebek vstane in hoče oditi ter vsi za njim, plane v sobo eden izmed Pocinovljanov in naznani, da je straža v stran proti Loučinu zagledala na potu vojake. Vsi so jih sicer pričakovali, vsi so bili prepričani, da jih vojaki ne bodo pustili pri miru, a vendar je ta novica sedaj mnoge preplašila, vse pa razburila.

»V imenu božjem!« vzklikne stari Šerlovski.

»Za menoj, prijatelji, urno za menoj!« kliče Přebek in gre vun. Vsi jo udero za njim.

Ob tem zgodnjem času je bila že vsa vas pokoncu. Novica o vojakih se je raznesla po vseh kotih. Od vseh koncev hité ljudje skupaj, možje, žene, stari, mladi, na vasi jih kar mrgoli. Nato pridejo še možje od županovih, oboroženi s puškami in čekanami. Na čelu jim Přebek s hodskim praporjem. Zopet veselo vihra v jutranjem vetru; čez noč se je namrač zjasnilo in je napočil krasen dan.

»Vojaki že gredo!« zavpije Přebek. »Že gredó, loviti moške in ženske mučiti. Če hočete, se jim podajte — jaz in kar nas je iz Ujezda pa iz Dražinova, mi se ne podamo!«

»Mi tudi ne! Mi tudi ne!« zavpijejo vsi in v tem hrupu je bilo slišati tudi dosti ženskih glasov.

»Potem pa z božjo pomočjo vsak na svoje mesto!« ukaže Přebek.

»Ženske in otroci proč, v hiše!« kliče Šerlovski. »Pripravite se, če se ponesreči, da boste imeli vse za na pot, skozi zadnjo ulico v gozd, tam bo prosto!«

V tem vsak glas na vasi potihne in vsi stoje tu kot okameneli. Ropotanje bobnov se razlega gori in trobente pojó. Prvi se zavé Přebek. Zavpije, naj tu počakajo, da gré pogledat, in hiti k zagrajenemu izhodü. Oba Šerlovska in mnogo Pocinovljanov za njim. Vidijo med poslopji in skozi drevje bliščeče se orožje in vse živo vojakov. Na prvi pogled spoznajo, da jih je veliko. Zajemajo vas od vzhodne strani in zasedejo cesto. Jezdci jezdijo semintja, ukazi, dajani z močnim glasom, leté od čete do čete in se slišijo prav v vas.

Veriga vojakov raste in začenja vas doli na ravnini ležečo boljbolj zajemati.

Přebek se zgane. Nekaj jezdecev se podi proti njim; pred zagrajenim uhodom na potu obstanejo in eden izmed njih začne govoriti. Kar je povedal, Šerlovski in Přebek naznanita na vasi; samo to zamolčita, da so se Lhočani že tudi udali na milost in nemilost.

To sta pa povedala, da se mora vsa vas takoj podvreči in vse pregraje takoj odstraniti. Možje naj odložé orožje, tujci naj se izročé, zlasti Matej Přebek iz Ujezda, in zaradi varnosti in poroštva naj župan z dvajsetimi kmeti takoj pride v taborišče in prosi milosti.

»Da nas vtaknejo v ječo!« zavpije eden izmed kmetov.

»In pobesijo kot puntarje!« kliče drugi.

»Jaz ne grem!« naznani župan Šerlovski z močnim glasom.

»Jaz tudi ne!« kričé drug za drugim in v ta hrup se mešajo ženski glasovi, ki pozivljajo svoje možé, naj ne hodijo, naj se ne udajo.

»Saj smo že kakor v pasti, vojaki kroginkrog!«
»Prebijemo se skozi!«

»Urno za menoj!« vpije Přebek.

Grozen hrup in strašna zmeda nastane na vasi. Nekaj žen jame tarnati, druge svojim možem živo, strastno prigovarjajo, naj se ne udajo. A tega ni bilo treba. Vest o tem, kako so ravnali z rojaki, ki so se podali pod Ujezdem, kruta zahteva in grožnja vojaškega poveljnika ter preteče nasilje so razburili Hode v Pocinovicah in jih navdali z obupno odločnostjo. Raje umreti, kakor se tako podati v novo in veliko trpljenje!

Přebek najprej pregleda vojake; takoj spozna, da jih ni mogoče prepoditi ali se jim vsaj ubraniti. Ne preostane drugega, kakor da se prebijejo skozi nje. Zato pelje sedaj hodske možé na tisto stran vasi, kjer je, kakor je vedel, najbližje do gozda in najmanj vojakov. Nekateri predlagajo, naj se počaka do noči. Ta predlog pa je bil zavržen, ker je poveljnik dal le kratek odlog za odgovor in ko odgovoré nepovoljno, gotovo takoj naskoči. Ni mogoče torej odlašati.

»Kdor more, naj zasede konja! Tukaj ven udarimo!« vpije Přebek in pokaže na skednje poleg sebe. Tako je ukazal zato, ker je videl, da so vojaki najbolj natlačeni pri izhodih iz vasi med poslopji in proti ulicam. Da udarijo med skednji, tega niso pričakovali, odtod jih je mogoče iznenaditi. Preden stopijo v te lesene in slamnate utrdbe, se kratko poslové.

Matej Přebek se ozré po hčeri. Bila mu je za petami, bleđa, tresoč se, poleg svojega starega deda, ki se ni dal zadržati v hiši.

»Oče, Manica, z Bogom! Morebiti se še vidimo. In če se ne — dekle, skrbi lepo za deda — z Bogom —« Nekoliko bleđ je, ko podaja svojo mogočno desnico hčeri in staremu očetu.

Starec stegne roko in ga pokriža. Še enkrat se Přebek ozre, potem pa izgine v množici. Njegov beli prapor pa je še vedno videti nad glavami, dokler ga ne pripogne, ko stopa v skedenj.

Manica gleda za njim, vsa v solzah; tedaj pristopi k njej ženin, ki si je šel poiskat konja. Zaplače. Objame jo, potem zagrabi uzdo svojega belca in ga pelje v skedenj. Tu že stoji nekaj konj, za njimi pa pešci v gosti gruči. V drugem skednju, tik zraven, je ravnotako. Vsi samo čakajo na znamenje, da bi se odprla vrata, ki vodijo ven proti vojakom.

Solnce je izšlo in njegova jasna svetloba prodira skozi široke špranje med trami v skednje in z bleščočimi, zlatimi žarki odseva skozi mrak. Tu se zasveti konjem po telesu, po gladki dlaki, po priprostem, kmečkem sedlu, tam šine čez bele suknje Hodov in zatrepeta semtertam po obrazu. Večina je bleđa od razburjenja, nekateri od strahú, ki nehoté napade vsakega pred krvavim bojem. Oči vseh grozničavo goré, srcé bije, vsak pa odločno stiska puško ali pa okovano, ostro čekano. Ne daleč od vrat stoji Přebek sklonjen in opazuje skozi špranje vojake. Ko vstane, da jezdecem znamenje, naj sedejo v sedla. Potem poda mlademu Šerlovskemu roko in mu nekaj zašepeta ter gre za četo in še enkrat ponovi, kaj ima vsak storiti, kam vsak meriti. Potem gre v sosedni

skedenj, da prevzame tam vodstvo. Iz prvega skednja popelje četo mladi Šerlovski. Sedeč na konju, stiska ves razljučen nabit samokres in napeto vleče na ušesa ter čaka na dogovorjeno znamenje, ki ga bo dal Maničin oče v sosednjem skednju. Za hip zavlada po skednju globoka tišina. Samo kak konj zahrka ali pa udari s podkvijo ob pod, da zadoni. Oddaleč se sliši trobentanje in bobnanje; v tem nekdo iz množice pred skednjem na tej strani v vas zavpije, da vojaki že gredo od druge strani.

Ta vzklik se še ne izgubi, in že se zasliši v sosednem skednju močan žvižg. Vrata obeh skednjev se na mah odpro kakor od silnega piša, in bleščeča svetloba posveti v skedenj; v tej svetlobi plane ven nekaj jezdecev, na čelu jim mladi Šerlovski — za njimi kakor oblak ostali Hodi. Za tem oblakom pa drug oblak, na čelu mu Matej Přebek, v levici beli vihrajoči prapor in v desnici visoko nad glavo težko, hrastovo čekano svojega rodú.

Hodske puške, kratke, dolge, zagrmé, njim pa odgovoré vojaške in obe stranki takoj udarita druga ob drugo. Strašen spopad. Obupnost krepi močne hodske roke. S čekano, z obrneno puško se bijejo kakor levi. Na čelu deli mladi Šerlovski, ki se je najbolj silno vrgel v valove boja, udarce pešcem na desno in levo.

Pri plotih, pri zidu in v obeh skednjih, sedaj na stežaj odprtih, stoje vaščani, žene in starci, in skrbno, z grozno napetostjo opazujejo boj.

Stari Přebek se opiraje na svojo vnukinjo stoji na robu skednja in se nič ne zmeni, da ga nekateri svaré pred streli. Manica bleda, trepetaje opazuje vsak gibljaj bojevnikov, kakor tudi vsi drugi, v

grozničavi napetosti. — Vidi, kako obe strani trčita skupaj, kako Hodi tišče nazaj sovražnika, katerega so očividno iznenadili. V tej divji zmešnjavi, kjer se skozi prah in dim vidijo bele suknje in temni vojaški plašči in se blišče sablje in drugo orožje, se ne da nič razločiti. Strašen krik in vik odmeva odtod in v hrup človeških glasov se meša grmenje strelav in trobentanje.

Manica skrbno zasleduje očeta in ženina.

»Manica, ali vidiš naš prapor?« vpraša ded.

»Vidim — tam oni beli — toda zdaj — nič več — in zopet! In zopet je izginil — joj, Devica Marija — nič več ga ne vidim. — Ali ga vidite vi, ljudje božji?« vpraša s tresočim glasom, plašno se ozirajoč na sosede. Gledajo, gledajo, oči napenjajo — toda ne zagledajo več bele zastave, katero so še malo prej dobro razločili.

Medtem zadoni trobenta z druge strani, in od tam, kjer je še pred hipom vojaški oddelek, odstranivši zaseke, prodiral v vas, se pripodi četa oklopnikov. Sablje se jim nad glavami bliskajo v solncu, zemlja bobni. Stari Pribek se zgrudi na kolena, sklene roki in začne moliti.

Vaščani zavpijejo in se za starim Pribkom vsi vržejo na kolena.

Sedaj ni več dolgo trajalo. Gruča je postajala redkejša, nato se je razdelila in bilo je videti, kako so se oklopniki podili za tistimi, ki so se prebili in ubežali.

»Kateri neki so to in ali ubeže oklopnikom?« tako je vsak mislil ta hip ter se spominjal svojcev, ki so bili med njimi. — —

Predno je solnce popolnoma izšlo, se je to že vedelo. Boj je bil končan. Vojaki so udrli v vas, jo zasedli in oplenili. Zunaj po bojišču pa so hodile žene in matere ter iskale svojih mož in sinov. Srečna, ki tu ni našla nikogar, ker je bila lahko prepričana, da je ubežal v gozd. Toda vsak trenutek se je tuintam oglasil bolesten vzklik, ko je žena med ranjenimi ali mrtvimi izpoznala kakega svojca. Bojevniki so ležali posamič, prosto, ali pod konjem, ali v celi gruči, kakor so padli.

Stara Šerlovska je tudi iskala na bojišču, pa ni našla ne sina, ne moža. Komaj je verjela tej svoji sreči. Toda tam! To je nevesta! Hiti k njej.

Na poteptanem travniku, kjer je ležalo mnogo ranjenih in mrtvih vojakov, pa nekaj ranjenih Hodov, kleči Manica, joka in vije z rokami nad truplom svojega očeta. Matej Pribek leži v okrvavljenem, belem županu, krčevito objemajoč drog hodske zastave; odrevenela desnica še vedno stiska hrastovo, staro čekano. Bela plahta zastave je raztrgana, pohojena, s krvjo zalita. Orjaška hodska postava leži ravno stegnena; lice je zatemnelo. Tako je končal zadnji hodski zastavonoša. Kako junaško se je boril in kako je branil svojo zastavo, v dokaz za to so bili mnogoštevilni ranjeni in mrtvi vojaki naokrog.

Stari Pribek je pokleknil in naslonil svojo belolaso glavo na sina. Solze so silile starčku iz oči. Ni tarnal, ampak samo bolešno stokal in zdihoval. Vojaki, ki so odnašali ranjene tovariše, so postajali pri tej skupini ter poslušali jok vitke, zlatolase deklice.

»Joj meni, joj meni, moj zlati, dobri ata! Devica Marija, kaj naj sedaj počnem brez vas! In vi,

moj skrbni dedek, tu leži vaš sin! — Joj meni, joj meni, moj zlati ata!«

Toda Matej Přebek ni slišal hčerkinega jokú; in bilo mu je dobro. Odšel je v druge kraje, kjer ni grajskega nasilja in kjer mu ni treba gledati, kako se siloma uničuje zlata hodska prostost.

XXIV.

Pogosto so se tedaj spominjali na Hodskem letošnje spomladi. Kako se je ob tem času na polju delalo, kako prosto, brez tlake, brez grajskega strahu! In povsod je vrhutega cvetelo upanje, da bo ob žetvi šele prav popolnoma dobro, da bo takrat že sodba izrečena, pravda dobljena in da bodo potem varno, brez strahu lahko uživali zaželjeno svobodo. A ko je nastopila žetev! Kakšen vihar, ki je porušil upanje vseh Hodov v boljše, prostejše čase! Vihar je minil; toda kaj je zapustil!

Tam pri Pocinovicah je poteklo veliko krvi in zastonj. Še najboljše je za tiste, ki so tam na polju obležali, kakor Matej Přebek, pa vsem tistim, ki so umrli na zadanih ranah. Veliko izmed pogumne Přebekove čete se jih je tudi rešilo. Toda ti so imeli težko življenje po gozdih ali pa v sosedni bavarski deželi. Ali bo kdo izmed teh beguncev tam dolgo časa zdržal? Ali jih ne bo prisililo pomanjkanje in domotožje, da se povrnejo in prosijo, kakor oni tam pri Hamrihu? Matej Přebek je dobro prorokoval.

Skazali so jim milost, toda kako! Nad sedemdeset so jih razpršili vklenjenih po ječah v Plznu, v Tinu in v Střibru. Grdo so tam ravnali ž njimi, pretepali so jih kakor tatove in potepuhe.

Medtem je dozorelo žito na polju in je prišla žetev. A ta ni bila taka, kakršne so se na Hodskem veselili.

Prav pred žetvijo so bili kmetje poklicani v trhanovsko pisarno; toda ne vsi naenkrat, temveč vas za vasjo, in tam so morali vsi, kmetje in kočarji, priseči na sveti evangelij, da so in ostanejo sami in njihovi nasledniki podaniki in tlačani N. M. blagorodnega gospoda Maksimilijana Lammingerja plem. Albenrajskega ter njegovih dedičev, da obljubijo skazovati zvesto in ponižno pokorščino tej svoji najmilostivejši gosposki.

Ko so izgovorili prisego, se jim je prebrala še listina; v kateri je bilo napisano, da vsi Hodi priznavajo neveljavnost svojih nekdanjih pravic in svoboščin, in da se ne bodo nikdar več, kakor to tudi ukazuje najvišji cesarski patent, pravdali s svojo gosposko, temveč natančno se držali ukazanega jim »večnega molka«.

Tiho, brez hrupa so hodili Hodi k gosposki in so tam čakali tiho, molče in preplašeni, da jih pokličejo v pisarno. Seveda ni bilo med njimi nobenega divjega Brihte več, nobenega Šerlovskega, niti Mateja Přebka. Mnogi so izgubili pogum, in tisti, ki ga niso, so dobro vedeli, da nič ne pomaga. — — —

Z zamolklim glasom so prisegali; ta in oni je včasih obstal in skoro ni mogel naprej, težka, žuljava desnica je zadrhtela, ko je podpisovala listino, s katero so si sami zamašili usta, sami zvezali roke, sami sebe ubili.

Marsikak globok, tresoč vzdihljaj se je izvil iz prsi hodskih mož, ko so odhajali iz pisarne. Sedaj

so podložni s telesom, z dušo, z imetjem sovraženi gosposki.

Ta misel je bila grozna — in vendar tega še niso čutili tako, dokler niso morali izvrševati tega, kar so obljubili. Takoj ob žetvi pa se je gosposka poslužila svojih pravic in nagnala Hode na tlako. Sicer so jih že prej silili k takim delom, nje in njihove očete. Toda kakšen razloček v delu, v številu tlačanskih dni, v ravnanju ž njimi!

Najboljši in najuglednejši kmetje, ki so se udeležili boja v Hamrih, so morali na najtežje in najhujše delo. Pripeljali so jih iz vasi in ječ, v katerih so bili dosedaj zaprti, in so jih vklenjene gnali na tlako.

To je bilo nečuveno! Prokurator Sika, stari postřekovski Psůtka, pocinovski Pajdar in marsikak sosed, ki mu je glava osivela v poštenju, so morali delati na grajskem, z verigami na nogah kot hudodelniki in zločinci. Vsak, ki se je le nekoliko udeležil tega upora, ki se je prej le oglasil, je bil sedaj kaznovan. Tudi na onega domažliškega soseda, onega Jošta niso pozabili in so ga zaprli, češ, da je Hode podpihoval in hujskal. Celo prokuratorja samega, tako je bilo naznanjeno iz Prage, so vrgli v ječo in nič mu ni pomagalo, da je bil plemenitega stanu in imel ugledne sorodnike, ki so se zanj potegovali.

O njihovih poslancih pa, o starem Hrubem, Kozini, Veseljaku, medakovskem Nemcu, hodovskem Peču in njegovih dveh tovariših ni bilo nič slišati, razen tega, da so še vedno v ječi.

Najboljši, najodločnejši Hodi zaprti ali vklenjeni na tlaki — kako bi ne bilo po vsej hodski pokrajini tužno in žalostno? Žetev se je spravila, toda tiho,

brez petja, žalostno je minila in ostala je le utrujenost. Jesen je prinesla novo delo in gosposka novo tlako. Hodi so jo opravljali, mrko in molče, celo takrat, kadar so oskrbniki in grajski posli bolj grdo kričali nad njimi in bolj surovo ravnali ž njimi, kakor kdaj poprej. Kvečemu so na tihem zakleli in zaškripali z zobmi. Malosrčnejši so začeli tožiti čez tiste, katerim so prej navdušeno pritrjevali, čez pokojnega Přebka, Siko, Hrubega in Kozino, češ, da so te reči začeli, zastonj in na škodo vseh.

Samo stari Přebek, oče pokojnega Mateja, je molčal.

Odkar se je pri Hamrih in Pocihovicah vse tako žalostno končalo, odkar mu je umrl edini sin, se je ves izpremenil. Teh osemdeset let in več, ki jih je ućakal, ga je začelo tlačiti.

Za nobeno stvar se ni več brigal; nobena reć ga ni več veselila. Po cele ure je sedel doma v sobici, na postelji, ali če je solnce lepo gorko sijalo, na vrtu, vedno čisto sam, s sklonjeno glavo, zamišljeno, s povešenim pogledom. Vćasi je Manica mislila, da je zadremal, toda ko je tiho pristopila k njemu, je slišala, da se ded polglasno s seboj pogovarja in da ima v mislih njenega pokojnega očeta. Enkrat, ko je ravno za njim stala, je dvignil oči in kakor bi jih uprl na nekoga pred seboj, je izpregovoril:

»Tista repatica — kakor sem dejal —« In zmal je z glavo, jo pobesil in tiho pristavil:

»To je pravica?! Ali je sploh pravica?«

Vnukinja je razumela, kaj misli. To mu več ne gre iz glave, za nič drugega se ne briga. Kolikokrat ga je že vprašala za kak svet, toda komaj je odgo-

voril, kakor bi ne slišal ali ne razumel. On, nekdanj tak gospodar! Sedaj je morala ta mlada deklica za vse skrbeti, celo za njega kot za otroka. In skrbela je. Dobro si je zapomnila, kar ji je rekel oče, ko se je pred tisto bitko od nje poslovil. Dobro je izvrševala njegove besede, tako da lepše ni mogla skrbeti za deda. Kakor hitro so pokopali očeta, je takoj pehjala deda domov. O, kakšna povrnitev je bila to, v kakem stanju je vse našla na domu! Kakor povsod na Hodskem, tako so tudi pri njih vojaki vse opletili in preobrnil.

Toda bila je hči Mateja Pribka. Kaka druga bi si ne bila znala pomagati. Manica pa se je mučila od zore do mraka, med tem ko so posli izvečine delali na grajski tlaki. Toda kaj težko delo, kaj ves trud! Le na očeta ni mogla pozabiti in potem te skrbi! Stari Šerlovski je pobegnil s sinom, pa se je na zimo povrnil domov in je tudi vklenjen zahajal na tlako. Sin pa je ostal na Bavarskem, ker so mu sporočili, da se gosposka zanj posebno zanima in mu gotovo pripravlja težko kazen. Kaj bo iz tega? Kdaj se vrne in ali bo sploh mogoče, da pride?

To je Pribkovo Manico najbolj mučilo.

Dude Gregca Iskre in gosli njegovega slepega očeta so visele nedotaknjene na klinu in se niso nič več oglasile. Tudi noben učenec ni več prišel. Kdo se bo pa o tem času spominjal godbe! Godec je delal sedaj škafe pri Kozinovih. Tam so ga tudi res potrebovali in sreča, da je Iskra toliko mislil na prijateljevo rodbino. Stara Kozinka in Anica sta delali, kar sta mogli, in vendar tuintam njuna moč ni zadoštovala. Od trenutka, ko jim je Iskra pomagal pri begu, jih ni več zapustil. Iz gozda Zelenova jih je

pripeljal zopet na dom nazaj in večino dneva prebil pri njih. Samo včasih je bil zadržan, in to zlasti, ko je moral na grad, kjer je tudi njemu leskovka pela, in pa kadar je moral na tlako.

Kadarkoli je prišel v hišo, je mladi gospodinji zelo odleglo. Imela je rada godca, ker je bil možev najboljši prijatelj in se je mogla ž njim od srca pomeniti o Ivanu in mu vse potožiti. Z Ivanovo materjo ni veliko občevala. Ta se je je skoro izogibala, ker je dobro vedela, da mlada gospodinja njo dolži, češ, da je ona vsega kriva. Ko bi ona ne bila Ivana vzpodbujala, ko bi ne bila rešila tistih resrečnih listin, bi se Ivan gotovo ne bil spustil v pravdo z gosposko, ali vsaj ne na tak način.

Gregcu se je včasih posrečilo potolažiti žalostno Anico in razvedriti njeno tužno lice; a kmalu je padla zopet nazaj v težko zamišljenost. Delala je, skrbela in je bila povsod na prvem mestu, toda včasih se je v največjem delu izgubila in se dolgo ni pokazala. Posli pa je niso iskali; dobro so vedeli, da se gospodinja ni mogla več premagati in da je zbežala v čumnato ali kam drugam se razjokat.

* * *

Že pri prizivnem sodišču so zahtevali od hodske deputacije, naj prizna neveljavnost starih svobosčin in priseže Lammingerju podložnost in pokorščino. Takrat so se uprli vsi do zadnjega, možato in složno, in tudi pozneje so se branili, ko so jih odpeljali v ječo novomeške zbornice. Toda tu jih niso pustili dolgo skupaj. Starega Hrubega in Kozino so ločili od njih, kot njihova poglavarja in hujskača k upor; tega mnenja so bili namreč pri sodišču in so vsakega posebej zaprli.

Potem so se rojaki videli še enkrat, in to zopet pred sodiščem, kjer so jim naznanili razsodbo. Stari Hrubci in Kozina sta bila spoznana najbolj krivim in sta bila obsojena na enoletno ječo. Ostalim je bilo naznanjeno, da so čisto prosti, ako podpišejo izjavo, da priznavajo svojo podložnost. In pri tej priliki jim je eden izmed gospodov svetovalcev tudi omenil nesrečnega konca vstaje v domovini, kakor tudi tega, da so se že vse vasi udale in da so vsi s podpisom potrdili podložnot.

To je odločilo pri omahujočih Hodih, katere je trla ječa in se jim je tožilo po domu in družinah. Čemu bi se dalje branili?

Medakovski Nemeč je podpisal prvi, za njim Peč, potem drug za drugim, dokler ni Veseljak Ecl, ki je imel predpustom tako lep govor o mrtvem grajskem korobaču, zadnji pripisal svojega imena k ostalim podpisom. In tako je bilo vsega konec! Bili so izpuščeni, prosti kakor ptica, in vendar ni bil nihče izmed njih tega vesel. Počasi, kakor od groba, so stopali proč od listine, ki je ležala na mizi.

Eden izmed prizivnih svetnikov je tudi Hrubega in Kozino še enkrat pozval, naj podpišeta. Toda sivi dražinovski župan je zmajal z glavo in Kozina je resno, gledaje gospodi v lice, odvrnil:

»Lomikar nas lahko prisili, da tlačanimo; toda kako naj rečem, da naše svoboščine ne veljajo? Čemu smo potem vse to začeli, čemu smo se pravdali, čemu hodili na Dunaj, celo na cesarski dvor, čemu sedeli tu v ječi, čemu je že tudi tekla kri? In sedaj naj rečem: Vse to za nič in za nič, vse to je bilo za šalo? Jaz sem vse dobro premislil in pre-

sodil, predno sem začel. Naše pravice so veljavne. Sedaj prepuščamo to Bogu —«

Vsi rojaki, ki so podpisali, so pri teh besedah pobesili oči, in ko so za uradnim služabnikom stopali mimo Hrubega in Kozine, so se komaj upali ozreti nanja. In tako so odšli — dražinovski župan pa in Kozina sta bila odpeljana zopet v ječo, katero bodeta kvečemu zapustila takrat, ko bodeta morala na delo vklanjena kot kaznjenca.

Svet se je zaprl za Kozino. Zopet je bil sam s svojim podrtim upanjem, s svojo skrbjo in bojaznijo za milo družino. Tudi to je težko nosil, da so ga odločili od starega strica. Vsi so bili tako slabi, samo on, ta veli, bolni kmet je zdržal. Da bi mogel biti vsaj pri njem in bi mu kaj postregel! Poprosil je za to, a seveda zastonj.

Tako je mineval dan za dnevom, eden daljši kot drugi in vsak tužen in žalosten. Ko so rojaki oproščeni odhajali, se je nekaj zganilo v prsih mladega kmeta. In sedaj se jih je bolj pogosto spominjal, kako so lepo doma pri svojih, pri ženah, pri deci! Pri teh se je najbolj mudil v duhu. Mislil je na ženo in jo videl, kako se ji toži in kako se muči, videl je tudi staro mater potrto, ki sicer ne tarna, zato pa ji divja v srcu dvojna bolečina. Anica joka za njim, toda stara mati žaluje tudi vsled te nesrečne borbe, ker je vse upanje izgubljeno. Ah, nikoli ne dočaka one zlate prostosti, za katero je kot zaklad skrivala stare svoboščine in za katero je tudi dopustila, da je njen sin toliko trpel. In Pavlek, in Ančka! Srce se mu je krčilo, če je pomislil, kako sta zapuščena in revčka, ko si je klical v spomin podobe minulih časov, ko se je spominjal veselja svojih otrok, nju-

nega smeha, udanosti, ko je v duhu zopet zaslišal njune glaske, njune drobne stopinjice, kadar sta mu tekala nasproti.

Spominjal se je Anice, kako je gotovo hitela prav v Kleneč, ko je slišala, da se je Veseljak povrnil, kako je izpraševala po njem, svojem možu, kako se je žalostna vračala domov, ko je slišala, da še ne pride tako kmalu! Kaj vendar začno doma brez njega, kake skrbi in težave bo imela Anica! In on! Nikogar ne bo videl, zdi se mu, kakor bi bil živ pokopan. Ko bi vsaj dobil kako vest, kako je doma, kako na Hodskem.

Kako je tam! Kozina je nagubančil čelo in nehote stiskal pesti, če se je spomnil vse te krivice, storjene Hodom in njemu.

To je vnebovpijoče, toda nikjer zaslombe, nikjer pravice! In kako šele bo, kadar se on domov povrne, ko pojde na tlako in bo moral molčati pri vsem zasramovanju in posmehu! O, ko bi vstali rajni oče in drugi starci, kako bi tarnali šele ti! — —

V duhu se je nadejal, da morda pride kdo za njim v Prago — in najbolj je pričakoval Anice. Toda mineval je dan za dnevom, tedni so prešli, zima je bila pred durmi, a nikogar ni bilo. Kozina se je varal in to ga je bolelo. Morda pa nikogar ne pusté k njemu? Ni se motil. Ko bi vsaj vedel, da je Anica, ko ni mogla sama priti vsled skrbi in dela, poslala v Prago zvestega tovariša Gregca Iskro, in kako se je ta potrudil, da bi smel obiskati rojaka, kako je letal od Poncija do Pilata, kako je prosil, beračil, kako se je po cele dneve potikal okoli ječe in zopet in zopet prosil, dokler ga niso naposled odgnali s silo! A niti tega ni zvedel Kozina!

Nastopila je zima.

Mladi jetnik ni prenehal popraševati po starem stricu in prositi, da bi smel k njemu. Da stari župan boleha, da se mu obrača raje na huje, kakor na bolje, to so povedali Kozinu; sicer pa so zavrnilo njegovo prošnjo. Mladi kmet je dobro videl, da ravnajo ž njim trdo kot s kakim zločincem, da se huje ne godi drugim, pravim hudodelnikom. Njegova razjarjena duša je iskala vzroka tam, kjer je bil vzrok njegove in vse hodske nesreče — v Lammingerju. In srce mu je bilo napolnjeno vedno bolj z grenkostjo; včasih mu je prišlo na misel: ko bi trhanovski gospod nenadoma stopil k njemu v ječo in mu ponudil prostost, če prekliče in prizna, da se je motil in da njihove stare pravice nič ne veljajo, tu je čutil, kako bi Lammingerju pogledal v oči in temu rabeljnu odločno zabrusil v obraz »ne« ter vzdržal njegov ostri, grozeči pogled kakor takrat, ko je prišel v Ujezd iskat starih svoboščin.

XXV.

Nekega jasnega, gorkega popoldne meseca marca je peljal ječar Krištofa Hrubega iz ječe na jetniško dvorišče. Stari Kozinov stric je bil jako slab in se niti ni poslužil dovoljenega izprehoda, ampak je takoj sedel na priprosto klop, stoječo proti solncu. Dražinovski župan je zelo shujšal. Od takrat, ko je začel bolehati, ob zaslišanju pri prizivnem sodišču, mu ni nič odleglo. Ječa mu ni dobro storila, kar je manjkalo, so dodale novice, došle s Hlodskega in pa skrb, kako je na domu, o katerem od tistega časa ni dobil nobene vesti. Sedaj je krepko stegnil noge na solncu, položil roke na kolena in gledal proti jas-

nemu, žarnemu nebu, katerega mu tako dolgo ni bilo dano videti. Kmalu pa je zaprl utrujene, opešane oči in tudi sivolasa glava se je sklonila. Sedel je nepremično, zamišljeno, in le za hip se je premaknil, kadar ga je napadel kašelj. Naenkrat dvigne osivelo glavo. Zapazil je pred seboj na zemlji senco, ki se je ustavila pred njim.

»Na, kako je, stari?« vpraša Hrubega imeniten gospod, v temni suknji, črnih hlačah in črnih nogovicah, držeč v desnici ravno palico s srebrom okovano.

»Prav slabo, milostni gospod,« odvrne stari Hodter se obrne proti doktorju, ki je stal pred njim. »Koj maj prestavljam noge. Vse moči me zapuščajo. Prej sem vsaj lahko spal, a sedaj — In to trganje po udih; vsled tega tudi boleham —«

»Potrpi, stari, dam ti prašek.«

»Ej, milostni gospod, záme ni nobenega praška več. Ta spomlad me vzame — in potem bo boljše.«

»No, ded, čemu želiš tako smrti? Saj vendar vsak rad živi!«

»Seveda, milostni gospod, ako se človeku godi dobro — toda eden izmed nas —«

»Ne boj se, tudi to prestaneš.«

»Nimam upanja, pa če bi tudi, naj bo z menoj kakor že hoče, da bi nam povrnili le naše pravice. A teh ne dajo — i n t o j e, milostni gospod —«

Starček slabočno zamahne z roko. Nato ga začne dušiti kašelj. Doktor ga gleda ne brez sočutja. Ko preneha kašljati, se ozre na doktorja in reče:

»Ker ste že tako prijazni, milostni gospod, povejte prosim, kako je z mladim Kozino?«

»S tem? Goni svojo. Videti je, da sta sorodne krvi. Norca, kaj vendar mislita? Zakaj se ne udasta?«

Hrubi zmaje s sivolaso glavo.

»Ne, ne, gospod doktor — škoda besedi. — Ali mu gre sicer dobro, ali ne boleha?«

»Kozina? Ne,« odvrne zdravnik ostreje, razdražen vsled Hodove trdnosti in hoče oditi.

»Še nekaj vas prosim, milostni gospod,« ga zadržuje Hrubi. »V katero stran leži naše mesto, Domažlice?«

Doktor začudeno pogleda starčka.

»Čemu želiš to vedeti?«

»No, tako, da bi videl nebo, ki se razpenja proti naši strani, nad našim krajem —«

Doktor se ozre na solnce, zamahne z roko in reče:

»Tja proti oni strani leže Domažlice in vaš nesrečni kraj, trdoglavec! —«

A njegov glas se ne glasi več tako osorno in ko odhaja, se še enkrat ozre po starem Hodu. Ta pa je že uprl oči na ono stran neba, pod katerim se raztegajo šumavske gore, pod katerim leži njegov nesrečni dom, za katerega trpi in na katerega vedno misli.

Komaj doktor pride pred novomeško mestno hišo, sreča prizivnega svetnika Paroubka; ta ga ustavi ter vpraša, kod je hodil.

Doktor mu pové in dostavi, da je obiskal tudi onega starega Hoda.

Svetnik Paroubek zamežikne s svojim škilastim očesom in reče: »Ali veste, kaj je rekel o njem in njegovem nečaku naš svetnik Knecht? 'Echter böh-

mischer Dickschädel'*)—gledal pa je pri tem name,« in Paroubek se zareži, da se mu vse gube naberó pri levem škilastem očesu. »Toda res sta taka,« nadaljuje, »raje se dasta s konji raztrgati, kakor da bi odnehala od svojih svoboščin. Ta Kozina je končno rekel, čemu ga silimo, ako svoboščine več ne veljajo. On da govori po svoji vesti in drugače ne more.«

»In še dosti zmerno kazen ste jima naložili,« meni doktor.

»Haha, vi ste pričakovali vešala! Toda ne pozabite, da so bili ti reveži zapeljani. Tisti njihovi plemeniti advokat, to je pravi slepar, ki jih je imel za norca. Koliko denarja je izvabil iz njih, za konje, za kočijo in za drugo! In mi se čudimo, da ne morejo pozabiti, kako je bilo nekdanj, ko so take predpravice imeli! Sicer so pa sedaj mirni. Obljubili so tlako — razun teh dveh. —«

»No, in čez leto in dan se tudi Kozina omehča. Stari težko doživi. —«

»Hm, ne vem — in ko bi —«

»Kako to?«

»Zato ! Lammingerja nismo posebno razveselili s svojo razsodbo. Kakor slišim, se pritoži. Hoče, da cela zadeva pride od prizivnega h kazenskemu sodišču.«

»In doseže li to?«

»Hm, Lamminger je Lamminger. V začetku je šlo Hodom na Dunaju dosti dobro in prokurator Štraus je izvrstno sukal pravdo. Toda Lamminger

---

* Pravcata češka butica.

je vendar vse prebrnil. Ima veliko prijateljev; tudi vé, da kmečke pravde in kmečki upori na zgoraj niso priljubljeni.«

»In če pride vsa ta stvar pred kriminal?« mu seže doktor v besedo.

»Potem vzamejo to za pünt in —«

»Potem se najde paragraf za paragrafom, dokler ne pridejo do vešal,« konča doktor.

»Da, da, prav tako, kakor če vi zapisujete vodko za vodko, dokler bolnika ne spravite v večnost. Kaj ne, to je učenost, ta doktorska?« — — —

* * *

Příbkova Manica je še vedno sama gospodarila. Po imenu je bil seveda tu stari Příbek, njen ded, toda ta se ni veliko brigal za gospodarstvo. Za žensko, in še za tako mlado, je bilo skrbi prav zadosti. Ženin je še vedno bival v proganstvu na Bavarskem.

Tožilo se mu je po domu in poslal je semintja k starišem vprašat, če se sme vrniti. Ali stari njegov oče mu je vselej sporočil, naj še počaka, da še ni varno, ker ga še vedno išče gosposka. Tako je živel mladi Hod neprosto, pusto življenje v službi na samotnem, nemškem posestvu v gozdih ne daleč od meje.

Med tem časom — minilo je že skoro leto — je dvakrat razveselil svoje in nevesto z obiskom. Skrivaj je prišel skozi gozde na Češko in po noči celo na Ujezd; in zopet ga je skrivaj vzela noč. Zadnjič, bilo je o veliki noči, se je rotíl, da ne ostane več

na Bavarskem in da raje odsedi leto dni v zaporu, in če treba vklenjen hodi na tlako, kakor da bi še dalje ostal tam v tujini med tujimi ljudmi.

Manica ga je tolažila, pogovarjala in prosila, naj bo pameten, dokler jej ni končno obljubil, da počaka še nekaj časa. Vendar ni bilo čisto mirna, v strahu, da bi se njen dragi ženin vendarle ne mogel ustavljati hrepenenju po domu. — Kakor bi ga tudi rada imela že doma kot svojega moža, je vendar zavrnila svet stare sosedu, naj gre v Trhanov k gosposki prosit za ženina.

»Oče bi prišli nadme iz groba — ne, tega ne storim nikdar!«

Anica pa je med tem dan za dnevom popraševala, če je že prišla gosposka na grad. Mlada kmetica se je zgodaj spomladi podala na pot v Prago, da bi obiskala svojega Ivana in starega strica v ječi. Hitela je, kar je mogla, veselila se in zopet bala trenotka, ko zopet ugleda svojega moža. Seveda je mislila tudi na to, da jeseni Iskre niso pustili k Ivanu.

Toda godec je tujec, ona pa je njegova žena in mati jetnikovih otrok, in nihče menda ne bo tako trd in brezčuten, da bi jo odgnal od duri! In vendar se je zgodilo tako. Opravila je ravno toliko kot Gregec Iskra. Zastonj je prosila, zastonj jokala in ves denar, kar ga je imela pri sebi, ponujala čuvajem. Niso je pustili k Ivanu in samo toliko je dosegla, da so Ivanu povedali, da je bila tu.

Četudi je bil Kozina že precej navajen na ostro ravnanje z njim, vendar skoro ni mogel verjeti, da bi mu še teh par trenotkov ne privoščili za pogovor z ženo. Tako blizo mu je bila! Srce se mu je skrčilo pri tej misli, takoj nato pa vzkipelo od srda. V mislih

je sledil ubogi Anici, kako je odhajala proč od ječe, kako se je vračala domov. Ni je videl, kakó je bila potrta, kako je celo pot jokala in iznova udarila v jok, ko sta ji prišla naproti otroka z babico, pozdravit mamico, poslušat, kaj sporočajo ata.

Zato je sedaj, ko je prišel maj, ko je vse po dolinah in bregovih zelenelo in krasno cvetelo, popraševala, če je že prišla gospoda na grad. Druga leta je ob tem času gospoda že bivala na trhanovskem gradu, letos pa se je nekoliko zapoznela. Morda Lomikar še ne zaupa podvrženemu ljudstvu, morda se boji novega viharja, če bi prišel na grad — tako so ugibali možje tuintam. Nikomur pa ni bilo žal, da ga ni bilo. Samo Anica bi bila rada slišala, da je prišla gospoda. Sklenila je in nikomur ni zaupala tega, da pojde na grad k milostivi gospé, naj ona poprosi za Ivana, da ga izpusté. Do nje je imela zaupanje, ker je slišala, da ni tako trdega srca kakor gospod. Saj je bila milostna gospa tudi žena in mati. — In ko bi tudi ne dosegla, da bi Ivana prej izpustili iz ječe, kakor mu je prisojeno, je vendar za gotovo upala, da ji bo izprosila vsaj dostop k njemu v ječo. Bila je pripravljena takoj se podati zopet na pot do Prage, in možu na veselje vzeti Pavleka s seboj.

Toda spomlad je minila in čas žetve je prešel, gospode pa le ni bilo na trhanovski grad. Anica že ni več mislila na to, ker je sedaj računala, da bo kmalu minilo leto, kar je bil Ivan obsojen in da se kmalu vrne. Potrtost je ginila, lice mlade gospodinje se je jasnilo in z Iskro ter Rotijo sedaj ni govorila o drugem, kot o Ivanovem prihodu. In ko sta odšla, je zopet pripovedovala Pavleku in Ančki o ateju, da kmalu pridejo iz Prage, govorila jima je o tem, ko

je bila v nedeljo z njima sama in vsak prost trenutek, zlasti kadar ju je devala spat in ju spodbujala, da naj molita za ateja.

In tako je prišel zaželjeni čas. Vsak dan, vsako uro ga je čakala za gotovo, nestrpno, razburjena, in večkrat mu je hodila naproti, sama in z otrokoma. Med tem je zopet nastala jesen in bilo je že več kot leto, kar je odšel Ivan z doma, več kot leto, kar je bil obsojen. Tu je začelo omahovati njeno trdno, blaženo upanje in prejšnji strah in skrb sta se vračala v srce, katero se je bilo že nekako vsled upanja opomoglo.

Bilo je na večer neprijetnega jesenskega dné, ko se je vračala Anica v rodno vas iz mesta, kamor je bila šla po gospodarskih opravkih in s skrivnim upanjem, da morda sreča Ivana.

Sedaj, ko se je sama vračala, ko jej je žalost legla na srcé, kakor pusti mrak tega jesenskega večera na vso pokrajino okoli, je zagledala prav na robu vasice množico ljudi, ki so poslušali neko novico.

»Lomikarju to še ni zadosti — ječa je premalo!« se je slišal glas iz množice. »Še enkrat bodo sodili!« Ali ste slišali? V Klenču so bili biriči z grada in že so vzeli seboj Veseljaka in Siko — odpeljejo ju v Plzen —«

Anica je prebledela, a za hip se ji je pomirilo srce. O njenem možu ni bilo govora in vendar jo je ta novica tako pretresla, preplašila! —

Drugi dan, ko so dospele natančnejše vesti, kako so prišli naenkrat po Siko in Veseljaka, pa tudi po pocinovskega Pajdarja, starega Šerlovskega, po hodovskega Peča in medakovskega Nemca in po vse

druge, ki so bili pri dunajskem poslanstvu in v Pragi in kako so uklenjene odpeljali v Plzen, je Anica z grozo spoznala, zakaj njen mož ni prišel, četudi je leto njegovega zapora že minilo in vsa iz sebe je vzkliknila, ko je Gregec Iskra ves preplašen stopil v sobo:

»Iskra, Ivan se nikdar več ne povrne!« —

XXVI.

Sredi februarja leta 1695. sta nekega popoldne jetničar in vojak peljala Ivana Kozino iz njegove ječe v drugo. Zunaj je divjal vihar in njegovo bučanje je odmevalo prav sem do pustega jetniškega hodnika. Kozina, stopivši v novo celico, je obstal za hip pri durih, se ozrl okoli in burno stopil naprej, da so mu zarožljale verige na nogah. Obstal je pri trdi postelji slamnici, na kateri je počival dražinovski Krištof Hrubi. Ko je starček prejšnjo spomlad govoril z doktorjem na dvorišču, je slutil svojo bližnjo smrt. Toda to se ni zgodilo in sedaj je bival že drugo zimo v ječi. Na rumenem, prepadenem obrazu in na medlih očeh je bilo videti, da na močeh ni pridobil v tem času. Upadel je tako, da ga je njegov nečak na prvi pogled komaj izpoznal.

Kje je bil tisti dražinovski župan, sicer star, toda svežih lic, jasnih in iskrnih oči, oni ponosni starček plemenitaške postave? Tu je ležal zdelan in oslabljen. Dolgi lasje, poprej sivi, so postali v ječi beli kot sneg. —

Ko je Kozina stopil k njemu, ga je starček za hip opazoval. Nato se je zjasnilo njegovo upadlo lice in slaboten nasmeh se je zazibal na njegovih ustnih. Hrubi svojega nečaka ni videl od tistega časa, kar

so jim pri prizivnem sodišču naznanili razsojbo, ko so takrat njegovi rojaki podpisali ono nesrečno izjavo in potem odšli domov na Hodske.

»Tudi ti si se izpremenil, toda ne toliko kot jaz,« nagovori nečaka in ne obrne pogleda od njegovega upadlega, bledega lica. Razveselil ga je njegov obisk, katerega je želel ves čas zapora, a zastonj. Še bolj pa je bil vesel, ko mu je jetničar naznanil, da mladi jetnik ostane tu pri njem. Čuvaja sta odšla, duri so se zaprle, ključ je zaškripal in Hoda sta bila sama. Kozina je sedel k stricu na posteljo. Slabotna zimska svetloba je padala na belo hodske suknjo, ki je bila že slaba in obrabljena. Vendar ni bila brez okraskov. Na prsi mladega Hoda je še vedno padal iz gumbove luknjice dolg, lep trak rdeče barve, nekdanji Aničin dar, spomin na srečno, veselo poroko.

Nečak vpraša strica po zdravju in ko ta potoži, reče Kozina, pozorno opazujoč bolnika:

»Leto je že proč, midva sva pa še tu! Ali veste, stric, zakaj?«

Starček se nekoliko vzdigne in na postelji sede. Potem nečaku pritrđi. Vedel je namreč, da se je Lamminger pritožil od prizivnega na kazensko sodišče.

»Tudi to je dosegel. Bil sem že pred sodniki. Toda pred drugačnimi. Zopet so me zaslišali in rekli, da sem vsega kriv s svojim govorjenjem —« Kozina umolkne.

»Tudi pri meni so bili, tu v zaporu. Ne morem vstati.«

»Saj sem si mislil,« odvrne nečak in pristavi, da so bili Sika, Veseljak, Šerlovski in Pajdar in vsi od

dunajskega ter praškega poslanstva iznova zaprti in da jih tudi postavijo pred kazensko sodišče.

Starček prikima, se prime z roko za senci in reče:

»Vem, vem —. Mislil sem, da hočejo samo mene ali naju dva, a imeti hočejo tudi druge. Uh, ta trhanovski Judež bi rad pil kri, ta bi rad pomoril vse Hođovake. Devica Marija! So že izrekli rozsodbo!«

»Torej že veste?!«

»Vem! Gospodje od sodišča so bili pri meni. No, gotovo so tudi vam drugim to prebrali.«

Starec umolkne in pogleda nečaka, ki sedi molče, nepremično, s sklenjeno glavo. Tudi se ne gane, ko mu pové stric vsebino rozsodbe, da bodo namreč Veseljak, on in Kozina kot glavni in najhujši hujskači obešeni. Ecl, Sika in Brihta pa bodo morali stati po dve uri na dan na sramotnem odru, potem pa jih izženo iz dežele. Za druge, katerih je bila še cela vrsta, si stric ni vsega zapomnil, le toliko, da so bili nekateri obsojeni na dve leti, drugi na eno leto ali nekaj mesecev poostrene ječe.

Ko Hrubj umolkne, dvigne Kozina glavo, zbere misli in reče:

»Da, tudi nam so tako prebrali.«

»No, fant, to smo dobili za naše svoboščine. Te so nam vzeli, a nam dali vrv —. Toda to hoče samo Lomikar. Na Dunaju tega ne bodo pripustili —. Ne morejo! Kaj smo vendar zagrešili?«

Kozina resno odmaje z glavo.

»Ne vem, stric!«

»Ali to vpije v nebesa! Cesar tega ne podpiše — ne, ne. — In če že ta trhanovski volk hoče imeti žrtev, naj vzemo mene, starega, bolnega deda. Kaj

je na meni — bi vsaj ne videl prihodnjih hudih časov,« pristavi starček s slabotnejšim glasom, ker mu je kašelj zadušil besedo.

Kozina gre po ječi semintja in reče:

»Poznam ga, — On ne odneha. O, midva se več ne vrneva domov!«

»Jaz ne, fant, toda ti — Ne obupuj. Ni mogoče, imaš ženo, otroka —«

Mladi kmet se zdrzne. Starčeve besede so se dotaknile tistega, na kar je mislil že sam prej in ravno sedaj zopet. Njegove močne prsi ne morejo prikriti težkega vzdihljeja.

»Stric, to je najhujše. Anica in otroka, moja otroka, na katere vedno mislim. Ko bi vsaj teh ne bilo! Naj me obesijo, nič bi ne rekel, nič bi ne prosil — —«

»Kaj, ti bi Lomikarja prosil?!«

»Nikdar, in če bi tudi res že stal pod vešali.«

Oba umolkmeta; ko začneta zopet govoriti, več ne omenita neusmiljene krvave razsodbe. Spominjata se doma, lepe hodske pokrajine, svojih družin. Samo enkrat še Hrubi potoži na gosposko trdobo, to pa vsled tega, ker je slišal, da niti godca Iskre ter pozneje Anice niso pustili k nečaku. —

Bilo je to žalostno svidenje, vendar je oba močno potolažilo. Davno že sta hrepenela po njem in se ga veselila. Tako sta se vsaj deloma znebila mučne samote, polne žalostnih in neprijetnih misli.

Kozina je stregel staremu stricu, kolikor je bilo njemu jetniku v ječi le količkaj mogoče.

Edino starčevo veselje je bil pogovor o domu, in tudi njegov nečak je najraje v duhu zahajal tjakaj ž njim. O razsodbi nista več govorila, četudi sta

večkrat čez dan in ponoči mislila na to, ali bo cesar potrdil razsodbo ali ne. — —

Stari župan se ni bal smrti. Večkrat je je omenil, za gotovo je je pričakoval. Čutil je, da mu pojemajo moči. Tretji dan potem, ko se je Kozina preselil k njemu v ječo, je poprosil za duhovnika. Ko je prišel in ga previdel na pot v večnost, je starček izrekel željo, naj mu napiše pismo domov. Ko je dobil duhovnik za to dovoljenje, je bil celo Kozina tega vesel; mislil je, da bo mogoče takó kaj kratkega sporočiti tudi njegovim domačim. Že ta misel sama je osrečila očeta, hrepenečega po svojcih.

Duhovnik je naznanil družini Hrubega v Dražinov, kakó je z gospodarjem in njegovo poslednjo voljo, ako se več domov ne povrne. Sporočal je vsem svojo žalost, ker se več ne vidijo in svoj poslednji blagoslov. Na koncu pa je omenil, da je prijem tudi Kozina, ki pošilja vsem v Dražinovu in doma v Ujezdu, posebno ženi, otrokoma in materi tisoč pozdravov. To naj prav gotovo sporoče v Ujezd. Več se ni smelo pisati.

Stari, prijazni duhovnik je pred odhodom tolažil Hrubega, naj se nikar ne boji smrti, da se morda še pozdravi.

Toda Hrubu mu še izgovoriti ni dal.

»O saj gospodje tudi dobro veste, da je z menoj pri kraju — zato so pustili tega fanta semkaj k meni —«

Ko je duhovnik odšel, se ozre na nečaka in reče:

»Ko bi ljubi Bog takó hotel, fant, in bi jaz vsaj to vedel, da ti temu uideš! Kakor kamen mi leži to na prsih — To bi bila drugačna smrt —« Umolkne, gleda pred-se v praznoto, nato pa se zopet obrne k nečaku, ki mu je sedel pri nogah.

»In če Bog pripusti, da te res obsodijo k smrti, Ivan, ne prosi!«

»Ne bom, stric, kakor sem že rekel.«

»Sicer nisva nič opravila, a vendar zastonj ne umreva! —« Zdelo se je, kakor bi se v starčevem pogledu zasvetilo. »In če bi tudi drugi podpisali, midva pa ne, vendar naša pravda ne bo izgubljena. Tisti, ki pridejo za nami, se lahko zopet oglasijo, ko pridejo boljši časi.«

Utrujen umolkne in sklene roke, kakor bi molil. Popoldne malo zadremlje, potem zopet nekoliko moli. Nato se pogovarja s Kozino; toda govorjenje ga hitro utruji in mora večkrat prenehati. Zopet je v mislih na Hodskem, spominja se svojih in težko mu je, ker ne bo počival v rodni, domači zemlji. Nato prime Kozino za roko.

»Ivan, pri Bogu te prosim, prvič in drugič in tretjič, odpusti mi — tebe bi morda ne bilo tukaj, ko bi jaz — — — odpusti mi —« Glas se mu trese.

Mladi Hod stisne starčevo mrzlo roko.

»Bil bi tukaj, striček, bil — vi niste nič krivi, nič —«

Ko se prvi mrak razgrne po ječi, se oglasi dražinovski župan zopet: »Neprestano molim in prosim ljubega Boga, da bi se usmilil naših doma in najbolj tebe, Ivan — da bi ne dopustil tvoje nedolžne smrti. In upam, da je še božja pravičnost.«

Ko je nato prinesel jetničar bolniku skledico juhe, se je ta še dotaknil ni. Kozina je prosil, naj jima pusti luč in jetničar je ustregel tej želji. Celo noč Kozina ni zatisnil očesa, ker je sam izprevidel, da se stric ne moti. Stari Hod je do zadnjega trenutka ohranil jasno zavest. Zjutraj, ko je svetilka že sko-

raj dogorela, je prosil nečaka, naj molj na glas. Kozina je pokleknil ob postelji in molil molitev za molitvijo, in ni obrnil očesa od strica. Naenkrat je prenehal v molitvi. Stric je močno stegnil roko, glavo nagnil in po obrazu se mu je razlila mrtvaška bledest. — —

Bledi jutranji svit dneva je padal v žalostno ječo, kjer je bilo slišati krčeviti moški jok. Ko je pozneje prišel jetničar z jedjo, je našel Kozino sedečega pri truplu svojega strica. Mladi Hod ni več jokal. Sedel je bled in nepremično, kakor kip s sklenjenima rokama, ter molil za strica, čegar duša je splavala v boljše kraje.

Ko so odnašali truplo starega Hrubega, je prosil Kozina, da bi ga smel spremljati k grobu. Tega mu niso dovolili in so mu na vprašanje samo povedali, da bo pokopan drugega dne popoldne. Drugo prošnjo pa so mu uslišali: niso ga utaknili nazaj v njegovo prejšnjo celico, temveč so ga pustili na njegovo željo v tej, v kateri je izdihnil stric. Ta in naslednji dan je mislil samo na pokojnika. Premišljeval je, kje je umrl ta najveljavnejši hodski župan in kam pokopljejo njegovo truplo. Nikogar izmed svojih ni imel siromak tukaj, da bi potočili solzo na njegovem grobu; saj niti ne vedo ne, da je stari gospodar odšel v večnost. O kako bi tam v Dražinovu, jokali, sinovi in posli, ne samo ob smrti, temveč kar cele tri dni. Ves ta čas bi se razlegal po hiši jok in naštevanje vsega, kar je storil rajni dobrega, kako je imel rad družino, posle, kako je bil moder, radodaren in postrežljiv za vse. A tu v tej mrtvašnici, kamor so ga odnesli, ga ne puste niti do tretjega dné. Takoj drugi dan ga odnesó in ne pridejo trije stari vaški pevci,

ki bi nad odprto rakvijo tužno zapeli pesem žalostinko o ločitvi duše — ne pridejo sosodje spremljat rajnega k zadnjemu počitku. Nihče ne pojde za njim, zvonovi ne zazvone, ponesó ga ven in ga spuste v grob. Ko bi vsaj on smel ogledati si to nesrečno mesto zadnjega počitka in si je zapomniti. Zapomniti? On? Ali se kdaj povrne, da bi mogel doma povedati —?

Kozina se je stresel.

Celo popoldne, ko je bil pogreb starega strica, je premolil. A v najpobožnejšo molitev so mu silile temne misli, ki so ga motile v molitvi. —

Spominjal se je nase, na ženo in na otroka. — A kaj on! — Morda ga čaka še kaj hujšega. — Kaj, če potrdijo tam na Dunaju to razsodbo? Čutil je, kako se mu je srce ustavilo — in zopet je začel moliti, hitreje, gorečnejše, da bi odgnal to strašno misel. — —

Zopet so nastopili dnevi mučne samote in zapuščenosti, polni žalostnih in hudih misli. Čas je polagoma potekal, kakor bi se plazil kot polž.

Nekega jutra, ko mu jetničar prinese zajutrek, obstane pri vratih, pogleda jetnika in kakor bi se nečesa spomnil, reče:

»Čuj, kmet, nekaj ti povem. Toda ne pravi, da si to zvedel od mene. Ti se bojiš, da bi na Dunaju vsega tega ne potrdili — morda ti nekoliko odleže —«

Kozina hitro dvigne glavo in pozorno posluša.

»Včeraj je prišlo z Dunaja — izvedel sem to po strani — toda molčati moraš,« pripoveduje jetničar. »Cesar ni vsega podpisal —«

Jetnik se zdrzne in čuti, da mu je kri udarila v lice. Njegove oči so obtičale na jetničarjevih ustnicah.

»Cesar je potrdil, da naj bo samo eden izmed vas — veš — obešen —«

»In kateri?« mu seže Kozina nestrpno v besedo.

»Tega ne vem! To bodo še le oni tam odločili —« in jetničar pokaže s prstom nad sebe, misleč s tem na sodnike kazenskega odišča. »Ta starček je odnesel peté. Sedaj sta samo dva — katerega izmed vaju odberó tisti bo — To je njim prepuščeno. Toda ti si na boljšem. Tistega Veseljaka so dejali na Dunaju na prvo mesto, ker je govoril tako sramotilne besede; pokojnika na drugo in ti si bil na tretjem. Takó imaš torej ti največ upanja, da uideš.«

»In če me ne obsodijo?«

Jetničar ga razume.

»Domov vseeno ne pojdeš. Tistega, ki ga pomiclosté, pošljejo za deset let na Ogrsko, v Komoren. Tako je odločeno. Deset let trdnjave je tudi nekaj — a enkrat jih je vendarle konec. Iz Komorna se povrneš — od tam-le pa —« Jetničar umolkne.

»Bog Vam plačaj,« se zahvali Kozina z zamolklim glasom.

»Toda molči! Privoščim ti to, ker imaš ženo in otroke —«

Jetničar je odšel. Njegovo sporočilo je prineslo žarek upanja, ki je prodril v temo ječe. Eno je bilo gotovo: oba, on in Veseljak ne umreta sramotne smrti. Enemu izmed njih se obeta življenje. Kateremu? Žarek trepeče: sedaj slabeje in medlo, sedaj zopet svitleje in za trenutek potolaži jetnika. Mlad

je, ima ljubo ženo, otroke, nerad bi umrl. In tudi ne ve, zakaj, prepričan je o svoji nedolžnosti. On se je potegoval samo za pravično stvar in ko so drugi nalašč nagajali Lomikarju in njegovim uradnikom, jih je on svaril in jim branil. On se je zanašal na resnico in pravico. Sedaj ima biti obešen, on ali pa Veseljak. Ta je imel tisti govor v Klenču o gospoškem korobaču, ki ga je potopil v ribniku. Osramotil je Lomikarja. Tega mu ta ne more pozabiti. On pa, Kozina, je Veseljaku branil in za božjo voljo prosil, naj ne hodi na grad. In sedaj je ž njim vred obdolžen in obsojen! Tudi Veseljak ni zaslužil te kazni, nihče, nihče izmed Hodov, samo on, Lomikar, ki je nalašč vse nahujskal in nadražil. Koga bi on volil? Koga bi on določil za smrt, Veseljaka ali njega, Kozino, ki mu je tolikrat drzno pogledal v oči in vedno pogumno za vse odgovarjal? In pri tem mu je vedno zvenelo v duši: »Tebe, tebe!«

Toda saj ne odločuje Lomikar, temveč sodišče. Jetnik se oddahne, ali takoj kakor težek oblak pade nanj misel: »Ali česa on ne premore! Ovrigel je razsodbo prizivnega sodišča, on pripravi sodnike tudi do tega, da razsodijo po njegovem!« —

Naj razsodijo! Tega pa on ne dočaka, da bi se Kozina njemu podal, ne dočaka, da bi on preklical in rekel: »Vse to ni bilo prav, kar sem branil in vse je laž, kar sem trdil.« In tako bi Lomikar pri vsi svoji krivici lahko še s posmehom pokazal nanj in rekel: »Glej ga, kako je postal krotak, kako se je podal!« — Ne, po tolikih poskušnjah dočakati še to sramoto?!«

Oj, tega pokojni oče ni mislil, ko je prorokoval, kako bo še kri tekla za hodske svobodo, da bo njegov sin — A tudi on se je takrat motil pod lipo, ko

ga je trhanovski oskrbnik ranil do krvi. Zgodi se volja božja! Ako mora umreti, bo to za dobro stvar. —

Toda prišli so zopet trenutki, ko ga je zapaščala ta trdna odločnost in to tedaj, kadar se je spomnil na ženo in na otročiča. Večkrat, ko mu je prišel na misel zadnji trenutek in slovo za vedno, mu je pot oblil čelo.

Negotovost, ta vedni boj upanja z bojznijo, ga je najbolj mučila in večkrat je vprašal jetničarja, če je že odločeno. Ta mu je vedno odgovarjal, da še ni in nazadnje, da je morda že, da pa on nič gotovega ne vé, in kadar bo, da sodišče svojo odločitev še enkrat pošlje v potrjenje in tako najbrž poteče še kak teden.

Grozni ljudje! Čemu to odlaganje, čemu to mučenje! Toda nihče ni odgovoril Kozini, nihče se zanj ni brigal.

Nekoč po noči, ko ne more spati, sedeč na postelji, premišljuje, ali bo on ali bo Veseljak na smrt obsojen. Kdaj to zve? Kdo bi mu povedal to? Tu mu šine v glavo: »Poprašaj! Srečkaj! Korakaj po sobi od stene do stene, odloči naj ravno ali neravno število korakov. Neravno bo tvoja smrt —« Vstane in gre do zidú. Za hip postoji, potem začne korakati naravnost proti durim ter na tihem šteje korake. V temi je slišati rožljanje verig na njegovih nogah. Naenkrat utihne. Prišel je do duri in nehal šteti. Sedem korakov! Nesrečno število! In vendar poskusi še enkrat! Stopi k postelji, seže vanjo in izvleče pest slame. Pri oknu začne preštovati stebila. Drug za drugim prešteto pada na zemljo. Štirinajsto — sedaj ima samo še dve v pesti — petnajsto, šestnajsto, oh,

tu se mu pokaže med prsti še eno, poslednje, sedemnajsto!

To noč ni mogel zaspati; a v tretje ni več srečkal.

XXVII.

Vse je zopet lepo cvetelo, in na polju je žito valovju podobno dozorevalo za srp. Ob tem času je prišla gospoda na trhanovski grad, prvič izza onih nesrečnih dogodkov. Baronica Lammingerjeva pl. Albenrajtska še topot ni šla rada. Že prejšnje leto je nameraval njen soprog priti sem, in takrat je še premagala njegovo voljo. Letos pa jej to ni bilo več mogoče.

»Ne bojte se, draga,« je rekel mirno in hladno. »To niso več prejšnji stari Hodi. Videli boste, kako sem jih ukrotil. Taki so kot ovcé.«

Baronica je svojemu možu verjela na besedo. Ali ravno to jo je grizlo. Bala se je grobne, žalostne tihote v tej lepi šumavski pokrajini; bala se je tudi, da njen soprog preveč napenja struno potrpežljivosti tega ljudstva. Ko se je torej nastanila v belem trhanovskem gradu, ki ga je bilo komaj videti v gostem drevju, je malo kam ven šla, temveč bivala skoro ves čas na senčnatem vrtu. Komaj se je mudila tu nekaj dni, se jej je že začelo tožiti. Prej je bilo tu veliko bolj veselo, dokler je imela hčeri pri sebi. Sedaj se je tudi druga, najmlajša omožila in letos zgodaj spomladi se je podala na posestva svojega soproga, grofa Vrtebskega in Frajdentialskega.

Privoščila jej je to. Pogosto se je nanjo spomnila, kako se je vedno tožilo mladi, veseli deklici tu na samotnem gradu. Kako bi šele zdaj želela od tu proč!

Neko nedeljo popoldne je brala gospa baronica pismo, sedeč na grajskem vrtu pod obokom iz samega pristriženega gostega gabrovega zelenja. Došlo je bilo pismo dopoldne; od takrat ga je prečitala že nekaterikrat. Pozorno je zasledovala stavek za stavkom, in če je bila zjutraj v veseli nestrpnosti kar hitro preletela pismo, je sedaj pazila na vsako besedico in presojala njen pomen. Resno obličje plemenite gospé se je med branjem zjasnilo v svitu tihe radosti. Ko je prebrala do konca, je naenkrat obstala in s pismom v desnici se je obrnila v stran, odkoder so se oglasili koraki.

Pričakovala je soproga; namesto njega vstopi skozi ulico pristriženega grmovja stari Peter, njen služabnik.

»Ah, ti si, Peter!« reče prijazno. »Kaj počne soprog?«

»Je še pri delu.«

»Ali se je kaj zgodilo?«

»Nič, milostna, vrata so zaprta, toda čudno, neka kmetica je vendar prišla na dvorišče. Porabila je najbrž priliko, ko so vrata odprli —«

»In kaj je hotela?«

»Vprašala je za vas, milostna. Zapodili so jo ven. Zdaj grem pogledat, če so tudi vrtna vratica —«

Sredi besedi obstane. Za lopo na stezici, posuti z drobnim peskom, se zaslišijo koraki. Tudi gospa baronica se ozre tja. Res, tam prihaja ona kmetica. V žalni obleki se bliža boječe, na glavi umetno zavezan robec, bel kakor sneg. Z njo pa dva otroka, deček in deklica, oba praznično oblečena, lase lepo počesane.

Plemenita gospa radovedno opazuje mlado, lepo kmetico. Takoj opazi, da je bleda, potrta. Peter ji hoče iti naproti in jo odpeljati proč, toda na migljaj gospé ne stori tega. Ko kmetica zagleda krasno in bogato oblečeno gospo, obstane. Takoj pa se sklone k otrokoma in jima nekaj pošepetá; deček zbeži naprej in preden bi se kdo nadejal, poljubi gospej roko. Sestrica pa, kake štiri leta stara deklica, s krasnimi zlatimi laski, obstane pred gospó, zardela kot divji mak. Tudi stari Peter gleda z dopadajenjem na pogumnega dečka in njegovo sramežljivo sestrico, ki je očividno všeč baronici.

»Kdo si in odkod?« vpraša.

»Iz Ujezda, Kozinova.«

Belo čelo plemenite gospé spreleti senca. Stari Peter se zgane.

»Kaj želiš?«

Mladi kmetici solze zalijejo oči; ne more spregovoriti in pade na kolena.

»Milost, plemenita gospa!« zajeclja, »milost!«

»Vstani in povej, kaj hočeš.«

»Saj lahko uganete, plemenita gospa. Že drugo leto je moj mož v ječi. On je najhujše kaznovan, pa je najmanj zagrešil. Vedno je druge krotil in jim branil ter jih prosil, naj bodo mirni. In pri tistem puntu tudi ni bil, ker je bil takrat že zaprt. Plemenita gospa, govorite zanj pri svojem soprogu, da bi ga izpustili. Že tako dolgo smo sami, vse pri nas gre narobe, in on siromak! In ta dva otročiča, milostiva gospa! Saj sama veste, kaj se to pravi, imeti otroke! In če je mož res kaj zagrešil, saj smo vsi grešniki, in on je že dovolj kaznovan. Za pet ran Kristusovih, milostna gospa —«

Baronica je pustila govoriti nesrečno kmetico. Ganile so jo besede in solze. Še bolj pa jo je pretreslo in srcé zbolelo, ko se je v tem hipu spomnila, kar ji je povedal včeraj soprog, ko je govoril o sodišču: da bo ujezdski Kozina brez dvoma obsojen k smrti. Skoro so ji solze zalile oči, ko so sedaj obstale na lepem, okrogloličnem dečku, na zlatolasi njegovi sestrici, na teh nedolžnih otročičih, ki sta nezavedajoč se svoje in svojih starišev nesreče, polna začudenja in obenem strahú gledala zdaj jokajočo mater, zdaj ponosno, krasno oblečeno gospó.

»Ne jokaj, revica!« nagovori baronica kmetico.

»Prav žal mi je, rada bi ti pomagala in želim tebi in otročičema, da bi ne bili brez očeta, toda jaz nič ne premorem —«

»Toda vaš plemeniti soprog —«

»Motiš se, on ne sodi tvojega moža, temveč sodišče v Pragi, od tega je vse odvisno. Bom videla, kaj bo mogoče —«

Tu ji beseda zastane, bližajoči koraki jo preplašijo. Tudi Peter se prestraši in nehote stopi bolj globoko za grmovje. Slutil je, kakor gosa, kdo se bliža. A Lamminger je že tu. S svojim hladnim, bodečim pogledom ogleduje nepričakovano družbo.

Anica, ki je poslušala gospejine besede, ga ne zapazi prej, dokler ne izpregovori:

»Kdo jo je pustil sem?« Tako vpraša mirno, mrzlo, a obenem očitaje. Na kmetico pa se niti ne ozré ne. Anico kar zbode v srcu, ko ga zagleda in zasliši. Do plemenite gospe je imela zaupanje, nič se je ni bala, toda pred tem! To je on, Lamminger! Kakor, kadar se pokaže jastreb! Sapa ji zastane in ne-

hoté pritisne k sebi malo Ančko, ki se kakor plaho pišče skriva v gube njenega krila.

»Plemeniti gospod!« reče s tresočim glasom.

»Kaj hočeš?« vpraša Lamminger.

»To je Kozinova—« reče gospa, plašno se oziraje na oba.

»Tako? In kaj hoče?« vpraša hladno.

Anica odgovori namesto baronice.

»Milost, plemeniti gospod! Moj Ivan je že tako dolgo v ječi —«

»Ali te je poslal on prosit?«

»Ah, saj nisem mogla govoriti ž njim, plemeniti gospod. Bila sem tam, toda me niso pustili k njemu.«

»In če bi te bili pustili, težko bi ti bil rekel, naj greš sem. Sicer bi bila pa lahko doma ostala. Ne sodim ga jaz, ampak sodišče v Pragi.«

»Milostni gospod, če vi hočete, vse premorete. Na vašo besedo se je to zgodilo, na vašo besedo ga izpusté. Milostni gospod, zaradi Boga in zaradi teh otročičev!«

»Na te naj bi bil on mislil, preden je začel odstavljati gosposko,« odvrne Lamminger mrzlo. Za hip nastane mučna tihota. Te krute besede Anici zapró sapo; gospa baronica se trese.

»In kdaj, milostni gospod, izpusté Ivana?« vpraša nato Anica s tihim, žalostnim glasom, ker se več ne upa prositi milosti.

Čuden nasmeh se zaziblje na Lammingerjevih ustnih. Toda preden odgovori na to vprašanje, se hitro oglasi njegova soproga ter reče s tresočim glasom po francosko:

»Za Boga, nič ji ne povejte, tega ne bi prenesla — prizanesite mi!« Vsa razburjena gleda na moževe ustnice, kaj porekó.

»Jaz nisem sodnik in nič ne vem — samo toliko, da bo menda v bližnjih dneh proglašena razsodba. Da se pa ne boš goljufala, ti povem, da bo ta razsodba zelo ostra. To ni samo upor proti gosposki. Treba je zgleda, da za vselej vsakomur preide veselje odstranjati gosposko. In zlasti pri tvojem možu je treba ostrosti. On je vse razburil. Danes naj ga izpustimo in jutri bo zopet vse nahujskal. To doseže on s svojim jezikom. Ker je nevaren, se mora pokoriti. Z Bogom!«

Te trde, brezčutne besede, izgovorjene s trdim nemškim naglasom, mlado kmetico popolnoma potarejo. Ne upa se ziniti niti besedice več, ne vanj pogledati; hitro vstane ter prime preplašena otročiča za roke. Ko se obrne, da bi šla, se sreča njen pogled s sočutnim pogledom baronice.

Komaj nato Anica stori korak, spusti se v bridek, krčevit jok.

Tako odide. Lamminger se niti ne ozre ne za njo, samo hladno pogleda svojo soprogo in reče:

»Drugič, prosim, mi prizanesite s takimi neslanostmi!«

Nato odide po drugi stezi in kmalu izgine med drevjem in grmovjem. Njegova soproga, še vsa razburjena, nezmožna kaj odgovoriti, pogleda za njim razjarjena, in v njeni razburkani duši odmeva:

»Brezsrčnež!« —

* * *

Nebo je bilo popolnoma zakrito z oblaki. Njihova senca je padala na pogorsko krajino, ki je hrepenela

po mokroti. Bilo je v nedeljo popoldne, teden potem, ko je bila Kozinova Anica na gradu. Na Ujezdu je vladala velika tihota. Vse je bilo potrto. Vsi na Ujezdu in po vsem Hodskem so s strahom in nestrpnostjo pričakovali, kako bo odločeno o nanovo zaprtih in o Kozinu ter Veseljaku, ki sta že toliko časa v ječi. Nikjer niso ne vedeli, ne slutili, kaka bo razsodba o teh dveh. Kdo bi tudi pričakoval tako grozne kazni?

Samo o starem Hrubem se je povsod zvedelo, kako je na smrt bolan pisal domov pismo in kako je potem hitro odšel pred božjo sodbo. Ravno o njem so sedaj govorili pri Kozinovih.

Pod lipo na dvorišču je sedela Anica z babico, Gregec Iskra in gost, najstarši sin rajnega Hrubega, ki je prišel obiskat sorodnike in naznanit, da pojde v Prago poizvedovat, kako je bilo z rajnim očetom in da se potruži priti tudi do Ivana, do Kozina. Anico je ta vest poživila. Odkar je bila na gradu, se ni mogla več pomiriti. Misel, da bo mož za več časa obsojen, da bo morda še nekaj let v ječi, jo je tako potrla, da je nihče ni mogel potolažiti, še Iskra ne, ki je trdil, da je Lomikar kar tako grozil, da bi se maščeval še nad Ivanovo ženo. Prej veseli, sedaj resni godec, je dokazoval svoje mnenje s tem, da kaj takega sploh ni mogoče, ker Ivan še v roki ni imel čekane ali puške.

Kako je razveselil takrat tisti Ivanov pozdrav v pismu pokojnega Hrubega Anico in vse druge! Sedaj se je v srcu vzradovala, da prinese mladi Hrubi tudi kaj novic in če ga spuste k Ivanu v ječo, potem gre tudi ona takoj še enkrat na pot do Prage; tako je sedaj sklepala v duhu.

Votlo je zabobnelo in vsem se je zdelo, da je zagrmelo. Toda to ni bilo bobnenje hude ure, temveč glas bobna.

Iskra hitro vstane in hoče k vratom; toda skozi nje prileti mali Pavlek in kakor bi ustrelil, beži naravnost proti lipi, a že med potjo vpije, da na vasi bobnajo in da so tam jezdec na konjih.

Vsi jo uderó ven. Njihova prva misel je bila, da so to vojaki. Tako so mislili tudi vsi, ki so prihiteli iz hiš, z vrtov, izpod drevja in od drugod na vas.

Toda tam niso našli vojakov, temveč dva znana jezdeca. Pisar s trhanovskega grada in vojak, ki je brez prenehanja bobnal, kakor bi hotel sklicati cel svet. In res je spravil skupaj celo vas, to se mu je posrečilo. V hipu sta bila oba jezdeca obdana od ljudi, starih in mladih. Vsak je hotel zvedeti, kaj bo sta grajska sela naznanila na ta nenavadni način.

Boben umolkne, vojak spravi palice. Pisar potegne izpod suknje papir, ga razgrne in začne brati:

»Vsled cesarskega ukaza naroča glavarstvo plzenskega okraja, naj se kakor v glavnem mestu Pragi in v okrajnem mestu Plznu tudi po vseh drugih okrajnih mestih češkega kraljestva razglasi razsodba najvišjega sodišča, kakor ga je izvolila potrditi Njegova Cesarska Milost. Ta rozsodba v zadevi nepokornih in upornih Hodov naj se pa zlasti razglasi in prebere po vseh hodskih vaseh na posestvih njegove ekscelence pl. gospoda Maksimilijana Lam-mingerja Albenrajskega, kar se s tem godi.«

Šum glasov, ki ga je bilo slišati, ko je pisar začel brati, je kmalu potihnil; ko je povedal, kaj bo naznanil, se je slišalo par vzklikov iznenadenja in

groze, a kmalu je nastala kroginkrog globoka tišina. Vsak je nestrpno upiral oči v biriča. Stari, sivolasi Pribek se je preril prav do njegovega konja in poslušal z naprej nagnjeno glavo. Manica je bila zadaj kar na trnji in je strahu trepetala, kako se bo glasila razsodba o njenem ženinu.

Ob kraju množice je stal Gregec Iskra, poleg njega Anica; prebledevala je in se tresla. Na vse okoli je pozabila, na otroka, na goste, in je v groznih mukah pričakovala usodnega poročila. Stara Kozinka je stala bolj od daleč, držeč Pavleka za roko. Njeno nagubano obličje, ki je zadnji čas orumenelo, je bilo blede ko smrt; njene oči so žarele od razburjenja.

Z vzvišenim glasom je bral pisar obširno razsodbo. Naznanil je, da je kazensko sodišče spoznalo tri poglobitve in najbolj nevarne kot povzročitelje punta in prave upornike, in sicer: Veseljaka iz Klenča, Hrubega iz Dražimova in Ivana Sladkega iz Ujezda — ti so zapadli smrti. Vendar N. C. M. v svojem usmiljenju določa, da naj bo samo eden izmed njih umorjen in sicer, ker je imenovani Krištof Hrubi umrl naravne smrti, naj bo Ivan Sladki iz Ujezda, s priimkom Kozina, obešen. Slavno kazensko sodišče pa je zato tako razsodilo, ker je Sladki ali Kozina silno zgovoren kmet in zato nevaren, pa izmed vseh najbolj trdoglaven, ki še ne mara ne prositi za milost.

Teh zadnjih besedi Anica ni več slišala. Ko je slišala tisto o smrtni kazni, se je začela tresti kakor šiba na vodi, in preden je birič prebral o možu do konca, je vrisnila in se kakor od strele zadeta zgrudila na zemljo.

Ta nezgoda je za hip pretrgala branje razsodbe. Vsi so silili k nesrečni Kozinovi. Ženske so začele tarnati in jokati, vmes se je razlegalo jokanje Pavleka in Ančke, ki sta se stiskala k mami, ležeči na tleh brez zavesti. Gregec Iskra je prijel Anico pod pazduho, neka soseda mu je pomagala in tako sta nesla nesrečnico v najbližjo hišo, da bi jo tu spravili k zavesti. Za njimi je s slabotnimi, negotovimi koraki stopala stara Kozinka. Tema se ji je delala pred očmi, prsi in grlo se ji je krčilo in ni si mogla olajšati ne z vpitjem ne z jokanjem, tako je bila omamljena od nepričakovanega, strašnega udarca.

Birič je bral dalje svoj zapisnik, začenši z Vese-ljakom iz Klenča, ki je sicer ušel smrti, pa bil obsojen na deset let trdnjave komorenske, odsotni Brihta na dve leti težkega dela v Rabu, Sika in mladi Šerlovski na eno leto poostrene ječe, ostali pa, katerim je kazensko sodišče prisodilo nekaj mesecev težke ječe, so bili od cesarja pomiloščeni.

Tako je bil Lamminger prepričan, da so Hodi docela ostrašeni in ukročeni, da je s to strašno razsodbo poslal mednje biriča brez vsega družega spremstva, razun z enim vojakom. In res — niti ena pest se ni vzdignila izmed množice, ki je poslušala to razsodbo in grajska biriča, kakor sta prosto došla, tako sta tudi brez ovir in poškodbe odšla. Posamezniki so kakor okameneli gledali za njima, drugi so še le pozneje našli glas in z vzkliki dajali duška notranjim čutom. Večina pa je hitela v hišo, kamor so bili odnesli Kozinko.

Vse ženske so se razjokale nad njo in tudi moški so ginjeni in polni sočutja gledali na mlado ženo, ki se je iz omedlevice polagoma vračala nazaj k grozni

zavesti. Nekateri pa so obstali v veži, kjer je na stopnjicah slonela stara Kozinka, gledala predse na tla, ter ni ne videla ne slišala, kaj se godi okrog nje. — Vsa v solzah se je vračala iz hiše Přebkova Manica, gledajoč za žalostnim sprevodom. Dve kmetici sta peljali mlado Kozinko in njeno mater na dom; poleg je nesel Gregec Iskra Ančko v naročju, joka-jočega Pavleka pa je peljal za roko.

O, kaj je eno leto kazni njenega ženina nasproti temu, kar je prisojeno Kozinki!

Med tem je začelo dežiti, na vrtu je veter završal med drevjem in grom, ki se je prej oglašal izdaleč, je zabobnel nad vasjo. Ko je Manica stopila doma v sobo, je takoj pogledala za dedom. A nikjer ga ni bilo, tudi ne na dvorišču, ne pri sosedu. Naposled je zunaj nekje zvedela, da je šel po poti proti Trhanovu.

Po kaj bi šel tja?! Saj gre le redkokdaj iz hiše, kvečjemu do najbližjega sosedu. In sedaj do Trhanova?! H komu? Hitro jo je ubrala za dedom. Ni bilo treba hoditi daleč. Na višini, odkoder se je videlo proti Trhanovu, je stal stari Přebek v beli suknji, sklonjen naprej, opiraje se ob čekano. Veter je upogibal grmovje v meji poleg njega in razpletal dolge bele starčeve lase. On pa se ni zmenil za to, tudi ne za kaplje dežja in za grmenje.

Samo kadar je blisek s svojo rdeče bleščečo svitlobo prodril skozi oblake, se je stresel, kakor bi mu sledil.

»Kaj delate tu?«, je zaklicala Manica. Starec se je ozrl nanjo, potem pa pokazal s svojo velo, žnasto roko proti Trhanovu.

»Čakam, da ga udari božja poslanka. Tega mora strela zadeti, tega trhanovskega hudobneža.«

»Toda dedek!«

»Morebiti še živi Bog, dekle, morebiti je še pravica v nebesih, ko je na zemlji ni!«

Manica se je kar prestrašila. Razumela je, kaj mu je tako srce prevzelo, kaj ga tare in razburja. — Da bi se mu vsled tega v glavi ne zmešalo! Čakala je pri njem. Vihar je razgrajal nad njima, blisek za bliskom je švigal skozi temno ozračje, toda nobeden ni udaril v oni belj grad v dolini, na vznožju nekdanj prostih hodskih gozdov!

XXVIII.

Jesen je nastopila, a trhanovska gospoda je še vedno bivala na trhanovskem gradu. Druga leta je bilo tu ob tem času veselo in hrupno, ko so se lovci zbirali na lov. Letos pa se niti en lov ni vršil. Bilo je čudno, čemu baron prebiva tu na tem tihem svojem posestvu, ki je bilo sedaj podobno samostanu in trdnjavi.

Tihota je vladala v vseh grajskih prostorih: v gosposkih sobanah, v pritličju in na dvorišču in vse se je vedno zapiralo, kakor pred sovražnikom. Vrtar se cel dan ni ganil s svojega mesta in ponoči je stražilo vedno nekaj čuvajev. Baronica že dolgo časa ni šla ven iz grada, bivajoč skoro neprestano v svojih sobah ali v grajski kapeli. Baron je bolj pogosto jezdil ven, največkrat v Kout, toda nikdar sam ali v družbi enega samega služabnika, kakor prejšnje čase, temveč vedno le v spremstvu več jezdecov. Toda strahu niso opazili na njegovem obličju. Bilo je mirno, hladno, kakor vedno, pa naj je bival

na gradu ali jezdil kam ven. Da, skoro je bilo videti to obličje bolj veselo in neka zadovoljnost je sijala raz njega.

In kako bi tudi ne? Že druga žetev je izpadla dobro in srečno, že drugo leto opravljajo Hodi novo, hujšo tlako in vendar je povsodi vse tiho. Privajajo se. Letos ni bilo nikjer, v nobeni vasi, hujšega odpora ali nepokorščine, kakor lani. Tisti upor se mu izplača in tiste kazni bodo donesle lepe sadove. To ponosno ljudstvo postane krotko in potem bo tako kot povsod drugod. Brez upora so poslušali razsodbo kazenskega sodišča in kmalu potem so se še tisti sami oglasili, ki so bili zbežali na Bavarsko in bili obsojen. Prišel je tudi Brihta, oglasil se je celo mladi Šerlovski, oba trda kot dren. Sedaj se pokoré; sedaj vé Brihta, kaj se pravi metati korobač z mostovža, kakor vé tudi drzni Vesel'ak, ki je prav pod grajskimi okni govoril zaničljivo o njem. Ta dva se bosta pač spominjala tistega predpusta, z rožljajočimi verigami na nogah, zaprta v ječi tam v Rabu in Komornu.

In Kozina! Dobro so tam v Pragi odločili, dobro, njemu ravno prav. Ta kmet je bil izmed vseh najbolj nevaren in najbolj ponosen. Kakor kak advokat . . . ! In kako ga imajo radi! Iz vseh vasi so prišli najstarši možje sem na grad prosit zanj, da bi ga pomilostili. Kako so beračili, kako so se ponižali!

Pustil jih je v grad, toda kako jim je na njihovo prošnjo govoril na dušo in jim v obraz povedal, kako so še zaslepljeni, ko se potegujejo za najhujšega, ki jih je v vse to zapeljal.

A še preden so ti prišli na grad, je prišla tudi stara Kozinka. Tudi ta je obstala pred vratmi, hoteč

prošiti za sina. Toda vratar je na ukaz baronov ni pustil noter. Kozinka je stala kakor kip od jutra do poldne, v presledkih pa je vpila in roke stegovala proti grajskim oknom. Tako je stala pred vratmi dopoldne in popoldne, ko je prišla tudi mlada Kozinka, ki ni vedela, da je babica tu.

Milo je bilo pogledati ubogi prosilki. Celo utrjeni vratar je godrnjal nad trdim gospodom in še pogledati ni mogel ven; in vendar je moral ven, da ju na gospodovo poveije odžene! Toda služabnik je lepo prosil in jima prigovarjal, naj sami gresta proč, ker je vse zastonj.

Takrat je gori v sobi baronica jokala, njen soprog pa je razjarjen hodil po sobi semintja. Te dve usiljivi kmeticici sta ga razsrdili in soproga ga je razdražila, ker se je predrznila prositi za nju, ko ni mogla več gledati teh žalujočih žen. —

Potem ni nihče več šel na trhanovski grad. Povesod je bilo vse tiho, kakor prej, nič se ni izpremenilo. Samo baron je bil previdnejši in je pazil na to, da so bile nočne straže posebno čuječe. Odkar je bil določen dan, ko bo Kozina usmrčen, baron Hodom vendarle ni zaupal. Bal se je, da bi se ne maščevali nad njim zaradi Kozine.

* * *

Srečkanje, katero je Kozina tisto noč dvakrat poskusil, ga ni varalo. Negotovosti mladega Hoda je bilo konec. Kazensko sodišče je razsodilo tako, kakor je jetnik večkrat upal ali ne upal, kadar se je upanje v njegovem srcu borilo s strahom. Ta razsodba je sicer pretresla njegovo dušo. Toda to ni bilo za dolgo; polotil se ga je nekak top mir. Odleglo

mu je; rešen je bil mučne negotovosti, v kateri je shiral in ki ga ni nehala mučiti ne podnevu ne ponoči.

Ko je nedolgo potem prišel jetničar ponj in mu naznanil, da ga odpeljejo v Pizen, se je Kozina razveselil, če tudi je slutil, zakaj mora v svoje okrožno mesto: da bo njegova smrt v svarilo in grozo zlasti njegovim rojakom, na katere bo usmrčenje v Plznu bolj vplivalo kot v Pragi. Toda tudi to mu je bilo všeč. Bo vsaj vsakdo doma in drugod spoznal, kako je Lomikar ž njimi ravnal in ravna; in vsak bo vedel, da Kozina iz Ujezda ni ne hudobnež, ne morilec, vsak bo vedel, čemu so ga obsodili v to sramotno smrt. Toda ta smrt ne bo ne njemu ne njegovi rodbini v sramoto in Hodi ne bodo pozabili, da je umrl za njihovo pravdo in tako ne bodo pozabili tudi na Lomikarja, ki ga je po krivici obdožil in ga dal krivično obsoditi. On, on! Proti njemu ni nobenega vzklica, zanj ne obstoji nobeno pravo in nobena pravica. To bodo vedeli povsod, povsod priznali. In razveselil se je, da bo zopet videl ženo, otroka, mater.

Več dni je trajala vožnja iz Prage v Plzen. Bila je to žalostna, mučna pot v železju, na slabem vozu, v tistih oblačnih, deževnih in veternih dneh v začetku novembra. Čez teden dni pa, ko je že sedel v ječi plzenske mestne hiše, se mu je izpolnila nepričakovano njegova najbolj vroča želja. Zgodaj dopoldne se odpró ob nenavadnem času duri ječe in skozi nje vstopijo — sveta Pomagalka — Anica z Ančko in mati s Pavlekom — —

Skozi temno klet se oglase vzkliki žalosti in radosti, jok, posamezne pretrgane besede, nezmožne izraziti čutov, ki so se menjavali v razburjenih prsih vseh. Mati in žena se okleneta postavnega Hoda in

jokata — on ju objema, stiska na prsi, a zopet se pripogiba k otrokoma, ki ga skoro ne izpoznata. Začudeno, preplašeno gledata bledega moža v ogujeni suknji, kateremu rožlja železje na nogah in ju plaši. Mati vzame drugega za drugim in ju podaje očetu, s tresočim glasom in v joku jima pripoveduje, da je to ata, ata! — On pa ju stiska k sebi in poljublja.

Iz temnega ozadja stopi zdaj nekdo, na katerega so vsi pozabili in katerega Kozina v prvi radosti še opazil ni: Gregec Iskra. Pristopi in ginjen poda jetniku roko. Ko ta zagleda starega, zvestega tovariša, mu iznova zalijó solze oči. —

Nato sede na svojo revno posteljo, z obema otrokoma v naročju. Že sta se ga privadila, že se ga več ne bojita in Pavleku se vidi, da se začne spominjati na očeta. Boža ju in poprašuje, pa se zopet obrača do Anice in matere. Za hip se mlada kmetica pomiri. — Verige na sedečem možu ne rožlja in pri njem in otrocih pozabi na ječo, na vse — Toda takoj jo zopet speče; strašna misel ji kakor zaspala bolečina iznova prešine srcé — Anica zaplaka in oglasi se jok stare matere.

Jetničar, stoječ v kotu, opominja, da je že čas, da je minila dovoljena ura. Vsi se prestrašijo. Komaj so se videli, komaj izpregovorili, pa jih že ločijo! — In toliko so si imeli povedati! Saj sta mu komaj ženski v največji hitrici povedali, kako je doma, kako se jima je tožilo po njem, kako sta zastonj prosili Lomikarja zanj — in on je komaj nekaj besedi izpregovoril, kako je njemu bilo, kako je umiral stari stric — in komaj je Iskra, ko ga je prijatelj poprašal za nesrečni upor, kratko razložil konec nesreč-

nega punta in Matija Pribka, je bilo treba že iti narazen —

Edino tolažbo so imeli v tem, da se bodo jutri zopet smeli videti. — — Jetnik je bil zopet sam. In sedaj, ko njegovih dragih ni bilo več ob njegovi strani, ko ni več pestoval v naročju svojih ljubih otročičev, katerih se prej ni mogel do sitega nagle dati, ko ga je zopet obdala pusta tema žalostne ječe, ga je groza obšla in še le sedaj je občutil vso grozo, ki ga čaka.

Naslednji dan je Kozina zopet videl svoje drage — in zopet jim je dovoljeni čas silno hitro potekel. Potem so se poslovili od njega, ker so morali domov in ker je gosposka tako zahtevala. Upali pa so, da se še enkrat vidi'o. To bo najbrž —

Tako je žalostno mineval dan za dnevom in že se je bližal tisti nesrečni osemindvajseti dan meseca novembra.

Najbolj živo se ga je spomnil Kozina, ko je prišel k njemu v ječo duhovnik in ga začel pripravljati na daljno pot. Spoštljivo ga je sprejel in v njegovih besedah je našel pobožni Hod veliko tolažbe.

Pazljivo ga je poslušal in v vsem mu je dal prav, toda ko je duhovnik omenil gosposko, je nehote stresel glavo in nagubančil čelo.

»Kdo, častiti gospod, je kriv, ali tisti, ki brani svojo pravico, ali tisti, ki sto in sto ljudi okrađe, muči in dela iz njih sužnje, pa mori ženam može in otrokom očete?«

Ko je duhovnik videl kot skala trdno prepričanje jetnikovo, mu ni več prigovarjal, temveč samo rekel:

»Prepusti, ljubi sin, vse Bogu; on je najboljši in najpravičnejši sodnik.«

»Da, Bog bo sodil — —« je odvrnil odločno mrki Hod.

XXIX.

O, Plzeňské ty náměstí!¹
 Nam v žilách tuhla² krev!

— — — — —
 Šel, buben zněl³, ó jak se tměl
 skrz černé sukno zvuk!

Šel, hrdě⁴, vzpřímen⁵, nám vsak vřel⁶
 ve srdcích ještě⁷ muk. —

Vrchlický.

»Iz Lhote, Kičova, Tlumačova in Straže po štirje, iz Pocinovic, Medakova, Hodova in Postřekova po šest, osem iz Klenča in po deset iz Dražinova ter Ujezda jih mora v Plzen, da vidijo, kako bo kaznován puntar Kozina. Vsak pa naj vzame seboj svoje otroke, dečke in deklice, da si bodo to, kar bodo videli v Plznu, zapomnili do smrti.«

Tako se je glasil ukaz barona Lammingerja, ki je vsem županom ostro nalagal, naj po vseh vaseh to oznanijo, da bodo to pomnili Hodi in njihovi otroci, da se bo govorilo še do poznih rodov, kako je bil kaznovan upor in punt proti trhanovski gosposki.

Lamminger je dolgo odlašal, preden je izdal ta kruti ukaz. Sedaj, ko se je vrsta hodskih voz peljala skozi temna vrata v Plzen, je lahko vsak izprevidel, kako izvrstno jih je naučil ubogati. Kakor je naročil, tako so se vsi zbrali v Domažlicah, odkoder

¹ mestni trg. ² strdila kri. ³ pel. ⁴ ponosno. ⁵ po konci. ⁶ divjal. ⁷ zmaj.

so se spremljani od grajskih uradnikov iz Kouta in Trhanova podali kmalu po polnoči na to žalostno pot. Bilo je popoldne, mrzlo in mračno, ko so dospeli v Plzen; iz vseh hiš so hiteli ljudje na ulico, da bi si ogledali te prisiljene priče, o katerih so vesti že prej prišle v mesto. Radovedno, tuintam sočutno so opazovali postavne Hode v kožuhih, v plaščih in jančevinah, ki so mrko, molče sedeli na vozovih, poleg sebe otroke, dečke in deklice. Ti otroci iz oddaljenih pogorskih vasic so radovedno in preplašeno gledali okoli, reči čisto nove, krasne hiše, zbrano pisano ljudstvo.

Trhanovski gospod je bil lahko zadovoljen. Toda ko bi bil slišal, kaj se je govorilo po vseh hodskih hišah in kočah ob razglasitvi njegovega ukaza, ko bi bil slišal, kako so ga kleli in rotili! In ko bi mogel sedaj tem na vozeh pogledati v dušo, kaj o njem mislijo in zakaj so ga ubogali! Šli so, toda njihovo srce ni nič vedelo o njegovem ukazu. Šli so, da bi še enkrat videli vrlega branitelja svojih pravic, da bi vzeli slovo od tega mučenika. In ko bi bil Lamminger slišal, da celo pot niso nič drugega govorili, kot o Kozinu, kako so ga pomilovali, slavili in občudovali! Koutski oskrbnik Koš, ki je bil nekdanj njihov jetnik, je to dobro opazil, toda ako je na konju bliže k vozovom zajahal, je bil potihnil pogovor in Hodi so gledali molče in mrko v tla in nobeden se še ozrl ni na uradnika.

Na zadnjem vozu, kjer je sedel stari Šerlovski s Pajdarjem, so se spominjali tudi Sike, mladega Šerlovskega, divjega Brihte in Veseljaka, katerim je sedaj v ječi boljše, kot vsem njim. Tako je rekel

Pajdar in stari Šerlovski je pristavil, da je najboljši Mateju Přebku.

V Plznu je bilo nenavadno živo. Od vseh strani se je sešla velika množica ljudstva, da bi videli usmrčenje hodskega kmeta. Ta obsodba je bila povsod razglašena, v Pragi in po vseh večjih mestih celega kraljestva. Po ulicah se je gnetlo ljudstvo, tuintam se je zasvetilo orožje in obleka vojakov, ki so se sprehajali po mestu.

Lammingerjevi uradniki so peljali Hode v gostilno, ki je bila že zanje določena. Stari Šerlovski je hitro malo zavžil, potem pa hotel iti v mesto, a se je takoj vrnil in ves jezen povedal, da ga ne pušče, da jih vojaki stražijo.

Ko so potem s Pajdarjem in z nekaterimi drugimi starejšimi poprosili koutskega oskrbnika Koša, naj jim dovoli iti ven, ker bi radi dobili dovoljenje za vstop v ječo in se od Kozina poslovili, je ta grdo zarežal nad njimi:

»Saj ga boste jutri videli. K njemu ne smete. Nazadnje bi vam še pridigal in vas vse zmešal s svojo besedo, kakor je že prej delal. Ali še nimate dosti, ali bi radi zopet kaj naredili? Ne smete nikamor, tako mi je naročeno —«

V srcu jim je kar kipelo. Bili so kakor v kletki in z golimi pestmi! Mračno so molčali, potem pa zopet govorili o Kozinu, o njegovi ženi in materi; morda spuste vsaj ti dve revici k njemu.

Ti dve sta se že prej, pred tremi dnevi, podali na to žalostno pot. Gregec Iskra je zapregel lep par rujavcev, katere si je izredil Kozina sam in na voz se je vsedla nesrečna gospodarjeva družina pa Ro-

tija. Stari Volk je tekel za njimi in na Pavletovo prošnjo so vzeli tudi zvestega čuvaja na voz.

»Imel ga je rad,« je rekel Iskra ter naredil poleg sebe malo prostora staremu kosmatincu, še iz dobrega plemena starih hodskih čuvajev. Za Kozinovinim vozom se je peljal drugi voz iz Ujezda, na katerem je sedelo nekaj starejših sosed v žalnih krilih, kakor Anica in stara Kozinka, pa v žalnih belih robcih na glavi.

Šle so zato, da bi obe Kozinki ne bili tako zapuščeni in sami v teh groznih trenutkih. Na tem vozu je sedel tudi stari Pribek, oče pokojnega Mateja, katerega je Manica zastonj skušala doma zadržati.

Ko so se tako Šerlovski in Pajdar z drugimi vred pogovarjali o njih v Plznu, nenadoma stopi mednje — Gregec Iskra. Silno radi so ga zagledali in se takoj gnjetli okoli njega. Pozorno se je ozrl okoli in povedal, da je le s težavo prišel do njih in da je prevaril vojaka zunaj le s svojo hodsko obleko. Pripovedoval je, da sme Anica z otrokoma in materjo sedaj dvakrat na dan v ječo in da je bil tudi on že enkrat z njimi tam. Povedal je, da je Kozina miren in da tolaži celo ženo in mater.

»In kako ima rad otrčiča! Človek se mora razjokati, ko vidi, kako se z njima pogovarja, kako ju boža in poljubuje — in kako Anici prigovarja, naj ju skrbno vzgaja, naj ju spominja tudi nanj, da ne pozabita ata — da bo iz Pavleka Hod, kakor se spodobi.«

Vsi so bili ginjeni in ko je godec nekoliko prenehal, je zopet nadaljeval:

»Tudi o vas je govoril in vas prosi, da mu odpustite, če je storil komu kaj žalega in da ne po-

zabite starih hodskih pravic. — Vprašal je tudi, če je tu v mestu Lomikar, in ko sem povedal, da je prišel včeraj z vami vred, tedaj je rekel:

»Prišel me je gledat. O Bog, daj mi jutri moči, da se mi vsaj ta ne bo smejal!«

Tu se je godec spomnil dogodka ob včerajšnjem prihodu v Plzen. Povedal je, da so ravno pri mestnih vratih srečali Lammingerja, ki je tudi prihajal, in ko je stari Přebek slišal, kdo je blizo, je hipoma vstal na vozu kot mladenič in da je začel s stisneno pestjo groziti Lammingerju ter ga zmerjati, tako da je imela Manica in druge ženske dosti opraviti, da so starčka pogovorile in bila je še velika sreča, da trhanovski gospod ni opazil tega.

Godcu je prišlo tudi na misel, kako je stari Volk takoj spoznal Kozino, ko so prišli k njemu v ječo.

»Videti bi ga bili morali, kako je od veselja renčal in skakal in Kozino lizal; in ko smo odhajali ven, nismo ga mogli spraviti iz zapora. Volk se je vlegel in ni hotel iti, ne in ne — in tako je tam ostal —«

»Ali pojdeš še kaj v ječo?« je vprašal Šerlovski. Iskra je pritrdil, da poizkusi gotovo še enkrat priti noter, in vsi kmalu so ga prosili, naj mu izroči od vsakega posebej pozdrav in mu pove, kako jih to boli, ker se ne morejo sami posloviti od njega.

* * *

Mrak novemberskega večera je zagrnil kraljevo mesto Plzen. Bilo je mrzlo in veter je piskal. Mestni trg je, kakor bi bil izmrl, povsod tiho in pušto. Zunaj ni gorela nikjer nobena luč; poslopja, temna, visoka mestna hiša, nasproti njej mogočna cerkev, stoječa sredi trga, vse je bilo zagrneno v

črne sence. Žalostno je prodiral skozi gotična cerkvena okna trepetajoči svit večne luči. Pred mestno hišo je hodila semintja vojaška straža, zavita v plašč. Nekoliko dalje je stalo nekaj žen v rujavih hodskih kožuhih. Molčale so in se niti ganile niso upirajoč svoje oči proti cerkvi, nad katero se je črni špičasti zvonik izgubljal v gosti temi. Naenkrat so se kakor na dano znamenje obrnile na desno proti mestni hiši, kjer so zaškripala vrata. Skozi nje sta prišli dve ženski, vsaka z enim otrokom v naročju. Bili sta Anica in stara Kozinka. Hodke, med katerimi je bila Přebkova Manica, so jima hitele naravnost nasproti. Obe sta se vračali iz ječe, kjer sta se nocoj zadnji večer mudili pri možu in sinu. Zadnji večer! In potem nikdar več! Nikdar več se ne povrnejo tisti večeri, ko so vsi doma lepo skupaj sedeli, ko je Anica pela ob zibelki in se je Ivan igral s Pavlekom, ko so bili tako zadovoljni in srečni!

Anica je gledala ženske kakor zamaknena. Res, prav nič čudno bi ne bilo, je pomislila stara Burškova v duhu, ako bi se tem Kozinovim ženskam zmešalo v glavi!

Hodke so ju obstopile, da bi ju peljale na stanovanje in jima pomagale nesti otroka, ki sta zaspala v naročju. Anica je hotela v stanovanje, češ, da bi tam od groze ne mogla obstati. Na vso moč so ji prigovarjale, naposled sta jo dve kar po sili prijele pod pazduho. Ko so stopale mimo cerkv, se jim je stara Kozinka naenkrat iztrgala iz rok, padla pred durmi na kolena in začela jokati in moliti. Tudi Anica je pokleknila poleg nje in Hodke so nad njima žalostno in sočutno v duhu goreče molile, da bi ju Bog potolažil.

Ob tem času je bilo tiho v ječi, ki je bila razsvetljena z dvema voščenima svečama poleg križa na pogrneni mizi. Na stenah ječe je švigala semintja senca Ivana Kozine, ki je zamišljeno hodil goriindoli. Bil je blede, toda miren. Slišal je o pripravah, o udeležbi svojih rojakov, kar mu je bil po materi sporočil Iskra. To mu je bilo v tolažbo. — Čutil je, da Lamminger ni popolnoma zmagal in da mu tudi jutrišnji dan ne bo pomagal, četudi je dosegel, kar je hotel, namreč njegovo smrt.

Toda kako bo za naprej na Hodschem? Kaj bo z njegovo družino?

To sta bili dve težki misli, na kateri ni vedel odgovora. — Sklenil je roki in začel moliti. Sedel je na posteljo. Toda kmalu je bil utrujen. Utrujen vsled preišljevanja, vsled vtiskov, vsled silnega razburjenja. Naslonil je glavo in takoj zaspal. Spal je prav dobro do jutra, ko se je takoj zbudil, kakor hitro je zaslišal zaškripati ključ v vratih.

Prinesli so mu zajutrek, boljši kot kdaj poprej. Komaj se ga je dotaknil in popil malo vina.

Potem so prišli mati — mati in žena z otrokoma, pa Iskra. Zbolelo ga je, ko jih je zagledal. Zadnji-krat! V teh poslednjih dneh je imel vselej, ko so odhajali iz ječe, eno tolažbo: jutri dopoldne pridejo zopet in potem še enkrat. Sedaj ni imel nobenega »jutri« več. Ko pa je videl blede, preplašena lica svoje matere in žene, se je osrčil.

»Bog daj, da ne umrjem zastonj — Lomikar je zmagal pri posvetni sodbi, tam pri božji pa upam zmagati jaz — ker je bila naša stvar pravična in moram umreti po nedolžnem —«

Stara mati je vila roki.

»In jaz sem vse to naredila. — Prav ima Anica, jaz sem vsega kriva. — Ko bi ne bila skrila tistih svoboščin. — O, sin moj, odpusti mi, in tudi ti, dekle!«

Vsakogar, ki je poznal trdno starko, bi bil pretresel ta krik obupne bolečine, ta krik materinega srca. Sin je urno stopil k njej, jo tolažil, potem se obrnil k ženi ter rekel z ginjenim glasom:

»Ako res tako misliš, Anica, v prihodnje več tako ne misli in materi nič ne jemlji za zlo. Ona ne more nič za to. — Kar sem storil, bi bil storil tudi brez nje, saj veš, da sem imel to že davno v glavi.«

In zopet se je sklonil k otrokoma, jima govoril in ju božal. Potem se je obrnil k materi in prosil nje in ženo, naj mu odpustita, ker jima je napravil toliko žalosti.

»Bog vama poplačaj vso vajino ljubezen — ná, Anica, vzemi to — « in je snel rdeči trak s svoje poročne, sedaj že obrabljene suknje. »Tega sem vedno hranil in pazil nanj, to je bil moj edini spomin na dom, na vas. — Možje ga vzamejo seboj v grob, ali ta pa ne sme pod —« toda ni izgovoril do konca, češ, da noče tega dragega spominka in milega daru nesti pod vislice.

Duri so se odprle, jetničar je vstopil in za njim dva vojaka, vsa v orožju. Ko sta ju zagledali ženski, sta zakričali in zaplakali, in Anica je omedlevala. Kozina jo je prestregel, jo objel, potem mater in otroka; ta dva najbolj. Poljubil ju je še enkrat, ju blagoslovil s kratkimi, tresočimi besedami.

Na trgu se je zbralo brez števila ljudi; glava pri glavi, da se ganiti nisi mogel. V oknih, na pómolih sama glava, celo na strehe je zlezlo mnogo

gledalcev. Najhujše je bilo pred mestno hišo, kjer so oboroženi vojaki komaj zadržavali ljudi, ki so tiščali k vratom, da bi videli obsojenca. Blizo vrat, pred vojaki, je stala gruča Hodov. Oseminšestdeset, izvečine visokih, postavnih mož, starih in mlajših, je stalo tu brez čekan, resno, mrko. Pogledi vseh so bili uprti nanje, na njihove male otroke, ki so jih držali za roke, in na bolj odrasle fante in na nekatere potrte Hodke v dolgih kožuhih. Ljudje so kazali na nje in govorili o njih; Hodi pa so obračali svoje poglede le na vrata mestne hiše.

Naenkrat se zdrznejo. Iz mestne hiše se zasliši zamolkel šum in jok. Vojaki pridejo ven v odmerjenih korakih in za njimi — to je on! Kozina! Srce se jim skrči. To je tisti postavni mož, ki je bil nekdanj kot kri in mleko. Kako je prepaden, kako bled! Toda kako čvrsto stopa, kako nese glavo po konci! Vsi Hodi imajo eno misel, vsi stopijo naprej, da bi ga pozdravili; še ganiti se ne smejo. Samo to so videli, da jih je Kozina opazil in se jim nasmehnil. Vojaški sprevod obstane prav pred mestno hišo. Jetnik se ozre na nebo, katerega toliko časa ni videl. Bilo je jasno in modro. Med tem jetničar Anici in stari Kozinki prigovarja, naj bosta tiho, ker se bo prebrala razsodba.

Pogledi vseh na trgu se upro na balkon mestne hiše, kamor je prišlo nekaj uradnikov. Eden izmed njih začne iznova brati razsodbo kazenskega sodišča, da bi vsi tu zbrani zvedeli, kaj je obsojenec zakrivil.

Ko je prebral do konca, se na dano znamenje tužni sprevod pomakne naprej. V tem hipu eden izmed Hodov — bil je to stari Přebek — sname svojo

kosmato čepico, stegne desnico proti Kozinu in zavpije:

»Z Bogom, ti naš mučenik!«

Toda njegove besede se izgubé v šumu in hrumu množice in le najbližji so slišali ta starčkov glas. Slišal ga je tudi Kozina, kajti obrnil se je še enkrat in Hodom pokimal z glavo, zadnjikrat. Potem je korakal naprej, ob njegovi strani duhovnik, ne daleč stara mati in žena, držeči Pavleka in Ančko za roko. Za njimi stopajo Hodi in Hodke; prav blizo za staro Kozinko Gregec Iskra. Na desni, na levi vojaki, ki zadržujejo ljudstvo. Tisti iz množice, ki morejo videti obsojenca, njegovo mater in ženo v strašni bolečini in oba mala nedolžna otroka, se ne morejo zdržati solz.

Sprevod se le počasi pomika naprej. Na čelu oddelek vojakov, ki dela gaz med množico; od tam se glasi zamolklo ropotanje zagrnjenega bobna. Tako korakajo od mestne hiše do Praške ulice. Z zvonika se oglasi žalostni glas mrtvaškega zvona. Ko Kozina in Anica zaslišita njegov prvi glas, zalomita z rokami. Ne vesta, kaj se godi okoli nju.

Megla zakriva Anici vse na okoli. V tej megli se vse gubi, iz nje sliši samo nekaj pusti šum in zamolkel ropot; grozni glas mrtvaškega zvona more jasno razločiti. Srce ji upada, krč ji stiska prsi; nič več ne more jokati. Nato se ji začno tresti noge, kolena se ji šibijo, in težka omedlevica jo začinja napadati. Hodske sosede dobro zapazijo, kako se je opotekla.

Kozina obstane in ž njim ves sprevod. Bili so ravno v Praški ulici. Vsi se ozirajo, kaj se godi; okrog in med množico gre glas, da omedleva kme-

tica, žena obsojenčeva. Vsem se smili; ljudem v množici in tistim, ki gledajo z oken. V tem hipu se zasveti v zraku srebrn denar, za njim drugi, tretji; za njimi se zabliška cekin in prileti v naročje Anici, katero so posádili na kamenito klop pred hišo. Ali so hoteli tako pokazati svoje sočutje, ali pa dati odškodnino ubogi kmetici? Burno pograbi ona denar, ga zažene od sebe kot goreče oglje ali ostuden mrčes ter vrisne:

»Dajte mi mojega moža!«

Rekó ji, naj ostane tu, naj ne hodi dalje. Toda kakor bi dobila novih moči, zopet vstane in stopa naprej po žalostni poti. Pot pelja sedaj ven skozi praška vrata, nato korakajo skozi sedanje predmestje, kjer so bili takrat sami vrtovi. Jasen, mrzel dan je. Izprevod ogromne ljudske množice se sedaj lahko razprostré na širjavo in mnogo jih hiti naprej na višino, kjer so se dvigale vislice. Okrog njih se postavijo vojaki in napravijo četverokot. Na prostoru, vešalam ravno nasproti, se postavijo gospodje svetniki, uradniki, častniki na konjih in med njimi okrajni glavar Hora; ob njegovi strani baron Lamminger pl. Albenrajtski. Plemenitaž, ogrnen s temnosivim plaščem, se pogovarja z okrajnim glavarjem. Pegasto obličje trhanovskega gospoda je tako kot sicer, blede, mirno. Vendar hitreje zatrepečejo njegove svitle trepalnice, ko stopi obsojenec v četverokot.

Lamminger ga bistro pogleda in ne spusti očesa z njega. Kozina koraka čvrsto, nič ni pobit — trda glava! Mirno posluša rzsodbo, na novo prebrano. Čas slovesa nastopi. Objame ženo, mater, otroka, poljubi vse — Lammingerju pa niti žilica na obrazu

ne gane, ko gleda ta pretresljivi prizor, žalost teh hodskih žen, ko mu jok teh malih otročičev udarja na ušesa.

Gleda le Kozino in pazno mu sledi, ko se od svoje rodbine odtrga in koraka pod vislice. Stopinja se mu ne ustavlja, noga se mu ne šibi; moško gre in po konci, poljubi križ mu od duhovnika podani, trdnih korakov stopi na lestvo, tja, kjer ga čakata rabelj in smrt. Kroginkrog nastane globoka, mrtvaška tišina. Na tisoče ljudi gleda tja napeto ter si upa komaj dihati. Mrzel veter vleče, poigrava s perjem na klobukih gospodov in prinaša od tam, odkoder dve Hodki neseta Kozinove otroke proč, grozen krik. Stara mati pada tam v omedlevico. — Vendar še enkrat se dvigne starka in gleda tja — — — — —

Obsojenec obstane pod vislicami ter se ozre doli po mestu in dalje po okolici, oko mu obstane na brezštevilni množici ljudstva, ki kakor živo jezero obdaja žalostni holmec. — Zagleda potrte rojake v vojaškem četverokotu; marsikateri izmed njih stiska pesti, vsem so mokre oči in marsikateri se ihti na glas, kakor Iskra. Vidi jih, vidi tudi ženo, mater; a sedaj se ozre na gospodo. — Izpozna enega tam na vrancu, izpozna Lammingerja, ki ne spusti očesa od lestvice. Kozina se zravnja — pogleda mu v obraz, kakor takrat pri županu Siku. — In čuj! Vsi se zdrznejo, gospoda, rabelj, vse je zmešano.

»Lomikar!« zakliče Kozina s krepkim glasom, ki se je tresel v zadnjem, globokem razburjenju. Grozno se razlega okoli. Zdaj mu rdečica zalije blede lice in oko mu zažari.

»Lomikar, čez leto in dan bova skupaj stala pred sodnjim stolom božjim in takrat se pokaže, kdo izmed naju —«

Tu šele se zave poveljujoči častnik. Njegova gola sablja se zasveti v zraku, rabelj izpodmakne in Kozinov glas umolkne. Ivana Sladkega, s priimkom Kozina, ni bilo več med živimi.

Okrajni glavar, ves iz sebe nad tem, kar se je zgodilo, pogovarja Lammingerja. Kot smrt bled ga ta posluša, a težko da bi razumel, kaj pravi. Na njegovih ustnicah se ziblje čuden nasmeh. Zave se šele, ko okrajni glavar omeni, da se ozira vse ljudstvo nanj.

Njegovo oko se ozre na vislice.

»Visi,« reče in se oddahne; potem obrne konja. Kroginkrog pa kleči na tisoče ljudstva in moli z duhovnikom za pokojnika.

Ne samo v čveterokotu, kjer stojé rojakj usmrčenega, temveč tudi med množico se sliši jok in ihtenje. In ko se gospodje skozi množico vračajo zopet nazaj v mesto, mora Lamminger slišati čudne stvari. Sliši in vidi, kako kažejo s prstom nanj, kako se oglašajo iz množice klici:

»To je on! To je tisti rabelj! Ta ga je dal usmrtiti!«

»Naj se zgodi, kamor ga je pozval Kozina!«

»Čez leto in dan! Ali ste slišali? Čez leto, plemeniti gospod!«

Gospodje nehoté poženó konje v tek.

XXX.

Vším zní smutná¹ povina,
 ji zná už každá² ves,
 že dobrý náš Jan Kozina
 pod rukou kata³ kles!⁴

Však rok⁵ a den to pouze⁶ jen,
 Bůh tak to nenechá.⁷ — —

Vrchlický.

Do solnčnega zahoda je viselo na vislicah Kozinovo truplo. Njegovi rojaki so bili ob tem času že iz mesta. Morali so takoj oditi in še pomoliti niso smeli ob mrtvem truplu svojega branitelja. Okrajni glavar je ukazal, naj se takoj podajo domov na pot in jih je dal nekaj časa spremljati z vojaki. Razjarjeni so zasedli vozove. A njihova jeza ni veljala glavarju, temveč Lammingerju. Vsi so bili prepričani, da je on vzrok tega ukaza. Vračali so se domov skozi žalostno jesensko pokrajino, vsi potrti in pobiti. Ako je Lomikar nameraval, da si zapomnijo današnji dan, potem je to dosegel. O, kdo izmed Hodov bi mogel pozabiti osemindvajseti dan meseca novembra? Do smrti se ga bodo spominjali, od roda do roda. Marsikak Hod se je med potjo sklonil k svojemu sinku, pa ga opominjal, naj pomni, kako je Kozina trpel za hodsko pravdo in junaško umrl, naj nikar ne pozabi, da je vse to zakrivil Lomikar, kateremu naj nihče ne odpusti in se ne spravi ne z njim ne z njegovimi potomci.

Hodsko je bilo čisto iz sebe. Možem, ki so bili v Plznu in so sedaj doma pripovedovali vse, kar

---

¹ žalostna. ² vsaka. ³ rabeljna. ⁴ padel (umrl). ⁵ leto. ⁶ samo. ⁷ ne pusti.

so doživeli, so solze silile v oči in glas se jim je tresel; poslušalci pa so jokali. Več dni je bilo po hodskih vaseh kakor po pogrebu. Nihče ni šel na tlako in z grada se tudi nihče ni upal Hodov priganjati in siliti, kar bi bili ob drugi priliki takoj storili. V tem hipu se tega niso upali, da celo branili niso Hodom, ko so se zbrali v Domažlicah in se potem podali možje, starci, ženske v žalnih oblekah z otroci, za mesto v hodsko cerkev, kjer je duhovnik opravil sveto mašo za pokojnega Kozina. V starodavnem, gotičnem hramu, čegar stene so krasile stare slike, v čegar tlaku je bilo vdelenih mnogo nagrobnih kamenov s porušenimi napisji in grbi, se je zbrala silno velika množica ljudstva, ne samo Hodov, temveč tudi meščanov, da bi počastili spomin usmrčenega. Spredaj v klopeh je klečala Kozinova mati, žena in otroka; molili so za dušo svojega dragega, na čegar grob jim ni bilo dano poklekniti. V cerkvenem kotu pod korom je klečal nek sosed in molil. Ko so šli po maši Kozinovi mimo njega, je bolj globoko sklonil glavo, da bi ga ne videli.

To je bil strugar Jošt, ki se je prestavši kazen, zaradi hujskanja, kakor se je glasilo v razsodbi, šele pred kratkim vrnil iz ječe.

Ob tem času Lammingerja ni bilo več v Trhanovu. Iz Plzna sploh ni več prišel domov, temveč je poslal brzosela k svoji soprogi, naj pride za njim v Plzen, kjer jo bo pričakoval.

»Strah in slaba vest ga ženeta proč,« so govorili ljudje po vaseh in v mestu.

Nato je zapadel sneg. Zima je potekala bolj žalostno, kot kdaj poprej, zlasti na Ujezdu, Stari Příbek je bil zopet tak kot prej; še bolj se je vdajal

v svoje potrte misli in se celo ni razveselil, ko je nastopila spomlad, tudi potem ne, ko je po žetvi prišel k njim mladi Šerlovski, prestavši kazen v zaporu, in poprosil za roko Manice. Starac je privolil in ker je bilo res treba gospodarja, je bilo določeno, naj bo poroka že to jesen. Vendar se je stari ded nekoliko zdramil in večkrat šel ven iz hiše, prav pogosto na višino, odkoder se je videlo proti Trhanovu. To je bilo v začetku jeseni, takrat, ko je Lamminger nenadoma prišel v Trhanov. Starac je opazoval, če vendarle ne zadene božja kazen tega neusmiljenega gospoda, gledal je proti Trhanovu z višine zlasti ob hudi uri, kakor bi bil prepričan, da barona gotovo ubije strela. In če je prišla nevihta, ko je bil ravno doma in ga Manica ni pustila ven, je pozorno poslušal, z glavo kimal in večkrat pogledal proti vratom, kakor bi čakal poročila, da je blisek že zadel to rdečo glavo. Ko je pa nastopil hujši mraz pozne jeseni, je stari Pribek zopet ves odrevenel in se kakor pajek zapredel v svoje misli.

Baron Lamminger je prišel letos pozno v Trhanov. Drugekrati se je nastanil tu takoj spomladi, letos šele pozno po žetvi. Ljudje so govorili, da je prišel na lov. Toda že nekaj tednov se je mudil tu, pa je bil šele enkrat v gozdu. Očividno ga nič ni veselilo. Izpremenil se ni nič, bil je kakor prej hladen, resen, da še resnejši, pa tudi nekako boječnejši. Sam nikdar ni šel z grada, in stari služabnik Peter je tudi opazil, da gospod večkrat, ko je sam, hodi semintja ter premišlja. Tudi njegovo zdravje ni bilo več tako trdno. Sluga Peter je že nekaterikrat opazil, da se je gospod hodeč po sobi brez vzroka oprijel mize ali naslanjača in ko se za hip zavedel,

reče starec sam pri sebi in začne moliti za duše v vicah.

Vsi ti bolesteni napadi so trajali vedno le za kratek čas. Baron se je potem zopet opomogel; toda čim dalje tem večkrat so se ponavljali in gospod je bil vedno bolj slabe volje, malobeseden, vedno bolj zamišljen. Soproga ga je zastonj izpraševala, kaj mu je, zastonj mu svetovala, naj vpraša zdravnika. Imela je takrat žalostno življenje. Gostov niso vabili, z neprijaznim, molčečim soprogom pa skoro ni bilo mogoče govoriti. Vendar se je še enkrat razveselila. Prišlo je nenadoma pismo od najmlajše hčere, da prav kmalu pride s soprogom v Trhanov. Vsa razradoščena je šla s to novico naproti Lammingerju, ki je ravno prihajal iz Kouta. Mirno je poslušal to vest; a hipoma se čudno nasmehne in reče:

»Ali ju pa tudi dočakam?«

»In zakaj ne?!« vpraša prestrašeno gospa Lammingerjeva.

»Ali ste pozabili, da me je tisti kmet, tisti Kozina pozval pred božjo sodbo?« Nato se zasmeha, a gospo spreleti mraz pri tem smehu.

Nato je nastopilo vlažno, megleno vreme in deževalo je skoro brez prestanka. Takrat je baron zopet nekoliko bolehal; po ušesih mu je šumelo in večkrat se mu je zdelo, da sliši zvonenje tenkega glasu, kakor mrtvaškega zvona, kakor je rekel z nasmehom svoji soprogi. Videlo se je, da pogosto misli na smrt, a da se brani te misli in se smeje smrti, pa se je vendarle boji. Njegova najmlajša hči Marija, sedaj grofica Vrtebska, je prejšnje čase večkrat tožila čez te brezkončne, žalostne večere na trhanovskem gradu v navzočnosti molčečega resnega očeta.

zaklel, češ da se mu vrti v glavi. Tudi je tožil svoji soprogi, ki je bila še bolj žalostna kot lani, čez svoj pogled, češ da večkrat vidi za hip vse stvari kakor v mavričnih barvah, in da se mu delajo včasih po noči, ko se prebudi iz spanja, iskre in bliski pred očmi. Tako je tožil, ne sicer milo, temveč kratko, mrko, a tega ni povedal, da ima pogosto hude sanje. Toda stari Peter, ki je spal v predsobi poleg gospodove spalnice, je slišal, kako baron v spanju stoka in kriči in večkrat ga je videl pri svitu nočne svetilke, odgrnivši zagrinjalo pri vratih, kako sedi na postelji vzbujen vsled groznih sanj in kako gleda z izbuljenimi očmi okoli sebe. Neko noč, bilo je koncem septembra, ko je zunaj glasno prasketal dež in bučal veter, je starega Petra zopet prebudilo gospodovo stokanje. Nato sliši, da ga baron kliče. Ko pride k njemu, baron ves v potu, zahteva s slabim glasom:

»Daj mi koledar —«

»Koledar, milostni gospod? Sedaj?! —«

»Da — sedaj — vedeti hočem, katerega dne je danes —« reče.

»Jutri je osemindvajsetega — to vem, gospod, na pamet.«

Gospod se strese, a takoj pristavi:

»Katerega meseca?«

»Septembra — milostni gospod!«

»Ah tako! — Te sanje so me vsega zmešale in spotile. Daj mi srajco —«

Stari služabnik se povrne ves preplašen v svojo posteljo. Kaj se to meša gospodu? Osemindvajsetega! Tu se zdrzne — Da, to je bilo takrat v Plznu —« O, verujem, da mu to več ne gre iz glave,«

Kaj bi rekla sedaj, ko bi videla mater in njega še bolj čudnega in poleg tega nenavadno razdraženega?

Nekega takega dolgega, žalostnega večera, bilo je sredi meseca oktobra, je sedela baronica s svojim soprogom v obednici. Nekaj je šivala, da bi si prikrajšala čas; soprog je bral. Naenkrat dvigne glavo, ker se ji je zdelo, da se je soprog v naslanjaču nekam hitro premaknil. Kako je prebledel! Knjigo je vrgel na mizo in predse gleda z odrevenelim pogledom kakor zamaknen.

Nastane mučna tišina; šele čez nekaj časa ga upa preplašena gospa vprašati, kaj se je zgodilo. Njen glas ga prebudi. Strese se, potem seže po knjižici, ki je ležala na mizi in bila tam odprta, kjer je prej bral, in reče s slabim glasom:

»Preherite to —«

Gospá bere označeno mesto v francoski knjigi:

»Tedaj je veliki mojster templarski, Jakob Molay, stoječ na grmadi, katero je rabelj že zažigal, z velikim glasom poklical papeža Klementa in kralja Filipa in ju pozval čez leto in dan na božjo sodbo, kot krivca svoje nedolžne smrti in na stotine drugih redovnih bratov. In glej čudo! Preden je minilo leto, sta oba odšla v večnost, papež in kralj, ki je umrl l. 1314., dné 29. meseca novembra —«

Gospa preneha brati, a še vedno upira svoj pogled v knjižico. Boji se pogledati v soproga. In vendar mora. Ta jo opazuje s svojimi hladnimi očmi.

»Ali ste čitali? Kaj pravite na to?« reče in se skuša nasmehiniti. »Lahko si omislite vdovsko obleko —« pristavi, toda nehote utihne in se prime za čelo. Zastonj ga soproga tolaži in mu prigovarja.

»Kaj pa, ko bi jim skazali kako dobroto —« ji uide nehote iz ust. To je bila njena srčna želja in je že večkrat mislila na to, a se nikdar ni upala izgovoriti tega.

»Komu? Tem Hodom?!« vzklikne, kakor bi ga pičil gad, ko je komaj izgovorila. »Njim, tem puntarjem! Razumem vas. Vi ste vedno držali z njimi.«

»Ne, ne, njim ne —« zavrača preplašena gospá.

»Komu pa — komu, pravim!« sili Lamminger in se bolj in bolj razburja.

»Mislila sem — samo — tisti vdovi —«

»Dosti! Kozinovi?! Za vse to, kar mi je storil njen mož? Pa vsaj morda ne mislite, kakor neumno ljudstvo, da je bil nedolžen. Vse to je zaradi njega — zaradi njegovega blaznega govorjenja,« tako hlastno bruha iz sebe.

To noč ni zatisnil očesa in nekaj dni je zopet bolj bolehal. Tožil je Petru, da ga boli glava in da ima vedno mrzle roke in noge. Ko se je pa nebo zvedrilo in so prišli jasni, solnčni dnevi pozne jeseni, mu je zopet odleglo. Takrat je prišla njegova mlajša hčerka, grofica Vrtebska. Na trhanovskem gradu se je zjasnilo. Njegovi tihi prostori so oživeli po došlih gostih, njihovih družinah in drugih, ki so bili povabljeni na lov. Gospa baronica je bila srečna vsled prihoda svoje hčere, svoje ljubljenske in tudi Lamminger ni več tako gubančil čela. Postal je zgovornejši in se je strastno udeleževal lova. Ob nekem razgovoru s svojim zetom se je pohvalil, da mu je sedaj veliko boljše in da tudi nekoliko boljše spi. Toda hči, ki ga že dolgo ni bila videla, je opazila, da se je močno izpremenil in upadel. Povedala je to materi. Baronica je vzdihnila.

»Ah, ljubo dete, sedaj je zopet boljši, vidva sta ga pozdravila. Toda kako je bilo ž njim preje! Tega je največ kriva njegova osamelost, ker se izogiba družbe in otožnost, iz katere izvirajo tako čudne misli —«

»Da, in čudno govorjenje!« je pristavila hči. »Včeraj zjutraj, ko so se napravljali v gozd, je rekel grofu: ‚Danes je prvega — novembra. Vendar sem ga učakal. In če sem učakal tega — zdi se mi, da tisti —‘ konca ni izgovoril, ampak se samo zasmeljal. Vsi so ga gledali, a ne razumeli, on je pa takoj napeljal pogovor na druge reči.

Baronici se je stemnil obraz. Vedela je, kaj je mislil soprog; gotovo mu je zopet padel v glavo tisti rok, ki mu ga je določil oni nesrečni kmet. O, da bi minil vsaj že ta mesec! Potem mine leto in on se gotovo pozdravi!

Mlada grofica je tolažila svojo mater, da se očetu obrača na boljše, da je bolj vesel, ne vedé, da materi ravno ta čudna veselost ni všeč. Imela je ta veselost značaj posebne razposajenosti in se ji ni zdela odkritosrčna in prirojena. —

Pozno popoldne so se vrnili gospodje z lova in sicer z velikim vspehom. Precej jelenov in tudi enega medveda so pripeljali na grajsko dvorišče. Povsod je bilo hrupno in veselo, spodaj in zgoraj v gosposkih sobanah. Ves grad je bil razsvetljen in njegova okna so jasno odsevala v temo november-skega večera. Po celodnevem lovu v globokih gozdih je bila grajska obednica posebno mila in prijetna. Ogenj na velikem ognjišču je veselo prasketal, vmes pa se je razlegalo hrupno govorjenje gostov,

izvečine plemenitažev iz okolice. Gospôda je sedela za bogato pogrneno mizo; na čelu domača gospa, njej ob strani njen soprog ravno nasproti oknu, ki je držal na vrt in skozi katerega se je videlo dalje proti gozdu Křizinovcu, proti Ujezdski gori in Hradku, ki je s svojimi stranicami objemal nesrečni Ujezd.

Duh jedil je napolnjeval obednico in žvenket kozarcev je prijetno zvenel po njenih prostorih. Ta žvenket se je glasil še potem, ko so odnesli sklede in krožnike. Zlato in rdeče vino se je iskriilo v kristalnih kozarcih. Junaški lovci so junaško pili.

V začetku mirni pogovor je postajal vedno živahnjši, splošnejši, in v množici glasov se je slišal pogosto glasen smeh. Baron Lamminge je govoril več kot drugekrat, tudi zasmejal se je včasih, pa je tudi pil več kot sicer, kar je opazila njegova soproga prav dobro. To se je zadnje čase dogajalo večkrat. Največ se je govorilo o lovu, o raznih dogodkih in neprilikah.

»In kako čvrste lovske gonjače imate tukaj,« nagovori Lammingerja eden izmed gostov, tuj plemič, ki je prišel z grofom Vrtebskim.

Lamminge, ki je ravno izpil polno čašo rdečega, iskrnega vina, se zasmeje in pravi:

»Čvrste, da, toda tudi trde. Treba jih je bilo izuriti. Toda bilo je precej opraviti, preden so se privadili imenitni gospodje Hodi —«

»Ali so bili to sami Hodi? Tisti —« vpraša grof.

»Da, tisti puntarji. — Gospod okrajni glavar vam lahko pové, koliko kompanij vojakov je bilo treba poslati nadnje —«

Gospa Lamminggerjeva je nerada slišala ta pogovor, ker je opazila, kako njen soprog razvnet od pijače postaja vedno bolj rdeč.

»In še sedaj ne vem, kako se ta stvar izteče,« pristavi posmehljivo in se zakrohota. Vi se čudite, gospod grof. Dali so mi obrok — leto dni. Tisti njihov vodnik — O, ta kmečka ošabnost, trdoglavnost! Stoji Vam že na lestvici —«

Gospá, ki je opazila moževe napete žile, se nežno dotakne njegove roke in ga prosi, naj preneha. On pa se ne zmeni in nadaljuje silno razburjen:

«— vrv ima že okoli vratú, in vendar se še drzne pozvati me pred božjo sodbo. O Kozina, slab prorok! Leto je preteklo, ti si tam, jaz pa še vedno tu —«

Naenkrat umolkne in hipoma pade nazaj v naslanjač. Gospe in gospodje zakričé, nekaj stolov se prebrne, ko gostje v zmešnjavi hlastno vstajajo, da bi priskočili na pomoč svojemu gostitelju. Lammingger, na pol leže, na pol sede v svojem rdečem naslonjaču, je izgubil zavest.

Oči ima odprte, zenice razširjene; a nič se ne ganejo, kakor okamenele. Še parkrat dolgo, globoko zdihne, v grlu mu zagrga, a ne dolgo. Preden se vsi preplašeni in zbegani gostje zberó okrog njega, že več ne diha.

Grof Vrtebski ga prime za čelo.

Začuti lepek pot in ko mu položi roko na srce, več ne utriplje. Zastonj budé barona, zaman jokata preplašeni gospé, zastonj pošljejo v mesto po zdravnika. Trhanovski gospod je odšel tja, kamor ga je pozval Kozina.

In ravno to je bilo, kar je v prvi vrsti vse navzoče napolnovalo z grozo. Vsi gostje so počakali toliko časa, da je zdravnik prišel in ta je potrdil, kar so gostje šepetaje govorili med seboj.

»Nobene pomoči ni več — Mrtvoud« — Seveda, mrtvoud, in vendar so vsi mislili na to, kar je pokojnik sam pripovedoval, in osupli, preplašeni, v strahu so se razšli v svoje sobe.

Na trhanovskem gradu je bilo konec pojedine, veselje je utihnilo. Svit v oknih je ugasnil in le v dveh je še odseval, tam kjer so gorele luči ob glavi barona Lammingerja. V predsobi je še sedel stari Peter in ves iz sebe sklepal roke in sam pri sebi šepetal:

»Božja sodba! Božja sodba!« — —

Zjutraj, ko je zapuščal hišo belolasi stari Přebek, opiraje se ob čekano, ga je že od daleč ustavil Gregec Iskra in kričal nanj. In ko je pritekel bliže, je skoro brez sape izrekel besede:

»Lomičkar je umrl!«

Nato je kratko, pretrgano povedal, kako je baron končal med tem, ko je izzival Kozino. Starček je sklenil roke; v hipu ni mogel izpregovoriti nobene besede, samo proti nebu je pogledal in čez nekaj časa rekel:

»Še je pravičnost, še je Bog. Sedaj naj pa le umrjem —«

Ob istem času sta pri Kozinovih Anica in stara Kozinka zvedeli to novico. Obe sta se bridko razjokali. — —

In dalje je letela ta vest po širnem Hodskem in povsod so slavili pravičnega Boga in se spominjali Kozina. Vest je narasla v pravljico, kako se je tam

na trhanovskem gradu Lammingger bogokletno rogal in kako je naenkrat nastal vihar, kako so se naenkrat okna in vrata odprla na stežaj, rožljaje in ropotaje, in kako je sredi preplašenih gostov skozi obednico počasi stopala bleda postava. — — —

Tam v kleneški cerkvi so položili v rakev barona Lammingerja in hodske kletve so šle za njim. Ko so mu zvonili pri pogrebu, je bil stari Šerlovski ravno na obisku pri sinu, ki se je bil priženil na Přebkovo posestvo, sebi in Manici na srečo. Bivši pocinovski župan — kajti Šerlovski je bil po tistem punktu odstavljen od županstva — je stoječ na holmcu, kamor je večkrat prihajal in je ravno sedaj tudi bil stari Přebek z mnogimi sosedi, pokazal proti Klenču in rekel:

»Kozina je zmagal in mi z njim — Kaj ima sedaj od tega ta zver? —«

Takoj po pogrebu je odpotovala baronica vdova z družino vred in se ni več povrnila na Trhanov. Še tisto leto ga je prodala s Koutom in Ryzmberkom vred.

Kozinove hiše pa ni več zapustila žalost. Šele takrat, ko sta Pavlek in Ančka dorasla, se je tam zjasnilo, zlasti ko je Pavlek prevzel gospodarstvo.

Vendar niti on, niti kdo drugi ni poskusil, da bi obnovil stare hodske svoboščine. Sedaj je zares nastopil večni molk. Žalostno je bilo na Hodske, vendar nekoliko prosteje, ker ni več tam vladal Lammingger.

Od stare hodske slave je ostal le odsvit spominov, ki je krepil čvrsti hodske rod, ko je povsod ljudstvo ječalo v sužnosti in v temi ponižanja. A tudi na Ivana Sladkega, na Kozino niso pozabili.

Od roda do roda je šlo o njem ustno izročilo, ki se bo ohranilo, dokler bo v krasnem Pošumavju, dokler bo v pokrajini ob Domažlicah, za nas na večno znamenitih, s hodsko krvjo bogato poškropljenih, živelo čvrsto, jeziku, šegam in kroju svojih pradedov zvesto ljudstvo, potomci Pasjeglavcev.

* * *

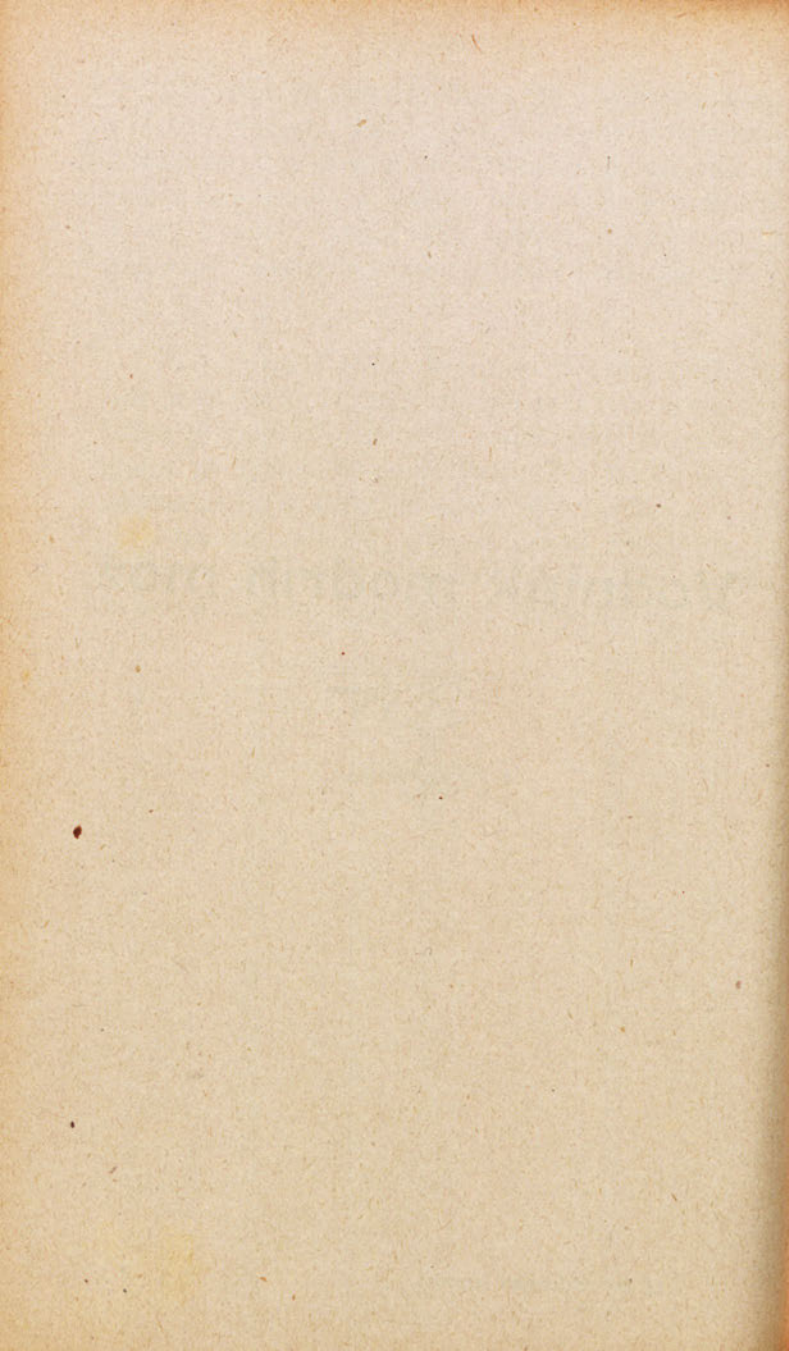
Ko sem hodil po teh krajih, postal sem v Ujezdu tudi pred Kozinovo hišo. Srečal sem tu starko, slabotno in priprosto, in med pogovorom sem jo poprašal po Ivanu Sladkem. Pogledala me je in, ker mi morda ni zaupala, je samo odgovorila:

»Jaz ne vem nič, gospod dekan imajo vse to zapisano. Jaz vem samo toliko, da je bil Kozina po nedolžnem umorjen in da je svetnik —«

Vodnjak modrih mož.

V stari judejski deželi je hodila Suša okolu. Votlih oči je šla čez rumeno travo in posušila osat.

Bilo je po letu. Solnce je pripekalo na gorske hrbte, ki so bili brez sence in že najmanjši veter je dvignil z belih tal mogočne oblake prahu; čede so postajale po dolinah in so se zbirale okolu posušenih potokov.

Suša je šla okolu in pregledovala, koliko je še kaj vode. Šla je k Salomonovim ribnikom in videla na svojo veliko žalost, da je mej skalnatimi obrežji še veliko vode. Nato je šla doli k znanemu Davidovemu vodnjaku, a je tudi tu še našla vodo. Nato je pa šepala po veliki vojaški cesti, ki vodi iz Betlehema v Jeruzalem.

Nekako na sredi pota je zagledala vodnjak modrih mož, ki je stal blizu ceste in je takoj zapazila, da se mora kmalu posušiti. Suša je sedla na vodnjakov oklep, obstoječ iz ene same, izvotljene skale, in je gledala notri. Svetla vodna površina, ki se je videla drugokrat prav blizu vrha, je globoko padla in blato in pesek na dnu sta ga kalila.

Ko je videl vodnjak, kako se slika Sušin obraz na površini njegove vode, začel se je od strahu tresti, in njegova voda je zapljuskala.

»Rada bi vedela, kedaj te bo že konec,« je dejala Suša, »tam spodaj tako ne moreš dobiti vodne žile, ki bi ti prišla na pomoč in ti dala novega življenja. In hvala Bogu, dva, tri tedne še o dežju niti govora ni.«

»Lehko se umiriš,« govoril je jokaje vodnjak. »Nihče mi ne more pomagati. Najmanj rajski studenec bi moral biti, ki bi mi pomogel«.

»Zato te jaz ne zapustim, dokler te ne bo konec,« dejala je Suša. Videla je, da so se iztekale staremu vodnjaku ure in hotela je imeti veselje nad tem, ko bi ga gledala, kako bo kaplja za kapljo umiral.

Obsedela je na vodnjakovem oklepu in se veselila, ko je slišala, kako je studenec spodaj vzdihoval. Zelo dobro se ji je tudi zdelo, če je videla, kako so prihajali žejni popotniki, kako so spuščali navzdol korec, pa so potegnili ven le nekaj umazane vode.

Tako je minul dan, in ko je prišel večer in mrak, pogledala je zopet doli v vodnjak. Prav malo vode se je še svetlikalo notri. »Ne mudi se ti,« je dejala, »jaz ostanem celo noč tukaj. Ko bo toliko svetlo, da bom mogla zopet videti na dno, takrat te bo že gotovo konec«.

In Suša se je sključila na oklepu, noč pa, ki je bila še soparnejša od dné, se je spuščala na Judejo. Psi in šakali so tulili brez prenehanja, njim pa so se oglašale žejne krave in osli iz vročih hlevov. Če tudi je semtertja zapihljaj veter, vendar ni prinesel hladu, ampak je bil vroč in soparen, kakor dih velike, speče pošasti.

Zvezde pa so svetile v svoji najmilejši svetlobi in majhen, svetlikav prvi krajec je razlival lepo, zelenomodro svetlobo čez rjave griče. In v tej svetlobi je videla Suša veliko karavano, ki se je bližala griču, kjer je bil vodnjak modrih mož.

Suša je sedela na oklepu in gledala na dolgo vrsto prišlecev in se iznova veselila, ko je pomislila na žejo, ki jih je silila sem k studencu, a ne bo dobila niti kapljice vode, ki bi jo pogasila. In prišlo je toliko

živali in vodnikov, da bi morali izprazniti vodnjak, če bi bil tudi poln. Hipoma se ji je zazdelo, da je nekaj nenavadnega in strahotnega v ti karavani, ki se je ravnokar bližala. Vse kamele so se prikazale najprvo na griču, ki je molel naravnost gori v horizont. Zdelo se je, da prihajajo iz nebes. V mesečini so se videle še večje, kot so navadne kamele in so nosile s preveliko lahkoto težke tovore, ki so jih imele na hrbtu.

Toda verjeti pa le ni mogla drugega, kot da so resnične kamele, saj jih je vendar razločno videla. Dà, razločila je tudi lahko, da so bile najprednejše živali dromedarji, z rjavo, svetlo dlako, da so bili bogato opremljeni in pokriti s, franžastimi koci ter da so nosili bogatejše jezdece.

Ves sprevod je obstal pri vodnjaku. Trikrat so se močno vpognile kamele in pokleknile na zemljo, in njihovi jezdeci so stopili raz nje. Tovorne kamele so obstale in ko se jih je nabralo več, zdelo se je, da je njihovih vratov in grl brez števila, posebno če privzamemo tudi čudovito naloženo blago.

Trije dromedarski jezdeci so takoj pristopili k Suši in jo pozdravili s tem, da so položili roko na čelo in prsi. Videla je, da so nosili svetlobele obleke in velikanske turbane, ki so imeli na zgornjem robu po eno bliščečo se zvezdo, ki se je svetlikala, kot bi bila padla ravnokar z neba.

»Iz daljne dežele prihajamo,« dejal je eden izmed tužcev, »in prosimo te, da nam poveš, če je res to vodnjak modrih mož«.

»Dà, tako se imenuje še danes,« je odgovorila Suša, »ali jutri tu že ne bo več studenca. Še danes bo usehnil«.

»To rad verjamem, ker tebe vidim tukaj,« je dejal mož. »Pa ali ni to eden izmed svetih studencev, ki se nikoli ne posuše? Ali, zakaj se sicer tako imenuje?«

»Vem, da je svet,« dejala je Suša, »pa kaj mu pomaga to? Trije modri so vendar v nebesih«.

Naši trije popotniki so se spogledali. »Ali res ne poznaš zgodovine tega starega vodnjaka?«

In ponosno je odgovorila Suša: »Poznam zgodovino vseh vodnjakov, rek, potokov in studencev«.

»Bodi tako prijazna in pripoveduj nam jo,« so prosili tujci. In posedli so okoli stare sovražnice vse rasti in poslušali.

Suša se je sklonila pokoncu, kakor kak pripovedovalec pripovedk in začela pripovedovati s svojega visokega sedeža.

V Gadeh, mestu v Mediji, ki leži prav na robu puščave, kamor sem se že večkrat prav z veseljem zatekla, živeli so pred več leti trije možje, znani radi svoje modrosti. Bili so pa ob enem zelo revni, kar je bilo pa kaj čudno, ker v Gadih so visoko spoštovali učene ljudi in učenost drago plačevali. Pa našim trem možem se skoro ni moglo drugače goditi. Eden je bil že čez mero star, drugi je bil gobav, tretji je bil pa zamorec z debelimi ustnicami. Ljudje so mislili, da je prvi prestar in se zato ne morejo nič od njega naučiti, drugega so se izogibali, ker so se bali gob, tretjega pa niso hoteli poslušati, ker se jim je zdelo, da iz Etijopije ne more priti modrost.

Ti trije modrijani so se pa v svoji nesreči vendar združili. Čez dan so prosili na stopnjicah istega templja in po noči so ležali na isti strehi. Tako so si mogli vsaj s tem kratiti čas, da so skupaj premišlje-

vali o vsem čudežnem, kar so zapazili na ljudeh in rečeh.

Neko noč, ko so ležali skupaj na neki strehi, čisto porastli z rudečim, opojnim makom, se je zbudil starejši; komaj je pogledal nekoliko okolu sebe, že je poklical tudi svoja tovariša.

»»Slavimo našo revščino, ki nas je prisilila spati pod milim nebom«, jima je govoril. »Zbudita se in dvignita oči proti nebu!««

»Dà,« dejala je Suša z nekoliko milejšim glasom, »to je bila noč, ki je ne more nihče pozabiti, ki jo je videl. Tako je bilo svetlo, da se je videlo nebo, ki se vidi navadno kot trden svod, prozorno in globoko in napolnjeno z valovjem kakor morje. Svetloba tam gori se je prelivala semintja, in zdelo se je, da zvezde plavajo v različnih globočinah, nekatere prav notri v svetlobnih valovih, druge pa na njihovi površini.

Prav daleč tam, visoko gori so videli naši trije možje, kako se je dvigala lahna tema. In ta tema je hitela skozi neizmerne prostore v obliki kroglice in ko se je približala, začela se je svetliti in se osvetlila tako, kot rože, — Bog daj, da bi se vse posušile — ko jim začno pokati popki. Bila je vedno večja in večja in temni ovoj okolu se je počasi razpočil in svetloba se je razlila ven v štirih trakovih na štirih straneh. Ko pa je prišla globokeje doli, kakor je najbližja zvezda, je obstala. Tedaj pa so se skrivili temni konci čisto na stran in okolu trakov se je razlila lepa rožnobarvena svetloba, da se je svetila naša zvezda kot zvezda mej zvezdami.

Ko so revni možje to videli, rekla jim je Modrost, da se je moral ob tej uri roditi na svet mogočen kralj, kralj, ki bo imel večjo moč, kakor Cir ali

Aleksander. In govorili so drug drugemu: »Pojdimo k staršem novorojenčkovim in povejmo jim, kar smo videli. Morda nas poplašajo z mošnjo denarja in zlato naramnico!«

Vzeli so v roke dolge potne palice in se odpravili na pot. Šli so skozi mesto in pri mestnih vratih vun, a tu so nekoliko postali; odprla se je namreč pred njimi puščava, ki so se je ljudje zelo bali. Tu so pa zapazili, da je vrgla nova zvezda ozek svetlobni trak čez puščavski pesek, in šli so polni zaupanja dalje, zvezda pa jim je kazala pot.

Hodili so celo noč čez širno peščeno puščavo in po potu so govorili o novorojenem kralju, ki bo spal v zlati zibelki in bo igral z dragimi kameni. Kratili so si dolgo noč s tem, da so se pogovarjali, kako bodo stopili pred njegovega kraljevega očeta in kraljevo njegovo mater in kako jima bodo povedali, da je Bog odločil njihovemu sinu večjo moč in oblast, lepoto in srečo, kot jo je imel nekdam Salomon.

Ponosni so bili na to, da je Bog ravno nje odločil, da so zagledali zvezdo. Rekli so si, da jih bodo starši otrokovi poplašali z vsaj dvajsetimi mošnjami zlata, morda jim bodo dali toliko, da jim ne bo nikoli več treba živeti v revščini.«

»Kakor lev sem pazila v puščavi na te popotnike,« pravila je Suša dalje, »da bi se zagnala na nje z vsemi mukami, ki jih povzroča žeja. Toda ušli so mi. Celo noč jih je vodila zvezda in zjutraj, ko so druge zvezde otemnele in se je osvetlilo nebo, ostala je ta zvezda in svetila jim je čez puščavo, dokler jih ni pripeljala do kake oaze, kjer so dobili studenec in par dateljnovih dreves. Tu so počivali cel dan in se dvignili šele z večerom, ko so zvezde posejale puščavin rob.«

»Če opazujemo to kot ljudje,« dejala je Suša, »bilo je to kaj prijetno potovanje. Zvezda jih je vodila tako, da niso nikdar stradali in nikdar trpeli žeje. Peljala jih je mimo bodečega osata, ognila se je globokemu pesku in tako so odšli tudi pekočemu solncu in vročim pustinjskim viharjem. Trije modri so pa tudi vedno rekali: »Bog nas varuje in blagoslavlja našo pot. Mi smo njegovi poslanci!«

»Toda počasi sem le dobila čeznje oblast,« pripovedovala je Suša dalje, »in čez nekaj dni so bila srca teh popotnikov izpremenjena v nič manj suhe puščave, kot je bila ta, skozi katero so potovali. Neplodovitost, napuh in nenasitno poželjenje se je naselilo v njih.«

»Mi smo božji poslanci,« govorili so zopet in zopet trije modri, »in oče novorojenega kralja nas ne bo preplačal, če nam podari tudi karavano, obloženo z zlatom!«

Nazadnje jih je peljala zvezda čez občeznano reko Jordan, gori k goram judejskim. Neko noč pa je obstala nad mestom Betlehemom, ki se je svetlikal med zelenimi oljkami, na skalnatem griču.

Trije modri so pogledali najprvo, kje so gradovi, utrjeni stolpi in zidovje in drugo, po čemer se loči kraljevo mesto od drugih mest, a nikjer ni bilo ne duha ne sluha o tem. Še hujše pa je bilo to, da jih zvezda ni vodila v mesto, ampak obstala nad neko skalnato duplino ob cesti. Skozi odprtino je prodrla svetloba v duplino in jim pokazala dete, ležeče v materinem naročju, mati mu je pa pela vspanke.

Pa četudi so modrijani videli, da je svetloba obdala otrokovo glavo kot krono, vseeno so ostali pred duplino. Niso hoteli vstopiti, da bi prerokovali otroku

časť in veliko kraljestvo. Obrnili so se hitro, bežali so pred otrokom in šli nazaj v hrib.

»Smo mar šli k beračem, ki niso nič več kot mi in ravnoliko revni?« dejali so. »Nas je li Bog sem peljal, da poganjamo svoje neumnosti in bi otroku nekega pastirja prorokovali vse časti? Ta otrok tako ne bo dosegel nikdar nič več, kakor da bo po dolinah tu pasel čede svoje in svojega očeta!«

Suša je prenehala in pritrjevalno pokimala svojim poslušavcem. »Mar nimam prav?« se je zdelo, da hoče reči. Še mnogo stvari je, ki so bolj suhe, kot puščavski pesek, pa nobena stvar ni bolj neplodna, ko človeško srce.

»Niso še dolgo hodili, ko so zapazili, da so se izgubili in da jih zvezda ne vodi več,« pripovedovala je Suša dalje, »in dvignili so svoje oči, da bi zopet videli zvezdo in našli pravo pot. Toda zvezda, ki so ji sledili iz Jutrovega, je izginila.«

Trije tujci so se močno zgenili in na njihovih obrazih se je bralo, da veliko trpijo.

»Kar se je sedaj zgodilo,« začela je pripovedovati dalje, »je morda, če sodimo človeško, nekaj ve-selega. Gotovo je, da so trije modri, ki niso več videli zvezde, takoj spoznali, da so grešili zoper Boga. In zgodilo se je ž njimi,« pravila je dalje z nekako grozo, »kar se zgodi jeseni z zemljo, če začne deževati. Stresli so se od strahu, kakor zemlja pred gromom in bliskom, omečili so se in ponižnost je zrasla iz njih src, kakor zelena trava.

Tri dni in tri noči so hodili po deželi okolu, da bi našli otroka, ki bi ga morali moliti. Toda zvezda se jim ni hotela pokazati in vedno bolj so se izgubili in vedno večjo žalost so občutili. V tretji noči pa so prišli do nekega vodnjaka, da bi pili. Tu se jih je

pa Bog usmilil in jim odpustil greh, tako da so videli, ko so se sklonili nad vodo, globoko doli v vodi sliko one zvezde, ki jih je privedla iz Jutrovega.

Takoj so jo zapazili tudi na nebesnem oboku in peljala jih je zopet k betlehemski votlini. Tam so padli pred otrokom na kolena in govorili: »Prinašamo ti zlate skledice kadila in dragih dišav. Ti boš postal najmogočnejši kralj, kar jih je živelo na zemlji od začetka pa do konca sveta!« Tedaj je položilo dete svojo roko na njihove sklonjene glave, in ko so jih dvignili — glej, dalo jim je bogatejših darov, kot bi jih mogel dati kak kralj. Stari berač je postal mlad, gobavec zdrav in črnc lep, bel mož. In pripoveduje se, da so bili tako lepi, da so odšli domov in postali kralji vsak v svojem kraljestvu.«

Suša je obmolknila s svojim pripovedovanjem in vsi trije tujci so jo hvalili. »Dobro si pripovedovala,« dejali so. »Toda čudno je, da trije modri ne store ničesar za vodnjak, ki jim je zopet pokazal zvezdo. So mar tako veliko dobroto čisto pozabili?«

»Ni li odločeno, da mora biti vodnjak vedno z vodo preskrbljen,« dejal je drugi tujec, »da spominja ljudi, kako se sreča, ki smo jo izgubili v višavah prevzetnosti, na dnu ponižnosti zopet lahko zadobi?«

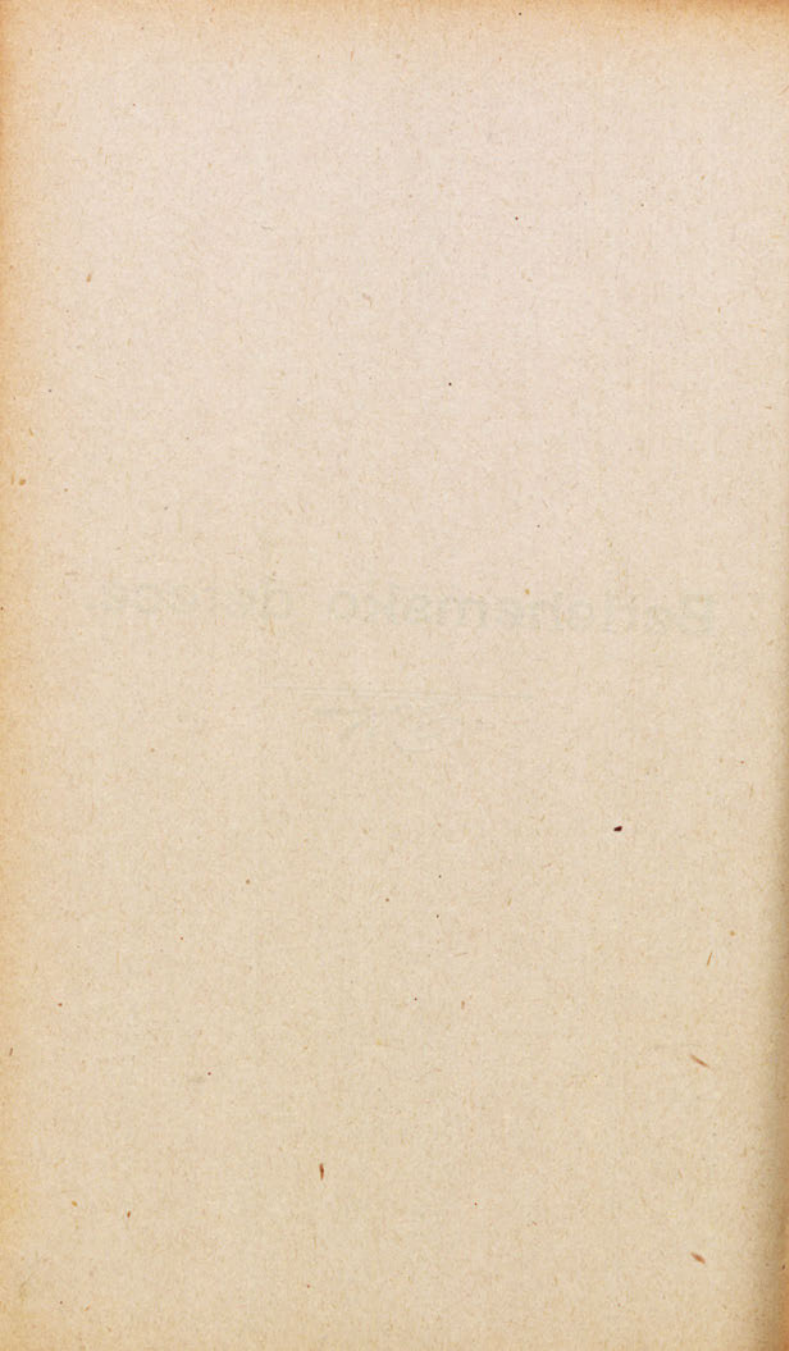
»So mar umrli slabši, kakor živeči ljudje?« pripomnil je tretji. »Umrje mar hvaležnost z onimi, ki žive v nebesih?«

Toda, ko so izrekli to, skočila je Suša z groznim vpitjem kvišku. Spoznala je tujce, izvedela je, kdo so bili popotniki. Zbežala je, kakor obnorela, da bi le ne videla, kako so trije modri poklicali svoje sluges s kamelami, ki so bile vse obložene z vodo; da bi ne videla, kako so potem napolnili vodnjak z vodo, ki so jo prinesli iz nebes.

Betlehensko detece.

Pod mestnimi vrati betlehenskimi je stal rimski vojak na straži. Imel je oklep čez prsi, na glavi čelado in dolgo sulico v roki. Cel dan je stal tu in skoro nepremično in prav lahko bi ga imel kdo za železnega moža. Meščani so hodili skozi mestna vrata vun in notri, v senci pod svodom vrat so posedali berači in prodajavci sadja in vina so postavljali poleg vojaka svoje košare in posode na tla, toda njemu se je komaj zljubilo obrniti glavo in pogledati za njimi.

Zdelo se je, da hoče reči: »To-le vendar ni vredno, da bi gledal. Kaj ste meni mar vi, ki kupčujete in pridete obloženi z vrči polnimi olja in z vinskimi mehovi! Privedite mi armado vojakov, ki se postavlja v vrste in misli iti zoper sovražnika! Privedite mi zmešano in vročo bitko, kadar se vrže četa konjenikov na množico pešcev! Privedite mi junake, ki hité naprej, da bi po lestvah prilezli v mesto! Nič drugega ne more razveseliti mojih oči, kakor vojska. Jaz hrepenim po tem, da bi enkrat videl, kako se blesketa rimski orel po zraku. Jaz hrepenim po glasovih bakrenih trobent, po svetlem orožju in rdeči krvi.«

Prav pred mestnimi vrati se je razprostiralo krasno polje, popolnoma porastlo z lilijami. Vojak je stal vsak dan tu in gledal na polje, ali nikdar mu ni prišlo na misel, da bi občudoval krasoto teh cvetlic. Včasih je opazil, da so popotniki obstali in se veselili nad lilijami, toda on se je le čudil, kako morejo kaj tako malo zanimivega občudovati. Mislil si je: »Ti ljudje že ne vedo, kaj je lepo!«

In ko je tako mislil, že ni več videl zelenečih polj in z oljkami obrastlih gričev okolu Betlehema, ampak mislil in predstavljal si je, da je v vroči puščavi v solnčni Libiji. Videl je legijo vojakov, ki je korakala v dolgih vrstah po rumenem pesku. Nobene obrambe ni imela zoper solnčno vročino, nikjer ni bilo hladnega studenca, nikjer nobene meje puščavi, nikjer gotovega cilja njihovemu potu. Videl je vojake, kako so korakali naprej, opotekajočih se korakov, žejni in izmučeni od glada. Videl je, kako so padali drug za drugim, podrti od solnčne vročine. Pa pri vsem tem je šla četa vedno naprej, brez obotavljanja, in nikomur ni prišlo na misel, da bi zapustil vojskovodjo in se vrnil.

»Tu glejte, kaj je lepo!« mislil si je vojak. »Vidite, to je vredno pogleda hrabrega moža!«

In ko je vojak tako vsak dan na svojem mestu stal na straži, je imel priliko opazovati lepe otroke, ki so igrali okolu njega. Toda z otroki se mu je godilo tako, kakor z lilijami. Ni mogel razumeti, kako bi se splačalo opazovati jih. »Kaj pa je na tem, nad čemer bi se mogel veseliti?« mislil si je, kadar je videl ljudi, ki so se nasmehnili, če so videli igrajoče otroke. »Čudno, da se more kdo nad ničem veseliti!«

Nekega dne, ko je zopet stal po navadi na svojem mestu pred mestnimi vrati, zagledal je dete kakih treh let, ki je prišlo na polje igrat se.

Vojak je stal in opazoval dete, a sam ni skoro zapazil tega. Dete je bilo revno, oblečeno v ovnovo kožico in je igralo osamljeno. Prvo, kar se mu je zdelo čudno, je bilo to, da je otrok s tako neskončno lahkoto tekal po polju, da se je skoraj zdelo, da plava nad travnimi sulicami. Toda ko je začelo igrati svoje igre, se je moral še bolj čuditi. »Pri mojem meču,«

je dejal nazadnje, »ta otrok ne igra, kakor drugi otroci! Bog ve, kaj ima, da se na tem mestu veseli?«

Dete je igralo le par korakov od vojaka oddaljeno, tako da je ta lahko opazoval, kaj dela. Videl je, kako je odpiralo in iztegovalo svoje ročice, da bi ujelo čebelico, ki je sedela na robu cvetnega venca, težko obložena od cvetnega prahu in bila komaj v stanu dvigniti svoja krilca. Videl je, da se je dala čebela, k njegovemu ne malemu začudenju, brez obrambe ujeti. Ko pa je imel otrok čebelico enkrat ujeto v svoji roki, tekkel je k mestnemu zidovju, kjer je prebival v neki razpoki čebelen roj, in jo je tam odložil. In kakor hitro je pomagal eni čebeli, tekkel je precej nazaj in pomagal še drugi. Tako ga je videl vojak, kako je celi dan lovil čebelice in jih nosil v razpoko v zidu.

Vojak si je mislil: »Tako neumnega človeka pa še nisem videl, kot je ta otrok. Bog ve, kako pride na neumno misel, čebelam hoditi na pomoč, ki bi vendar lahko prišle domov brez njegove pomoči, vrhutega bi ga pa še lahko opikale s svojimi želi? Kakšen neki bo ta človek, ko doraste, če bo živel?«

Otrok je prihajal in igral zunaj mesta na travniku in vojak si ni mogel dovoliti, da bi se čudil njegovim igram. Čudno je, si je mislil, cela tri leta že stražim pri teh vratih, na istem mestu, pa še nikoli mi ni prišlo pred oči ničesar, o čemer bi moral premišljevati, kakor samo ta-le otrok.

Toda vojak ni bil vesel otroka. Ravno nasprotno, ker ga je ta otrok spominjal na prerokovanje nekega starega judovskega preroka. Ta je namreč prerokoval, da bo prišel enkrat na zemljo čas miru. Tisoč let se baje ne bo prelivalo krvi v vojskah, in ljudje bodo živeli med seboj kot bratje. In kadar je vojak po-

misllil, da bi se res kaj tako groznega moglo zgoditi, preletel je njegovo telo mraz in oprijel se je svoje sulice, kakor bi iskal opore.

In kolikor večkrat je vojak videl to dete in njegove igrače, toliko večkrat je moral misliti na kraljestvo tisočletnega miru. Sicer se ni bal, da bi bila tista doba že tu, a nerad je tudi samo misllil na kaj tako groznega.

Nekega dne, ko je igralo dete na lepem polju med cvetkami, se je vsul iz oblakov močen dež. Ko je zapazil, kako velike in težke so bile kaplje, ki so bile po nežnih lilijah, se ga je polastila skrb za lepe prijateljice. Pohitel je k najlepšim in največjim izmed njih in je pregnil pokončna njihova stebila, ki so nosila cvetove, k zemlji tako, da so deževne kaplje zadevale le spodnjo stran čaše. In kakor je storil z eno cvetko, tako je storil tudi z drugo in poveznil čašo k zemlji. Tako je storil potem s tretjo in četrto, dokler niso bile vse cvetke obvarovane pred dežjem.

Vojak se je moral smejati, ko je videl, kaj deček dela. »Bojim se, da ti lilije ne bodo preveč hvaležne,« je dejal. »Vsa stebila so gotovo prelomljena. To vendar ne gre, da bi tako pripogibal pokončna, krhka stebila.«

Toda, ko je prenehal dež, videl je vojak dečka, kako je hitel k lilijam in jih naravnal zopet pokoncu. Pokazalo se je, da nobeno stebilo ni bilo prelomljeno ali pokvarjeno. Hitel je tako od rože do rože in kmalu so stale vse lilije v prejšnji svoji krasoti in blesku.

Ko je vojak to videl, polastila se ga nenavadna nevolja. »Glej, kak otrok to!« si je misllil. »Komaj je mogoče verjeti, da more kaj tako neumnega početi. Kakšen mož bo neki postal iz tega otroka, ki ne more prenesti, da bi se končalo par lilij? Kaj bi bilo neki,

če bi moral tak-le v vojsko? Kaj neki bi storil, če bi prišlo povelje, naj zažge hišo, polno otrok in žena, ali potopi ladjo na dno morja, ki vozi polno moštva čez valove?

In zopet je moral misliti na tisto staro prerokovanje in začel se je bati, da se je mogoče res že tisti strašni čas začel. Posebno pa še takrat, ko je že eno tako-le dete na svetu, je tisti čas brez dvoma že jako blizu. Že sedaj vlada po celem svetu mir in skoro gotovo ne bo nobene vojske več. Od zdaj naprej bodo vsi ljudje prav teh misli, kakor ta otrok. Bali se bodo drug drugemu škodovati, da celo prenesli ne bodo, da bi pokončali kako čebelo ali rožo. Velikih in junaških del svet ne bo nikdar več videl. Ne bodo se več izvojevale velike zmage in noben triumfator ne pojde več v slavnostnem izprevodu na kapitol. Ničesar ne bo več, po čemer bi mogel stremiti hraber možak.

In vojak, ki je vedno upal, da bo doživel novih vojska in se bo povspel s svojimi junaštvi do bogastva in moči, se je tako razjezil nad malim triletnim otrokom, da je grozé dvignil svojo sulico, ko je ta zopet tekel mimo njega.

Nekega dne pa niso bile ne čebele, ne lilije, katerim bi hotel otrok pomagati, ampak nekaj drugega, kar se je vojaku zdelo še nespametnejše, še nehvaležnejše in še nepotrebnejše:

Bil je grozno vroč dan in solnčni žarki, ki so padali na čelado in opremo vojakovo, so jo razgrelili tako, da se mu je zdelo, da ima obleko žarečo od ognja. Tisti, ki so hodili mimo, so mislili, da silno veliko trpi od vročine. Oči so mu stopile krvavoobrobljene iz glave in koža na licih se mu je nagubanchila, toda vojaku, ki je moral nekdam prenašati žgočo

vročino afriških peščenih puščav, se je zdelo, da je to malopomembna stvar in niti na misel mu ni prišlo, da bi zapustil svoje mesto. Nasprotno pa mu je zelo ugajalo, da je mogel mimoidočim pokazati, kako močen in trden je, in mu ni treba iskati zavetišča pred solncem.

Ko je tako stal in se takorekoč pekel na solncu, prišel je otrok, ki je navadno igral na polju, naenkrat k njemu. Dobro je vedel, da legijonski vojak ni njegov prijatelj in se je vedno varoval priti preblizu k njemu, vsaj toliko ne, da bi ga zamogel doseči s sulico; sedaj pa je pristopil prav blizu k njemu, ga kaj natančno opazoval in stekel potem čez cesto. Ko je čez nekaj časa zopet prišel, imel je v roki, zaokroženi v obliki skodelice, s seboj par kapljic vode.

Vojak si je mislil: »Pa vendar ni temu otroku padlo v glavo, da bi meni tekel po vode. Res, prav nobene pameti nima. Da bi rimski legijonski vojak ne prenesel nekoliko gorkote? Kaj neki je treba temu otroku tekati okolu pa pomagati tistim, ki ne potrebujejo pomoči? Jaz prav nič ne želim uživati njegove dobrosrčnosti. Bog daj, in to je moja želja, da bi kmalu ne bi bilo na svetu ne njega, ne vseh, ki so mu količkaj podobni.«

Otrok se mu je prav oprezno približal. Trdno je držal prste skupaj, da bi se kaj tekočine ne razlilo. Ko se je bližal vojaku, je nepremično gledal le na to malo vode, ki jo je imel v pergišču in tako ni videl, kako je vojak grbančil čelo in mu s pogledom kazal, da ni dobro hoditi v njegovo bližino. Nazadnje pa je obstal prav ob legijonarju in mu ponudil vodo.

Med potom so mu težki, svetli kodri padali vedno globokeje po čelu in čez oči. Parkrat je stresel glavo, da bi tako zagnal lase nazaj in si omogočil na ta na-

čin pogled navzgor. Ko se mu je posrečilo in je zapazil trdi izraz vojakovega obraza, se ni ustrašil, ampak obstal je in ga zočarujočim nasmehom vabil, naj vendar pije vodo, ki mu jo je prinesel. Toda vojaku ni bilo posebno povšeči, da bi kaj sprejel od otroka, ki ga je imel vedno za svojega sovražnika. Ni pogledal doli v njegovo lepo obličje, ampak stal je trdno in nepremično in se je delal, kakor bi ne bil razumel, kaj je dete pravzaprav hotelo.

Toda otrok ni mogel razumeti, kako da hoče vojak dobroto zavrnuti. Vedno se je še smejal tako prikupljivo, kakor prej, postavljal se je na prste tako visoko, kolikor je mogel, da je dosegel visoki vojak lažje vodo.

Legijonarju se je zdelo tako neumno, da bi si pustil od otroka pomagati, da je zgrabil sulico in ga zapodil v beg.

Toda zgodilo se je, da je ravno v tem trenutku solnčna vročina tako pritislila, da se je vojaku kar bliskalo pred očmi in je čutil, kako vro v njegovi glavi možgani. Čutil je, da ga bo solnce umorilo, če ne dobi v tem trenutku že kake pomoči.

Ves iz sebe radi nesreče, ki se je v nji nahajal, je vrgel sabljo na tla, zgrabil dete z obema rokama, vzdignil ga in posrebral hitro vodo, ki jo je imelo v prgišču.

Seveda je bilo le par kapljic, katere so omočile njegov jezik, a bilo je dovolj. Kakor hitro je okusil vodo, je preletela njegovo telo neka svežost in prav nič ni čutil teže oklepa in čelade in žgočega solnca. Solnčni žarki so izgubili svojo morivno moč. Suhe njegove ustnice so se zopet omečile in bliskanje je prenehalo pred njegovimi očmi.

Predno je dobil čas, da bi vse to opazil, postavil je dete na tla in to je zbežalo in igralo dalje na livadi. Tedaj je govoril sam pri sebi ves začuden: »Kaka voda je to neki bila, ki mi jo je podal ta deček? Izvrstna pijača! — Da, moram se mu izkazati hvaležnega.«

Toda ker je malčka sovražil, izbil si je misel prav kmalu iz glave. »Saj je vendar otrok,« si je mislil, »ki ne ve, zakaj tako ali tako dela. Igra le ono igro, ki mu najbolj prija. Mu bodo mar lilije ali čebele kedaj izkazale kako hvaležnost? Radi tega otroka si vendar ne bom belil glave in stavil sivih las. Saj celo ne ve, da mi je pomagal.«

In — če je to le mogoče — se je pa še bolj razjezil nad otrokom par trenutkov pozneje, ko je videl poveljnika betlehemske posadke prihajati skozi mestna vrata. Poglej no, v kaki nevarnosti sem se nahajal radi neumne misli, ki je padla otroku v glavo! Če bi bil Voltigij le par trenutkov poprej prišel, dobil bi me bil z otrokom na rokah.

Poveljnik je prišel naravnost k vojaku in ga vprašal, če bi mogla kje na samem govoriti, kjer bi ju nihče ne slišal. Mora mu namreč zaupati veliko skrivnost.

»Če greva par korakov od vrat,« rekel je vojak, »ne more naju nihče slišati.«

»Veš,« govoril je poveljnik, »da je enkrat kralj Herod na vse načine izkušal dobiti v svojo pest neko dete, ki se vzreja tu v Betlehemu. Njegovi duhovni in vedeži so mu rekli, da bo to dete zasedlo njegov prestol, in razen tega so še prerokovali, da bo novi kralj ustanovil tisočletno kraljestvo miru in svetosti. Torej je lahko razumljivo, da ravno njega hoče Herod spraviti s pota.«

»Da, to razumem,« je dejal vojak, »in po mojih mislih je to pač najlažja stvar na svetu.«

»Res bi bilo zelo lahko,« pravi na to poveljnik, »če bi le Herod vedel, katero od vseh betlehemskih detet je tisti otrok.«

Čelo vojakovo se je hudo nagubančilo.

»Žalostno je, da mu ne morejo njegovi vedeži nič gotovega povedati.«

»Toda Herod je že iznašel zvijačo, pri kateri on misli mladega kneza miru spraviti s pota,« pravi poveljnik dalje. »Onemu pa, ki bi mu v tej zadevi pomagal, obeta bogato, kraljevsko plačilo.«

»Karkoli Voltigij zapove, to se bode zgodilo brezplačno in tudi daru ne pričakujem za tako malenkost,« pravi vojak.

»Hvala lepa,« odvrne poveljnik. »Torej slušaj načrt kraljev! On hoče praznovati rojstni dan svojega najmlajšega sina z veliko slavnostjo, h kateri bo povabil vse dečke iz Betlehema, ki so po starosti med drugim in tretjim letom, z njihovimi materami. In pri tej slavnosti — — — «

Prenehal je in se smejal, kakor bi bil zapazil gnev, ki se je slikal na vojakovem obrazu.

»Ljubi prijatelj,« govoril je dalje, »ne smeš misliti, da nas misli imeti Herod za stražnike in varihe teh otrok. Nagni svoje uho k mojim ustom in zaupam ti njegovo nakano.«

Dolgo je šepetal poveljnik z vojakom in ko mu je dopovedal vse, je še pristavil:

»Mislim, da ti ni treba še posebej praviti, da je pri tem potreba najstrožje molčečnosti, če ne se ves naklep ponesreči.«

»Voltigij, veš, da se lahko name zaneseš,« dejal je vojak.

Ko je poveljnik odšel in je bil vojak zopet sam, pogledal je po otroku. Ta je igral še vedno med cvetkami in se je ravnokar zopet spomnil, da s tako lahko hodi okolu cvetlic, kakor kak metulj v lahkem poletu.

Naenkrat se je vojak zasmel. »Res,« je dejal, »to dete mi ne bo več dolgo trn v peti. Saj bo tudi na oni večer povabljeno k Herodu.«

Celi dan je čakal vojak na svojem mestu, prav do večera, dokler ni prišla ura, ob kateri je zapiral vrata čez noč.

Potem pa šel po ozkih, temnih ulicah h krasni palači, ki jo je imel Herod v Betlehemu.

Notri v tej velikanski palači je bilo veliko, s kamenom tlakano dvorišče, ki so ga obdajala poslopja, ob katerih so stale tri odprte galerije, druga nad drugo. Na najzgornji se bo vršila po določbi kraljevi veselica za betlehemske otroke.

To galerijo so izpremenili ravnokar po kraljevem povelju tako, da je bila podobna pokritemu hodniku v krasnem vrtu.

Po stropu so se ovijale vinske trte, od katerih je viselo krasno grozdje, in ob stenah so pa stala majhna granatova in oranževa drevesa, vsa polna zrelega sadja. Tla so bila pokrita z listjem od vrtnic, ki so ležale mehko in gosto kot kak tepih, ob stopnjicah pa, ob mizah in nizkih posteljah so se razprostirale girlande in bele lilije.

V tem cvetličnem logu so stali bazeni iz marmorja, kjer so igrale v prozorni vodi zlato- in srebrnobarvane ribice. Na drevju so posedali pisani ptiči iz daljnih dežel, v kletki pa je sedel star krokar, ki je cel čas govoril.

Ob začetku slavnosti so šli otroci z materami na galerijo. Precej pri vstopu v palačo so jih oblekli v bele obleke s purpurnimi našitki, na temnokodraste glave pa so jim pritisnili cvetlične vence. Gospe so prišle mogočno v rdečih in plavih oblekah in belih pajčolanih, ki so valovili od stožčastih glavnih pokrival, posuti z zlatnino in verižicami. Nekatere so nosile svoje otroke visoko gori na rokah, druge so vodile sinčke za roko, tretje zopet, katerih otroci so bili bolj bojazljivi, na ramah.

Žene so posedle po tleh na galeriji. Ko so izbrale prostor, pristopili so sužnji in so postavili prednje nizke mizice, kamor so nastavili izbranih jedil in pijač, kakor se pač pri kraljevi gostiji spodobi. In te srečne žene so jedle in pile, a pri tem niso odložile one ponosnosti in prikupljive visokosti, ki je najlepši kras betlehemskih gospa.

Ob galerijski steni, skoro popolnoma pokriti od cvetličnih girland in s sadjem obloženih dreves sta stali dve vrsti popolnoma oboroženih vojakov. Stali so čisto pri miru, kakor bi prav nič ne imeli opraviti s tem, kar se je godilo okolu njih. Žene se niso mogle zdržati, da ne bi prav začudeno pogledovale te trume oborožencev. »Kaj jih je treba?« šepetale so. »Mar misli Herod, da se ne bomo znale obnašati? Misli li, da je take množine vojakov treba, da se nas kroti?«

Nasprotno pa so menile druge, da je to pač kraljevsko. Herod vsaj ne napravi nobene veselice, da ne bi cele hiše napolnil z vojaki. Le da bi jim izkazovali čast, stoje tu legijonarji.

Ob začetku slavnosti so bili otročiči kaj boječi in so se držali le svojih mater. Toda kmalu so se začeli premikati in uživati lepote, ki jim jih je pripra-

vil Herod. Ko so se sprehajali po galeriji, dobili so uljnjake, kjer so lahko ropali med, a jim ni nobena čebela storila nič žalega. Naleteli so na drevesa, ki so jim ponujala svoje s sadjem obložene veje, prav lahko se pripogibaje. V drugem kotu je bil čarovnik, ki je načaral kar naenkrat v njihove žepe polno igrač; zopet v nekem drugem kotu je bil krotilec živali, ki jim je pokazal par tako krotkih tigrov, da so lahko jahali na njih.

Toda v tem paradižu z vsemi sladkostmi in lepotami, ni bilo ni ene stvari, ki bi bila otročiče tako zanimala, kakor dolgi vrsti vojakov, ki so stali nepremično na eni strani galerije. Njihovi pogledi so obtičavali sedaj na svetlih čeladah, sedaj na strogih, ponosnih obrazih, sedaj zopet na kratkih mečih, ki so tičali v bogatookrašenih nožnicah.

Igrali so mej sabo, a le niso mogli pozabiti na vojake. Niso si upali blizu k njima, a vendar so želeli, da bi se jim približali, in bi videli, če so res živi in se res morejo premikati.

Igra in veselica sta postajala vedno veselejša in živejša, a vojaki — ti so stali še vedno nepremično. Otročičem se je zdelo nerazumljivo, kako morejo ljudje biti tako blizu grozdja in slaščic, a nobeden ne iztegne roke po tem.

Slednjič se pa eden izmed otrok le ni mogel več vzdržati. Oprezno se je približal, pripravljen na hiter beg. Ker je bil po vojak le pri miru, stopal je bližje in bližje. Nazadnje je bil že tako blizu, da se je mogel dotakniti jermenov pri vojakovih sandalih.

Tu so pa, kot bi bil otrok storil Bog vé kako pregreho, skočili naenkrat vsi vojaki po koncu. Z nepopisno divjostjo so se zagnali na otroke in jih zgrabili. Nekatere so zavihteli nad glave kot sulico in so jih

pometali med svetilkami in girlandami čez galerijino stopnjice doli na tlak, kjer so se razleteli na marmorju. Drugi zopet so potegnili meče in prebodli otrokom srce, tretji pa so razbili njihove glave ob steno predno so jih pometali na temno dvorišče. Prvi trenutek je zavladata grobna tišina. Mala telesca so letala po zraku, žene pa so bile od strahu kar okame-nele. Toda naenkrat so se zbudile in izpoznale, kaj se godi in z enim samim krikom strahu in presenečenja so se zagnale na rabeljne.

Na galeriji so bili še otroci, ki jih pri prvem napadu niso vjeli. Vojaki so jih lovili, matere pa so padale pred njimi na kolena in so objemale z golimi rokami svetle gole meče, da bi le odvrnile smrtni udarec. Nekatero ženo, katerih otroci so bili že mrtvi, so se zagnale na vojake, zgrabile jih za vrat in se skušale s tem maščevati nad njimi, da so jih podavile.

V tem divjem neredu, ko so doneli strašni kriki po palači in se godila najstrašnejša grozodejstva, je stal oni vojak, ki je navadno stražil pred mestnimi vrati, nepremično na najvišjem delu hodnika, ki je vodil od galerije navzdol. On se ni vdeleževal boja in moritve, le če se je kaki ženi posrečilo dobiti svoje otroke k sebi in je sedaj poskušala po tem hodniku uiti, dvignil je on svoj meč in samo njegov neizprosni in temni pogled je bil tako grozen, da so se boječe žene raje zagnale čez stopnjice ali pa so se vrnile nazaj v gnječo, kakor da bi storile nevarni poskus, splaziti se mimo vojaka.

Voltigij je res dobro izbiral, ko je mene postavil na to mesto, mislil si je vojak. Kak mlad in nepremišljen vojak bi zapustil svoje mesto in se zagnal v

gnečo. Ako bi se jaz dal speljati, bi bilo že najmanj ducat otrok ušlo.

Ko je tako mislil, je zapazil mlado ženo, ki je vzela dete k sebi in se zagnala ravno sedajle v deročem begu proti njemu. Nobeden izmed legijonarjev, mimo katerih je morala bežati, je ni mogel pridržati, ker so imeli vsi opraviti v boju z ženami in tako je srečno prišla do konca galerijinega.

Vojak si je mislil: Glej, tu je ena, ki misli srečno uiti! Niti ona, niti dete še ni ranjeno. Ako bi sedajle ne bilo mene tu . . .

Žena je planila hitro, kot bi imela peruti proti vojaku in tako ta ni dobil časa, da bi natanko videl njen obraz. Stegnil je meč proti nji, ki je z otrokom v naročju planila proti njemu. Čakal je že, kedaj bo padla z otrokom vred prebodena po tleh.

Pa v tem trenutku je zaslišal vojak močno vresčanje nad svojo glavo in takoj nato začutil v svojem očesu hudo bolečino. Bolečina je tako pekla in skelala, da je bil precej ves omočen in zmešan in meč je padel iz njegove roke na tla.

Hlastnil je z roko po očesu in vjel čebelo, spoznal je, da je bilo želo te male živalice ona stvar, ki mu je povzročala tako veliko bolečino. Po bliskovo se je sklonil za mečem z upanjem, da še ni prepozno loviti bežečo žensko.

Toda čebelica je storila svojo stvar jako dobro. V kratkem času, za katerega je vojaka oslepila, se je mladi ženi posrečilo preleteti hodnik in če tudi je kolikor mogoče hitel za njo, je ni mogel več najti. Izginila je in v celi veliki palači je ni mogel najti nihče.

Drugo jutro je stal vojak z nekaterimi svojih tovarišev prav ob mestnih vratih na straži. Bilo je še

zgodaj in težka vrata so ravnokar odprli. Toda zdelo se je, da ni nihče pričakoval, da se bodo tudi danes odprla, ker prav nobena trumica delavcev ni hitela danes iz mesta, kakor ob drugih jutrih. Vsi prebivavci betlehemske so bili tako presenečeni po moriji zadnje noči, da si ni nihče upal zapustiti hiše.

»Pri mojem meču,« govoril je vojak, ko je gledal notri v ulico, ki je vodila k vratom, »mislim, da je Voltigij prav nekaj nespametnega sklenil. Bolje bi bilo vrata zapreti in preiskati vsako hišo v mestu, dokler bi ne dobili otroka, ki se mu je posrečilo včeraj pri veselici ulti. Voltigij misli, da bodo otrokovi stariši poskušali odpeljati ga skozi ta vrata in upa, da ga bom jaz tu pri vratih na ta način ujel. Toda, bojim se, da bo ta račun slabo narejen. Kako lahko je eno dete skriti!«

In premišljeval je, če bodo morda stariši poskusili otroka skriti v košaro za sadje, ki jo nosi osel na hrbtu, ali v velikansk vrč za olje ali pa pod žitne vreče kake karavane.

Ko je tako stal in čakal, kedaj se bo zgodil poskus tako ga opehariti, je zagledal moža in ženo, ki sta hitela skozi ulico in sta se bližala mestnim vratom. Hitro sta hodila in s strahom v očeh sta pogledovala nazaj, kakor da bi bežala pred kako nevarnostjo. Mož je nosil v roki sekuro in jo držal trdno, kakor bi bil pripravljen s silo narediti si pot, če bi se mu kdo postavil nasproti.

Toda vojak ni gledal toliko na moža, kakor na ženo. Videl je, da je ravno tako visoke rasti kakor mlada mati, ki mu je sinoči ušla. Zapazil je tudi, da si je zagnala plašč čez glavo. Morda ga nosi raditega, da bi skrila dete, ki ga ima v naročju?

Kolikor bližje sta prišla, tem natančneje je videl vojak obrise deteta, ki ga je nosila žena. Mislil je, gotovo sem, da je ona tista mati, ki mu je sinoči ušla. Res, da nisem mogel videti njenega obraza, ali zopet izpoznavam njeno visoko postavo. Sedaj pa prihaja z otrokom v naročju in ga niti ne skuša prikriti. Res, jaz si nisem upal misliti na tako veliko srečo.

Mož in žena sta nadaljevala svojo hitro pot do mestnih vrat. Gotovo nista pričakovala, da ju tu kdo vstavi. Kar stresla sta se od strahu, ko je iztegnil vojak svojo sulico prednje in jima zaprl pot.

»Zakaj nama braniš ven na polje na najino delo?« vprašal je mož.

»Ti moreš iti,« rekel je vojak, »a jaz moram pa najprvo videti, kaj ima tvoja žena skritega pod obleko.«

»Bog vé kaj se vidi,« dejal je mož, »samo vino in kruh je, ki ga imava za hrano čez dan.«

»Mogoče, da je res,« dejal je vojak, »a če je tako, zakaj pa ne pokažeš rad kaj imaš?«

»Nočem, da bi ti videl,« je odgovoril mož, »in svetujem ti, da naju pustiš dalje.«

Pri teh besedah je dvignil sekiro, toda žena je položila roko na njegovo ramo.

»Ne spuščaj se v boj,« prosila je. »Jaz hočem nekaj drugega poskusiti. Pokažem mu, kaj nosim in vem dobro, da mi ne stori nič žalega.«

S ponosnim in zaupljivim nasmehom se je obrnila k vojaku in odgrnila en vogel svoje obleke.

Precej je vojak odskočil in zaprl oči, kot oslepljen po močni svetlobi. Kar je imela žena pod obleko, se je tako svetilo, da od začetka sploh ni vedel, kaj je videl.

»Mislil sem, da imaš dete,« je dejal.

»Sedaj vidiš, kaj nosim,« dejala je ona.

Tedaj je še-le videl vojak, da so bile ono, ki mu je s svojim bleskom jemalo vid, le bele lilije, prav take, kot so one, ki rasto zunaj na polju. Le svetile so se mnogo bolj kot one, tako, da jih skoro ni mogel gledati.

Vtaknil je roko mej cvetlice. Ni se mogel iznebiti misli, da je bilo dete ono, kar je žena nosila, ali čutil je samo mehke lilijine liste.

Toda zmotil se je in v svoji jezi bi bil najraje moža in ženo prijel, a izpoznal je, da k temu dejanju nima prav nobenega vzroka.

Ko je žena videla njegovo zmedenost, je rekla:

»Ali naju ne misliš pustiti naprej?«

Vojak je tiho postavili sulico na stran in naredil prostor.

Žena pa je potegnila obleko zopet čez cvetlice in je opazovala to, kar je nosila, s srečnim nasmehom. »Vedela sem,« govorila je vojaku, da mu nič ne storiš, če ga le vidiš.«

Nato sta odšla in vojak je stal in gledal za njima, dokler ju je le mogel videti.

In ko jima je tako sledil z očmi, se mu je zopet prav za gotovo zdelo, da to niso lilije, ampak pravo živo dete.

Ko je še tako stal in gledal za popotnikoma, zaslišal je naenkrat glasno vpitje. Bil je Voltigij in še par njegovih mož.

»Obdrži jih!« so vpili. »Zapri jima vrata pred nosom! Ne pusti, da bi ušla!«

In ko so prišli do vojaka, so pravili, da so dobili sled ubeglega dečka. Iskali so ga v hiši, pa jim je ušel. Videli so njegove starše, ki so bežali ž njim. Oče je

močan mož z rujavo brado in ima sekiro v roki, mati pa visoka žena, ki nosi dete pod nagubanim plaščem!

Prav v tem trenutku, ko je Voltigij to pravil, prijahal je beduin na izvrstnem konju skozi vrata. Brez besedi se je zagnal vojak proti jezdecu. S silo ga je strgal raz konja in ga vrgel po tleh. Z enim skokom je bil že sam na konju in se drvil po cesti.

* * *

Par dni nato je jezdil naš vojak po grozoviti puščavi, ki se razteza po južnem delu Indije. Še vedno je zasledoval betlehemske ubežnike in bil je ves jezen, da temu lovu še ni konca.

»Prav tako je, kot bi imeli ti ljudje moč pogrezovati se v zemljo,« mrmral je. »Kolikokrat sem bil te dni že tako blizu, da sem hotel že v dete zagnati sulico, a vseeno so mi še ušli! Začenjam že verovati, da jih ne bom ne sedaj, ne pozneje nikdar vjel.«

Čutil se je brez korajže, kakor oni, ki zapazi, da se bojuje zoper nekaj nad človeške moči vzvišenega. Vprašal se je, če je li mogoče, da bi bogovi te ljudi varovali.

»Ves trud je zastonj. Bolje je, da se vrnem, predno bi v tej puščavi moral umreti od lakote in žeje!« dejal je enkrat sam pri sebi.

Nato pa se je začel bati, kaj bo, če se vrne, a nič ne doseže. Saj je ravno on tisti, ki mu je dete že dvakrat ušlo. Ni se mu zdelo gotovo, da bi mu Herod ali Voltigij kaj takega odpustila.

»Dokler Herod vé, da eden izmed betlehemskih otrok še živi, bo vedno v strahu,« govoril je vojak. »Najbolj gotovo bo skušal omiliti svoj strah s tem, da bo dal mene križati.«

Bilo je neko vroče poldne. Veliko je trpel, ko je jahal skozi kamenito pokrajino brez drevja, po poti, ki se je vila skozi globoko sotesko, kjer ni bilo niti enega veterca. Konj in jezdec sta bila že na tem, da se zdaj in zdaj zgrudita.

Nekaj ur je že minulo, kar je izgubil vsak sled za beguni in čutil se je obupanejšega kot kedaj poprej.

Popustiti moram, si je mislil. Res ne verjamem, da bi se izplačalo jih še dalje zasledovati. Saj morajo v ti strašni puščavi tako ali tako poginiti.

Ko je to premišljeval, je zapazil v skalni steni, ki se je dvigala blizu pota, vhod v neko duplino.

Takoj je obrnil konja k vhodu v duplino. Mislil si je: Nekoliko si hočem počiti v hladni duplini. Mogoče, da bom potem zopet z novimi močmi lahko nastopil nadaljno zasledovanje.

Hotel je že vstopiti v votlino, a bil je presenečen po nekem izvanrednem dogodku. Na obeh straneh vhoda je rastle po ena bela lilija. Visoki sta bili in v polnem cvetju. Razširjali sta opojen meden vonj in roj čebel ju je obletaval.

To je bilo nekaj tako posebnega v tej puščavi, da je tudi vojak nekaj posebnega storil. Odtrgal je veliko belo lilijo in jo vzel s seboj v duplino.

Duplina ni bila velika, ne temna, in ko je stopil v vhod, videl je, da so trije popotniki že notri. Bili so mož, žena in dete in so ležali zleknjeni po tleh v sladkem snu.

Nikdar ni vojakovo srce tako bilo, kakor pri tem pogledu. Bili so ravno tisti beguni, ki jih je toliko časa iskal. Precej jih je spoznal. Tu so ležali in spali, brez moči obrambe; bili so čisto v njegovih rokah.

Z ropotom je potegnil meč iz nožnice in se sklonil čez speče dete.

Pazljivo je nastavil meč ravno na otrokovo srce, meril je dobro, da bi ga tako lahko z enim sunkom spravil s sveta.

Ko je hotel poriniti, postal je nekoliko, da bi si mogel otroka ogledati. Gotov je bil, da zmaga, in bil je vesel, da more opazovati svojo žrtev.

In ko je videl dete, je bilo njegovo veselje še večje, ko je spoznal v tem otroku dete, ki ga je videl igrati na polju z lilijami in čebelicami.

»Da, gotovo, si je mislil, to bi bil že prej lahko spoznal. Zato sem to dete vedno sovražil. To je obljubljeni knez miru.«

In zopet je nekoliko približal meč otrokovim prsim, ker si je mislil: Če položim glavo tega otroka pred Heroda, napravi me gotovo za poveljnika telesne straže.

Ojstrino mečevo je vedno bolj in bolj približeval otroku in si govoril vesel: »Sedaj vender enkrat ne bo prišel nihče vmes, ki bi ga iztrgal mojim krempljem.«

Toda vojak je še vedno držal lilijo v roki in medtem, ko je tako mislil, je priletela čebela, ki se je skrila v lilijini čaši, in obletavala njegovo glavo.

Vojak se je zdrznil. Spomnil se je čebel, katerim je dete pomagalo in da je bila čebela ona žival, ki je pomagala otroku ulti od Herodove gostije.

Pri tej misli je obstrmel. Mirno je držal meč, obstal in poslušal čebelo.

Sedaj ni slišal nič več poletavanja čebelinega. Ko je tako čisto mirno stal, vdihaval je močni sladki vonj lilije, ki jo je držal v roki.

Tu je moral nehote misliti na lilije, katerim je dete pomagalo in spomnil se je, da so bile lilije, ki so škrile dete pred njegovimi očmi in so mu pomagale, da je ušlo skozi mestna vrata.

Vedno več misli se mu je porajalo in potegnil je meč k sebi.

»Čebele in lilije so mu poplašale njegovo dobroto,« govoril si je.

Moral je misliti na to, da je to dete tudi njemu nekoč izkazalo dobroto, in močna rdečica je polila njegov obraz. »Se-li more rimski legijonar tako izpozabiti, da bi ne plačal storjene dobrote?« se je vprašal.

Bojeval je le še mal boj sam s seboj. Mislil je na Heroda in na svoje lastno veselje ubiti mladega kneza miru.

»Ne spodobi se prav zame, da bi ubil to dete, ki mi je rešilo življenje,« je dejal slednjič.

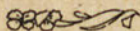
Sklonil se je in položil meč poleg otroka, da beguni lahko spoznajo, ko se zbude, kaki nevarnosti so odšli.

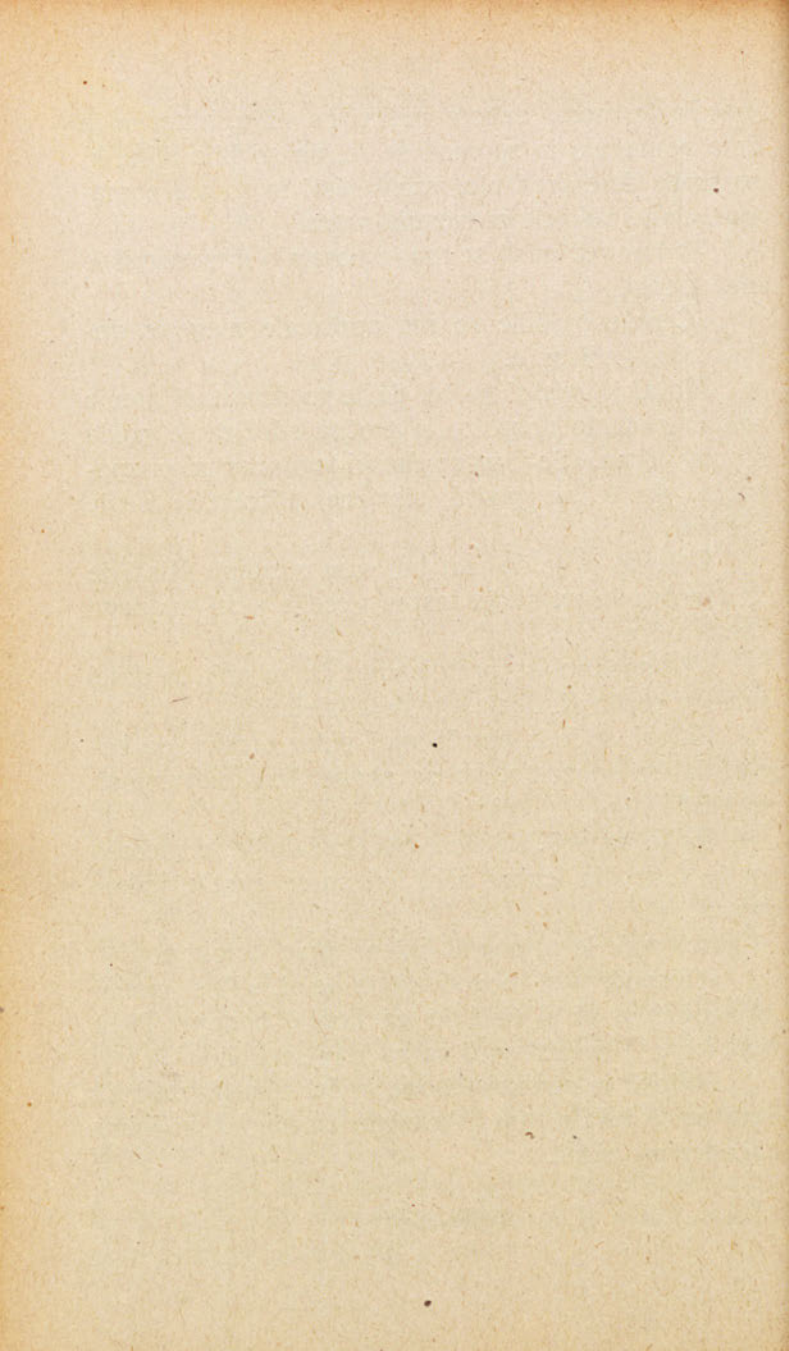
Tu je zapazil, da dete bdi. Ležalo je in gledalo ga je s svojim lepimi očmi, ki so se svetile kakor zvezde.

In vojak je pripognil koleno pred otrokom.

»Gospod, ti si mogočen,« je dejal. »Ti si močni zmagovalec. Ti si tisti, ki ga ljubijo bogovi. Ti si tisti, ki je v moči stopati na kače in škorpijone!«

Poljubil je otrokove noge in šel tiho iz votline; dete pa je ležalo tam in gledalo za njim z velikimi začudenimi očmi.

Sveta noč.

Ko sem bila stara pet let, sem bila silno žalostna. Ne vem, če sem potem še katerikrat občutila tako žalost ali ne.

To je bilo takrat, ko je umrla moja babica. Do takrat je sedela vsak dan na zofi v kotu v svoji sobi in pripovedovala pravljice.

Drugega gotovo ne vem prav nič, kakor to, da je tam sedela in pripovedovala od jutra do večera, mi otroci pa smo sedeli tiho okolu nje in poslušali. To je bilo lepo življenje! Ni bilo otrok, ki bi se jim tako dobro godilo ko nam.

Ne spominjam se dosti več svoje babice, le to vem, da je imela lepe kredastobeke lase in da je vedno sedela na svoji zofi in pletla nogavico.

Poleg tega še tudi vem, da je položila vselej, ko je kaj pripovedovala, svojo roko na mojo glavo in potem govorila: »In to je vse tako resnično, kakor te sedaj-le vidim in ti mene.«

Spominjam se tudi še, da je zuala peti lepe pesmice — toda tega ni storila vsak dan. Znala je eno o nekem vitezu in morski deklici, v kateri se je vedno ponavljalo: »Mrzlo piha, mrzlo piha, čez to morjé široko.«

Dalje se spominjam tudi, da me je naučila kratko molitvico in verz iz nekega psalma.

Toda vseh zgodb, ki mi jili je pripovedovala, se le slabo in nejasno spominjam. Le eno samo sem si vtisnila tako dobro v spomin, da bi jo zamogla pripovedovati. To je majhna zgodbica o Jezusovem rojstvu.

Glejte, to je skoro vse, kar vem o svoji babici, razen tega, na kar se najbolje spominjam: velike žalosti ob njeni smrti.

Spominjam se še dobro jutra, ko je stala zofa prazna in mi je bilo skoro nemogoče razumeti, kako se bodo mogle izteči dnevne ure. Tega se še spominjam in nikoli ne bom pozabila na to.

Spominjam se tudi, da so nas otroke peljali k njeni postelji, da bi poljubili roko umrle babice. Bala sem se, in ne bi bila tega storila, ko bi ne bili rekli, da sedaj zadnjikrat lahko zahvalim babico za vse veselje, ki mi ga je kedaj napravila.

Tudi se še spominjam, kako so odšle pravljice in pesmi, zabite v dolgo, črno krsto iz hiše in se niso vrnile nikdar več.

Spominjam se, da je nekaj nehalo živeti. Zdelo se mi je, kakor bi se bila zaprla vrata v lep, čaroben svet, kamor smo vstopili in odšli, kadar smo hoteli. Sedaj pa, kar naenkrat, ni bilo nobenega, ki bi bil znal odpreti ta vrata.

Spominjam se tudi, kako smo se otroci takole počasi naučili raznih igráč, in živeti, kakor žive drugi otroci, in videlo se je, kakor da se nam ne toži nič več po babici, kakor da se je ne spominjamo več.

Pa še danes, ko po štiridesetih letih tu sedim in zbiram legende o Kristusu, zbuja se v meni mala zgodbica o Jezusovem rojstvu, ki mi jo je babica nekdanj pripovedovala. In v meni se poraja želja, da bi jo še enkrat pripovedovala, da bi jo tudi sprejela v to zbirko.

* * *

Bil je Božič. Vse se je odpeljalo v cerkev, le jaz in babica sva ostali doma. Mislim, da sva bili sami

v celi hiši. Peljati se nisva mogli, ker je bila ena premlada, druga pa prestara. Obe sva bili žalostni, ker se nisva mogli peljati k polnočnici in tako nisva mogli videti božičnih luči.

In ko sva tako sami sedeli, začela je babica pripovedovati.

»Bil je mož,« pripovedovala je, »in ta je odšel v temno noč, da bi si poiskal ognja. Šel je od hiše do hiše in trkal. Ljubi ljudje, pomagajte mi! je prosil. Žena mi je rodila ravnokar detece, in napraviti moram ogenj, da ogrejem njo in dete.

Toda bila je gluha noč, vsi ljudje so spali, in nihče mu ni odgovoril.

Šel je in šel. Kar je zagledal od daleč svit ognja. Šel je v tisto smer in kmalu videl, da je gorel ogenj na prostem. Množica belih ovac je ležala okolu ognja in spala, in star pastir je varoval čredo.

Ko je prišel mož, ki je iskal ognja, k ovcam, videl je, da so počivali ob nogah pastirjevih trije veliki psi in spali. Vsi trije so se zbudili pri njegovem prihodu in široko odprli gobce; hoteli so lajati, a ni se slišalo nikakega glasu. Mož je videl, kako se jim je naježila dlaka na hrbtu, videl je, kako so se jim svetili zobje v ognju in kako so se zakadili vanj. Čutil je, da je eden hlatal po njegovih nogah, drugi po njegovih roki, in da mu je bil tretji že za vratom. Toda čeljusti in zobje, s čimer so hoteli psi grizti, jih niso ubogali in možu se ni prav nič zgodilo.

Hotel je iti dalje, da bi dobil to, česar je potreboval, toda ovce so ležale tako blizu skupaj, hrbet na hrbet, da ni mogel dalje. Mož je stopal kar na hrbte ovac in korakal po njih k ognju. In prav nobena izmed živali se ni zbudila ali premaknila.«

Tako daleč je pripovedovala babica nemoteno, toda sedaj se nisem mogla več vzdržati, da ne bi je prekinila. »Zakaj se pa niso premaknile?« sem vprašala. »Počakaj še časek, pa izveš vse,« dejala je babica in pripovedovala dalje.

»Mož je prišel že skoraj do ognja, in tedaj je šele pastir pogledal kvišku. Bil je star, oduren človek, do vseh ljudi trd in neprijazen. Ko je zagledal tujca, ki se je bližal, segel je po dolgi, ostri palici, ki jo je imel skoro vedno v rokah, in jo je zagnal proti njemu. Ravno proti našemu možu je zažvižgala palica, toda, ko bi ga bila imela zadeti, se je umaknila na stran in odfrčala mimo njega, daleč tja čez polje.«

Tu sem zopet prekinila babico v pripovedovanju. »Babica, zakaj pa ga palica ni hotela zadeti?« Pa niti na misel ji ni prišlo, da bi mi odgovorila, ampak nadaljevala je:

»Tedaj je mož pristopil k pastirju in mu govoril: »Pomagaj mi in daj mi nekoliko ognja. Žena mi je rodila ravnokar detece in jaz moram narediti ogenj, da ogrejem njo in dete.«

Pastir bi mu najrajše ne bil dal ognja; pa, ko je pomislil, da mu psi niso mogli nič žalega storiti, da ovce niso bežale pred njim, in da ga celo palica ni hotela zadeti, bil je malo zmeden in si ga ni upal odpoditi brez ognja.

»Kolikor potrebuješ, vzemi,« je dejal.

A ogenj je že skoro pogorel. Nobenega polena in vejice ni bilo več na gromadi, ampak le kup žarečega oglja; tujec pa ni imel nobene posodice, v katero bi bil dejal žareče oglje.

Ko je pastir to videl, dejal je iznova: »Vzemi, kolikor potrebuješ!« In dobro se mu je zdelo, ko je videl, da tujec ne bo mogel vzeti ognja. Tu pa se je

tujec sklonil, z rokami pobral oglje iz pepela in ga naložil v svoj plašč. In glej, ko se je dotaknil žarečega oglja z rokami, se ni opekel in tudi plašča mu ni zažgalo; nasprotno, mož je nesel žareče oglje kakor orehe ali jabolka.«

Tu sem jo že tretjič motila v pripovedovanju. »Babica, zakaj pa ni oglje moža opeklo?«

»Boš že slišala,« odgovorila je babica in pripovedovala dalje:

»Ko je ta neprijazni in hudobni pastir vse to videl, začel se je čuditi in govoril sam pri sebi: »Bog vé, kaka noč je to, da psi ne grizejo, ovce se ne boje, palica ne zada smrtne rane in ogenj ne žge?« — Poklical je tujca nazaj in ga vprašal, kaka noč je to? »Kako to, da so se te vse stvari usmilile?«

In mož je odgovoril: »Ne morem ti povedati, če ne vidiš sam!« In hotel je iti svojim potom, da bi preje zakuril in tako ogrel mater in dete.

Pastir si je pa mislil, da ne sme na noben način moža prej izgubiti izpred oči, dokler ne izve, kaj vse to pomeni. Vstal je in šel za njim, dokler ni prišel do kraja, kjer je tujec domoval.

In pastir je videl, da tujec še koče nima, ampak da mu ležita žena in sin kar v neki duplini, kjer ni drugega kot gole, mrzle, kamenite stene.

In mislil si je pastir, da bo morda nedolžno dete zmrznilo v tej duplini, in če tudi je bil mož trd, vendar mu je sklenil pomagati. Vzel je torbico z rame in potegnil iz nje mehko, belo koštrunčkovo kožico. To je dal tujcu in dejal, naj na to položi otroka.

In ravno v tem trenutku, ko je pokazal, da je tudi njegovo srce usmiljeno, odprle so se mu oči in videl je, česar poprej ni mogel videti, in slišal, česar poprej ni mogel slišati.

Videl je, da so stali okolu njega prav tesno v krogu angelčki. Vsak izmed njih je imel kako godbeno orodje in peli so na glas, da je v tej noči rojen Zveličar, ki bo odrešil svet od grehov.

Tedaj je razumel, zakaj so bile tisto noč vse stvari tako vesele, da niso hotele nikomur škodovati.

Toda angelji niso bili samo okolu pastirja, on jih je videl povsod. Sedeli so v votlini, sedeli so na gori in letali so gori pod nebom. V velikih trumah so prihajali po potu in ko so prišli mimo, pogledal je vsak novorojenčka.

Povsodi veselje in petje in igranje na godala, in vse to je videl sedaj v temni noči, v kateri prej ni mogel nič videti... In bil je tako vesel, ker so se mu odprle oči, da je pal na kolena in zahvalil Boga.«

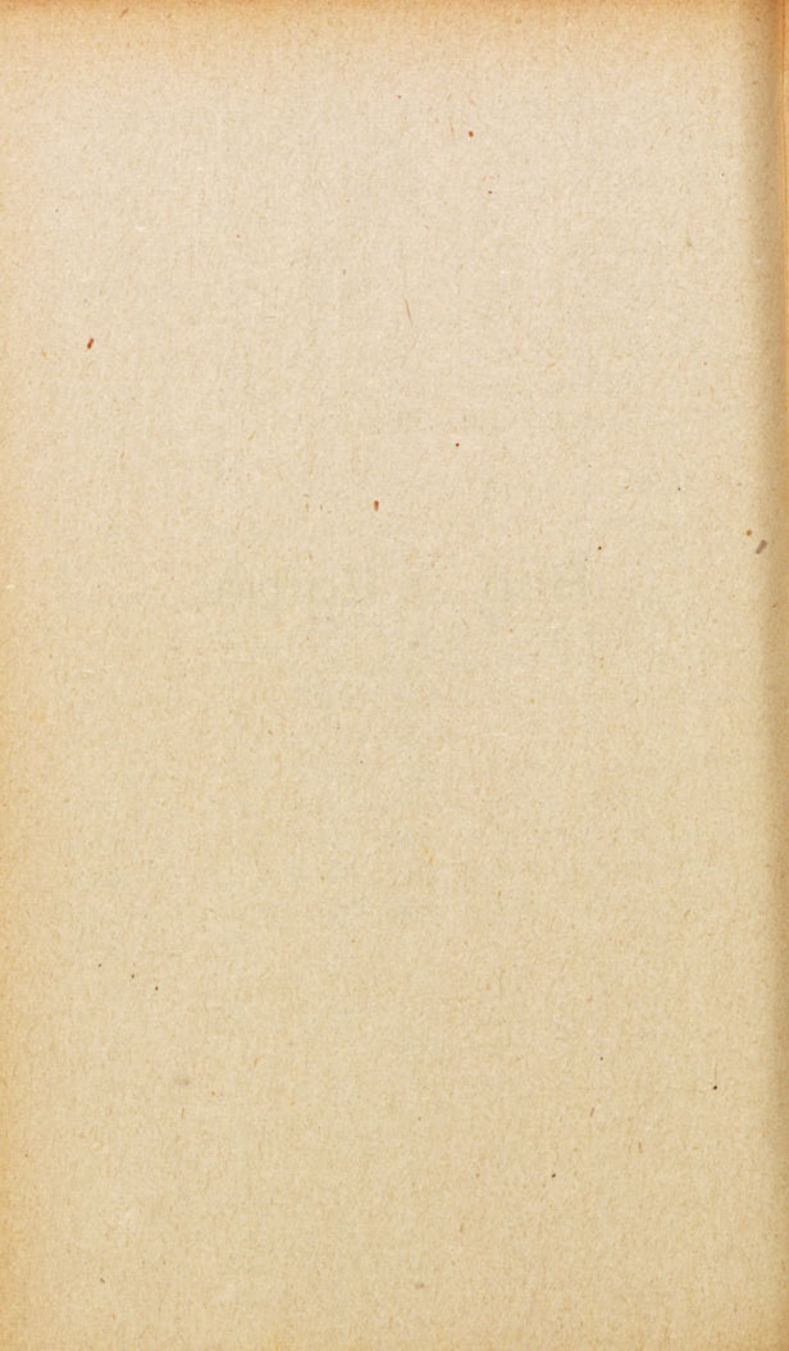
Ko je babica prišla do sem, je zajokala in rekla: »In kar je videl ta pastir, to moremo videti tudi mi. Na božično noč namreč letajo angelci pod nebom, — če bi jih le mogli zapaziti!«

Tedaj pa je položila roko na mojo glavo in dejala: »To si le dobro zapomni, ker je vse tako res, kakor gotovo jaz tebe vidim in ti mene. Tu ni potreba nič luči in svetilk, ne solnca in ne lune, ampak oči, ki vidijo božje veličanstvo, takih oči le nam je potreba.«

Beg v Egipet.

Daleč tam v eni izmed vzhodnih puščav je rastle pred mnogo mnogo leti silno stara in zelo visoka palma. Vsi, ki so hodili skozi puščavo, so postajali in jo ogledovali, ker je bila veliko višja, kot so navadne palme, in ker se je pripovedovalo, da bo skoro gotovo prerastla celo obeliske in piramide.

Tako je stala ta visoka palma čisto sama in gledala čez puščavo. Nekega dne pa je videla nekaj, vsled česar je morala polna začudenja potresti svojo listnato glavo. Tam od puščavinega roba sta namreč prihajala dva človeka. Bila sta še v taki oddaljenosti od nje, v kateri se vidijo kamele kakor mravlje; pa vendar je bilo že gotovo, da sta človeka. Bila sta tujca v tej puščavi; saj je palma poznala vse puščavce. Bila sta mož in žena in nista imela ne vodnikov, ne tovornih živali, ne šatora, niti mehov za vodo ne.

»Prav gotovo sta prišla ta-le dva v puščavo umret,« dejala si je palma.

Nato se je ozrla hitro naokoli.

»Čudno se mi zdi,« dejala je, »da še ni levov, da bi požrli plen. Prav nobenega ne vidim. In tudi puščavskih roparjev ni nikjer. No, pa gotovo še pridejo.«

»Sedemkratna smrt vaju čaka,« mislila si je palma dalje. »Levi vaju požro, opikajo vaju kače, od žeje se bosta posušila, pesek vaju pokrije, roparji vaju razsekajo, solnce ožge in strah vaju pokonča.«

In poizkusila je obrniti svoje misli kam drugam. Ako je mislila na usodo teh ljudi, postajala je otožna.

Toda v celem puščavskem okrožju, ki se je razprostiralo okoli nje, ni našla ničesar, kar bi že pred tisoč leti ne bila poznala in opazovala. Nobena stvar se ji ni zdela zanimiva in zopet je morala misliti na popotnika.

»Grom in strela!« dejala je, klicaje največje življenske sovražnike, »kaj pa vendar nosi ta ženska na rokah? Zdi se mi, da ti norci celo otroka vlačijo s seboj.«

Palma, ki je bila dalekovidna, kakor so sploh menda vsi stari ljudje, je prav videla. Žena je nosila na rokah dete, ki je imelo glavico naslonjeno na njeno roko in je spalo.

»Otrok še zadosti napravljen ni,« govorila je palma dalje. »Dobro vidim, da je mati privzdignila plašč in ga s tem pokrila. V grozni naglici ga je morala potegniti iz postelje in tako hiteti ž njim naprej. Da, že vse razumem: To so beguni — —«

»Pa vse eno sta še norca,« govorila je palma dalje. »Če nimata angela za variha, bi bila bolje naredila, da bi se bila prepustila sovražnikom, naj bi že bili naredili ž njima karkoli.«

»Kar ne morem si misliti, kako se je vse to vršilo. Mož je bil pri delu, tako si mislim, dete je spalo, mati pa je odšla po vodo. Komaj je naredila dva koraka od vrat, je že zagledala sovražnike, ki so se drvili proti njej. Butila je hitro nazaj, zgrabila otroka, poklicala moža, naj ji hitro sledi, in odšla. Potem pa sta bežala več dni in seveda za en trenutek nista počila. Da, prav takole se je moralo vršiti, toda še enkrat rečem, če bi jih ne bil angel varoval — —«

»Tako sta ostrašena, da ne čutita ne zmučenosti, ne kake druge težave, toda vidim, kako jim pri vsa-

kem očesu gleda vun žeja. Saj vendar poznam obraz žejnega človeka.«

In ko je pomislila palma na žejo, je izpreletelo njeno visoko steblo nekaj kakor kak krč in neštevilne osti njenih dolgih listov so se zvile skupaj, kakor bi jih kdo držal nad ognjem.

»Ko bi bila jaz človek,« dejala je, »nikoli bi si ne upala vun v puščavo. Zelo hraber mora biti tisti, ki si upa v te kraje, a nima korenin, ki bi segale globoko doli do neusahljivih vodnih žil. Tu zamore biti nevarno celo za palne; da, celo za tako palmo, kakor sem jaz.«

»Ko bi jima mogla svetovati, rekla bi jima, naj se vrneta. Njuni sovražniki ne morejo biti nikoli tako grozoviti proti njima, kakor puščava. Mogoče, da mislita, da se lahko tukaj živi. Dobro se še spominjam, kako je enkrat vihar zagnal čezme celo goro peska. Kmalu bi se bila zadušila. Če bi bila mogla umreti, gotovo bi bila tista ura zadnja v mojem življenju.«

In še dalje je mislila palma na glas, kakor to delajo stari puščavniki.

»Čudno melodično šumljanje slišim, kako hiti skozi mojo listnato krono,« dejala je. »Konci mojih listov se morajo stresati. Ne vem, kaj me pretresa ob pogledu na te revne tujce. Glej, kako je ta žalostna žena lepa. Ona me spominja na največji čudež, kar sem jih doživela.«

In med tem, ko so se listi potresali v šumeči melodiji, mislila je palma, kako sta se pred davnim, davnim časom mudila tod dva svetla človeka. Bila je to kraljica iz Sabe in modri Salomon, ki jo je spremljal. Lepa kraljica se je hotela vrniti v svojo deželo, kralj jo je pa nekoliko spremil, in tu sta se hotela ločiti. —

»V spomin na to uro,« dejala je kraljica iz Sabe,

»vsadim tukaj datljevo pečko in hočem, da vzraste iz nje palma, ki bo rastle in živela toliko časa, dokler ne vstane v Izraelu kralj, večji kakor Salomon.« In po teh besedah je vsadila v zemljo pečko in njene solze so jo pomočile.

»Bog ve, kako to, da ravno danes mislim na to?« vprašala je palma. »Je mar ta gospa tako lepa, da me spominja na najlepšo kraljico, na tisto, na katere zapoved sem vzrasla in rastle do danes?«

»Vedno močnejše šumé moji listi,« dejala je palma, »in čudno žalostno in otožno zveni kakor mrtvaške pesmi. Prav tako je, kot bi prerokovali, da se mora nekdo kmalu ločiti od življenja. Dobro je, da vem, da to ne velja meni, ko jaz ne morem umreti.«

In palma si je razlagala, da velja to mrliško šelestenje v njeni listnati kroni tema popotnikoma. Gotovo sta mislila tudi ta dva, da je njuna smrt blizu. Videlo se je to na njunih obrazih, ko sta šla mimo nekega kamelskega okostja, katerih cela vrsta je ograjala pot. Isto se je bralo tudi iz pogledov, ki sta jih poslala za mimoletječimi jastrebi. Saj vendar drugega ni moglo biti. Bila sta že izgubljena.

Zapazila sta palmo in oazo in sta hitela tja, da bi dobila vode. Toda ko sta prihitela tja, sta se od obupa kar zgrudila, ker je bil studenec čisto suh. Zmučena žena je položila dete na tla in sedla jokaje na vodnjakov oklep. Mož se je zagnal poleg nje na tla in obležal ter tolkel s pestmi po suhi zemlji. Palma je slišala, kako sta govorila med seboj, da morata umreti.

Zvedela je tudi iz njunih pogovorov, da je dal kralj Herod vse dve- in triletne otroke pomoriti iz strahu, ker je morebiti že rojen veliki, pričakovani judovski kralj.

»Vedno močnejše šumi v kroni mojih listov,« mislila si je palma. »Vsak čas odbije tem revnim begonom zadnja ura.«

Slišala je tudi, da sta se bala puščave. Mož je dejal, da bi bilo bolje ostati in se bojevati z vojaki, kakor pa bežati, ker bi bila tako lažje umrla.

»Bog nama bo pomagal,« odgovorila je žena.

»Sama sva med roparskimi živalimi in kačami,« dejal je mož. »Nimava ne jedi, ne pijače. Kako nama bo vendar Bog pomagal?«

V obupnosti si je raztrgal obleko in se z obrazom doteknil tal. Prav nobenega upanja ni imel več, kakor mož, ki ima smrtno rano v srcu.

Žena je sedela pokonci, roke sklenjene na kolenih. A pogledi, ki jih je pošiljala čez puščavo, so pripovedovali o brezmejni obupnosti.

Palma je slišala, kako postaja otožno šumenje v njenih listih vedno močnejše in močnejše. Tudi žena je morala že zaslišati to šumenje, ker je dvignila oči k listnati kroni. Ob enem pa je nehote dvignila roke kvišku.

»Oh, dateljni, dateljni!« je zaklicala.

Tako hrepeneče je izpregovorila te besede, da si je palma zaželela, da bi ne bila višja kakor borovničev grm in da bi bilo njene dateljne tako lahko doseči, kakor jagode robidnice. Dobro je vedela, da visi na njenem vrhu mnogo dateljnov, a kako bo človek dosegel tako višino?

Mož je že prej videl, kako visoko gori vise dateljni, in zato še glave ni dvignil, samo prosil je ženo, naj ne stremlje po nemogočem.

Toda dete, ki je samo lezlo okoli in brskalo z ročicami po travi, je slišalo besede in vzklik materin.

Prav gotovo si otrok ni mislil, da mati ne more doseči vsega, kar poželi. Kakor se je začelo govoriti o dateljnih, začel je gledati na drevo. Mislil je in mislil, kako bi bilo mogoče dobiti dateljne z visokega drevesa. Kar nagubančilo se mu je že čelo, ko hipoma smeh preleti njegov obraz. Dobil je način, po katerem bo mogoče priti do dateljnov. Pristopil je k palmi, božal jo z ročico in ji govoril s prijetnim glasom:

»Pripogni se, palma! Pripogni se!«

Toda, kaj je to bilo? Kaj je to bilo? Listi na palmi so zašumeli, kakor bi bil udaril mečnje orkan in visoko deblo se je stresalo. In palma je čutila, da ima moč čeznjo. Ni se mu mogla upirati.

In pripognila se je s svojim visokim deblom, kakor se pripogibajo ljudje pred knezom. V mogočnem loku se je sklonila k zemlji in prišla tako globoko, da je velika krona s tresočimi se listi pometala puščavski pesek.

Toda otrok ni bil ne prestrašen, ne začuden, ampak z veselim vzklikom je začel iz krone stare palme obirati grozd za grozdom.

Ko je dete nabralo zadosti in je bilo drevo še vedno pri tleh, pristopilo je zopet, pobožalo ga in govorilo s prijaznim glasom:

»Vstani, palma, vstani!«

In visoko drevo se je dvignilo čisto tiho in častljivo, listi pa so igrali kakor harfe.

»Sedaj vem, za koga igrajo mrtvaško melodijo,« dejala je palma sama sebi, ko je zopet vstala. »Ne, za te ljudi ne.«

In mož in žena sta padla na kolena in hvalila Boga.

»Ti si videl našo stisko in si nam jo odvzel. Ti si tisti Močni, ki pripogne deblo palmino kakor slabo bilko. Pred katerim sovražnikom naj bi se tresli, če nas varuje Tvoja mogočnost?«

Ko je prišla prihodnja karavana skozi puščavo, videli so popotniki, da so bili listi palmine oveneli.

»Bog vé, kako je to mogoče?« dejal je eden izmed popotnikov. »Ta palma bi vendar ne smela umreti prej, da bi videla mogočnejšega kralja, kot je bil Salomon.«

»Mogoče, da ga je videla,« dejal je nekdo izmed popotnikov.

V Nazaretu.

Enkrat v tistem času, ko je bil Jezus šele pet let star, sedel je na pragu pred delavnico očetovo v Nazaretu, gnetel je kepico ilovice, ki jo je dobil na drugi strani ceste pri lončarju in delal iz nje kukavice. Tako je bil srečen, kakor še nikoli poprej. Vsi otroci so namreč rekli Jezusu, da je lončar pust človek, ki se ga ne more omečiti ne s prijaznimi pogledi, ne z besedami, če bi tudi bile sladke kakor med. Zato si pa tudi Jezus ni nikoli upal prositi ga kake reči. Toda glej, komaj je vedel, kako se je zgodilo; samo na pragu je stal in z željnimi pogledi opazoval soseda, kako dela; in sosed je stopil iz svoje delavnice in mu podaril toliko ilovice, da bi iz nje lahko napravil vinski vrč.

Na pragu sosednje hiše pa je sedel Juda, grdega obraza in rdečih las, po obrazu je imel polno plavih lis, obleko pa vso raztrgano, to zadnje samo ostanki in spomini iz vednih bojev mej pouličnimi paglavci. Sedaj ravno je bil tiho; dražil ni nikogar, tudi miren je bil in obdeloval kepo ilovice, prav kakor Jezus. Toda te ilovice si ni preskrbel sam in tudi misliti ni mogel na kaj takega; saj se skoro ni upal lončarju pred oči; ta ga je imel namreč na sumu, da on prav rad vrže kak kamenček na njegovo krhko blago in bi ga bil gotovo s palico odpodil. Jezus je bil tisti, ki je delil svojo zalogo ilovice ž njim.

Ko sta otroka dodelala svoje kukavice, nastavila sta jih predse v krogu. Prav take so bile te kukavice, kakor vse ilovnate kukavice vseh časov, imele so

rdečo kepo za noge, da so mogle stati, kratke repke, kratek vrat in komaj vidne peruti.

Toda kakor je že bilo, precej se je videl razloček mej deli obeh tovarišev. Judovi ptički so bili tako po strani narejeni, da so vedno padali in če se je še tako trudil s svojimi majhnimi, trdimi prstki, vender ni mogel narediti njihovih teles lepo olikanih. Prav izpod čela je včasih pogledal k Jezusu, da bi videl, kako on naredi, da so njegovi ptički gladki, enakomerni kakor hrastovi listi v gozdovih na gori Tabor.

Čim več tičkov je naredil, tem srečnejšega se je čutil Jezus. Eden se mu je zdel lepši kakor drugi in s ponosom in ljubeznijo jih je opazoval. Da, to bodo sedaj njegovi drugi pri igrah, njegovi bratci in sestriče, v njegovi posteljici bodo spali, pogovarjali se bodo ž njim, peli mu bodo svoje pesmi, kadar ga bo mati pustila samega. Nikdar ni bil še tako bogat, in nikoli več ne bo sam in zapuščen.

Mimo je prišel visok vodonos, sključen pod težkim mehoma, precej za njim pa prodajavec sočivja, ki se je gugal na hrbtu svojega osla mej pletenimi košarami. Vodonos je položil roko na zlatokodrasto glavo Jezusovo in ga povpraševal po njegovih tičkih. Jezus mu je pripovedoval, da imajo imena in da znajo peti. Vsi ti mali tički so prišli k njemu iz tujih, daljnih krajev in mu pripovedovali reči, katere sami vedo. In Jezus je govoril tako, da sta vodonos in prodajavec sočivja za dolgo pozabila na svoje opravke in ga poslušala.

In ko sta hotela iti dalje, pokazal je Jezus na Juda in dejal: »Glejta, kako lepe tičke dela Juda!«

Tu je ostavil prodajavec sočivja svojega osla in vprašal Judo, če imajo tudi njegovi tički imena in

če znajo tudi peti. Toda Juda o čem takem ni ničesar vedel, trmasto je obmolčal in ni trenil z očesom od svojega dela; prodajavec sočivja je malo ujezen sunil enega njegovih tičkov z nogo in odjahal dalje.

Tako je minilo popoldne in solnce je padlo že tako globoko, da je zamogla njegova svetloba že pri nizkih mestnih vratih v mesto; vrata so končavala cesto in so nosila rimskega orla. In ta solnčna luč, ki je prihajala sedaj proti večeru, je bila rožnatordeča in je dajala to svojo barvo vsemu, kar ji je prišlo na pot. Vse je pobarvala enako: lončarjeve izdelke kakoe desko, ki je vzdihovala pod mizarjevo žago, in ravno tako tudi belo tkanino, ki je obdajala Marijin obraz.

Najlepše pa se je svetlikala ta solnčna svetloba v malih lužicah, ki so nastale med kamenjem na cesti. Naenkrat je vteknil Jezus roko v lužo, ki mu je bila najbližja. Prišlo mu je namreč na um, da bi poslikal svoje rujave ptičke s svetlo solnčno svetlobo, ki je vendar vodi, zidovju in sploh vsemu dala neko posebno barvo.

In vesela je bila solnčna svetloba, rada se je dala zajeti kakor barva iz slikarske skledice. In ko je Jezus pretegnil ž njo ilovnate ptičke, je mirno obležala in jih pokrivala od nog do glave z dijamantnim bleskom.

Juda, ki je sedaj pa sedaj malo pogledal k Jezusu, če je morebiti njegovih ptičk več in so lepše, je zavpil od začudenja, ko je videl, da slika Jezus svoje kukavice s solnčno svetlobo, ki jo vjame v lužah po cesti. In tudi Juda je pomočil svojo roko v svetlečo se vodo in je skušal ujeti solnčno svetlobo.

Toda svetloba se mu ni dala ujeti. Vsa mu je ušla med prsti; ušla mu je vseeno, če je tudi kolikor

mogoče hitro delal in tudi prav malo barve ni mogel dobiti za svoje ptičke.

»Čakaj, Juda!« dejal mu je Jezus. »Jaz pridem in poslikam tvoje ptičke.«

»Ne,« dejal je Juda, »ti se jih ne smeš doteknuti. Je že dobro, kakor je.«

Vstal je. Čelo se mu je zgubančilo in ustnice je stisnil in stopil je s široko stopaljo na ptičke in jih izpremenil drugega za drugim v ploščate ilovnate kepe.

Ko je razrušil svoje ptičke, šel je k Jezusu, ki je sedel in gladil svoje ptičke, ki so se svetili ko dragi kameni. Juda jih je nekaj časa tiho opazoval, potem pa je vzdignil nogo in pohodil enega izmed njih.

Ko je Juda stopil nazaj in je videl malega ptička izpremenjenega v glino, zdelo se mu je jako dobro, da se je začel na glas smejati, in vzdignil nogo, da bi pohodil še drugega.

»Juda,« zaklical je Jezus, »kaj delaš? Ali ne veš, da so živi in da znajo peti?«

A Juda se je smejal in pohodil še enega.

Jezus je začel misliti na pomoč. Juda je bil velik in Jezus ga ni mogel zadržati. Pogledal je, kje je mati. Daleč ni bila, a predno bi mogla priti, bi Juda lahko že vse ptičke pohodil. Solze so prišle Jezusu v oči. Juda je pohodil že štiri njegovih ptičkov, le trije so bili še nedotaknjeni.

Malo zameril je svojim ptičkom, ki so tako tiho stali in se pustili pohoditi. Jezus je zaploskal z rokama, da bi jih vzbudil kvišku in jim je zaklical: »Letite, letite!«

In glej, ptički so začeli gibati s svojimi majhnimi perutnicami in so se tako dvignili do strehe, kjer so bili varni.

In ko je Juda videl, da so ptički na Jezusovo besedo res zleteli, je začel jokati. Ruval si je lase, kakor je videl, da delajo stari, če so v veliki stiski in skrbeh, ter se je vrgel Jezusu pred noge.

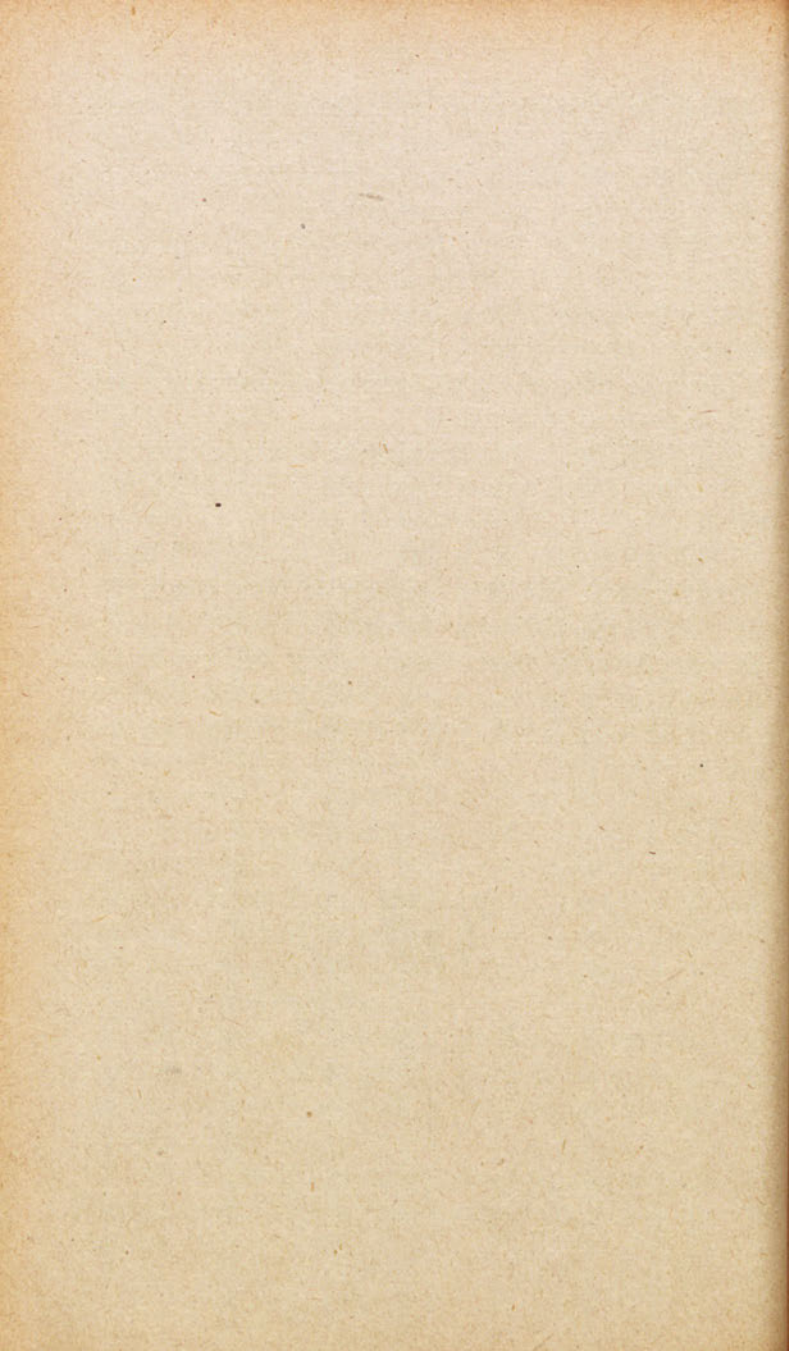
Tako je ležal Juda in se valjal pred Jezusom v prahu kakor pes, poljuboval je njegove noge in ga prosil, naj vendar vzdigne noge in ga stare, kakor je on njegove kukavice.

Juda je namreč ljubil Jezusa, občudoval ga je, a ga je obenem sovražil.

In Marija, ki je ves čas gledala igro otrok, vstala je, dvignila Judo, posadila ga sebi v naročje in ga božala.

»Ubogi otrok!« govorila mu je. »Ti ne veš, da si poizkusil nekaj, kar ne more nobena živa stvar. Nikoli več ne poizkušaj kaj takega, če nočeš biti najnesramnejši med vsemi ljudmi! Bog ve, kaj bi se zgodilo s tistim izmed nas, ki bi se drznil izkušati se ž Njim, ki slika s solnčnim žarkom in mrtvi ilovici daje življenje?«

V templju.

✓
Zivel je nekdam srečen par, mož in žena in njihov mali sinček. Ti so hodili po velikem tempeljnu jeruzalemskem okolu. Sinček je bil tako lep, kakor bi bil naslikan. Imel je mehkokodraste lase in oči, ki so se svetile kakor zvezde.

Sinček ni bil že v tempeljnu, odkar je bil toliko star, da je mogel razumeti, kar je videl. Sedaj pa so ga vodili stariši okolu in mu razkazovali krasote. Tu je videl dolge vrste stebrov, tam pozlačene oltarje, tam zopet svete može, ki so sedé poučevali svoje učence; dalje je videl višjega duhovna z naprsnikom iz samih dragih kamenov; videl je babilonske preproge, pretkane z zlatimi rožami; velika bakrena vrata, tako težka, da je bilo potreba trideset mož, da so jih premaknili na tečajih.

Pa deček, ki je bil star šele dvanajst let, se ni dosti zmenil za vse to. Mati mu je pripovedovala, da je to, kar sedaj vidi, največjo čudo sveta. Pravila mu je, da kaj takega pač ne bo zopet kmalu videl. V revnem Nazaretu, kjer sta bila doma, se ne vidi nič drugega, ko umazane ulice.

Toda čudo: čim bolj brezbrizen se je deček kazal, tem večje veselje so imeli stariši. Čez njegovo glavo sta si pokimavala in sta bila prav zadovoljna.

Slednjič se je videl deček tako izmučen in truden, da se je materi zasmilil. »Predaleč sva šla s teboj,« dejala je. »Pojdi, da se malo odpočiješ!«

Nato je ona sedla pri nekem stebru na tlak, njemu pa je rekla, naj se vleže poleg nje in naj položi glavo v njeno naročje. On je storil tako in precej zaspal.

Komaj je zaspal, ko je mati rekla možu: »Ničesar drugega se nisem bala, kakor ure, ko bo prestopil vrata jeruzalemskega tempeljna. Tako sem mislila: če bo enkrat videl to hišo božjo, bo hotel za vedno tu ostati.«

»Tudi jaz sem se tega bal,« odgovoril je mož. »Ko je bil rojen, pokazala so se znamenja, ki so kazala, da bo velik kralj. Toda kaj bi mu prinesla krona drugega, kakor skrbi in nevarnosti? Vedno sem dejal, da bo zanj in za naju najbolje, če postane tesar v Nazaretu.«

»Odkar je pet let star,« dejala je mati pomenljivo, »se niso več kazala kaka znamenja. In sam se tudi nič več ne spominja, kaj se je godilo v njegovi prvi mladosti. Postal je sedaj čisto otrok med otroci. Pred vsem naj se zgodi božja volja, začela sem pa upati, da je Gospod v svoji neskončni milosti izvolil kakega drugega za tako velike reči in da mi mojega sina pusti.«

»Jaz mislim,« dejal je mož, »da bo vse dobro, če le nič ne izve o čudežih in znamenjih, ki so se godila v njegovih prvih letih.«

»Jaz prav nikoli ne govorim ž njim o teh čudežih,« dejala je žena. »Toda vedno se bojim, da se tudi brez mene lahko zgodi kaj takega, iz česar bi izpoznal, kdo je. Posebno pa sem se bala peljati ga v tempelj.«

»Lahko si vedela, ker je že vsa nevarnost minula,« dejal je mož. »Kmalu sva zopet ž njim v Nazaretu.«

»Bala sem se pismarjev v tempeljnu,« dejala je mati. »Bojim se teh prerokov, ki posedajo tu po tempeljnu. Mislim, da bi vstali, če bi se prikazal med njimi, da bi se mu priklonili in ga pozdravili kakor judovskega kralja. Čudno, da ne zapazijo njegovega veličanstva. Tak otrok gotovo še ni nikdar stopil prednje.«

Nekaj časa je molčala in opazovala dete. »Kmalu bi ne mogla razumeti,« dejala je. »Če bi videl te-le sodnike, ki sede v sveti hiši in razsojajo prepire, te-le učitelje, ki govore svojim učencem, in te-le duhovnike, ki služijo Bogu, mislim, da bi se zbudil in dejal: »Tu med temi-le sodniki, učitelji in duhovniki moram živeti, zato sem rojen!«

»Bog ve, kakšna sreča je to, tu med temi-le stebri zaprt sedeti?« dejal je mož. »Bolje je, da hodi po hribih in gorah okolu Betlehema.«

Mati je malo zajokala. »Tako je srečen pri nas doma,« dejala je. »Kako zadovoljen je, če spremlja črede ovac na njihovih samotnih potih, ali če gre čez polje in ogleduje kmečka dela. Ne morem si misliti, da bi mu delala krivico, če ga izkušava ohraniti zase.«

»Tako ga obvarujem največjega trpljenja,« dejal je mož.

Tako sta govorila še dalje, dokler se ni deček zbudil.

»Ali si se sedaj izpočil?« dejala je mati. »Vstani, večeri se in mi si moramo poiskati prenočišče.«

Ko so se napotili proti izhodu, so bili na točki, ki je bila najdalje oddaljena od vrat.

Morali so iti pod starim obokom skozi, ki je bil ohranjen še iz onih časov, ko so zidali na tem mestu prvi tempelj. Tu je stal na zid naslonjen star, veli-

kanski bakren rog, kakor kak steber Bila je trobenta. Stal je tu od zunaj in znotraj poln prahu in pajčevin, obdan od komaj vidnega zavoja, na katerem so se brale starinske pismenke. Gotovo je minulo že tisoč let, kar je zadnjikrat kdo izkušal spraviti iz njega kak glas.

Ko je deček zapazil ta velikanski rog, je ves začuden obstal:

»Kaj pa je to?« je vprašal.

Mati mu je odgovorila: »To je tisti veliki rog, ki se imenuje glas svetovnega kneza. Ž njim je skliceval Mojzes Izraelove otroke v puščavi, kadar so se razkropili. Pozneje pa ni nikoli več nihče poizkušal zatrobiti nanj. Kdor bi pa to premogel, ta bo zbral vse narode cele zemlje pod svojo oblastjo.«

Ona se je smejala vsemu temu, ker je imela vse za bajko, deček pa je obstal pred rogom, dokler ga ni zaklicala za seboj. Med vsem, kar je videl v tempeljnu, mu je ta-le rog najbolj ugajal. Rad bi bil obstal in ga dolgo, dolgo in natanko opazoval.

Niso še dolgo hodili, ko so prišli v veliko, prostorno dvorišče tempeljnovo. Tu se je nahajala ob vznožju gore luknja, tako globoka in široka, kakor je bila že od najstarejših časov. Te razpoke kralj Salomon ni hotel zasuti, ko je zidal tempelj. Nobenega mostu ni dal napraviti tu čez, in tudi z omrežjem ni ograbil globokega prepada. Mesto vsega tega je dal položiti čez več komolcev dolgo klinjo iz jekla, ki je imela ostro nabrušeno ojstrino obrnjeno navzgor. In po nešteti letih in dogodkih je ležala ta klinja še vedno čez prepad. Sedaj je bila že vsa rijasta, tudi ni bila več dosti močno pritrjena, tako da se je zibala vselej, kadar je prišel kdo trših korakov po tempeljskem dvorišču.

Ko je mati peljala dečka po poti ob tem jarku, vprašal je ta: »Kakšen most pa je to?«

»Ta most je dal napraviti kralj Salomon,« odgovorila je mati, »in mi ga imenujemo nebeški most. Če moreš ti po tem mostu, čegar ojstrina je tanjša, kakor solnčni žarek, priti čez brezdno, si lahko gotov, da prideš v nebesa.«

In ona se je nasmejala in hitela dalje, deček pa je obstal in opazoval most toliko časa, dokler ga ni poklicala za seboj.

Ubogal jo je, a je jokal, ker mu ni že poprej pokazala dveh čudnih reči, ko bi bil imel čas za opazovanje.

Sedaj se niso nič ustavili do stebrišča pri vhodu, ki je sestojalo iz petih vrst stebrov. Tu na nekem voglu sta stala na istem podstavku dva stebra iz črnega marmorja, tako blizu drug drugega, da bi tudi slamico le s težavo potisnil med njima skozi. Visoka sta bila in veličastna, z bogato okrašenima glavama, ki ju je obdajala vrsta čudno oblikovanih živalskih glav. Toda tudi palec teh stebrov je bil brez raz in odrnjenja; bila sta obrabljena in pokončana, kakor ničesar drugega v tempeljni. Tudi tlak okolu njih je bil čisto oglajen in od samega hojenja že nekoliko izdolben.

Zopet je ustavil deček mater in vprašal: »Kaj pa pomenijo ti stebri?«

»To sta stebra, ki ju je naš oče Abraham prinesel tam daleč iz Kaldeje sem v Palestino in jih imenoval vrata pravice. Kdor se more med njima preplaziti, ta je pravičen pred Bogom in ni nikdar grešil.«

Deček je obstal in ogledoval z velikimi očmi stebre.

»Ti vendar ne boš poizkušal, da bi se preril skozi?« dejala je mati in se smejala. »Vidiš, kako je okolu in okolu poteptan tlak, vse od onih ljudi, ki so se poizkušali tu skozi preriti, toda verjemi, posrečilo se ni še nobenemu. Hitro! Slišim že grmenje bakrenih vrat, v katera upira svoje rame trideset tempeljskih služabnikov, da bi jih premknili.«

Toda celo noč ni zatisnil deček v šotoru oči, in prav nič drugega ni videl, kakor vrata pravice, nebeški most in glas svetovnega kneza. O tako čudni reči ni še nikoli besedice slišal. In ni si mogel tega izbiti iz misli.

Ravnotako se mu je godilo v jutru drugega dne. Na prav nič drugega ni mogel misliti. To jutro so mislili starši odriniti proti domu. Veliko je bilo opraviti, predno so podrli šator in ga naložili veliki kameli in predno so vse drugo uredili. Niso namreč mislili odriniti sami, ampak v družbi več sorodnikov in sedov in pri taki družbi gre pospravljanje bolj počasi od rok.

Deček ni pomagal pri delih, ampak je med tem, ko so drugi hiteli, tiho sedel in mislil na tri čudne stvari, ki jih je videl.

Naenkrat mu pade v glavo, da ima še čas iti v tempelj in si te stvari še enkrat ogledati. Mnogokaj je namreč še ležalo, kar se je moralo pospraviti. Predno odidejo, bo še večkrat lahko prišel nazaj.

Hitel je proč in ni nobenemu nič povedal, kam. Mislil je, da je to nepotrebno. Saj se precej vrne.

Ni hodil še dolgo časa, ko je prišel v tempeljsko stebrišče s tistima dvema stebroma.

Ko ju je zagledal, so se mu oči od veselja posvetile. Sedel je na tlak in ju ogledoval. In če je

misllil, da nima tisti, ki bi se preplazil tu skozi, nobe-
nega greha in je pravičen pred Bogom, se mu je
zdelo, da takega čuda dosedaj še ni gledal.

Mislil si je, kako bi bilo lepo, če bi se preplazil
tu skozi, a ta stebra sta bila tako blizu drug drugega,
da je bilo tudi nemogoče kaj takega poizkusiti. Tako
je sedel čisto mirno gotovo eno uro pred stebri, a
ni o tem prav nič vedel. Mislil je, da ju je opazoval le
par trenutkov.

In zgodilo se je, da so se zbrali v stebrišču, kjer
je deček sedel, sodniki visokega svetovalstva, da bi
sodili ljudem pri razprtijah. Ves portikus je bil poln
ljudstva, ki je tožilo radi mejnikov, ki so bili pre-
stavljeni, radi ovac, ki so bile ukradene iz črede in
zaznamovane z napačnimi znamenji, in radi dolžni-
kov, ki niso hoteli poplačati svojih dolgov.

Med drugimi je prišel tudi bogat mož, ki je imel
na sebi vlečkasta purpurna oblačila in je peljal pred
sodni stol revno vdovo, ki mu je bila dolžna nekaj
sekelov srebra. Vdova je tarnala in rekla, da je bo-
gatin krivičen. Ona mu je že enkrat plačala dolg, a
sedaj jo hoče prisiliti, da to stori še enkrat, a tega
ona ne premore. Tako je uboga, da bi morala v slu-
čaju obsodbe oddati bogatašu svoje hčere za sužnje.

Sodnik, ki je sedel najvišje, se je obrnil do bo-
gatina in mu rekel: »Ali si upaš priseči, da ti revica
ni še plačala?«

Nato je odgovoril bogatin: »Gospod, jaz sem bo-
gat mož. Ali mislite, da se mi bo ljubilo, terjati kaj od
te vdove, če bi ne imel pravice? Prisežem ti, da tako
gotovo, kakor se ne bo nikdar nihče preril skozi vrata
pravice, tako gotovo mi je tudi ta žena dolžna de-
nar, ki ga zahtevam od nje.«

Ko so sodniki čuli to prisego, so mu verjeli in obsodili vdovo, da mu mora prepustiti hčeri kot sužnji.

Deček je sedel prav blizu in slišal vse to. Mislil si je: Kako dobro bi bilo, ko bi se kdo mogel preriti skozi vrata pravice! Ta bogataš je gotovo lagal. Kako se mi smili stara gospa, ki mora oddati hčeri za sužnji.

Skočil je na podnožje, kjer sta se dvigala oba stebra in pogledal skozi špranjo.

Oh, da bi le ne bilo tako nemogoče! mislil si je.

Jako se mu je smilila uboga gospa. Takrat ni prav nič mislil na to, da je brez greha tisti, ki bi se preplazil skozi to špranjo. Samo radi te uboge žene bi se rad preplazil skozi.

In uprl je svoje rame v dolbino med obema stebroma, kakor da bi si delal pot.

V tem trenutku so gledali vsi ljudje, ki so bili v stebrišču, k vratom pravice. Bobnelo in gromelo je namreč v obokih in šumelo po starih stebrih, ki sta se umikala, eden na desno, drugi na levo, in pustila toliko prostora, da se je moglo tenko telo dečkovo preriti.

Vse je gledalo tja in se čudilo. Od začetka ni nobeden vedel, kaj naj reče k temu. Ljudje so kar stali in gledali malo dete, ki je napravilo tak čudež. Prvi, ki je zopet zbral svoje misli, je bil najstarejši sodnik. Zaklical je, naj zgrabijo bogatina in ga privedejo pred sodni stol. In on ga je obsodil, da mora vse svoje premoženje dati revni vdovi, ker je krivo prisegel v Gospodovem tempeljnu.

Ko se je to zgodilo, vprašal je sodnik po dečku, ki se je preplazil skozi vrata pravice, a ko so se ljudje ozrli po njem, ga že ni bilo nikjer. Precej ko je

bil na drugi strani vrat pravice, se je vzbudil kakor iz sanj in se spomnil zopet na stariše in vrnitev. Mislil je: Sedaj moram hiteti, da ne bodo stariši čakali name.

Toda ni vedel, da je bil eno celo uro pred vrati pravice, ampak je mislil, da je bil tam samo par minut. Mislil je torej, da ima še dovolj časa, da še enkrat pogleda paradiški most, predno gre iz tempeljna.

Hitrih korakov je šel skozi množico k paradiškemu mostu, ki je bil ravno na nasprotni strani tempeljna.

In ko je videl ostro jekleno klino, ki je ležala čez prepad, mislil si je pri tem, da je človek, ki bi prišel čez to brv, gotov, da pride v nebo; in zdelo se mu je, da je gotovo največji čudež, ki ga je kedaj videl, vsedel se je na rob prepada in opazoval ojstrino.

Tu je obsedel in mislil, kako mora biti lepo priti v nebesa in kako rad bi šel on čez ta most. Toda ob enem je že zapazil, da je celo nemogoče to samo pozkusiti.

Tako je sedel dve uri in premišljeval in ni vedel, da je preteklo že toliko časa. Samo sedel je in mislil na nebesa.

In bilo je, da je stal na dvorišču, kjer se je nahajal prepad, žrtvenik, okolu pa so hodili beloopravljeni duhovni, ki so pazili na ogenj in so sprejemali darila. Vrhutega je bilo še več drugih, ki so darovali, in velika množica, ki je samo gledala pri darovanju.

In prišel je tudi reven, star mož, ki je prinesel ovčico; bila je izredno majhna in suha in pa še ogrizena od psa, da so se poznale precejšnje rane.

Mož je pristopil z ovčico k duhovnom in jih prosil, da bi smel darovati, toda odbili so mu. Rekli so mu, da tako revnega darila ne more darovati Go-

spodu. Starec je prosil, naj se ga vendar usmilijo in sprejmejo ovčko, ker ima doma bolnega sina in on nima prav nobene stvari, ki bi jo mogel darovati Bogu za njegovo ozdravljenje. »Morate dopustiti to daritev,« dejal je, »ker drugače ne pride moja molitev pred božje obličje in moj sin bo moral umreti.«

»Verjemi mi, da se mi smiliš,« je rekel duhoven, »a zakon prepoveduje darovati tako žival. Ravno tako je nemogoče uslišati tvojo prošnjo, kakor je nemogoče prekoračiti paradiški most.«

Deček je sedel tako blizu, da je vse slišal. Precej si je mislil, kako je vendar škoda, da ne more nobeden čez paradiški most. Mogoče bi si revež ohranil sina, če bi bila ovčica darovana.

Starec je šel žalosten proč iz tempeljskega dvorišča, in deček se je vzdignil, šel proti mostu in stopil nanj.

Čisto nič ni mislil, da bi šel zato čez, da bi bil gotov, da pride v nebeško kraljestvo. Mislil je le na reveža, ki bi mu rad pomagal.

A že zopet je stopil nazaj, ker si je mislil, da je nemogoče. Most je star in rjast in ga ne bo držal.

Še enkrat so splavale njegove misli k revežu, čegar sin je bolan na smrt. In zopet je stopil na ojstrino.

Tu je zapazil, da se je nehal most tresti in čutil ga je pod nogo širokega in trdnega.

Ko se je zopet prestopil, začutil je, da ga zrak okolu podpira, da ne more pasti. Nesel ga je, kakor bi bil ptič in bi imel peruti.

Ko je korakal deček po klini, se je zaslišal iz nje tresoč se, mil zvok in eden izmed tistih, ki so stali na dvorišču, se je obrnil ker je slišal zvok. Nehote

je zavpil in takrat so se obrnili tudi drugi in zapazili dečka, ki je korakal čez jekleno ojstrino.

Pri tem pogledu so se vsi močno začudili. Prvi, ki so zopet zbrali misli, so bili duhovni. Takoj so poslali poslanca za revežem, in ko se je ta vrnil, so mu rekli: »Bog je storil čudež in nam pokazal, da hoče sprejeti tvoj dar. Daj sem ovčico, da jo darujemo!«

Ko se je to zgodilo, vprašali so po dečku, ki je šel čez prepad. Toda, ko so ga iskali, ga niso mogli dobiti.

Ko je namreč prekoračil prepad, se je zopet nehote spomnil staršev in vrnitve domov. Ni vedel, da je preteklo že jutro in dopoldne, ampak je mislil: Hiteti moram, da me ne bodo čakali. Hiteti pa hočem, da še enkrat vidim glas svetovnega kneza.

In splazil se je med ljudstvom in hitel lahkinih korakov v poltemni hodnik, kjer je stal bakreni rog, naslonjen na steno.

Ko ga je videl in pomislil, da bo zbral vse ljudi pod svojo oblastjo, kdor bo kedaj izvabil le en glas iz tega roga, se mu je zazdelo, da ni še nikoli videl kaj tako čudnega; vsedel se je zraven in opazoval čudoviti rog.

Mislil si je, kako veliko delo je, pridobiti vse ljudi cele zemlje in strastno je zaželel, da bi znal trobiti na ta rog. Toda spoznal je, da je to nemogoče in niti poskusiti si ni upal.

Tako je sedel več ur, pa ni vedel, kako je hitel čas. Mislil je samo na to, kako mora biti tistemu pri srcu, ki bi združil vse ljudi na svetu pod svojo oblastjo.

In zgodilo se je, da je sedel v tem stebrišču svet mož in učil svoje učence. Ravno sedaj se je obrnil k

nekemu mladeniču, sedečemu pri nogah in mu rekel, da je goljuf. Duh mu je namreč, kakor je trdil, razodel, da mladenič ni Izraelec, ampak tujec. Nato pa ga je vprašal svetnik, zakaj se je prikradel pod tujim imenom med njegove učence.

Tu se je mladenič vzdignil in rekel, da je potoval skozi puščave in čez širno morje, da bi le slišal nauk o edinem Bogu. »Moja duša je koprnela po resnici,« dejal je mladenič svetniku. »Toda vedel sem, da me ti ne boš hotel učiti, če ti povem, da nisem Izraelec. Le da bi pogasil koprnenje, sem te nalagal. Prosim te, dovoli mi, da ostanem pri tebi.«

Toda svetnik je vstal in stegnil roke proti nebu. »Prav tako malo moreš ti ostati pri meni, kakor ne bo nikoli nihče izvabil nobenega glasu iz roga, ki se imenuje glas svetovnega kneza. Saj ti celo ni dovoljeno stopiti v tempelj, ker si nevernik. Hiti proč, ker drugače bodo padli po tebi moji učenci in te raztrgali na kosce, ker tvoja navzočnost onečaščuje tempelj.«

Mladenič pa je obstal tiho in spregovoril: »Nikamor ne grem, kjer bi moja duša ne dobila hrane. Raje umrem pred tvojimi nogami.«

Komaj je spregovoril te besede in že so skočili učenci svetnikovi na noge, da bi ga pregnali. In ker se je branil, vrgli so ga na tla in ga hoteli pobiti.

Deček je sedel tako blizu, da je vse slišal in videl in mislil si je: To je pa že velika trdosrčnost. Oh, če bi znal zatrobiti na ta rog, bi bil revež rešen.

Vstal je in položil roko na rog. V tem trenutku si ni več želel te moči, ker bi potem postal vladar cele zemlje, ampak ker je upal pomagati mladeniču, čegar življenje je bilo v nevarnosti.

In oprijel se je bakrenega roga in ga skušal dvigniti s svojimi ročicami.

Tu je začutil, da se velikanski rog sam vzdiguje k njegovim ustnicam. Samo zasopel je in že se je zaslišal močen, zveneč glas in odmeval po vsem velikanskem tempeljnu.

Tedaj so se obrnili vsi tja in so videli, da je mali deček izvabil rogu glasove, ob katerih so se stresali svodi in stebri.

Precej so se povesele vse roke, ki so se dvignile nad ubogega tujca in učitelj je govoril k njemu:

»Pridi in vsedi se k mojim nogam, kjer si sedel poprej! Bog je storil čudež in mi pokazal, da je njegova želja, da ti ostaneš in se poučiš o njegovem češčanju.«

* * *

Ko se je mračilo, korakala sta mož in žena hitrih korakov proti Jeruzalemu. Bila sta videti prestrašena in nemirna in vpila sta proti vsakemu, ki sta ga srečala: »Izgubila sva sina. Mislila sva, da je šel z najinimi sorodniki in sosedi, a nobeden izmed teh ga ni videl. Ali je morda kedo izmed vas srečal kakega otroka samega?«

Ljudje, ki so prihajali od Jeruzalema, so odgovarjali: »Ne, vašega sinu nismo nikjer videli, a v tempeljnu smo videli najlepše dete. Bil je sam angel nebeški in se je preril skozi vrata pravice.«

Radi bi pripovedovali vse podrobnosti, a starši niso imeli časa poslušati.

Malo dalje sta srečala zopet druge ljudi in sta jih zopet povpraševala.

Toda vsi, ki so prišli od Jeruzalema, so hoteli pripovedovati le o najlepšem detetu, ki je tako, kot bi prišlo iz nebes in da je prekoračilo nebeški most.

Radi bi bil obstali in govorili o tem do poznega večera, toda mož in žena nista imela časa za poslušanje in sta hitela dalje v mesto.

Hodila sta po cesti gori in doli, a le nista mogla najti dečka. Nazadnje sta prišla v tempelj.

Ko sta šla mimo, je dejala žena: »Ker sva že tukaj, pa vstopiva, da vidiva, kako dete je to, ki o njem pripovedujejo, da je iz nebes!«

Vstopila sta in vprašala, kje bi bilo mogoče videti dete.

»Kar naravnost tja pojdita, kjer sedi sveti učenik s svojimi učenci. Tam je dete. Stari možje so ga posadili v svojo sredo, sprašujejo ga in on nje in se mu čudijo. Ljudstvo pa postaja spodaj po tempeljskem dvorišču, da bi vsaj senco videli onega, ki je zatrobil na glas svetovnega kneza.«

Mož in žena sta si naredila pot skozi množico in ko sta prišla tja, sta videla, da med učeniiki sedi njihov sin.

In ko je žena spoznala svoje dete, je začela jokati.

Deček, ki je sedel med učeniiki, je zaslišal jok in spoznal, da je to njegova mati. Nato je vstal, šel k materi in roditelja sta ga vzela v svojo sredo; nato so pa odšli iz tempeljna.

Toda mati cel čas ni nehala jokati in sin jo je vprašal: »Zakaj jočeš? Precej sem prišel k tebi, kakor hitro sem zaslišal tvoj glas.«

»Kako bi ne jokala?« rekla je mati. »Mislila sem že, da si se izgubil.«

Šli so iz mesta ven, tema se je naredila, mati je pa še vedno jokala.

»Kaj jokaš?« dejalo je dete. »Nisem vedel, da je dan že minul. Mislil sem, da je zjutraj in prišel k tebi, precej, ko sem zaslišal tvoj glas.«

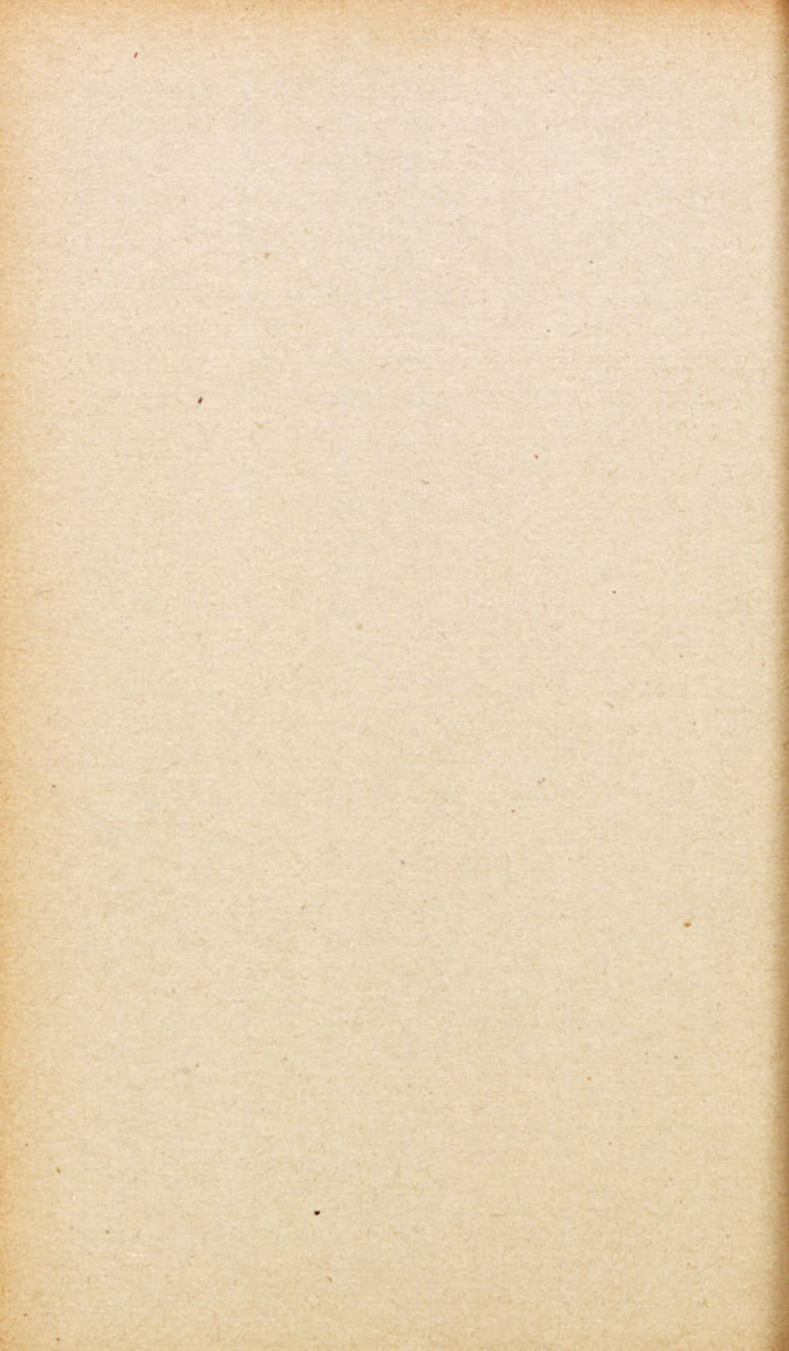
»Kako bi ne jokala?« dejala je mati. »Cel dan sem te iskala. Mislila sem, da si se izgubil.«

Celo noč so hodili in mati je cel čas jokala.

Ko se je začelo daniti, dejalo je dete: »Kaj jokaš? Jaz nisem gledal na svojo slavo, a Bog mi je dodelil, da sem naredil čudež ker je hotel pomoči tem revežem. In kakor sem zaslišal tvoj glas, sem precej prišel k tebi.«

»Sin,« odgovorila je mati, »jokam, ker si izgubljen zame. Nikoli več ne boš moj. Od te ure dalje bo cilj tvojega življenja pravica, tvoje hotenje nebo in tvoja ljubezen bo objemala vse ljudi, kar jih ima zemlja.«

Taščica.

Bilo je v času, ko je naš Gospod ustvaril svet, ko ni ustvaril samo sebe in zemlje, ampak tudi vse živali in rastline in jim je dal obenem imena.

Veliko zgodb nam je znanih iz onega časa; in če bi vse vedeli, bi si vedeli tudi razlagati vse, kar nam je sedaj v svetu nerazumljivo.

Takrat se je zgodilo nekega dne, da je naš Gospod sedel v raju in slikal tičke in pošle so mu barve, tako da bi bil lišček ostal brezbarven, če ne bi bil naš Gospod obrisal vseh čopičev ob njegovo perje.

In takrat se je tudi zgodilo, da je osel dobil dolga ušesa, ker si ni mogel zapomniti, kako mu je ime. Precej je pozabil svoje ime, ko je naredil par korakov po rajskih livadah in trikrat je prišel nazaj in vprašal, kako mu je ime, tako da je bil Gospod že nevoljen in ga je zgrabil za ušesa in rekel: »Ime ti je osel, osel, osel.«

In pri tem ga je vlekel za ušesa in mu jih je nategnil, da bi bolje slišal in si zapomnil svoje ime.

Isti dan se je tudi zgodilo, da je bila čebela kaznovana. Ko je bila ustvarjena, je šla precej nabirat med, in živali in ljudje, ki so zapazili, da je med sladek, so prišli in ga hoteli pokušati. A čebela je hotela vse obdržati zase in je odpodila s svojim strupenim želom vse, ki so se približali satovju. Ko je Gospod to videl, jo je precej poklical k sebi in jo kaznoval. »Dal sem ti opravilo, da nabiraš med, ki je najslajše, kar je ustvarjenega,« je rekel Gospod, »a s tem ti

nisem dal pravice, da robato postopaš s svojim bližnjim. Vselej, kolikorkrat boš koga zbodla, ki se bo hotel približati medu, boš morala umreti!»

Da, takrat je postal čriček slep in mravlja je izgubila peruti; toliko čudnega se je zgodilo ta dan.

Naš Gospod je sedel tu cel dan veličasten in mil in je ustvarjal in klical v življenje, proti večeru pa mu pride na misel, da bi ustvaril še malega, rjavega tička.

»Zapomni si, da se ti pravi taščica, taščica — da veš!« je rekel Gospod tičku, ko je bil dodelan. Postavil ga je na svojo dlan in ga izpustil.

Toda ko je tiček nekoliko časa letal okolu in si ogledal lepo zemljo, na kateri bo moral živeti, mu je prišlo na misel, da bi se sam opazoval. Tedaj je videl, da je popolnoma rjav, da celo grlo je rjavo. Taščica se je obrnila in vrtela ter ogledovala v vodi, a nobenega rdečega peresa ni hotelo biti.

In ptič je letel h Gospodu nazaj.

Naš Gospod je sedel mil in dober na prestolu, iz rok pa so mu poletavali metuljčki, ki so mu letali okolu glave, golobje so grulili okolu njegovih ram in okolu njega so priraščale iz zemlje vrtnice, lilije in druge krasotice med cveticami.

Mlademu tičku je tolklo srce od tesnobe, a vendar je letel v nežnem loku vedno bližje in bližje h Gospodu in je obsedel nazadnje na njegovi roki.

In Gospod ga je vprašal, kaj želi.

»Samo eno reč bi te rad vprašal,« je rekel tiček.

»Kaj pa bi rad vedel?« je vprašal Gospod.

»Zakaj nisi meni dal nobenega rdečega peresa?«

Tako rad bi bil tudi rdeč, kakor so mnogi drugi tički.«

In tiček je proseče pogledal Gospoda s svojimi malimi, črnimi očmi in obrnil glavico. Okoli in okoli je videl fazane, čisto rdeče in potresene z zlatim praškom, papige z lahno rdečim vratom, peteline z rdečimi rožami, da molčim o metuljih, ribah zlatih in cvetlicah. In prav gotovo si je takrat mislila taščica, da bi samo mala kapljica barve zadoštovala in njene prsi bi bile rdeče in ona bi bila lepa tička?

In taščica je čakala, da bi Gospod rekel:

»Saj res, prijateljček, vidim, da sem pozabil tvoje prsi rdeče pobarvati; čakaj samo trenotek in vse se zgodi.«

A Gospod se je nežno posmejal in rekel:

»Ti moraš sama gledati, da si rdeče prsi zaslužiš.«

S temi besedami je naš Gospod zopet dvignil roko in taščica je letela zopet v svet.

Zamišljen je letel tič doli v raj. Kaj pa naj stori tako majhen tiček, da si zasluži rdeče perje?

Edino, kar je prišlo taščici na misel, je bilo to, da je spletla svoje gnjezdece v trnje. Zdelo se je, da hoče čakati, da ji pade cvetni list rože na grlo in obstane tam, ter ji tako da svojo barvo.

* * *

Neskončno mnogo let je preteklo od tega dne, ki se sme imenovati najveselejši dan za zemljo. Od takrat so vsi ljudje in živali zapustile raj in se razširile po zemlji. In ljudje so že toliko napredovali, da so znali obdelovati polje, da so se vozili po morju, delali so obleke in okraske, da, znali so že zidati velike tempeljne in mogočna mesta, kakor Tebe, Rim in Jeruzalem.

In napočil je nov dan, ki tudi dolgo ne bo pozabljen v zgodovini zemlje, in v jutro tistega dne je sedela taščica na nizkem, golem gričku pod jeruzalemskim obzidjem in je pela svojim mladičem, ki jih je imela v malem gnezdecu med trnjem.

Taščica je pripovedovala svojim mladičem o čudnem dnevu stvarjenja, kakor je tako vsaka taščica pripovedovala od prve dalje, ki je slišala božjo besedo in je izšla iz božje roke.

»In glejte,« je žalostno končala, »toliko let je preteklo od dneva stvarjenja dalje, toliko rož je cvetelo, toliko mladih tičev se je že zleglo iz jajec, da jih nihče ne more prešteti, a taščica je še vedno tisti majhni, rjavi tiček in ni se mu še posrečilo zaslužiti si rdečega grla.«

Mladiči so široko odprli svoje kljune in so vprašali, če niso njihovi predniki nikoli poizkusili, izvršiti kako tako velikansko delo, s katerim bi si bili pridobili dragocena rdeča peresca.

»Vsi smo storili, kolikor smo mogli,« je rekla mati, »a vsem se je še ponesrečilo. Precej prva taščica je našla drugega tička, ki ji je bil čisto podoben in vzljubila ga je s tako močno ljubeznijo, da je čutila, kako so žarele v nji njene prsi. In mislila si je:

»Sedaj pa že razumem: Ljubi Bog hoče, da tako vroče ljubim, da se bode moje perje pobarvalo od ljubezenskega plamena, ki gori v mojem srcu. A ponesrečilo se ji je, kakor se je ponesrečilo vsem in se bode tudi vam.«

Mladiči so žalostno začivkali in so začeli že žalovati radi tega, ker ne bo nikdar dičila rdeča barva njihovih prsi.

»Tudi od petja smo nekaj upali,« je govorila mati z zategnjenim glasom. »Že prva taščica je tako pela,

da so prsi plule od navdušenja, in zopet je začela upati. Mislila si je: veselje do petja, ki biva v mojih prsih, mi bo dala rdečo barvo. A motila se je, kakor so se motili tudi pozneje vsi, in se bode te motili tudi vi.«

Zopet se je začulo žalostno čivkanje iz mladih grl.

»Tudi od naše drznosti in naše hrabrosti smo marsikaj upali,« je rekla mati. »Že prva taščica se je hrabro bojevala med drugimi ptiči in njene prsi so gorele bojaželjnosti. Mislila si je: Moje grlo se pordeči od bojaželjnosti, ki jo nosim v prsih. A ni se ji posrečilo in posrečilo se tudi ni naslednikom, in se tudi vam ne posreči.«

Mladiči so zopet začivkali, da vendar hočejo tudi oni poizkusiti, a starka jim je žalostno rekla, da je to nemogoče. Kako bi mogli oni upati, če se je tolikim ponesrečilo? Kaj hočejo več storiti, kakor ljubiti, peti in bojevati se? Kaj bi mogli — — —

Tica je vtihnila kar sredi stavka; pri nekih jeruzalemskih vratih je prišla ven velika množica, ki se je napotila na hrib, kjer je taščica gnjezdila.

Tu so bili jezdec na ponosnih konjih, vojaki s sulicami, rabelni z žreblji in kladivi, tu so bili duhovni, ki so častitljivo stopali, sodniki, jokajoče žene, pred vsemi temi pa divje ljudstvo, cel rod potepuhov, ki so grozno vpili.

Tiček je sedel tresoč se na robu svojega gnjezda. Vsak trenutek se je moral bati, da kdo stopi v trnje in pohodi njegovo gnjezdo z mladiči vred. »Pazite,« je zaklical svojim mladičem, »stisnite se skupaj in bodite mirni! Sedaj prihaja vojak z železnokovanimi sandali! Sedaj prihaja vsa divja množica, kakor nevihta!«

Naenkrat pa je tiček obmolknil in je pozabil skoro na nevarnost, ki mu je pretila.

Hitro je skočil v gnezdo in razprostrl svoje peruti nad mladiče.

»Ne, to je prepozno,« je rekel. »Nečem videti — trije hudobneži so, ki jih bodo križali.«

In razprostrl je svoje peruti tako, da mladiči niso mogli nič videti. Slišali so samo zbijanje s kladivom, žalostne klice in divje vpitje množice.

Taščica je sledila vsemu z očmi, ki so se ji širile od groze. Kar mogla ni obrniti oči od teh treh nesrečnežev.

»Kako grozoviti so ljudje!« je rekla tičica čez nekaj časa. »Ni jim zadosti, da jih pribijajo na križ, enemu izmed njih so naredili celo trnjevo krono na glavo!«

»Vidim, da so trnji prebodli njegovo čelo in da teče kri,« je nadaljevala. »In ta človek je tako lep in tako milo pogleduje okolu sebe, da bi ga moral vsakdo ljubiti. Zdi se mi, da mi prebada sulica srce, ko ga vidim trpeti.«

Tički se je vedno bolj smilil križani in s trnjem kronani. »Ako bi bila jaz taka, kakor moj brat orel,« si je mislila, »bi izruvala z močnim kljunom žeblice iz njegovih rok in z ostrimi kremplji bi prepodila vse ljudi, ki ga tako mučijo.«

Videla je, kako je kapala kri na čelo križanega in nič več ni mogla obstati v svojem gnezdu.

»Ako sem tudi majhna in slaba, nekaj pa vseeno lahko storim za tega revnega trpina,« si je mislila tička in je zapustila svoje gnezdo. Zletela je v zrak in letala v velikih krogih okoli križanega.

Nekaj časa je krožila okolu in si ni upala bližje k križanemu, saj je bila le majhna, slaba tičica, ki si

ni upala približati se človeku. Počasi pa si pridobi toliko poguma, da prileti prav blizu in izruje s svojim kljunom en trn, ki se je zadiral v čelo križančevo.

Ko pa je to delala, je kanila ena kaplja križančeve krvi tičici na grlo. Ta se je hitro razširila in pordečila vsa nežna prsna peresca.

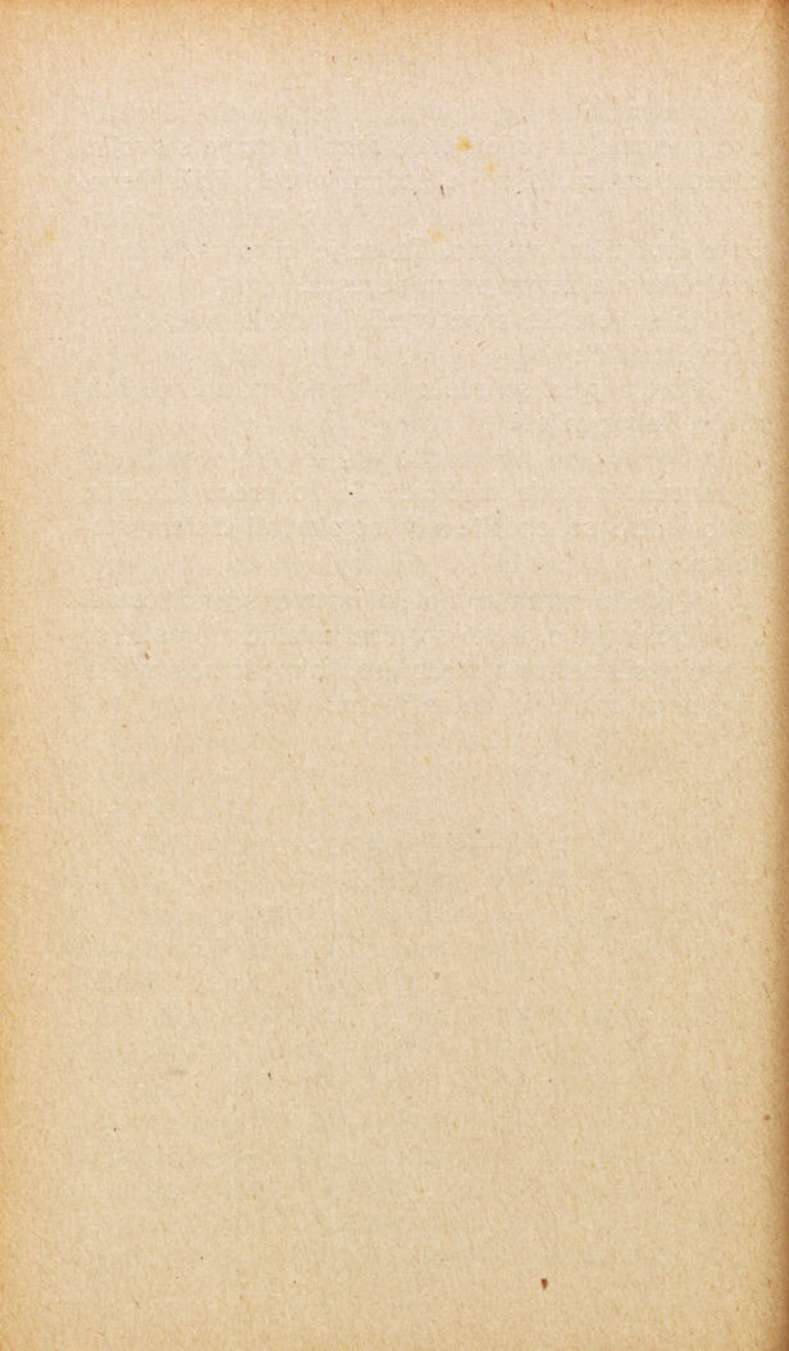
Ko se je tička zopet vrnila v svoje gnjezdo, so klicali mladiči:

»Tvoja prsa so rdeča in perje na njih je bolj rdeče, kakor rože!«

»To je samo krvava kaplja iz čela nesrečnega križanca,« je rekla taščica. »Ta bo precej izginila, kakor hitro se okopljem v potoku ali čistem studencu.«

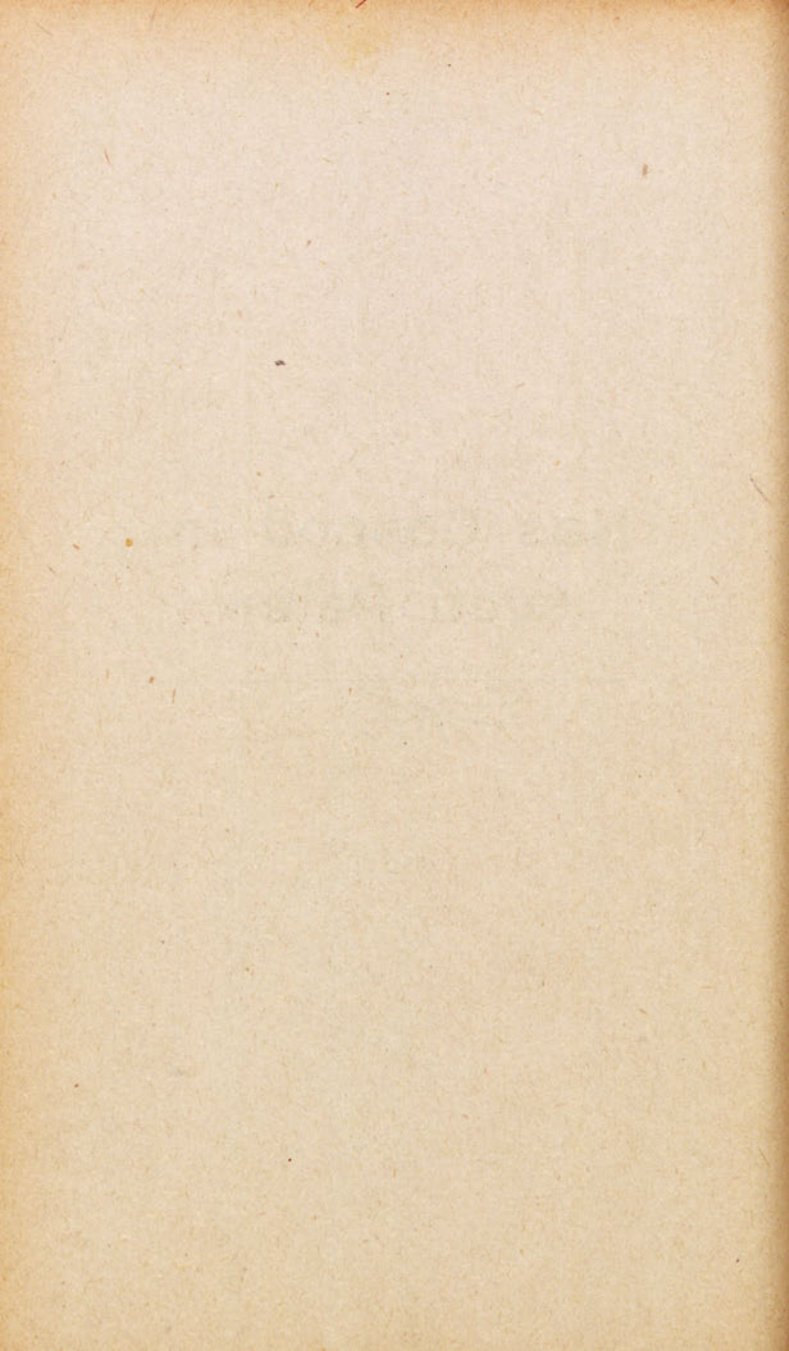
A rdeča barva ni hotela izginiti s prsi, četudi se je tička prala, in ko so njeni mladiči dorastli, so tudi ti nosili na prsih rdečo liso, kakor jo nosi vsaka taščica na grlu prav do naših dni.

**Naš Gospod in
sveti Peter**

Bilo je ob času, ko sta naš Gospod in sveti Peter ravno prišla v nebo, potem ko sta mnogo let v trpljenju in žalosti hodila po zemlji okrog in marsikaj doživela.

Lahko si mislimo, kako je bil Peter vesel tega. Lahko si mislimo, da je bilo vse nekaj drugega, sedeti na paradiški gori in gledati čez svet, kakor pa beračiti od hiše do hiše. Nekaj drugega je bilo, izprehajati se po nebeških vrtovih, kakor pa potovati po zemlji, nevedé, kje boš zvečer prenočil ali pa se boš moral celo v mrazu in temi poditi po cesti naprej.

Misliti si moramo, kako veselo je bilo, če je prišel po taki poti nazadnje na pravo mesto. Saj ni bil vedno tako gotov, da se bo vse dobro končalo. Ni se mogel vzdržati, da bi včasih ne bil malo nemiren in da bi malo ne podvomil; skoro neverjetno se je zdelo sv. Petru, razumeti, zakaj pravzaprav živita tako borno življenje, če je naš Gospod in Izveličar gospod sveta.

In sedaj je vendar enkrat gotov, da ne bo nobene težave več nadenj. Smemo verjeti, da je bil raditega vesel.

Sedaj bi se mogel skoro že smejati, koliko težav sta pretrpela z Gospodom in s kako malim sta se morala zadovoljiti.

Ko se jima je enkrat tako hudo godilo, da je mislil, da ne bo mogel dalje vzdržati, ga je vzel naš

Gospod s seboj in ga peljal na visoko goro, a mu ni nič povedal, kaj bosta delala gori.

Šla sta mimo mest, ki so ležala na podnožju gore in mimo gradov, ki so bili višje gori. Bila sta že nad kmetskimi hišami in pastirskimi kočami in že tudi nad kamenito duplino zadnjega gozdarja.

Prišla sta nazadnje tja, kjer je bila gora gola, brez dreves in rastlin in kjer si je sezidal puščavnik kočico, da bi lahko pomagal stiskanemu popotniku.

Nato sta šla čez snežene poljane, kjer spé svizci in sta prišla gori do divjih, nakopičenih ledenih gromad, kamor more priti komaj divja koza.

Tu je našel naš Gospod malega tička z rdečimi prsi, ki je ležal zmrznjen na ledu in vzdignil ga je in vtaknil k sebi. Pri tem se je spomnil sveti Peter, da je bil radoveden, če bo morebiti ta ptič njihovo kosilo.

Šla sta precej daleč po gladkih ledenih ploščah in svetemu Petru se je hotelo dozdevati, da še ni bil nikoli tako blizu kraljestva smrti, kakor je sedaj, in kako tudi ne: smrtnomrzla sapa in smrtnotemna megla sta ju zavijala in na dolgo in široko ni bilo žive duše. In vendar še nista prišla dalje, kot do srede gore. Tu pa je prosil Gospoda, da bi se vrnila.

»Ne še,« odvrnil je Gospod, »pokazati ti hočem nekaj, kar ti bo dalo pogum, da boš lahko prenašal vse težave.«

In šla sta dalje skozi meglo in sta prišla do neskončno visokega zidu, ki ju ni pustil naprej.

»Ta zid obdaja goro okolu in okolu,« dejal je naš Gospod, »in ti ga ne moreš nikjer prekoračiti. Tudi ne more noben človek videti, kaj je za zidom, ker tu se začenja paradiž, in tukaj prebivajo srečni mrtveci po vsej gori.«

Tu se pa Peter ni mogel vzdržati, da bi ne naredil malo nezaupljivega obraza.

»Tam notri ni teme in mraza, kakor tukaj,« dejal je Gospod, »ampak notri je zeleno poletje in svetloba zvezd in solnc.«

Pa sveti Peter mu ni mogel verjeti.

Tu je vzel Gospod tička, ki ga je imel s seboj, nagnil se je nekaj in ga zagnal čez zid, tako da je padel čez paradiž.

Precej nato je zaslišal sveti Peter veselo tičje žvrgoljenje in začudil se je.

Obrnil se je k Gospodu in rekel:

»Pojdiva zopet nazaj na svet in trpiva vse, kar morava trpeti, ker sedaj vidim, da je še neki kraj, kjer zmaguje življenje nad smrtjo.«

Nato sta šla z gore in sta začela iznova potovati.

Potem pa ni sveti Peter več let ničesar od paradiža videl, ampak je samo potoval in hrepenel po deželi za zidom. Sedaj pa je bil vendar enkrat že tam, nič več mu ni bilo treba hrepeneti, ampak je celi dan lahko zajemal iz večnega studenca veselje.

Toda sveti Peter je bil komaj štirinajst dni v paradižu, ko se je zgodilo, da je angel božji prišel k Gospodu, ki je sedel na svojem prestolu, se mu je sedemkrat priklonil in mu povedal, da se je morala sv. Petru zgoditi velikanska nesreča. On ne je in ne pije nič in njegove oči so rdeče obrobljene, kot bi že več noči ne bil spal.

Kakor hitro je Gospod to slišal, je vstal in šel iskat sv. Petra.

Dobil ga je daleč, prav na meji paradiževi. Ležal je na tleh, kakor bi bil tako izmučen, da bi ne mogel več stati; trgal si je obleko in pepelil glavo.

Ko ga je videl Gospod tako žalostnega, se je vsedel poleg njega na tla in mu rekel, kaj bi šele storil, če bi bil še na zemlji.

»Kaj pa je, da te tako žalosti, sveti Peter?« vprašal je Gospod.

Toda sveti Peter je imel take bolečine, da ni mogel ničesar odgovoriti.

»Kaj pa je, da te tako žalosti, sv. Peter?« je zopet vprašal Gospod. Ko je Gospod ponovil vprašanje, vzela je sv. Peter zlato krono z glave in jo je zagnal Gospodu pred noge, kakor bi hotel reči, da za naprej noče imeti nobenega deleža pri časti in slavi.

Toda Gospod je dobro vedel, da je sv. Peter preveč obupan, da bi vedel kaj dela in zato se ni kazal prav nič jeznega. »Najprvo mi moraš povedati, kaj te teži,« dejal je ravnotako mirno kakor poprej in njegov glas je zvenel še bolj ljubeznjivo.

Tedaj pa je poskočil sv. Peter kvišku in naš Gospod je spoznal, da ni bil samo žalosten, ampak tudi jezen.

»Jaz hočem odpust iz moje službe,« dejal je sv. Peter. »Tudi en dan ne morem več ostati v nebesih.«

In Gospod ga je skušal potolažiti, kar je že večkrat storil, če se je sv. Peter kaj razjezil.

»Nočem te držati nazaj,« dejal je Gospod, »samo povej mi prej, kaj ti tu ne ugaja.«

»Lahko ti rečem, da sem si obečal boljše plačilo, ko sva še oba potila po zemlji,« dejal je sv. Peter. Gospod je videl, da je Petrova duša polna nevolje, a se ni jezil.

»Prost si in lahko greš kamor hočeš,« rekel je, »samo, da mi poprej poveš, kaj te žalosti.«

Sedaj šele je pripovedoval Peter, zakaj je nesrečen. »Imel sem staro mater,« dejal je, »in ta je pred par dnevi umrla.«

»No, sedaj že vem, kaj te žali,« dejal je Gospod. »Hudo ti je, ker mati ni prišla sem v nebo.«

»To je ravno,« dejal je sv. Peter in obenem ga je bolečina tako prevzela, da je začel stokati in priđušeno jokati.

»Vsaj mislim, da bi bil zaslužil, da pride semkaj,« rekel je.

Ko pa je naš Gospod izvedel, zakaj je sv. Peter žalosten, je bil tudi žalosten. Mati sv. Petra namreč ni bila vredna nebeškega kraljestva. Nikoli ni mislila na drugo, kot na denar; in če je prišel revež, ni nikoli dobil od nje krajcarja ali koščeka kruha. In Gospod je dobro razumel. Sv. Peter si ni mogel želei, da bi bila njegova mati tako skopa, da bi zato ne mogla v večno kraljestvo.

»Peter,« rekel je, »kako pa veš, da ji bo vgajalo tu pri nas?«

»Glej, to govoriš samo, da bi me ne bilo treba uslišati,« dejal je sv. Peter. »Kedo pa ne bo srečen v nebesih?«

»Kdor se ne more veseliti nad veseljem svojega bližnjega, ne more biti tukaj srečen,« dejal je Gospod.

»Potem so pa še drugi tu, razen moje matere, ki ne spadajo sem,« dejal je sv. Peter in Gospod je zapazil, da je mislil nase.

In bil je globoko užaljen, ker je bil sv. Peter tako žalosten, da ni več vedel, kaj govori. Nekaj časa je stal in čakal, če se sv. Peter ne bo skesal in spoznal, da mati ne spada v nebesa, toda Peter se ni hotel spametovati.

Tedaj je poklical Gospod angelja in mu zapovedal, naj gre v pekel in privede Petrovo mater v nebesa.

»Dovoli, da vidim, kako jo bo privedel gori,« dejal je sv. Peter. Gospod je prijel sv. Petra za roko in ga peljal ven na skalo, ki je padala na eni strani strmo kakor sveča. Tu mu je pokazal, da se je treba le nekoliko upogniti naprej, pa se vidi v pekel.

Ko je sv. Peter pogledal doli, ni mogel več razločiti, kakor če bi pogledal v vodnjak. Zdelo se mu je, kot bi se odprlo pod njim črno neskončno brezdno. Prvo, kar je videl, je bil angelj, ki je že bil na potu tja doli. Videl je, kako je hitel doli brez strahu in nekoliko razprostiral peruti, da bi ne padel premočno.

Ko so se pa sv. Petru privadile oči, je videl vedno več. Spoznal je najprvo, da je ležal paradiž na okrogli gori, ki je v sredi obdajala globoko brezdnno, na katerega dnu so prebivali pogubljeni. Videl je, kako je angelj padal in padal, a le ni še dosegel dna. Kar vstrašil se je, ker je bila pot tako dolga.

»Da bi že kmalu prišel nazaj z mojo materjo,« rekel je.

Gospod je gledal z velikimi žalostnimi očmi na sv. Petra. »Ni je take teže, da bi je moj angelj ne mogel vzdigniti,« rekel je.

Brezdnno je bilo tako globoko, da ni mogel noben solnčni žarek notri, ampak so tam vladale same sence. Zdaj se je pa zdelo, da je angelj prinesel toliko svetlobe seboj, da je Peter lahko videl, kaj je notri.

Bila je neizmerna, črna, kamenita puščava, ostre skale so jo pokrivalo, med njimi pa so se svetlikali tolumni črne vode. Nobene zelene travice, nobenega znamenja življenja.

Povsodi pa so splezali na ostre skale nesrečni mrtveci. Viseli so na vrhovih teh skal, ki so jih v upanju, da pridejo na ta način iz pekla, dosegli, ko so pa videli, da ni nobene rešitve, ostali so na vrhu okameneli od strahu.

Sv. Peter je videl nekatere, ki so sedeli ali ležali gori, roke raztegnjene v večnem hrepenenju, oči pa neizpremenjene in obrnjene navzgor. Drugi so si držali roke pred obraz, kot bi se bali videti sami sebe. Vsi so bili nepremični, nobeden se ni ganil. Drugi pa so ležali nepremično v vodnih tolmunih in niso poskušali, priti na suho.

Najbolj strašno je bilo to, da jih je bila taka množica. Zdelo se je, da peklenško dno obstoji iz samih teles in glav.

In sv. Peter se je stresnil ob novi skrbi. »Videl boš, da je ne dobi,« dejal je Gospodu.

Naš Gospod je pogledal s prav tako žalostnim pogledom, kakor poprej. Vedel je, da se sv. Petru ni treba vznemirjati radi angelja.

Toda sv. Petru se je še vedno zdelo, da ne more angelj dobiti njegove matere radi množice pogubljenecv. Razprostrl je peruti in se zibal nad prepadom sem in tja, ko jo je iskal.

Naenkrat je eden nesrečnežev zapazil angelja. Skočil je po koncu, iztegnil roke kvišku in klical: »Vzemi me s seboj! Vzemi me s seboj!

Naenkrat je oživela vsa množica. Vsi milijoni in milijoni, ki so trpeli spodaj v peklu, so poskočili, iztegnili roke in klicali angelja, da bi jih popeljal s seboj gori v nebo.

Njihovo vpitje je prišlo do Gospoda in sv. Petra in njuni srca sta se stresali od bolesti.

Angelj je plaval visoko nad pogubljeni, sem in tja je plaval, da bi odkril Petrovo mater, a vselej so se dvignile vse roke proti njemu.

Nazadnje jo je pa le zagledal. Položil je peruti na hrbet in se zagnal doli pakor pušica. In sv. Peter je kričal od veselja, ko je videl kako je prijemal njegovo mater in jo dvigoval.

»Blagoslovljen bodi, ki mi pripelješ mater!« rekel je.

Gospod je položil roko na rame sv. Petru, kot bi ga hotel zadržati, da se ne bi vdal prehitro veselju.

Sv. Peter je skoro jokal od veselja, da je bila mati rešena in ni mogel razumeti, da bi ju mogla še kedaj ločiti kaka sila. Še bolj vesel pa je bil, ko je videl, da so se pri vsi hitrosti angeljevi nekateri pogubljeni oprijeli njegove matere, da bi tako ob enem ž njo prišli v nebo.

Bilo jih je kakih dvanajst in sv. Peter je mislil, da bo to velika čast za njegovo mater, ker bo pomagala tolikim iz kraja pogubljenih.

Angelj ni storil ničesar, da bi se jih obranil. Zdelo se je, da teža ni dosti večja in on se je dvigoval ne z večjo silo, kakor če bi nesel proti nebu mrtvega ptička.

Tu pa je videl sv. Peter, kako je začela mati otresati nesrečneže, ki so se je oprijeli. Prijela jih je za roke, razklenila jih, nakar so nesrečneži popadali nazaj.

Sv. Peter je slišal, kako so jo prosili, toda zdelo se je, da ona ne more trpeti, da bi bil še kdo razven nje zveličan. Oprostila se je tako drugega za drugim. Ko so pa padali nazaj, napolnil se je ves prostor z žalostnim vpitjem in kletvijo.

Tu se je oglasil sv. Peter in prosil mater, naj bo vender usmiljena, toda ni ga hotela poslušati, ampak delala je dalje, kakor poprej.

Tu je pa videl sv. Peter, da je letel angelj vedno počasneje in počasneje, čim lažja je bila njegova teža in on se je tako prestrašil, da so mu odpovedale noge in je padel na kolena.

Le ena duša se je še držala Petrove matere. Bila je mlada gospa, ki ji je visela okolu vrata in jo prosila prav na ušesa, naj jo pusti s seboj v nebeša. Angelj je prišel že tako daleč, da je sv. Peter že iztegoval roke, da bo mater sprejel. Zdelo se mu je, da ima angelj le še par udarcev narediti, pa bo pri njem.

Tu pa je angelj naenkrat obstal in njegov obraz se je stemnil kakor noč.

Takrat namreč je segla starka z rokama nazaj in zgrabila ono, ki se je še držala, odtrgala jo je od sebe in je bila tako prosta in sama.

Ko je zadnja padla nazaj, padel je angelj za več sežnjev in zdelo se je, kot bi ne mogel nič več dvigniti klafter in zdelo se je, kot bi ne mogel nič več dvigniti perutnic.

Z žalostnim pogledom je pogledal še enkrat starko, razklenile so se njegove roke in ona je padla v prepad, kot bi bila sedaj, ko je bila sama, pretežka zanj.

Potem se je z enim samim vdarcem dvignil v nebo.

Toda sv. Peter je obstal dolgo časa na istem mestu, ležal je in jokal, in Gospod je stal tiho poleg.

»Peter,« dejal je Gospod nazadnje, »nikoli bi ne bil verjel, da boš takole jokal, ko boš prišel v nebo.«

Tu je dvignil stari služabnik božji glavo in odgovoril: »Kaka nebesa so tam, kjer moram poslušati

stokanje svojih ljubljencev in vidim trpeti svojega sočloveka!«

In obraz našega Gospoda se je stemnil v veliki žalosti. »Kaj neki bi storil jaz raje, kakor da bi vam pripravil nebesa polna sreče?« rekel je. »Mar me razumeš, da sem šel radi tebe med ljudi in sem jih učil, naj ljubijo sebe in bližnjega. Dokler pa ne store tega, ni zanje pribežališča ne v nebesih, ne na zemlji, kjer bi jih ne mogla dohiteti žalost in trpljenje.«

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS #

00000076398

